

ТРУМАН КАПОТИ

ХЛАДНОКРЪВНО

ТРУМАН КАПОТИ ХЛАДНОКРЪВНО

Превод: Катя Гончарова

chitanka.info

I

ПОСЛЕДНИТЕ, КОИТО ГИ ВИЖДАТ ЖИВИ

Селището Холкъм е разположено сред високите житни поля на Западен Канзас, самотна област, която другите канзасци наричат „ей там“. Тя се намира на около седемдесет мили източно от колорадската граница и с металносиньото си небе, с чистия си пустинен въздух напомня повече на Далечния, отколкото на Средния запад. Местният говор е наситен с акцента на прерията, с носовия говор на работника от фермите. Много от мъжете носят тесни каубойски панталони, широки каубойски шапки, ботуши с високи токове и заострени носове. Земята е равнина и пътникът отдалеч вижда необятния простор с коне, стада, бяла редица от житни хранилища, издигнати изцяло като гръцки храмове.

Холкъм също се вижда отдалеч. Всъщност той не представлява нищо особено — просто едно безразборно натрупване на къщи, разделено по средата от железопътната линия за Санта Фе. Обикновено селище, граничещо на юг с една кафява лента — реката Арканзас, на север с шосе „№50“, а на изток и запад с прерия и житни поля. След дъжд или когато се топи снегът, по безименните, голи, непавирани улици дълбокият прах се обръща в непроходима кал. В единия край на селището стърчи гола постройка. На покрива ѝ има електрически рекламен надпис „Танци“, но там отдавна не се танцува и рекламата е тъмна от няколко години. Наблизо има друга сграда със странен надпис от избелял бронз върху мръсен прозорец — „Холкъмска банка“. Банката е затворена от 1933 година и предишните канцеларии са обърнати на апартаменти. Това е една от двете жилищни кооперации на Холкъм; втората е едно старомодно здание, наречено „учителската“, защото голяма част от учителите живеят в него. Останалите къщи в Холкъм са едноетажни, дървени, с веранди отпред.

Долу, до гарата, полуразрушената пощенска станция се управлява от началника на пощата — висока, суха жена, която носи яке от нещавена кожа, каубойски панталони и ботуши. Самата гара с

нейната сярно жълта боя, която се лющи, също прави унило впечатление. Бързият, Експресът и Ел Капитан минават през селището всеки ден, но тези известни влакове никога не спират тук. Не спират и пътническите — само товарни... понякога. Горے по шосето има две бензиностанции. В едната от тях е уредена и мизерно снабдявана бакалница, а в другата — кафене. Това е кафене „Хартман“, където собственицата, мисис Хартман, предлага сандвичи, кафе, безалкохолни напитки и бира три градуса. Холкъм и целият останал Канзас спазват „сухия режим“.

И това всъщност е всичко. Не бива, разбира се, да се забравя и училището в Холкъм — голяма модерна постройка. То изтъква едно обстоятелство, което не личи от общия вид на селището: че родителите, които пращат децата си в това модерно, единно училище (от забавачница до гимназия включително, с добри преподаватели, с автобуси за превозване на ученици — около 360 на брой — някои от тях живеят на шестнадесет мили далеч), са, общо взето, заможни хора. Повечето от тях са фермери от най-различен произход — германци, ирландци, норвежци, мексиканци, японци. Те отглеждат едър рогат добитък, овце, сеят жито, сорго и захарно цвекло. Фермерството винаги е свързано с риск, но в Западен Канзас хората, които го практикуват, смятат себе си за „родени комарджии“, защото трябва да се справят със сушата (валежите средно годишно са не повече от 46 куб.см.) и с отчайващи напоителни проблеми. Но последните седем години бяха години на благоденствие. Фермерите от окръга Фини, към който принадлежи и Холкъм, забогатяха. Парите бяха спечелени не само от фермерство, но и от експлоатацията на обилни източници на естествен газ и придобивката личеше от новото училище, от удобната вътрешна уредба на фермерските къщи, от високите, пълни със зърно силози.

Малцина американци, фактически и малко канзасци, бяха чували за Холкъм до сутринта на 14 ноември 1959 година. Както водите на реката, мотористите по шосето, летящите жълти влакове по релсите на Санта Фе, така и драматичното — във формата на изключително събитие — не бе спирало тук. Жителите на селището, 270 на брой, бяха доволни, че животът им протича в кръга на обикновеното: да работят, да ходят на лов, да гледат телевизия, да присъстват на училищни и селски забави, на хорови репетиции и събрания на

местния клуб. Но в онази ноемврийска неделна утрин, призори, обикновеният нощен шум в Холкъм — острите истерични писъци на койотите, сухото драскане на подгонените от вятъра степни бурени, бързо заглъхващите в далечината писъци на локомотивните свирки — се сблъска с някакви необичайни звуци. По това време нито един човек в заспалия Холкъм не ги чу — четири изстрела от ловджийска пушка, които в крайна сметка съкратиха живота на шест души. Но по-късно холкъмци, които до този момент не си правеха труда да се заключват, защото не се страхуваха един от друг, откриха, че въображението им постоянно пресъздава тези зловещи експлозии, които почнаха да подклаждат пламъци на взаимно недоверие, в чиято светлина дългогодишни съседи се гледаха накриво и като непознати.

Собственикът на фермата „Ривър Вали“, Хърбърт Уилям Клътър, беше четиридесет и осем годишен. Неотдавнашният медицински преглед във връзка с осигуровката му показва, че се намира в отлично здравословно състояние. Макар с очила (без рамки) и среден на ръст — 1.78 м. — мистър Клътър правеше внушително впечатление. Раменете му бяха широки, косата му беше все още тъмна, неговото вдъхващо доверие лице, с ясно очертана долна челюст, пазеше здравия си младежки вид, а зъбите му, бели и достатъчно силни да чупят орехи, бяха непокътнати. Тежеше 72 кг — точно толкова, колкото беше при завършването на щатския университет в Канзас, където специализира агрономство. Не беше богат колкото най-богатия човек в Холкъм, мистър Тейлър Джонс, негов съсед, фермер, но бе най-известният в селището, изтъкната личност и в Гардън Сити, съседния окръжен град, където бе оглавявал строителния комитет на новопостроената методистка църква на стойност 800 000 долара. Напоследък беше председател и на Канзаската организация на фермерите и неговото име се ползваше с почит и уважение между земеделците на Средния запад, както и в някои вашингтонски ведомства, където по времето на Айзенхауер е участвал във Федералната фермерска кредитна комисия. Мистър Клътър знаеше точно какво иска от живота и бе успял до голяма степен да го получи. На лявата си ръка, върху остатъците от единия си пръст, смазан някога от селскостопанска машина, той носеше обикновена златна халка, символ на двадесет и пет годишен

брак с жената, с която навремето бе пожелал да свърже живота си — сестра на негов състудент, — свенливо, набожно, нежно момиче на име Бони Фокс, три години по-млада от него. Тя му бе родила четири деца — три дъщери и един син. Най-голямата дъщеря Евиана, омъжена и майка на десетмесечно момченце, живееше в Северен Илинойс, но често идваше в Холкъм. И всъщност тя и семейството ѝ се очакваха да пристигнат след около две седмици, защото нейните родители възнамеряваха да съберат целия Клътьров род и да устроят голям празник в Деня на благодарността^[1]. (Клътьровият род води началото си от Германия. Първият емигрант Клътьр, или Клотер, както тогава се произнасяло името, дошъл в Америка през 1880 г.) За този празник бяха поканени около петдесет сродници: някои от тях щяха да дойдат чак от Палатка, Флорида. Бевърли, дъщерята след Евиана, също не живееше вече във фермата „Ривър Вали“. Беше в училището за медицински сестри в Канзас Сити. Бевърли бе сгодена за един студент по биология, когото баща ѝ напълно одобряваше. Поканите за сватбата, насрочена през коледните празници, бяха вече отпечатани. Така че само момчето Кениън, който на петнадесет години бе по-висок от мистър Клътьр, и най-малката дъщеря Нанси, година по-голяма от брат си, любимка на Холкъм, живееха още при родителите си. Щастливият семеен живот на мистър Клътьр се помрачаваше само от тревогата за здравето на жена му. Тя беше „нервна“, получаваше „малки пристъпи“. Тези бяха смекчените изрази, употребявани от близките ѝ. Но истината за „нещастieto на горката Бони“, не беше тайна. Всички знаеха, че през последните шест години е била от време на време на лечение в психиатрия. Напоследък обаче имаше вероятност и тази мрачна сянка да се разсее. Миналата сряда, връщайки се от двуседмично лечение в медицинския център в Уелзи, Уичита, където обикновено се лекуваше, мисис Клътьр съобщи на съпруга си една почти невероятна вест. Тя радостно му каза, че причината за нейното нещастие не е в главата, а в гръбнака, че заболяването ѝ не е психическо, а физиологическо — въпрос на размествени прешлени — така най-после се бяха произнесли лекарите. Разбира се, трябва да се оперира, а след това... е, след това пак ще си бъде както „по-рано“. Нима беше възможно опънатите нерви, усамотяването, задушаваните ридания във възглавницата при заключена врата да се дължат на някакъв изместен прешлен? О, ако това е наистина така, мистър Клътьр щеше да произнесе на трапезата в

Деня на благодарността молитва, изпълнена с признателност към провидението.

Сутрините на мистър Клътър започваха обикновено в 6:30. Събуждаше се от тракането на кофите с мляко и тихото бърбене на двете момчета, които ги носеха, синове на наемния работник Вик Иррик. Но днес той се позабави (момчетата на Вик Иррик дойдоха и си отидоха), защото предната вечер, петък, тринадесети, беше за него изморителна, макар и отчасти радостна. Бони, сякаш подготвяйки се за близкия ден, когато щеше да бъде пак здрава и жизнена, се помъчи да бъде „както по-рано“. Начерви устните си, занима се с косата си и облечена в нова рокля, го придружи до холкъмското училище. Там двамата ръкопляскаха на изнесеното от учениците представление на „Том Сойер“, в което Нанси игра Бети Таджър. Приятно му беше да види Бони между хората. Макар и малко нервна, тя се усмихваше, говореше с познатите си, а двамата се гордееха с Нанси. Тя игра много хубаво, знаеше ролята си и както той каза, когато я поздрави зад кулисите, изглеждаше като „истинска южна красавица“. А това насърчи Нанси да се държи като такава. Тя направи реверанс в своята кринолинен рокля и попита може ли да отиде с кола в Гардън Сити. Щатският кинотеатър щеше да прожектира специално за петък, тринадесети, в 11:30, филм на ужасите и всички нейни приятелки отиваха. При други обстоятелства мистър Клътър щеше да откаже. Неговите закони бяха наистина закони; и един от тях беше — Нанси и Кениън трябва да си бъдат вкъщи в десет часа вечерта през седмицата, а в съботни дни — в 12 часа. Но омекнал от всичките събития през вечерта, той се съгласи. Нанси се върна чак в два. Баща ѝ я чу да влиза и я извика. Не беше човек, който изобщо повишава глас, но сега искаше да ѝ каже някои елементарни неща, отнасящи се не толкова до късното ѝ завръщане, колкото до младежа, който я бе докарал с кола — училищен баскетболен герой на име Боби Руп.

Мистър Клътър харесваше Боби и смяташе, че за своите седемнадесет години е много възпитан и надежден. Все пак в трите години, откакто ѝ бяха разрешили да излиза с момчета, Нанси, хубава и търсена от връстниците си, не беше излизала с никой друг. И макар да разбираше, че навсякъде модата между младите е да образуват двойки, да „ходят постоянно заедно“ и да носят „годежни пръстени“, мистър Клътър не одобряваше тази дружба, особено след като

неотдавна случайно изненада дъщеря си и момчето Руп да се целуват. Тогава той каза на Нанси „да престане да се вижда толкова често с Боби“, посъветва я, че едно постепенно отдръпване сега ще причини по-малко болка, отколкото рязко скъсване по-късно. Защото, подчерта той, такава раздяла неминуемо ще настъпи. Семейство Руп бяха католици, а Клътьрови — методисти. Само този факт бе достатъчен да прекрати всякакви надежди за брак, каквито тя и момчето биха могли да хранят. Нанси се показва разумна. Във всеки случай не протестира и преди да каже лека нощ, мистър Клътьр я накара да му обещае, че постепенно ще почне да разрежда свижданията си с Боби.

Но този разговор за съжаление отложи времето за лягане, което обикновено беше 11 часът. Като последица в събота на четиринадесети ноември 1959 година той се събуди доста след седем. Жена му винаги спеше до късно. Докато се бръснеше, вземаше душ и се обличаше в панталони от груб плат, кожено яке, каквито носят краварите, и меки ботуши за езда, мистър Клътьр не се страхуваше, че ще я събуди, защото имаха отделни спални. От няколко години той спеше сам в голямата спалня в долния етаж на къщата — двуетажна тухлена постройка с четиринадесет стаи. Мисис Клътьр държеше дрехите си в гардеробите на неговата спалня и слагаше малкото козметични неща и милиардите си лекарства в банята със сини плочки, съседна на тази стая, а спеше в бившата спалня на Евиана, на втория етаж, до стаите на Нанси и Кениън.

Къщата, в по-голямата си част планирана от мистър Клътьр, който с това доказва, че е разумен и улегнал, без да бъде кой знае какъв добър архитект, е била построена в 1948 за 40 000 долара (сегашната ѝ стойност е 60 000). Разположена в края на една дълга алея, засенчена от двете страни от китайски брястове, красивата бяла къща се издига върху просторна поляна с подстригана бермудска трева и вдъхваше уважение в Холкъм; това бе дом, който хората сочеха за пример. Вътре широки тъмновинени килими пресичаха блясъка на полирания под. Във всекидневната имаше огромна модерна кушетка, тапицирана с грапава материя, в която бяха вплетени блестящи сребърни нишки, и ниша столова с ниски канапета, тапицирани с изкуствена материя в синьо и бяло. Такава наредба се харесваше на мисис и мистър Клътьр, както и на мнозинството от техните близки, чиито домове, общо взето, бяха наредени в същия стил.

Освен домашната помощница, която идваше всеки ден, Клътьрови не държаха друга прислуга. След като жена му се разболя и двете по-големи дъщери не живеяха вече вкъщи, мистър Клътьр по необходимост се бе научил да готви. Но обикновено готвеше Нанси. Мистър Клътьр изпитваше удоволствие от тази работа и я вършеше превъзходно. Нямаше жена в Канзас, която да пече по-хубав хляб от него, а прочутите му кокосови сладки първи се продаваха на благотворителните базари. Но той не беше гастроном. За разлика от другите фермери предпочиташе спартанска закуска. Тази сутрин се задоволи с чаша мляко и една ябълка. Не вкушваше ни чий, ни кафе и беше свикнал да почва деня, без да слага нещо топло в стомаха си. Беше противник на всякакви възбудителни неща, колкото и безобидни да са те. Не пушеше и, разбира се, не пиеше. Всъщност никога в живота си не бе вкушал алкохол и беше склонен да избягва хора, които не са въздържатели. Това обстоятелство не стесни много кръга на неговите познати, както би могло да се очаква, защото ядката на този кръг беше съставена от членове на Първата методистка църква и Гардън Сити — общо 1700 на брой, и повечето от тях бяха умерени в пиенето. Въпреки че внимаваше да не досажда на познатите си със своите възгледи, той ги налагаше в семейството си и на хората, които работеха при него. „Пиеш ли?“ — беше първият му въпрос към оня, който идваше да търси работа. Дори когато получаваше отрицателен отговор, мистър Клътьр задължаваше човека да подпише договор с клауза, която заявяваше, че споразумението моментално се анулира, ако работникът бъде открит, „че употребява алкохол“. Един негов приятел, стар фермер, му казал веднъж: „Нямаш милост. Кълна се, Хърб, че ако хванеш някой работник да пие, ще го изхвърлиш веднага. И окото ти няма да мигне, че семейството му ще гладува.“ Това може би е единствената критична забележка по адрес на мистър Клътьр като работодател. Защото той бе известен със своето самообладание, с щедростта си, с факта, че плаща добри надници и често дава допълнителни възнаграждения. Хората, които работеха във фермата му — а понякога броят им достигаше до осемнадесет, — почти нямаха причини да се оплакват.

След като изпи чашата мляко и сложи на главата си подплатено с кожа таке, мистър Клътьр си взе ябълката и излезе да се наслади на утринта. Времето беше чудесно; слънцето блестеше на безоблачното

небе и източен ветреца раздвижваше, без да отронва, последните листа по клоните на китайските брястове. Есента възнаграждава Западен Канзас заради злините, които останалите сезони му причиняват: мразовити колорадски ветрове, дълбок до кръста и убийствен за овцете сняг през зимата; киша и мъгла през пролетта; а през лятото, когато дори гаргите търсят малко сянка и жълто-кафявият безкрай от житни класове настръхва — непоносима жегата. Най-после, през септември, идва сиромашкото лято, което трае понякога до Коледа. Докато мистър Клътър съзерцаваше тази чудесна есенна утрин, кучето се приближи и двамата се упътиха към оградено за добитък място, което се намира до единия от трите хамбара на стопанството.

Първият хамбар беше огромна барака, пълна догоре с жито — уестлендски сорт, а другият съдържаше тъмна могила с ароматично сорго, на стойност близо 100 000 долара. Само тази цифра надвишаваше с близо 4000% дохода на мистър Клътър за цялата 1934 г. — годината, когато се ожени за Бони Фокс и двамата напуснаха родния си град Розел, Канзас, за да се заселят в Гардън Сити. Там той бе намерил работа като помощник на окръжния агент по изкупуване земеделското производство. Както трябваше и да се очаква, само след седем месеца мистър Клътър зае титулярната длъжност. Годишите, през които беше на тази служба — 1935 до 1939, — бяха най-сушавите и най-неплодородните, каквито се помнеха в този район още от заселването на белите хора, и младият Хърб Клътър, умен и находчив, запознат подробно с последните новости в земеделската практика, беше напълно квалифициран да служи като посредник между държавата и падналите духом фермери. Тези хора можеха да черпят сили от оптимизма и да се ползват от умните съвети на един симпатичен млад човек, който, изглежда, си знаеше работата. Но не към такъв вид работа се стремеше Хърб Клътър. Син на фермер, той още от самото начало винаги бе желал да обработва своя собствена земя. За да постигне това, той напусна след четири години службата си и върху наета земя с пари назаем положи основите на „Ривър Вали“^[2] (реката Арканзас, която лъкатуши наблизко, оправдава отчасти името, но долина няма никаква). Няколко консерватори от окръга Фини наблюдаваха с известно злорадство начинанието му. Това бяха все стари фермери, които обичаха да се подиграват на младия агроном за неговите академични предложения.

— Това с много хубаво, Хърб. Ти винаги знаеш кое е най-хубавото за земята на другите. Посади това! Терасирай онова! Но ако земята беше твоя, щеше да приказваш другояче.

Те грешаха. Началните опити успяха отчасти защото в първите години той работеше по осемнадесет часа на ден. Имаше и несполуки — на два пъти пшеницата не стана, а една зима изгуби неколкостотин овце в снежна виелица. Но след десет години стопанството на мистър Клътър се състоеше от близо 3200 декара собствена земя и 12 000 взети под наем. Всичко това, както признаваха неговите колеги, беше „доста обширна площ“. Пшеница, сорго, специален разсад трева — това бяха културите, от които зависеше благоденствието на фермата. Приход носеха и стадата — овце, но главно едър рогат добитък. Неколкостотин глави добитък, порода „Херфорд“, носеха печат „Клътър“, макар че това не личеше от почти празното, оградено за добитък място. То се пазеше за болни бикове, за няколко дойни крави, за котките на Нанси и за Бейб — семейния любимец, — стар дебел работен кон, който винаги беше готов бавно да обикаля с по три-четири деца, яхнали широкия му гръб.

Сега мистър Клътър даде на Бейб сърцевината на ябълката си, викна „добро утро“ на човека, който почистваше зад оградата — Алфред Стоклайн, единствения постоянен работник. Стоклайн живееше с жена си и трите си деца на около стотина метра от фермерската къща. Освен тях Клътъррови нямаха никакви съседи на по-близо от половин миля. Дълголик, с големи пожълтели зъби, Стоклайн попита: „Има ли някаква специална работа, предвидена за днес? Щото сме вързани вкъщи с бебето. Жената и аз сме били почти цялата нощ на крак. Мисля да го вода на доктор.“

Мистър Клътър изказа съчувствие и, разбира се, „освобождава го за деня и ако той и мисис Клътър могат по някакъв начин да помогнат, Стоклайн да му се обади“. След това с кучето, което бягаше пред него, той тръгна на юг към нивите, светнали като злато от пожълтелите стърнища.

Реката се намираше в тази посока. Край брега имаше овощна градина — праскови, круши, череша и ябълки. Преди петдесет години, според местните спомени, десет минути са били достатъчни за един дървар да изсече всички дървета в Западен Канзас. Дори днес саят само тополи и китайски бряст — дълголетни растения, които, подобно

на кактусите, не се влияят от сушата. Но както мистър Клътър често забелязваше, „един инч повече дъжд, и тази страна можеше да бъде истински земен рай“. Малката градина от овощни дръвчета край реката беше неговият опит да осъществи, с дъжд или без дъжд, частица от рая, зеления ухаещ на ябълков цвят рай, за който той мечтаеше. Жена му каза веднъж: „Мъжът ми се грижи за тези дръвчета повече, отколкото за децата си.“ Всички в Холкъм си спомнят деня, в който един малък повреден самолет падна върху прасковените дръвчета. „Хърб беше съвсем полудял! Перката още се въртеше, когато той лепна призовка на пилота!“

Мистър Клътър мина през овощната градина и продължи да върви край реката, която тук беше плитка и осеяна с островчета — плажове с мек пясък сред водата. Много отдавна, през горещите неделни дни, когато Бони още „се интересувахе от всичко“, на тези островчета се носеха кошници с храна и семейните следобеди минаваха в очакване рибата да клъвне. Мистър Клътър рядко срещаше непознати, влезли незаконно в стопанството, което се намираше на миля и половина далеч от главното шосе, и за да се стигне до него, се минаваше по черен път. Не беше място, в което случайни хора могат да се озоват. Сега внезапно се появи цяла група и Теди, кучето, хукна напред с бесен предизвикателен лай. Но Теди беше особен. Макар че беше доста добър пазач, винаги нащрек, готов да вдигне врява, храбростта му имаше недостатък. Щом видеше пушка, както сега — защото неканените гости бяха въоръжени, — навеждаше глава и подвиваше опашка. Не можеха да разберат защо, тъй като никой не познаваше историята му. Знаеха само, че е скитник, когато Кениън прибра преди няколко години. Посетителите бяха пет души — ловци на фазани от Оклахома. Сезонът на фазаните в Канзас, прочуто ноемврийско събитие, привлича огромен брой ловци от съседните щати и през изтеклата седмица полкове ловджийски шапки бяха марширували през есенните простори — възбудени и увлечени от стрелбата срещу летящите, добре охранени със зърно птици. Според обичая, ловците, ако не са поканени, плащат на собственика на земята такса за разрешение да преследват пляката си в неговото стопанство. Но когато оклахомците предложиха да откупят ловджийските си права, мистър Клътър се засмя: „Не съм толкова беден, колкото изглеждам. Продължавайте. Свалете колкото можете“ — каза той. След това пипна

такето си за поздрав и тръгна към къщи и към всекидневната си работа. Той не подозираше, че този ден ще бъде последният в живота му.

Като мистър Клътър и младият човек, който закусваше в кафенето „Малко бижу“, никога не пиеше кафе. Предпочиташе тонизиращите билкови напитки. Три аспирина, газирано питие и няколко цигари „Пел Мел“ една след друга — това беше представата му за хубава закуска. Докато пушеше и пиеше, той разглеждаше картата на Мексико, разтворена пред него на бара, но му беше трудно да се съсредоточи, защото очакваше един приятел, а приятелят закъсняваше. Той погледна през прозореца към тихата улица на малкото градче, улица, която до вчера никога не бе виждал. От Дик нямаше и следа. Но той положително щеше да дойде. В края на краищата целта на срещата им беше идея на Дик, неговият „голям удар“. А като свършат — в Мексико. Картата беше изпокъсана, толкова изтрита от пипане, че беше станала мека като шамоа. В ъгъла на хотелската стая, където се беше настанил, имаше стотици други като нея — изтъркани карти на всеки щат в Америка, на всяка канадска провинция, на всяка южноамериканска държава. Защото младият човек беше неуморим в съставяне планове за пътешествия, от които доста беше осъществил; Аляска, Хавай, Япония, Хонконг. Сега благодарение на едно писмо, покана за „голям удар“, той беше пристигнал тук заедно с всичкото си имущество: един мукавен куфар, китара, две големи кутии, натъпкани с книги, географски карти, песни, стихове и стари писма — общо не по-малко от четвърт тон. (А лицето на Дик, когато видя тези кутии! „Господи, Пери! Навсякъде ли мъкнеш тоя боклук?“ А Пери беше отговорил: „Боклук ли? Една от тези книги ми струва трийсет доларчета!“) Ето го сега в малкия Олат, Канзас. Ала смешно е, като си помислиш; представи си да се върнеш обратно в Канзас, когато само преди четири месеца си се заклел първо пред щатската комисия за предсрочно освобождаване, после пред себе си, че кракът ти никога няма да стъпи в щата. Е, не било задълго.

Оградени с мастило имена пълнеха картата. *Косумел*, остров недалеч от брега на Юкатан, където (така беше прочел в едно списание за мъже) можеш „да хвърлиш дрехите си, да се усмихнеш доволно, да

живееш като раджа и да имаш всички жени, които пожелаеш, за петдесет долара месечно“. От същата статия беше научил наизуст и други привлекателни уверения: „В Косумел не съществува социален, икономически и политически натиск. На този остров отделният човек не е тормозен от властите“ и „Всяка година ята папагали идват от континента да снасят яйцата си тук“. АКАПУЛКО означаваше морски риболов, казино, скучаещи до смърт богати жени; а СИЕРА МАДРЕ значеше злато, значеше „Съкровището на Сиера Мадре“, филм, който беше гледал осем пъти. (Това беше най-добрият филм на Богарт, но старият, който играеше златотърсача, оня, който напомняше на бащата на Пери, беше също страхотен! Уолтър Хюстън. Да, и това, което беше казал на Дик, бе истина. Той знаеше трюковете за намиране на злато. Беше ги научил от баща си — професионален златотърсач. Тогава защо да не могат те, двамата, да купят чифт товарни коне и да си опитат късмета в Сиера Мадре? Но Дик, практичният Дик, беше казал: „Стой, сладур, чакай! И аз гледах този филм. Там в края всички полудяха. От треска, от насекоми, които смучат кръв, и въобще от условията там. А после, когато намериха златото, помниш ли, излезе буря и помете всичко.“) Пери сгъна картата. Плати питието си и стана. Седнал, той изглеждаше по-едър от среден ръст, със силни рамене и ръце, имаше набито попрегърбено тяло на щангист. Всъщност вдигането на тежести беше любимото му занимание. Но Пери беше сложен непропорционално. Мъничките му крака, обути в къси черни ботуши със стоманени токи, почти биха се наместили в балните обувки на някоя изящна дама. Когато се изправи, не беше по-висок от дванадесетгодишно дете и опрян на недоразвитите си нозе, които изглеждаха гротескно непригодни да поддържат силно развитото му тяло, той внезапно заприлича не на набит шофьор на камион, а на бивш жокей с хипертрофирана мускулатура.

Пери застана на слънце пред кафенето. Беше девет без четвърт и Дик бе вече закъснял с половин час. Все пак, ако Дик не беше подчертал важността на всяка минута през следващите двадесет и четири часа, Пери не би забелязал закъснението му. Той рядко скучаеше, защото имаше много начини и средства да запълва времето си. Едно от тях например беше да се гледа в огледалото. Веднъж Дик беше забелязал: „Всеки път, когато видиш огледало, изпадаш в транс. Сякаш гледаш някакво съблазнително женче. Искам да кажа, не се ли

уморяваш от това, дявол да го вземе?“ Ни най-малко! Собственото му лице го опияняваше. Всяко негово угълче правеше различно впечатление. Беше лице, което лесно мени изражението си и от опити, наблюдавани в огледалото, той се бе научил да изглежда ту зловещ, ту дяволит, ту сантиментален; едно навеждане на главата, свиване на устните и поквареният циганин ставаше нежен романтик. Майка му беше чистокръвна индианка от племето чероки. От нея бе наследил бронзовия цвят на кожата си, тъмните влажни очи и черната буйна коса, постоянно намазана с брилянтин, която той решише на бретон, с гъсти бакенбарди. Приносът на майка му беше явен, докато приносът на баща му, луничав червенокос ирландец, личеше по-малко. Сякаш индианската кръв беше измила всяка следа от келтската. Все пак розовите устни и вирнатият нос издаваха присъствието ѝ, както измамната жизненост и мнителният ирландски егоизъм, който често активизираше индианската маска и я поемаше изцяло под свой контрол, особено когато Пери свиреше на китара и пееше. Да пее пред публиката — тази мечта беше друго опияняващо средство за минаване на времето. Винаги си представяше една и съща сцена: нощен локал Лас Вегас, който впрочем беше родният му град. Представяше си елегантен клуб, пълен с известни личности, всички развълнувани, съсредоточили вниманието си върху него — новата интересна звезда, — който пее своята прочута аранжировка на „Ще те видя пак“ под акомпанимента на голям оркестър с цигулки, и на бис изпява последната си творба — балада:

*Всеки април ята папагали
летят горе, червени и зелени,
зелени и оранжеви.
Виждам ги как летят, чувам ги високо горе.
Пеещите папагали носят априлска пролет.*

Когато за пръв път чу тази песен, Дик забеляза: „Папагалите не пеят. Може би говорят или крещат, но, дявол да го вземе, не пеят“. Разбира се, Дик нямаше никакво въображение, никак не разбираше от музика, поезия и все пак... когато се замислиш, именно липсата на въображение у Дик, прагматичният му подход към всичко привличаха

Пери, защото в сравнение с него Дик изглеждаше тъй естествено груб, неуязвим, „стопроцентово мъжествен“.

Но колкото и приятна да беше тази мечта за Лас Вегас, тя избледняваше пред една друга. През по-голямата част от своите тридесет и една години, още от детинство, си беше изписвал книги („Съкровища на морското дъно! Тренирайте в свободното си време леководолазния спорт! Спечелете бързо много пари с подводно плуване! Безплатни брошури“), беше отговарял на рекламни обявления („Потънали богатства! Петдесет достоверни карти! Изключително предложение...“). Всичко това подклаждаше копнежа му за приключения, които неговото въображение постоянно рисуваше: да се потопи в незнайни морета, да се гмурне в зеленикавия морски здрач, да се плъзне край стар потопен кораб, покрит вече с мидени черупки — негови свирепи стражи, край испанска галера... потопен товар от диаманти, перли, препълнени със злато касетки...

Чу се изсвирване на клаксон. Най-после Дик.

— Господи, Кениън! Не съм глуха!

Кениън, както обикновено, го беше прихванало. Виковете му от долния етаж не спираха:

— Нанси! На телефона!

Боса, по пижама, Нанси заподскача надолу по стълбите. В къщата имаше два телефона — един в стаята, която баща ѝ използваше за работен кабинет, и друг в кухнята. Тя се обади от кухненския.

— Ало? О, да, добро утро, мисис Кац!

Мисис Кларънс Кац, жената на фермера, който живееше близо до шосето, обясни:

— Казах на татко ти да не те събужда. Казах му: Нанси трябва да е уморена след чудесната си игра снощи на представлението. Беше прекрасна, мила! И тези бели панделки на косата ти... Ами там, когато мислеше, че Том Сойер е умрял — в очите ти имаше истински сълзи! Толкова беше хубаво... също като пиеса по телевизията. Но татко ти каза, че е време вече да ставаш. Ами да, то наистина минава девет. Виж какво искам, мила. Моето момиченце, моята малка Джолин, умира от желание да направи черешов пай и като знам ти какъв майстор си на

черешовия пай, винаги печелиш награди, помислих дали ще може да я доведе у вас тази сутрин да ѝ покажеш как се прави?

Друг път Нанси с удоволствие би показала на Джолин как да приготви дори и цяла вечеря от пуйка. Смяташе за свой дълг да бъде на разположение, когато по-малки момичета идваха да търсят помощта ѝ за готвене, за шиене, за уроците си по музика, или, както често се случваше, да ѝ се доверяват. Как намираше време за тези неща и едновременно успяваше „да върши почти всичко в тая голяма къща“, да бъде първа ученичка и секретар на класа си, водач в програмата на клуба и на младата методистка лига, опитен ездач, прекрасен музикант (пиано и кларнет), ежегоден победител на околийския базар (сладки, консерви, ръкоделие, подреждане на цветя) — как едно момиче, ненавършило още седемнадесет години, можеше да се справя с всичко това и да го върши „не с хвалба, а с една просто сияйна жизненост“, беше загадка, която хората от селището често разискваха и накрая казваха: „Тя има *характер*. Наследила го е от баща си.“ Изключителната си организаторска дарба, която ѝ даваше възможност с лекота да помага на всички, тя безспорно бе наследила от баща си. Всяка минута ѝ беше разпределена. Знаеше точно в кой час какво има да прави и колко време ще ѝ трябва. Но днес се получи нещо нежелателно. Беше поела повече ангажименти, отколкото можеше да изпълни. Бе обещала да помогне на друго съседско дете, Рокси Ли Смит, със солото ѝ на тромпет, което Рокси щеше да свири на училищния концерт; трябваше да свърши и три сложни поръчки на майка си; да отиде с баща си на събранието на клуба „4-X“ в Гардън Сити. Освен това трябваше да приготви обед, а после да поработи над роклите на шаферките за сватбата на Бевърли, които беше скроила и сега шиеше сама. При това положение на нещата време за урок по правене на черешов пай нямаше. Освен ако нещо може да се отложи.

— Мисис Кац? Бихте ли почакали минутка на телефона, моля?

Нанси изтича до кабинета на баща си — в другия край на къщата. Кабинетът имаше пряк страничен вход за външни лица и беше отделен от хола с летяща врата. Мистър Клътър понякога го ползваше заедно с Джералд Ван Влийт, млад човек, който му помагаше в управлението на фермата. Кабинетът беше предимно място за уединение — подредено убежище с ламперия от орехов фурнир, където, ограден от барометри, диаграми за дъждовете и бинокъл, той

седеше като капитан в своята каюта, навигатор, пилотиращ рискованите понякога рейсове на „Ривър Вали“ през сезоните.

— Няма значение — каза той в отговор на Нансиното затруднение. — Ще изпуснеш събранието. Кениън ще дойде с мен.

Нанси вдигна слушалката на телефона в кабинета и каза на мисис Кац: да, добре, доведете веднага Джолин. Но затвори телефона намръщена.

— Чудно нещо — измърмори тя. Огледа се и видя баща си да помага на Кениън в събирането на някакви числа. До прозореца на бюрото си седеше мистър Ван Влийт. Той имаше малко сурово, мрачно, но хубаво лице и тя го наричаше Хитклиф^[3] зад гърба му. — Постоянно ми мирише на цигари.

— От дъха ти ли? — попита Кениън.

— Не, глупчо. От твоя.

Това го накара да млъкне, защото на Кениън бе ясно, че тя знае — от време на време той изпушваше скришом по някоя цигара, но и Нанси правеше същото.

Мистър Клътър плесна с ръце.

— Стига! Това е работен кабинет.

Нанси се качи в стаята си, облече избелели панталони и зелен пуловер, сложи на китката си третата поред най-ценна принадлежност — златен часовник. Преди него идваше любимата ѝ котка Ивърнруд, а на първо място беше пръстенът на Боби с монограма му, солидно доказателство за „постоянната връзка“. Носеше го на палеца си (но най-малкото спречкване... и веднага го сваляше), защото дори и с помощта на лейкопласт пръстенът не можеше да се задържи на другите ѝ пръсти. Нанси беше хубаво момиче, по момчешки стройна и подвижна. Необикновено красиви бяха късо подстриганите ѝ коси (четкани сутрин и вечер по сто пъти) и гладката ѝ кожа, слабо напръскана с лунички и розово-кафява от лятното слънце. Но най-красиви бяха очите ѝ, раздалечени и тъмно прозрачни като бира, осветена от слънцето. Те веднага пленяваха, в тях личеше доверчивост и съдържана доброта.

— Нанси! — викна Кениън. — Сюзън на телефона.

Сюзън Кидуел — най-близката ѝ приятелка. Нанси пак се обади от кухненския телефон.

— Казвай! — рече Сюзън, която винаги почваше телефонните си разговори с тази команда. — И най-напред, защо флиртуваше с Джери Рот?

Джери Рот като Боби беше училищен баскетболен герой.

— Снощи ли? Ами! Не съм флиртувала! Защото си държахме ръцете ли? Той просто дойде зад сцената преди представлението. А аз бях толкова нервна, той само ми хвана ръката. Да ми вдъхне кураж.

— Колко мило! И после какво?

— Боби ме заведе на кино. Гледахме филм, пълен със страхотии. И с него си държахме ръцете.

— Много ли беше страшен? Не Боби, а филмът.

— На Боби не му се видя страшен. Той се смя, но аз... нали ме знаеш, мога да припадна от страх.

— Какво ядеш?

— Нищо.

— А, знам. Ноктите си — каза Сюзън. Предположението ѝ беше вярно. Нанси, колкото и да се мъчеше, не можеше да се отърве от навика да си гризе ноктите. А когато беше разтревожена, направо ги дъвчеше. — Казвай! Какво има?

— Нищо.

— Нанси! *C'est moi* — Сюзън учеше френски.

— Ами... татко... През последните три седмици е в ужасно настроение. Ужасно! Особено когато е с мен. И снощи, като се прибрах, пак почна да говори за онова.

Онова — не се нуждаеше от обяснение. Беше тема, която двете приятелки бяха разисквали основно и бяха съвсем единодушни. Веднъж Сюзън, обобщавайки проблема от Нансино гледище, бе казала:

— Ти сега обичаш Боби и се нуждаеш от него. Но вътре в себе си дори Боби знае, че за вас няма бъдеще. След време, когато отидем в Манхатън, ще гледаме света с други очи.

Канзаският щатски университет се намира в Манхатън и двете момичета смятаха да следват там история на изкуствата и да живеят в една стая.

— Искаш, не искаш, всичко ще се промени. Но сега, докато живееш в Холкъм и виждаш Боби всеки ден, нищо не може да се промени, а няма и основание, защото ти и Боби сте много щастливи. И

ако някога останеш сама — всичко това ще бъде един хубав спомен. Не можеш ли да накараш баща си да го разбере?

Не, не можеше.

— Защото — обясни тя на Сюзън — всеки път, когато се опитвам да обясня, той така ме изглежда, сякаш не бива да обичам Боби. Той няма понятие колко го обичам. Езикът ми веднага се схваща; иска само да съм негова дъщеря и да правя, каквото той иска. — На това обяснение Сюзън не можеше да възрази. То почиваше върху чувства и отношения във от нейния опит. Тя живееше сама с майка си, която преподаваше музика в холкъмското училище, и не помнеше добре баща си. Преди години, когато живееше в родната си Калифорния, мистър Кидуел беше излязъл един ден от къщи и вече не бе се върнал.

— А и не знам — продължи сега Нанси. — Не съм сигурна, че тъкмо аз съм причината да е кисел. Има нещо друго... всъщност той се безпокои за друго.

— За майка ти?

Никоя друга приятелка на Нанси не би се осмелила да направи такъв намек. Но Сюзън беше привилегирована. Когато за пръв път се появи в Холкъм едно осемгодишно, меланхолично и с въображение дете, слабичко и бледо, година по-малко от Нанси, Клътьрови така топло го бяха приели, че малкото момиче без баща скоро стана член от семейството им. Седем години двете приятелки бяха неразделни. И двете притежаваха ценни качества, и двете бяха чувствителни натури — затова си допаднаха. Но през септември Сюзън се беше прехвърлила от местното училище в по-голямото училище в Гардън Сити, което минаваше и за по-добро. Това беше нещо обикновено за ония холкъмски ученици, които възнамеряваха да следват, но мистър Клътьр, упорит поддръжник на всичко в селището, смяташе такова дезертьорство за обеща към обществения дух на Холкъм. Училището беше достатъчно добро за неговите деца и те щяха да останат там. Затова момичетата не бяха постоянно заедно и денем Нанси остро чувстваше липсата на своята приятелка — единствения човек, пред когото нямаше нужда да бъде нито храбра, нито сдържана.

— Не, сега ние всички сме толкова щастливи за мама. Ти научи чудесната новина, нали? — После Нанси добави: — Слушай — и се поколеба, сякаш събираше кураж да каже нещо много смело, — защо непрекъснато ми мирише на цигари? Честна дума, като че ли

подлудявам. Влизам в колата, влизам в стаята и все ми се струва, че някой току-що е бил там и е пушил. Не е мама, не може да бъде Кениън... Кениън няма да посмее...

Положително не беше някой от посетителите в Клътьровия дом, където предназначено нямаше пепелници. Сюзън бавно схвана намека, но той ѝ се видя смешен. Каквито и да бяха грижите на мистър Клътьр, тя не можеше да допусне, че той ще потърси утеха в цигарите. И преди да попита дали Нанси наистина има предвид това, Нанси прекъсна разговора.

— Извинявай, Сюзън, трябва да прекъсна. Мисис Кац дойде.

Дик седеше зад волана на едно черно купе шевролет — модел 1949 г. Когато се качи в колата, Пери погледна към задната седалка да провери дали китарата му е там. Снощи беше свирил на една компания — приятели на Дик, и след това я беше забравил в колата. Това бе стара китара „Гибсън“, търкана и лъскана до меденожълт цвят. До нея лежеше друг вид инструмент — съвършено нова дванадесетмилиметрова ловджийска пушка, със синкава цев и с летящи фазани, гравирани по приклада. Джобно фенерче, ловджийски нож, кожени ръкавици и ловджийска жилетка, добре натъпкана с патрони, допълваха този странен натюрморт.

— Това твое ли е? — попита Пери и посочи жилетката.

Дик почука с пръсти по предното стъкло на колата.

— Чук, чук. Извинете, сър. Бяхме на лов и изгубихме пътя. Може ли да използваме вашия телефон...

— Si señor. Yo comprendo!^[4]

— Опечена работа — каза Дик. — Обещавам ти, сладур, ще налепим коси по всичките тез стени.

— „Онези“ стени — поправи го Пери.

Страстен привърженик на речниците и на необикновените думи, той усилено се беше заел да поправя граматиката на приятеля си и да обогатява речника му още от времето, когато бяха в една килия в затвора на Канзас. Ученикът нямаше абсолютно нищо против тези уроци и веднъж, за да зарадва учителя си, бе съчинил стихове. Подвързва ръкописа с кожена подвързия в работилницата на затвора и напечатата заглавието „Мръсни вицове“ със златни букви.

Дик бе облечен в син работен комбинезон на гърба с рекламен надпис „Работилница на Боб Сандс“. Той и Пери минаха с колата по главната улица на Олат и стигнаха работилницата на Боб Сандс, гараж за поправки на коли, където Дик работеше след излизането си от затвора през август. Сръчен механик, той печелеше шестдесет долара седмично. За работата, която бе замислил да върши тази сутрин, не заслужаваше никаква надница, но в съботни дни мистър Сандс го оставяше да отговаря за гаража и никога нямаше да узнае, че е платил на помощника си за труда, който той щеше да положи за постягане на собствената си кола. С помощта на Пери Дик се залови за работа. Смениха маслото, регулираха амбреажа, заредиха акумулатора, смениха един разбит лагер и сложиха нови вътрешни гуми на задните копелета — т.е. направиха всичко необходимо, защото през следващите двадесет и четири часа на стария шевролет предстояха тежки изпитания.

— Старият се въртеше наоколо — каза Дик, отговаряйки на Пери, защо е закъснял за срещата в „Малко бижу“. — Не исках да ме види, че вземам пушката от къщи. Тогаз щеше да разбере, че го лъжа.

— „Да разбере“! И в края на краищата ти какво му каза?

— Както се бяхме уговорили. Казах, че ще отсъстваме една нощ. Че отиваме на гости у сестра ти във Форт Скот. Щото ти имаш пари у нея — хиляда и петстотин долара.

Пери имаше сестра, някога бе имал две, но живата не беше във Форт Скот, градче в щата Канзас, на осемдесет и пет мили от Олат. Всъщност той не знаеше сегашния ѝ адрес.

— А той разсърди ли се?

— Че защо да се сърди?

— Защото ме мрази — каза Пери. Гласът му беше мек и превзет — глас, който, макар и тих, възпроизвеждаше всяка дума точно, изхвърляше я като колелца тютюнев дим. — И майка ти ме мрази. Видях начина, по който ме гледаше.

Дик сви рамене.

— Това няма нищо общо с теб. Лично! Те просто не обичат да се срещам с хора от Кафеза.

На двадесет и осем години Дик бе вече два пъти женен и разведен, баща на три деца. Беше освободен предсрочно, при условие

че ще живее при родителите си. Те имаха още един син, по-малък от Дик, и живееха в една малка ферма, близо до Олат.

— С всеки, който носи значката на братството — добави той и пипна татуираната синя точка под лявото си око, видим условен знак, по който някои бивши затворници можеха да го познаят.

— Разбирам — каза Пери. — И ги оправдавам. Те са добри хора. Майка ти е наистина много мила.

Дик кимна — и той беше на същото мнение.

Към обед те прибраха инструментите и Дик, заслушан в бученето на мотора, беше доволен, че са свършили една основна работа.

Нанси и нейното протеже Джолин Кац също бяха доволни от утринната си работа; нещо повече — Джолин, слабичко тринадесетгодишно момиче, беше опиянена от гордост. Тя дълго гледа прехласната горещите череши под крехката решетъчна кора. После развълнувано прегърна Нанси и попита:

— Кажеш честно, аз ли го направих наистина?

Нанси се засмя, отвърна на прегръдката ѝ и я увери, че тя сама го е направила — с малко чужда помощ.

Джолин настояваше да опитат пая веднага. Глупаво е да чакат да изстинее.

— Моля ти се, нека да изядем и двете по едно парче. И вие също — обърна се тя към мисис Клътър, която беше дошла в кухнята.

Мисис Клътър се усмихна — направи опит да се усмихне. Болеше я глава и каза благодаря, но няма никакъв апетит. А Нанси бързаше. Рокси Лий Смит и соло тромпетът на Рокси я чакаха, а след това поръчките на майка ѝ. Едната за специалното тържество — поднасяне подаръци на булката, което няколко момичета организираха за Бевърли, а другата — за галавечерята в Деня на благодарността.

— Върви, мила, аз ще правя компания на Джолин, докато майка ѝ дойде да я вземе — каза мисис Клътър и плахо добави: — Ако Джолин няма нищо против да ми прави компания.

Като момиче бе получавала награди за красноречие, сега възрастта сякаш бе ограничила гласа ѝ до един тон — тон на

извинение, а личността ѝ до редица неясни жестове, продиктувани от постоянния страх, че може да оскърби или да предизвика недоволство.

— Надявам се, че разбираш — продължи тя, след като Нанси излезе. — Надявам се, че не смяташ Нанси за невъзпитана.

— О, не! Обичам я просто до смърт. Всички я обичат. Няма друга като Нанси. Знаете ли какво казва мисис Стринджър — попита Джолин, споменавайки името на учителката по домакинство. — Веднъж тя каза на класа: „Нанси Клътър винаги бърза, но винаги има време. Това е едно от качествата на културната жена.“

— Да — отговори мисис Клътър. — Всичките ми деца са работливи. Не се нуждаят от мен.

Джолин не бе оставала никога по-рано сама с Нансината „особена“ майка, но въпреки коментарите, които бе чувала, тя се чувстваше съвсем свободна с нея, защото мисис Клътър, макар самата напрегната, действаше успокоително като всички беззащитни хора. Заостреното ѝ мисионерско лице, безпомощният ѝ вид, крехкостта ѝ събуждаха дори и у Джолин, още съвсем дете, съчувствие и желание да я закриля. Но като си помислеше, че това е майка на Нанси! Леля... да, това изглежда по-вероятно! Стара мома-леля, дошла на гости, малко особена, но мила.

— Не, те не се нуждаят от мен — повтори мисис Клътър, като си наливаше чаша кафе. Останалите членове от семейството се съобразяваха с бойкота на съпруга ѝ към това питие, но тя пиеше по две чаши всяка сутрин и много често не ядеше нищо през целия ден. Тежеше четиридесет и девет килограма, на костеливата ѝ ръка се клатеха два пръстена — венчалният и един с диамант, твърде скромни на вид.

Джолин си отразя парче пай.

— Ммм... — измърмори тя, като го изгълта набързо. — Ще правя такъв пай всеки ден! Седем дни в седмицата!

— Е, ти имаш братчета, а момчетата ядат много пай. Знам, че той никога не омръзва на мистър Клътър и на Кениън. Но омръзва на този, който го прави. Нанси само се мръщи. И на теб ще ти омръзне. Не, не, защо казах това? — мисис Клътър махна очилата си, които бяха без рамки, и притисна очите си. — Прости ми, мила. Сигурна съм, че ти никога няма да узнаеш какво значи да си уморена. Сигурна съм, че ще бъдеш винаги щастлива.

Джолин мълчеше. Нотката на паника в гласа на мисис Клътър я смути и тя пожела майка ѝ, която бе обещала да дойде да я вземе в единадесет часа, да побърза.

След малко, поуспокоена, мисис Клътър попита:

— Обичаш ли мънички неща? Миниатюри? — и покани Джолин в трапезарията, да разгледа етажерки, пълни с какво ли не. По тях бяха наредени и сортирани миниатюрни украшения: ножички, напръстници, кошнички с кристални цветя, фигурки, вилчки и ножчета. — Някои имам още от дете. Татко, мама и всички ние обикновено прекарвахме част от годината в Калифорния. Край океана. Там имаше магазин с такива изящни малки неща. Тези чашки — сервиз кукленски чашки за чай, прикрепени към мъничък поднос, затрепках в ръката ѝ, — подари ми ги татко. Имах прекрасно детство.

Единствена дъщеря на заможен производител на пшеница на име Фокс, обожавана от тримата си по-големи братя, тя била не разглеждана, а закриляна, заблудена да мисли, че животът е пълен с приятни събития: есени в Канзас, лета в Калифорния, подаръци като комплекта чаени чашки. На осемнадесет години, въодушевена от биографията на Флорънс Найтингейл^[5] тя постъпва в сестринското училище към болницата „Сейнт Роуз“ в Грейт Бенд. Но не била създадена за медицинска сестра и след две години признава, че болничната атмосфера — гледките, миризмите — я поболяват. Мисис Клътър обаче до ден-дневен съжаляваше, че не е завършила курса и не си е взела дипломата. „Просто за да докажа — както обясняваше на своя приятелка, — че веднъж в нещо съм успяла.“ Вместо това тя среща Хърб и се омъжи за него. Беше състудент на най-големия ѝ брат, Глен. Всъщност тъй като двете семейства живееха на разстояние двадесет мили едно от друго, тя отдавна го знаеше по вид, но Клътъррови (обикновени земеделци) не дружаха с богатите и културни Фоксови. Хърб беше хубав, религиозен, волеви човек, той я искаше и тя се влюби.

— Мистър Клътър постоянно пътува — каза тя на Джолин. — О, той винаги се готви да тръгне за някъде. Вашингтон, Чикаго, Оклахома, Канзас Сити — понякога ми се струва, че никога не си е вкъщи. Но където и да отиде, не забравя, че обичам миниатюрните неща. — Тя разтвори мъничко ветрило. — Това ми го донесе от Сан Франциско. Струва само едно пени. Но е красиво, нали?

През втората година на брака се роди Евиана, а три години по-късно Бевърли. След всяко раждане младата майка бе преживявала необяснима отпадналост, пристъпи на скръб, които я караха да снове зашеметена от стая в стая и да кърши ръце. Трите години между раждането на Бевърли и Нанси бяха години на екскурзии в неделя, пътувания до Колорадо; време, когато си гледаше домакинството и беше щастлив център в дома си. Но след раждането на Нанси признаците на депресия се повториха, а след Кениън чувството за потиснатост, което я обхвана, никога не я остави напълно — то кръжеше около нея като облак, от който може и да вали, и да не вали. Тя познаваше и „добри дни“, понякога те се превръщаха в седмици, месеци. Но дори и в най-добрите от тях, в които беше „както по-рано“, приятната и очарователна Бони, обичана и търсена от приятелките си — тя не можеше да събере сили за обществените задължения, които нарастващата дейност на съпруга ѝ изискваше. Той беше общителен, „роден водач“; тя не беше такава и спря да прави опити да бъде като него. Постепенно те тръгнаха в седем различни посоки, по пътеки, оградени с нежни грижи и изключителна вяроност. Неговият път беше обществен, пълен със задоволителни постижения, а нейният — частен, който накрая зави по болничните коридори. Но тя не беше загубила надежда. Упованието ѝ в бога я поддържаше и от време на време разни източници подхранваха вярата ѝ в неговата безкрайна милост; прочиташе за някакво лекарство, което прави чудеса, чуваше за нов вид терапия, или както сега — реши да вярва, че един „прищипан нерв“ е причината.

— Малките вещи действително ти принадлежат — каза тя, като затвори ветрилото. — Не е необходимо да ги оставяш. Турни ги в някоя чанта и можеш да ги носиш със себе си.

— Да ги носите ли? Къде?

— Ами... където отидеш. Може да ти се случи да отсъстваш дълго.

Преди няколко години мисис Клътър беше отишла в Уичита за двуседмично лечение, а остана там два месеца. По съвета на един лекар, който смяташе, че такъв опит ще и помогне да си възвърне чувството за пълноценност, тя нае квартира, после си намери работа в архивата на Женското християнско дружество. Съпругът ѝ изцяло одобряваше и подкрепяше тази идея, но на нея толкова много ѝ хареса,

че ѝ се стори нехристиянско и впоследствие чувството за виновност съвсем надделя над терапевтичната стойност на опита.

— Или може да се случи никога да не се върнеш вкъщи. А важното е винаги да имаш със себе си нещо, което е изцяло твое. Което истински ти принадлежи.

На вратата се позвъни. Беше майката на Джолин.

Мисис Клътър каза „довиждане“ и бутна книжното ветрило в ръцете на Джолин.

— Струва само едно пени, но е красиво.

След това мисис Клътър остана сама. Кениън и мистър Клътър бяха отишли в Гардън Сити, Джералд Ван Влийт си беше отишъл, а прислужницата, добрата мисис Хелм, с която можеше всичко да сподели, не идваше в събота. Най-добре ще е да се върне пак в леглото, което напущаше толкова рядко, че горката мисис Хелм трябваше да води борба, за да може да сменя чаршафите два пъти седмично.

На втория етаж имаше четири спални. Нейната беше последната стая в дъното на един обширен празен хол, в който имаше само една бебешка люлка — за внука ѝ, когато идваше на гости. Ако в хола се наредят походни легла, пресмяташе мисис Клътър, той би могъл да се използва за спално помещение и в къщата ще могат да се настанят двадесет души — гости за Деня на благодарността. Останалите ще трябва да бъдат настанени в мотели или у съседи. Събирането на този празник бе станало традиция за Клътъровия род и тази година Хърб бе определен за домакин. Трябваше да се направят много неща. Но всичко туй съвпаднаше с приготовленията за сватбата на Бевърли и мисис Клътър просто не вярваше, че ще може да издържи. Необходими бяха инициативи, решения — неща, които винаги са ѝ били неприятни, които я ужасяваха. Когато мъжът ѝ заминеше, от нея очакваха да взема бързи решения във връзка с текущата работа във фермата. Това бе непоносимо, беше тормоз. Ами ако сбърка? Ако Хърб е недоволен? По-добре да се заключи в спалнята си, да се прави, че не чува, или да каже, както понякога казваше:

— Не мога! Не знам! Моля ви се!

Стаята, която така рядко напущаше, беше почти празна и ако леглото биваше оправено, случайният посетител би помислил, че е необитавана. В нея имаше само легло от дъб, скрин от орех, нощна масичка, завеси на прозорците и картина на Исус, вървящ по вълните.

Сякаш като оставяше тази стая безлична, като не внасяше в нея нищо свое, а слагаше всичко в спалнята на съпруга си, тя смекчаваше обидата, че не я дели с него. Единственото употребявано чекмедже в скрина съдържаше бурканче ментолов мехлем, лигнин, електрическа възглавничка, няколко бели нощници и къси бели памучни чорапки. Винаги обуваше такива чорапки, преди да си легне, защото вечно ѝ беше студено. По същата причина никога не отваряше прозорците. По миналата година, през един адски горещ августовски неделен ден, когато беше се прибрала в стаята си, се случи неприятен инцидент. Същия ден бяха поканили няколко приятели във фермата да си наберат черници. Между тях беше и мисис Кидуел, майката на Сюзън. Както повечето хора, които често биваха канени у Клътьрови, мисис Кидуел прие отсъствието на домакинята без коментари и предположи, както обикновено, че тя или е „неразположена“, или е „заминала“ за Уичита. Във всеки случай мисис Кидуел отказа да отиде в овощната градина. Беше гражданка и лесно се уморяваше. Пожела да остане. По-късно, докато чакаше завръщането на берачите на черници, тя чу сърцераздирателен, безутешен плач. „Бони?“ — викна тя и изтича нагоре по стълбите, през хола, към стаята на Бони. Когато отвори вратата, стори ѝ се, че горещият спарен въздух се залепва като мръсна ръка върху устата ѝ. Тя побърза да отвори прозорец.

— Недей! — викна Бони. — Студено ми е! Замръзвам! Боже, боже, боже! — Тя разпери ръце. — Моля ти се, боже, не давай на никого да ме види в това състояние! — Мисис Кидуел седна на леглото и я прегърна. — Уилма — каза Бони, — слушах ви. Смейте се, забавлявате се. А аз пропускам всичко. Най-хубавите си години, децата си — всичко. Още малко и Кениън ще порасне — ще стане мъж. И как ще си спомня за мен, Уилма? Като за някакъв призрак!

Сега, в този последен ден от живота си, мисис Клътьр закачи в дрешника басмената си домашна рокля, с която бе облечена, сложи дълга бяла нощница и обу чисти бели чорапки. После, преди да си легне, смени обикновените си очила с очила за четене. Получаваше няколко периодични списания („Лейдис хоум джърнъл“, „Мак Колс“, „Рийдърс дайджест“, едно двуседмично списание за методистки семейства), но нито едно от тях не беше на нощната ѝ масичка. Там имаше само една Библия. Лента от твърда коприна, на която имаше бродиран следният текст: „Внимавайте, бдете и се молете, защото не

знаете кога ще настъпи денят“ — беше поставено между страниците на Библията.

Двамата млади хора почти нямаха допирни точки, но не го съзнаваха, защото в някои отношения си приличаха. И двамата бяха гнусливи, много чистоплътни и обръщаха особено внимание на чистотата на ноктите си. Изцапани от работата си сутринта, те се миха почти цял час в клозетите на работилницата. Дик, гол, по гащета, не беше съвсем същият като Дик облечен. С дрехи той изглеждаше незначителен, пепеляворус младеж, със среден ръст, слаб, с малко хлътнали гърди, но когато останеше по гащета, картината ставаше съвсем друга. Личеше, че е атлет, с телосложение на борец от полусредна категория. На дясната му ръка имаше татуирана синя ухилена котка; на едното му рамо цъфтеше синя роза. Други татуировки, измислени и направени от него, украсяваха ръцете и тялото му: главата на дракон, захапал човешки череп, гърдести голи жени, дявол, размахал вила, думата *мир*, придружена с кръст, около него груби линии излъчваха нимфообразно сияние, две сантиментални измислици — едната букет цветя, посветен на *мама* — *татко*, а другата сърце, което величаеше връзката между Дик и Каръл, момичето, за което се ожени, когато беше деветнадесетгодишен, и с което се раздели шест години по-късно, за да „спаси честта“ на друга млада дама, майката на най-малкото му дете. („Имам три момчета, за които непременно ще се грижа — писа той, когато подаваше молба за предсрочно освобождаване от затвора. — Бившата ми жена се омъжи повторно, аз също съм женен втори път, но не искам да имам нищо общо с втората си жена.“)

Но нито фигурата на Дик, нито мастилената картинна галерия, която я украсяваше, правеха такова поразително впечатление, както лицето му. То сякаш бе сглобено от несиметрични части — сякаш главата му е била разполовена като ябълка, после съединена, но не съвсем точно. Нещо подобно действително се беше случило. Неправилно наместените черти бяха резултат от автомобилна злополука през 1950 г., от която неговото тясно дълго лице остана леко разкривено — лявата страна малко по-ниска от дясната. Устните бяха леко зигзагообразни, носът крив, а очите бяха не само на различно

равнище, но и с различна големина — лявото око беше криво по форма, със злобен синкав кривоглед поглед, който, макар и неволно получен, все пак сякаш предупреждаваше за горчивата утайка в дъното на душата на притежателя му. Но Пери му беше казал: „Окото няма значение. Защото имаш прекрасна усмивка. Една от тези усмивки, които винаги вършат работа.“ Действително усмивката опъваше мускулите и наместваше лицето в правилните му пропорции. Тогава се виждаше почти приятна физиономия — „добро момче“, американски тип, с поизраснала, ниско остригана коса, достатъчно нормален, но не особено интелигентен. (Всъщност беше много интелигентен. На изпита „Ай Кю“^[6], проведен в затвора, той получи сто и тридесет точки, а човек със средни умствени способности, бил той затворник или не, получава от деветдесет до сто и десет точки.)

И Пери беше раняван при катастрофа с мотоциклет, но неговите повреди бяха много по-сериозни от Диковите. Беше прекарал половин година в една държавна болница във Вашингтон и шест месеца след това ходеше с патерици. И макар катастрофата да бе станала в 1952 г., неговите къси, като на джудже крака, счупени на пет места и покрити с белези, го боляха толкова силно, че аспириинът му беше станал необходимост. Той имаше по-малко татуировки от другаря си, но те бяха по-сложни — не бяха любителска работа, а епос на изкуството — изработени от майстори в Хонолулу и Йокохама. Куки — името на медицинската сестра, която се отнасяла приятелски към него в болницата — беше татуирано на десния му бицепс. Един тигър със синя козина, оранжеви очи и червени зъби ръмжеше на левия бицепс; съскаща змия, увита около една кама, се спускаше надолу по ръката му; на други места по тялото му блестяха черепи, издигаха се надгробни паметници, цъфтяха хризантеми.

— Хайде, красавецо! Прибирай гребена! — каза Дик, вече облечен и готов за тръгване.

Като махна работното си облекло, той сложи сиви панталони, подходяща риза и високи до глезена черни обувки — същите имаше и Пери. Пери никога не можеше да си намери панталони, които да станат на изкривените му крака, затова носеше каубойски панталони с навити крачоли и кожено яке. Излъскани, сресани и спретнати като две контета, които отиват на среща, те тръгнаха към колата.

Разстоянието между Олат, предградие на Канзас Сити, и Холкъм, което може да се смята за предградие на Гардън Сити, е приблизително четиристотин мили.

Градче с 11 000 жители, Гардън Сити бил основан скоро след гражданската война. Един странстващ ловец на бизони, мистър С. Дж. (Бъфало) Джонс, има голям дял за неговото по-нататъшно разрастване — от колиби и станции за пощенски коне до богат скотовъден център с оживени пивници, опера и най-люксовия хотел между Канзас Сити и Денвър. Накратко, беше образец на новосъздадено селище, което съперничеше на по-известното от него градче, петдесет мили на изток — Додж Сити. Обаянието и блясъкът на миналото са погребани заедно с Бъфало Джонс, който загубил първо парите си и после разсъдъка си. (Последните години от своя живот непрекъснато държал речи по улиците против безцелното изстребване на животни, които сам така доходно бе убивал.) Някои останки от миналото още съществуват: живописната редица от търговски здания, наречена Блок Бъфало, и някогашният луксозен хотел „Уиндзор“, с неговия луксозен ресторант с високи тавани, с плювалници и палми в качета. Той стои изправен като уличен знак на главната улица между магазините. Почти не се посещава, защото тъмните му огромни стаи и ечащи фойейата още будят възхищение, но не могат да съперничат на удобствата, на климатичните инсталации в спретнатия малък хотел „Уорън“ или на мотела „Уитландс“, където има „отоплен басейн за плуване“.

Който е пътувал от единия бряг на Щатите до другия с кола или с влак, вероятно е минавал през Гардън Сити, но малцина биха си го спомнили. Той е подобен на много други градчета и е разположен почти в географския център на САЩ. Жителите му едва ли ще се съгласят с подобно мнение и вероятно с право. Макар че може да преувеличават. („Обиколете целия свят и няма да намерите по-любезни хора, по-чист въздух, по-сладка вода за пиене“ и „Можех да отида в Денвър с три пъти по-голяма заплата, но имам пет деца и смятам, че няма по-добро място за тях от това тук. Прекрасни училища с всички видове спорт. Има дори и колеж“ и „Дойдох тук да практикувам право, но временно, нямах никакво намерение да оставам. Но когато ми се представи случай да се преместя, казах си, защо? За какви дяволи? Може тук да не е Ню Йорк, но пък кой иска Ню Йорк? Има прекрасни

съседи, внимателни един към друг, а това е важното. Тук има всичко, от което един почтен човек се нуждае. Красиви черкви. Игрища за голф.“) Новопристигналият в Гардън Сити, веднъж свикнал с нощната тишина по главната улица след осем часа, открива много неща, които подкрепят хвалбите на гражданите; чудесна градска библиотека, компетентен ежедневник, тревисти и сенчести площадки, тихи улици, където деца и кучета спокойно могат да тичат и играят, парк с малка зоологическа градина към него („Вижте полярните мечки“, „Вижте слона Пени“ (плувен басейн, построен върху няколко декара), „Най-големият безплатен плувен басейн в света“). Всичко това заедно с праха, ветровете и всекидневните влакови свирки създават атмосфера на „роден град“, за който вероятно си спомнят с носталгия онези, които са го напуснали. А тези, които живеят там, изпитват чувство на сигурност и задоволство.

Всички жители на Гардън Сити, без изключение, твърдят, че населението на градчето не се дели на класи. („Не, нищо подобно! Всички тук са равни без разлика на богатство, цвят на кожата или вероизповедание. Всичко е така, както трябва да бъде в една демократична страна. Това сме ние!“) Но, разбира се, класовите различия са налице и лесно се забелязват както във всеки човешки кошер. Сто мили на запад и човек излиза от „библейския пояс“. Така се наричат онези части от американската територия, където витае евангелието и в които всеки трябва да демонстрира най-сериозно вярата си, макар и само от търговски съображения. Окръгът Фини е в „библейския пояс“ и следователно църквата, към която човек принадлежи, е най-важният фактор — тя определя социалното му положение. Осемдесет процента от вярващите в окръга са баптисти, методисти и католици. Но елитът — бизнесмени, банкери, адвокати, лекари и по-известни преуспяващи фермери — принадлежат предимно към презвитерианската и епископалната църква. Случайният методист бива приеман радушно. От време на време прониква и някой демократ, но, общо взето, елитът на обществото е съставен от десни републиканци, които принадлежат към презвитерианската и епископалната църква.

Като образован човек, успял в професията си, изтъкнат републиканец и църковен деец, макар и от методистката църква, мистър Клътър имаше право да се нареди между местните патриции.

Но както никога не бе членувал в клуба на Гърдън Сити, така и никога не бе търсил обществото на управляващата класа. Тъкмо обратното. Техните удоволствия и забавления му бяха чужди. Той не се интересуваше от карти, от голф, от коктейли, от студен бюфет в десет часа вечерта, а само от онези начини за прекарване на времето, чрез които можеше „да свърши нещо“. Затова, вместо да бъде четвърти на голф през този слънчев съботен ден, мистър Клътър председателстваше събранието на клуба „4-X“ при окръга Фини. („4-X“ означава глава, сърце, ръце, здраве^[7], и девизът на клуба е: „Учим се да работим, докато работим.“ Това е национална организация с клонове във от страната, чиято цел е да подпомага онези, които живеят в селища и ферми. Децата, членове на тази организация, получават благодарение на нея практически знания и силен характер. Нанси и Кениън са били много съвестни членове на организацията от шестгодишната си възраст.) Към края на събранието мистър Клътър заяви: „Сега искам да кажа няколко думи за един от възрастните членове на нашето дружество. — Очите му се спряха на една бузеста японка, заобиколена от четири бузести япончета. — Вие всички познавате мисис Хидео Ашида. Знаете как семейство Ашида се премести от Колорадо и започна тук, в Холкъм, фермерство преди две години. Чудесно семейство, хора, които холкъмци ценят и уважават като съседи. Всеки ще потвърди това. Всеки, който е бил болен и на когото мисис Ашида е носила от своите чудесни супи, извървявайки по кой знае колко мили. Или пък от цветята, отглеждани от нея там, където никой не очаква да поникне цвете. И сигурно си спомняте колко много допринесе тя за успеха на изложбата на «4-X» миналата година. Затова предлагам на банката във вторник по случай постиженията ни да наградим мисис Ашида.“

Децата ѝ я замушкаха, задърпаха я. Най-голямото момче извика: „Ей, мамо, това е за теб.“ Но мисис Ашида бе стеснителна, тя затърка очи с пълничките си ръце и се засмя. Мъжът ѝ беше фермер и работеше на изполица. Фермата им се намираше между Гардън Сити и Холкъм на едно много ветровито и усамотено място. Обикновено след дружествени събрания мистър Клътър закарваше с камионетката си семейство Ашида до дома им. Тъй направи и днес.

— Е, това беше изненада — рече мисис Ашида, докато пътуваха с колата по шосето. — Ясно е, че винаги ще има нещо, за което да ти

благодаря, Хърб. И сега ти благодаря, Хърб. И сега ти благодаря.

Тя се беше запознала с него на втория ден след пристигането си в окръга Фини — деня преди Хелюин^[8]. Той и Кениън дойдоха у тях и им донесоха много тикви. През онази трудна първа година постоянно пристигаха подаръци с продукти, каквито Ашида не бяха още сажали — кошници с аспержи, марули и други зеленчуци. А Нанси често довеждаше Бейб, за да могат децата да го пояздят.

— Знаеш ли, това е едно от най-хубавите места, в които сме живели досега. И Хидео казва същото. Неприятно е, че трябва да напуснем и да почнем пак отначало.

— Да напуснете?! — протестира мистър Клътър и намали скоростта.

— Виж, Хърб. Фермата тук... хората, за които работим... Хидео смята, че можем да изкарваме повече другаде. Може би в Небраска. Но още нищо не сме решили. Засега само си приказваме. — Сърдечният ѝ глас, готовността ѝ винаги да избухва в смях направиха тъжната новина да прозвучи някак жизнерадостно. Но като видя, че мистър Клътър се натъжи, тя заговори за друго. — Хърб, кажи ми мнението си. Аз и децата спестяваме пари, искаме да направим хубав коледен подарък на Хидео. Той се нуждае от зъби. Ако твоята жена ти подари три златни зъба, ще сметнеш ли подаръка за неподходящ? Искам да кажа, редно ли е да накараш един мъж да прекара Коледата на зъболекарския стол?

— Ти си знаменита! Изобщо не се опитвай да се махаш от Холкъм! Ще те вържем, но няма да те пуснем — каза мистър Клътър. — Да, да, златни зъби... непременно! Ако бях аз, това щеше да ме зарадва.

Думите му доставиха голямо удоволствие на мисис Ашида, защото тя знаеше, че той не би одобрил намерението ѝ, ако не мислеше наистина така — той беше джентълмен. Никога не беше го виждала да „постъпва като господар“, да се възползва от някакъв случай или да не удържи на обещанието си. Сега тя се опита да изкопчи едно обещание.

— Виж, Хърб, на банкетата... никакви речи, а? Речи от мен. Ти... ти си друг. Можеш да говориш пред стотици хора. Пред хиляди и свободно да говориш. Умееш да убеждаваш! Просто от нищо не се страхуваш — каза тя, като си припомни едно общопризнато качество на мистър Клътър — абсолютната му самоувереност. Това качество го

отличаваше от другите, но докато, от една страна, внушаваше уважение, от друга, малко възпираше добрите чувства на хората към него. — Не мога да си представя ти да се страхуваш. Каквото и да ти се случи, щом заговориш, ще намериш изход.

Около четири часа следобед черният шевролет стигна Емпория, щата Канзас — голям град и безопасно място, както решиха приятелите, за малко пазаруване. Паркираха в една странична улица, после поскитаха из града, докато открият един универсален магазин, доста пълен с купувачи, и това беше неговото преимущество.

Най-напред купиха чифт гумени ръкавици за Пери, който за разлика от Дик не беше се сетил да вземе със себе си никакви стари ръкавици.

После се спря пред щанда за дамски чорапи. След кратък двусмислен разговор Пери каза:

— Аз съм за!

Но Дик не беше.

— Ами окото ми? Много са светли, няма да го скрият.

— Госпожице — обърна се Пери към продавачката, — имате ли черни чорапи?

Когато тя отговори отрицателно, той предложи да потърсят в друг магазин.

— Черното е безопасно.

Но Дик беше решил: чорапи, независимо от цвета, бяха излишни, бяха пречка и излишен разход („Вече достатъчно пари съм вложил в тая операция.“) и в края на краищата никой, който ги види там, няма да остане жив, за да свидетелства.

— Никакви свидетели — напомни той за милионен път, както се стори на Пери. Дразнеше го начинът, по който Дик произнасяше тези две думи, сякаш те разрешаваха всички проблеми. Можеше да се намери свидетел, когото те да не видят, и да се отрича тази възможност, беше глупаво.

— И невъзможното се случва. Нещата могат да приемат неочакван обрат — каза Пери.

Но Дик, усмихвайки се самодоволно, момчешки, не бе съгласен.

— Не се паникьосвай. Нищо няма да се случи.

Не, естествено, не можеше да се случи, защото планът беше на Дик и от първия звук на стъпките до мъртвата тишина накрая беше замислен идеално.

След това отидоха на щанда за въжета. Пери разгледа стоката, опита я. Служил някога в търговската флота, той разбираше от въже и умееше да връзва възли. Избра бяло найлоново въже, здраво като тел и не по-дебело. Почнаха да разискват колко метра ще им бъдат необходими. Въпросът раздразни Дик, защото засягаше по-големи трудности, които той не можеше да предвиди въпреки претенциите си за съвършено разработен план, и не знаеше какво да отговори. Най-после каза:

— Дявол да го вземе, откъде да знам?

— Я по-добре си помисли.

Дик се замисли.

— Ами той... тя... момчето и момичето, може би и другите две момичета. Но събота е. Може да имат гости. Да речем, осем или дванадесет души. Единственото сигурно нещо е, че всеки от тях ще бъде ликвидиран.

— Май много са. За да си толкова сигурен...

— Нали това ти обещах, сладур? — много коси по стените.

Пери сви рамене.

— Тогава по-добре да купим цялото топче.

В топчето имаше деветдесет метра — достатъчно за дванадесет души.

Кениън беше направил сандъка сам; от махагон, подплатен с кедър. Бе намислил да го подари на Бевърли за сватбата ѝ. Сега му слагаше последния пласт лак. Работеше в „занималнята“ — стая в сутерена, с циментов под. Тя се простираше по цялата дължина на къщата и беше почти изцяло мебелирана с дървени изделия негово производство (етажерки, маси, табуретки, маса за пинг-понг) и с ръкоделия, изработени от Нанси (кретонена покривка оживяваше една грохнала кушетка, завеси, възглавнички с бродирани надписи: „Щастлив ли си?“, „Не е необходимо да си луд, за да живееш тук, но помага.“). Кениън и Нанси с общи усилия се бяха опитали да премахнат неприветливостта на сутерена, като боядисаха стаята, и не

съзнаваха, че не са успели. Всъщност те и двамата считаха своята занималня за успех и придобивка. За Нанси това беше място, където можеше да си приема „тайфата“, без да безпокои майка си, а Кениън можеше да бъде тук сам, имаше право да чука, да дялка и да се цапа със своите „изобретения“, най-новото беше дълбок електрически тиган. До занималнята беше стаята с пещта за газовото отопление. Там имаше маса с инструменти и с някои други негови недовършени работи — един усилвател, един стар грамофон с дръжка, който той поправяше.

По външност Кениън не приличаше на родителите си; късо подстриганата му коса имаше цвят на лен, беше висок един и осемдесет и три, слаб, но много издръжлив — веднъж спаси две овци от виелица, като ги носи на ръце две мили, — жилав, як, но за съжаление с момчешка липса на мускулна координация. Този дефект, утежнен от необходимостта да носи очила, му пречеше да спортува активно — да играе баскетбол и бейзбол, които бяха главното занимание на неговите връстници — и затова имаше само един близък приятел — Боб Джонс, син на Тейлър Джонс, чиято ферма беше на една миля западно от Клътъровото стопанство. Момчетата от фермите в Канзас почват да карат кола от малки; Кениън беше единадесетгодишен, когато баща му разреши с парите, които беше спечелил от отглеждането на овци, да си купи една стара камионетка. Боб и Кениън наричаха камионетката „Фургон който“. Недалеч от „Ривър Вали“ се намира една особена ивица земя, наречена „Пясъчни хълмове“, подобна на плаж без океан. Нощно време койотите се промъкват между дюните, събират се на глутници и вият. В лунни вечери момчетата се спущаха с камионетката към тях, подгонваха ги и се опитваха да ги изпреварят. Рядко успяваха, защото и най-слабият койот тича с петдесет мили в час, а бързината на камионетката беше тридесет и пет, но това беше необикновен и красив начин на забавление. Камионетката се плъзгаше по пясъка, бягащите койоти се очертаваха на лунната светлина — и както каза Боб — караха сърцето ти да препуска.

Еднакво интересно и по-доходно беше гоненето на диви зайци, което момчетата си устройваха. Кениън стреляше добре, а приятелят му по-добре от него. Понякога двамата успяваха да доставят до петдесет заека на „заешката“ фабрика в Гардън Сити, която плащаше

по десет цента на глава, замразяваше животните и ги изпращаше в развъдниците за визони. Боб и Кениън държаха най-много на своите уикенди, на лова на патици нощем по реката; да скитат, да се увиват с одеяла, да се ослушват при изгрев за шум от крила, да вървят на пръсти към звука и тогава, най-сладкото от всичко, горделиво да домъкнат вкъщи дузина патици, провиснали на коланите им. Но напоследък отношенията между Кениън и неговия приятел се бяха променили. Не бяха се карали, не бяха скъсали, нищо особено не бе станало. Само че Боб, който беше вече шестнадесетгодишен, почна да „излиза с момиче“. Това означаваше, че Кениън, една година по-малък от него и все още юноша, не можеше да разчита на дружбата му. Боб му каза: „Когато станеш на моите години, ще се чувстваш другояче. И аз мислех като теб — момичета. И какво от това? Но после, когато почнеш да разговаряш с някое от тях, ще видиш, че е много приятно.“ Кениън се съмняваше. Не можеше да си представи, че някога ще пожелае да изгуби цял час с някакво момиче, час, който можеше да оползотвори с пушки, коне, сечива, машинария, та дори и с книга. Ако Боб не можеше да бъде с него, той предпочиташе да стои сам, защото по темперамент съвсем не беше син на мистър Клътър, а по-скоро дете на Бони, едно чувствително и затворено момче. Връстниците му го смятаха за „надут“, но не му се сърдеха. Казваха: „О, Кениън — той просто си живее в свой собствен свят.“

Той остави лака да съхне и излезе на двора да свърши друга работа. Искаше да почисти цветната леха на майка си — една обичана ивица земя от неподреден листак, който растеше под прозореца на спалнята ѝ. Когато отиде там, видя, че един от работниците прекопава лехата. Беше Пол Хелм, мъжът на домашната им помощница.

— Видя ли оная кола? — попита мистър Хелм.

Кениън беше забелязал един сив буик пред вратата на бащиния си кабинет.

— Мислех, че знаеш кой е дошъл.

— Не, но може да е мистър Джонсън. Татко каза, че го очаква.

Мистър Хелм (покойният мистър Хелм — той умря от удар през март следващата година) беше сериозен човек над петдесет години, чиято сдържаност прикриваше една остро наблюдателна и любопитна натура. Той обичаше да знае какво става наоколо.

— Кой Джонсън?

— Застрахователният агент.

Мистър Хелм измърмори:

— Баща ти сигурно му брои купища пари. Тая кола стои тук вече три часа.

Вечерният хлад раздвижи въздуха, небето беше още синьо, но удължените сенки на високите хризантеми вече се очертаваха. Котката на Нанси си играеше между тях, хващаше с лапите си връвта, с която Кениън и старият човек връзваха растенията. Внезапно се появи Нанси. Яздеше бавно дебелия Бейб през полето. Бейб се връщаше от съботното си развлечение — баня в реката. Теди, кучето, ги придружаваше и тримата бяха мокри и светеха от чистота.

— Ще наистинеш — каза мистър Хелм.

Нанси се засмя; никога в живота си не беше боледувала. Като се смъкна от Бейб, тя седна на тревата в края на градината, хвана котката, размаха я във въздуха и целуна носа и мустаците ѝ.

Кениън беше отвратен.

— Да целува животни в устата!

— И ти целуваше Скитър — напомни му Нанси.

— Скитър беше кон.

Красив червеникав жребец, който той бе отгледал от малко конче. Как прескачаше оградата, тоя Скитър!

— Преуморяваш коня — беше го предупредил баща му. — Някой ден ще го умориш.

Така и стана; като летеше по пътя с господаря си на гръб, сърцето му не издържа, той се спъна и падна мъртъв. Сега, година по-късно, Кениън все още тъгуваше за него. Баща му, който му съчувстваше, обеща да му даде най-хубавото конче от родените напролет.

— Кениън, мислиш ли, че Трейси ще може вече да говори, когато дойдат за празника? — попита Нанси. Трейси нямаше още годинка, беше неин племенник — синът на Евиана, сестрата, която тя чувстваше особено близка. (Кениън обичаше повече Бевърли.) — Такова удоволствие ще ми достави да го чуя да казва „леля Нанси“ или „вуйчо Кениън“. Няма ли да ти е драго да го чуеш да казва тъй? Не обичаш ли да си вуйчо? Кениън! О, боже, защо никога не ми отговаряш?

— Защото си глупачка — каза той и ѝ подхвърли една увехнала далия, която тя пхна в косата си.

Мистър Хелм прибра лопатата. Гаргите грачеха, слънцето щеше скоро да залезе, а той живееше далеч. Имаше половин миля път по алеята с китайски бряст, която сега се бе превърнала в тъмнозелен тунел. Той живееше на другия ѝ край.

— Лека... — каза той и си тръгна. После се обърна и погледна назад.

— И това — даде показания той на другия ден — беше последния път, когато ги видях. Нанси отвеждаше стария Бейб към хамбара. Както казах, всичко си беше съвсем обикновено.

Черният шевролет пак беше спрял, този път пред една католическа болница в предградието на Емпория. Под постоянните нападки на Пери („Това е твоят недостатък. Смяташе, че има само един правилен начин — начинът на Дик.“) Дик беше отстъпил. Докато Пери чакаше в колата, той влезе в болницата да се опита да купи чифт черни чорапи от някоя калугерка. Този малко необичаен начин на снабдяване беше идея на Пери. Калугерките според него положително имат излишни чифтове. Обаче идеята имаше един недостатък; калугерките и всичко свързано с тях носеха нещастие, а Пери много уважаваше своите суеверия (някои други бяха числото петнадесет, червена коса, бели цветя, свещеници, пресичайки пътя му, змии в сънищата му). Но нямаше как. Изключително суеверните много често са и големи фаталисти. Такъв беше и случаят с Пери. Той беше тук и се беше впуснал в настоящата операция не защото искаше, а защото тъй беше отредила съдбата. Можеше да го докаже, но нямаше никакво намерение да прави това, и то най-малко на Дик. Доказателството щеше да го принуди да признае истинската скрита причина за завръщането му в Канзас, едно нарушение на условията за предсрочното му освобождаване от затвора. Причините, поради които бе решил да се върне, нямаша нищо общо с Диковия „голям удар“ или с Диковото писмо, което го викаше. Преди няколко седмици бе научил, че в четвъртък, на 12 ноември, един от предишните му другари от затвора щеше да бъде пуснат от Канзаския щатски затвор в Лансинг и „повече от всичко друго на света“ той искаше да се срещне с този

човек, неговия „истински и единствен приятел“ — „блестящия“ Уили Джей.

През първите три години в затвора Пери беше наблюдавал Уили Джей отдалеч, с интерес и резервираност. Ако човек искаше да го смятат за корав екземпляр, интимност с Уили Джей изглеждаше неразумна. Той беше помощник на пастора в затвора — строен ирландец с преждевременно посивяла коса и сиви меланхолични очи. Теноровият му глас беше гордостта на затворническия хор. Дори Пери, който презираше всякаква проява на набожност, се почувства „разстроен“, когато чу Уили Джей да пее „Отче наш“. Химнът, изпят с такава вяра, го развълнува, накара го малко да се замисли върху основателността на своето презрение. Накрая, подтикван от леко религиозно любопитство, той направи опит да се сближи с Уили Джей и помощникът на пастора веднага се отзова. Помисли, че предугажда в това тяло с осакатени крака, в този замечтан поглед и в превзетия дрезгав глас „поет, нещо рядко, което заслужава спасение“. Амбицията „да върне това момче на бога“ го погълна. Когато веднъж Пери му показва една своя пастелна рисунка — голям и технически добре изпипан портрет на Исус, надеждите му, че ще успее, пораснаха. Пасторът в Лансинг, Джеймс Пост, толкова хареса рисунката, че я окачи в работната си стая, където тя виси и до днес; загладен и красив Спасител с пълните устни и тъжните очи на Уили Джей. Картината беше кулминацията в неуверените духовни търсения на Пери и парадоксално, тя сложи край на тези търсения. Той прецени своя Христос като „лицемерен опит да измами и заблуди“ Уили Джей, защото си оставаше така неубеден в съществуването на бога, както и преди. Все пак трябваше да признае това и да рискува да изгуби единствения си приятел, който „наистина го разбира“? (Худ, Джо, Джеси — блуждаещи пътници в един свят, където презимето рядко се казва — бяха неговите обикновени „другари“. Той не бе срещал човек като Уили Джей. Според Пери той стоеше в интелектуално отношение „високо над средното ниво — един много опитен психолог“. Как е възможно, не проумяваше Пери, такъв надарен човек да се озове в Лансинг? Отговорът, който той добре знаеше, но отхвърляше като „заобикаляне на по-дълбокия, човечния въпрос“, беше разбираем за по-обикновения ум. Помощникът на пастора, тогава на тридесет и осем години, беше крадец на дребно, който за един период от двадесет

години беше излежавал присъди в пет различни щати.) Пери реши да поговори с него. Съжаляваше, но рай, ад, светии, божествена милост — тези неща не бяха за него и ако привързаността на Уили Джей се основаваше върху вероятността някой ден Пери да се присъедини към него в подножието на кръста, тогава той се е излъгал и тяхното приятелство е лъжливо, фалшификация като рисунката.

Както обикновено, Уили Джей разбра. Обезсърчен, но не разочарован, той упорито ухажваше душата на Пери до деня, в който нейният притежател бе предсрочно освободен. В навечерието на заминаването му Уили Джей му написа прощално писмо със следния заключителен параграф:

„Ти си човек с необикновена страст, гладен човек, който не е наясно къде е насочен апетитът му. Една дълбоко разстроена личност, бореща се да прожектира своята индивидуалност върху екрана на един скован конформизъм. Ти съществуващ в един полусвят, провесен между две суперструктури; едната самоизява, а другата самоунищожение. Силен си, но в силата ти има недостатък и ако не се научиш да го контролираш, той ще се окаже посилен от силата ти и ще те победи. А недостатъкът? — *Експлозивни емоционални реакции, несъответстващи на случая.* Защо? Защо е този неуместен гняв при вида на други, които са щастливи или доволни, това нарастващо презрение към хората и желанието да им причиниш болка? Добре, смяташ ги за глупци, презираш ги за техните нравствени разбирания, тяхното щастие е източник на твоето разстройство и негодувание. Но това са страшни неприятели, които ти носиш вътре в себе си. Понякога те са разрушителни като куршуми. За щастие куршумът убива своята жертва, а тези бактерии, ако им се позволи да се развиват, не убиват човека, а оставят след себе си едно разкъсано и обезобразено същество. Вътре в това същество остава огън, но той се поддържа само ако му се хвърлят съчки от презрение и омраза. Такъв човек може да

напредне, но не постига успех, защото е враг на себе си и това му пречи да се радва истински на постиженията си.“

Пери, поласкан, че е тема на тази проповед, я беше дал на Дик да я прочете. Дик, който имаше смътна представа за Уили Джей, нарече писмото „щуротии“ и добави „Съчки на презрение! Той е съчка!“ Разбира се, Пери беше очаквал такава реакция и тайно ѝ се радваше, защото приятелството му с Дик, с когото се сближи едва през последните няколко месеца в Лансинг, бе възникнало като резултат и противовес на дълбокото му възхищение от помощника на пастора. Може би Дик беше повърхностен или дори, както Уили Джей твърдеше, „порочен самохвалко“. Но Дик беше много забавен, хитър, реалист, „прозираше нещата“, умът му не летеше в облаците, не беше наивен. Нещо повече, за разлика от Уили Джей той не критикуваше любовта на Пери към екзотиката. Готов беше да слуша, да се въодушевява, да споделя с него тези мечти за „гарантирано съкровище“, скрито в мексиканските морета и в бразилските джунгли.

След предсрочното освобождаване на Пери изминаха четири месеца — месеци, прекарани зад кормилото на един стар форд, купен през пет ръце за сто долара, и в друсане от Рино до Лас Вегас, от Белингъм, Вашингтон до Бул, Айдахо. И в Бул, където беше намерил временна работа като шофьор на камион, получи писмото на Дик.

„Приятелю П. Излязох през август. След като ти напусна, срещнах Едного, не го познаваш. Той ме насочи към нещо, което можем да свършим Прекрасно. Опечена работа, идеален удар...“

Дотогава Пери не бе смятал, че ще види пак Дик. Или Уили Джей. Но често мислеше и за двамата, особено за последния, който в спомените му бе израснал до три метра, един посивял мъдрец, бродещ постоянно из лабиринтите на съзнанието му. „Теб те привлича отрицателното — му бе казал веднъж Уили Джей в една от своите лекции. — Искат ти се да не даваш пукната пара за нищо, да

съществуваш без отговорност, без вяра, без приятели, без човешка топлина.“

През време на самотните си и пълни с неудобства скитания Пери неведнъж премисляше това обвинение и реши, че е несправедливо. Той даваше пукната пара — но кой някога е давал за него? Баща му? Да, донякъде. Едно-две момичета, но това беше „дълга история“. Само Уили Джей. Само той го беше оценил истински; беше оценил възможностите му, бе разбрал, че Пери не е само недорасъл метис с прекалено развита мускулатура. Уили Джей го виждаше въпреки всичките си поучения, както сам Пери се виждаше: „изключителен“, „рядко артистична натура“. В Уили Джей суетността му бе намерила поддръжка, чувствителността му — закрила и изминалите четири месеца бяха направили тази висока оценка по-привлекателна от всяка мечта за заровено злато. Затова, когато получи поканата на Дик и съобрази, че предлаганата от Дик среща в Канзас приблизително съвпада с датата на излизането на Уили Джей от затвора, той разбра, че трябва да се върне в Канзас. Отиде до Лас Вегас, продаде разнебитената кола, опакова колекцията си от карти, стари писма, ръкописи и книги и си купи билет за автобуса по линията „Грейхаунд“ до Канзас Сити. Резултатът от пътуването остави пак на съдбата. Ако нещата „не можеха да се наредят с Уили Джей“, тогава можеше „да разгледа предложението на Дик“. Както излезе, изборът беше между Дик и нищо друго, защото, когато автобусът на Пери пристигна в Канзас Сити на 12 ноември вечерта, Уили Джей, когото той не можа да предупреди за пристигането си, беше вече напуснал града — само пет часа по-рано, от същата спирка, на която пристигна Пери. Това той научи от телефонния си разговор с мистър Пост, който още повече го обезкуражи, като отказа да съобщи къде точно ще отиде помощникът му. „Тръгна на Изток — каза пасторът, — към прекрасни възможности. Почтена работа и дом на добри хора, които искат да му помогнат.“ И Пери, затваряйки телефона, се почувства „замаян от яд и разочарование“.

Но когато му мина ядът, той се запита какво всъщност бе очаквал от едно събиране с Уили Джей? Свободата ги беше разделила. Като свободни хора те нямаха нищо общо помежду си, бяха противоположности, които никога не биха могли да образуват „тим“ — поне не такъв, който би се впуснал в леководолазни приключения из

крайбрежните води на Мексиканския залив. Приключения, които той и Дик бяха замисляли. Все пак, ако не беше изпуснал Уили Джей, ако можеше да прекара поне един час с него, Пери беше съвсем убеден — просто „знаеше“, — че сега нямаше да чака пред някаква си болница да излезе Дик с чифт черни дамски чорапи.

Дик се върна с празни ръце.

— Нищо не стана — съобщи той с лукава нехайност, която се стори на Пери подозрителна.

— Сигурен ли си? Ти въобще отиде ли да питаш?

— Разбира се.

— Не ти вярвам. Смятам, че си влязъл вътре, повъртял си се една-две минути и си излязъл.

— Добре, сладур, мисли си каквото искаш. — Дик запали мотора. След като попътуваха известно време мълчаливо, той потупа Пери по коляното. — Хайде, хайде — каза Дик. — Идеята беше детинска. Какво, по дяволите, щяха да си помислят те? Нахълтвам там, сякаш това е някакъв евтин магазин...

Пери отвърна:

— Може би така е по-добре. Калугерките са пасмина, която носи нещастие...

Представителят на нюйоркската застрахователна агенция в Гардън Сити се усмихна, като видя, че мистър Клътър разви капачето на писалката си и отвори чековата книжка. Дойде му наум една местна шега.

— Знаеш ли какво разправят за тебе, Хърб? Казват, че откакто подстригването се качи на долар и половина, Хърб пише чек и на бръснаря.

— Вярно е — отговори мистър Клътър. Той беше известен, че като царските особи никога не носи у себе си пари. — Аз така работя. Когато ония момчета от данъчното дойдат да ровят, отменените чекове са най-добрите ти приятели.

С чека, написан, но още неподписан, той се завъртя на стола пред бюрото си и се замисли. Агентът, набит, малко плешив, непринуден човек, на име Боб Джонсън, се надяваше, че клиентът му няма да се разколебае в последната минута. Когато сключваше сделки, Хърб беше

твърдоглав, бавен човек. Джонсън го обработва цяла година, за да направи тази застраховка. Но не, клиентът му само преживяваше онова, което Джонсън наричаше „тържествен момент“ — явление, познато на застрахователните агенти. Настроението при застраховане за живот е подобно на настроението при подписване на завещание; мислите за смъртта са неизбежни.

— Да, да — каза мистър Клътър, сякаш разговаряше със себе си. — Има много прекрасни неща в живота ми, за които трябва да съм благодарен.

Поставените в рамки документи, които напомняха възхода на неговата дейност, светеха върху ореховата ламперия на кабинета; диплома от колежа, карта на фермата „Ривър Вали“, земеделски почетни дипломи, луксозно удостоверение, подписано от Дуайт Айзенхауер и Фостър Дълес, потвърждаваше заслугите му към федералната кредитна фермерска комисия.

— Децата. Случихме с тях. Не би трябвало да го казвам, но наистина се гордея с тях. Вземи Кениън. Точно сега той се колебае дали да стане инженер или научен работник, но не можеш да ме убедиш, че момчето ми не е роден фермер. С божията воля той ще управлява това имение един ден. Познаваш ли съпруга на Евиана? Дон Джаркоу? Ветеринарен лекар е. Не мога да ти кажа колко високо ценя това момче. Също и Вир. Вир Инглиш — момъкът, който дъщеря ми Бевърли бе достатъчно умна да избере за съпруг. Ако нещо се случи с мен, сигурен съм, че мога да разчитам на тези двама млади хора да поемат отговорностите. Бони сама няма да може да продължи работата във фермата.

Джонсън, ветеран в изслушването на такива мисли, разбра, че е време да се намеси.

— Е, Хърб — каза той, — ти си млад човек, на четиридесет и осем години. От вида ти и от медицинското свидетелство личи, че сигурно ще бъдеш между нас поне още няколко седмици.

Мистър Клътър се изправи на стола и пак взе писалката.

— Да ти кажа право, чувствам се много добре. И доста оптимистично настроен. Струва ми се, че тук могат да се изкарат добри пари в следващите няколко години.

Докато набелязваше планове си за бъдещо финансово подобрене, той подписа чека и го бутна към Джонсън.

Беше шест и десет и агентът бързаше да си върви. Жена му го чакаше за вечеря.

— Радвам се, че се уреди, Хърб.

— И аз също, друже.

Те се ръкуваха. После със заслужено чувство за победа Джонсън взе чека на мистър Клътър и го сложи в портфейла си. Беше първата вноска срещу полица за четиридесет хиляди долара, която при случай на неестествена смърт плащаше обезщетение в двоен размер.

*И той върви с мен, и говори с мен.
И радостта, която споделяме,
никой никога не е изпитвал.*

Пери попя, акомпанирайки си на китара, и си подобри настроението. Знаеше думите на около двеста химна и балади — репертоар, който варираше от „Старият грапав кръст“ до Коул Портър. Освен на китара свиреше още на устна хармоника, акордеон, банджо и ксилофон. В една от любимите му фантазии за артистична кариера сценичното му име беше Пери О’Парсънс, звезда, под чиято снимка по афишите трябваше да стои надписът: „Симфония от един човек“.

Дик попита:

— Какво ще кажеш за един коктейл, а?

Пери не държеше на никакво специално питие, защото изобщо не пиеше много. Дик обаче беше придирчив и обикновено си поръчваше „Портокалов цвят“. От страничния джоб на колата Пери извади половинлитрова бутилка, в която имаше готова смес от портокалова есенция и водка. Почнаха да се черпят поред. Здрачът се беше вече спуснал, но Дик караше все още без фарове с непроменена бързина — шестдесет мили в час. Пътят беше прав, полето равно като езеро и други коли рядко се срещаха. Те пристигнаха „ей там“ или бяха съвсем наблизко.

— Господи — каза Пери, ядно загледан в пейзажа, еднообразна и безкрайна равнина под студено зеленикаво небе, празна и самотна, в която рядко се мяркаха мъждукащите светлилки на отдалечените една

от друга фермерски къщи. Той мразеше този пейзаж, както мразеше тексаските прерии, пустинята Невада. Безкрайно равни и рядко населени пространства винаги го хвърляха в депресия, придружена от агорафобия (страх от стоене на открито). Той обожаваше морските пристанища — претъпкани с народ, със звън, задръстени с дрънчащи параходи, — пропити с миризмата на канал, като например Йокохама, където по време на войната в Корея бе прекарал едно лято като американски редник. — Господи! А те ми казаха да стоя далеч от Канзас. Никога вече да не ми стъпва крачето тук! Сякаш са ме спирали да влизам в рая! А само погледни! Полюбувай се!

Дик му подаде полупразната бутилка.

— Запази това — каза той, — може да ни потрябва.

— Помниш ли, Дик, всичко, каквото приказвахме за намиране на лодка? Мислех си — бихме могли да си купим лодка в Мексико. Нещо евтино и солидно. И да отидем чак до Япония. Направо да преплаваме Тихия океан. Хиляди хора са правили това. Не те зальгвам, Дик, Япония ще ти хареса. Чудесни тихи хора с маниери като цветя. Наистина внимателни — не гледат само да ти свият парите. А жените. Ти никога не си срещал истинска жена.

— Срещал съм — каза Дик, който претендираше, че е още влюбен в първата си медноруса жена, макар че тя беше вече женена за друг.

— Там има едни бани... Едната от тях се нарича „Басейн на мечтите“. Опънеш се и красиви, прелестни момичета идват и те изтъкват от главата до пръстите на краката.

— Разправял си ми за това — рязко отвърна Дик.

— Е-е? Не мога ли да го повторя?

— После. После ще говорим за това. Дявол да го вземе, имам да мисля за много неща.

Дик включи радиото, Пери го угаси. Без да обръща внимание на Диковите протести, той дръпна струните на китарата:

*Дойдох в градината сам,
а росата бе още по розите
и Гласът, който чувам, пълни ушите ми...
Синът господен разкрива...*

Пълната луна се показваше на хоризонта.

В понеделник, преди да бъде разпитван с детектора за лъжа^[9], Боби Руп описа в свидетелските си показания своето последно посещение в дома на Клътьрови.

Имаше пълнолуние и си помислих, ако Нанси иска, можем да излезем с колата и да отидем до езерото Мак Кини. Или пък на кино в Гардън Сити. Когато ѝ се обадох по телефона към седем часа, тя отговори, че трябва да пита баща си. След малко се върна на телефона и каза, че отговорът му е не, защото предната вечер много сме закъснели. После добави защо не отида аз у тях да гледаме телевизия. Много пъти съм бил на телевизия у Клътьрови. Нанси е единственото момиче, с което съм ходил. Познавам я, откакто се помня, съученици сме от първи клас. И откакто я помня, винаги е била хубавичка. Всички я обичаха — беше човек, дори и като дете. Искам да кажа, че умееше да накара всекиго да се чувства добър. Бяхме в осми клас, когато излязохме за пръв път сами. Повечето от момчетата в нашия клас искаха да я придружат на осмокласната забава по случай края на учебната година и аз се изненадах — възгордых се, когато тя каза, че ще отиде с мен. И двамата бяхме дванадесетгодишни. Татко ми даде колата си и аз заведох Нанси на забавата. Колкото по-често я виждах, толкова повече ми харесваше. Цялото ѝ семейство ми се нравеше. Тук наоколо няма други като тях или поне аз не познавам други. Мистър Клътьр може да е проявявал излишна строгост за някои неща — религия и тъй нататък, но никога не се опитваше да те накара да почувстваш, че той е прав винаги, а ти не.

Ние живеем на три мили западно от Клътьрови. Често отивах и се връщах пеш. Обаче през лятото работех винаги и миналата година събрах достатъчно пари да си купя кола — един форд, модел 55 година. В събота вечер

отидох до тях с колата, бях там малко след седем. Не видях никого нито на шосето, нито по алеята, която води към къщата. Нямаше никой и около самата къща. Само старият Теди ме залавя. Лампите светеха на долния етаж — във всекидневната и в кабинета на мистър Клътър. Вторият етаж беше тъмен и предположих, че мисис Клътър спи — ако е вкъщи. Никога не знаех кога е там и кога я няма и никога не питах. Но разбрах, че съм бил прав, защото по-късно вечерта Кениън искаше да се упражнява на корна, свиреше корна баритон в училищната духова музика, а Нанси му каза да не свири, защото ще събуди мисис Клътър. Когато отидох у тях, бяха привършили вечерята си. Нанси беше прибрала масата и бе сложила чиниите в машината за миене на съдове. Тримата — двете деца и мистър Клътър, бяха във всекидневната. Седяхме, както и друг път — Нанси и аз на кушетката, а мистър Клътър на своя люлеещ се стол. Той по-скоро четеше, отколкото гледаше телевизия. Бе взел една от книгите на Кениън „Ровър Бой“. По едно време отиде до кухнята и донесе две ябълки. Предложи едната на мен, но аз отказах. Той изяде и двете. Зъбите му бяха бели, казваше, че се дължи на ябълките. Нанси... Нанси беше с къси чорапки, домашни пантофки, сини дочени панталони и доколкото си спомням, зелен пуловер. На ръката имаше златен часовник и гривната, която ѝ подарих за шестнадесетия ѝ рожден ден през януари — с нейното име от едната страна и моето от другата. Също и пръстен, малък обикновен сребърен пръстен. Купи си го миналата година през лятото, когато ходи в Колорадо с Кидуелови. Не беше моят пръстен — *нашият* пръстен. Защото преди около две седмици тя нещо ми се разсърди и каза, че за известно време няма да носи нашия пръстен. Когато момичето ти постъпи тъй, то значи, че си подложен на изпитание. Искам да кажа, ние се карахме понякога, разбира се; всички, които „ходят постоянно“, се карат. Ето какво стана: аз отидох на сватбата на един приятел. На приема изпих една бутилка бира и Нанси се научила за това. Някое дрънкало ѝ казало,

че съм бил мъртво пиян. Тя стана камък, не ми казваше дори „здравей“ цяла седмица. Но напоследък се разбирахме чудесно и смятам, че беше готова да носи пак нашия пръстен.

Гледахме най-напред „Човекът и стихииите“ по канал 11. За някакви хора в Арктика. После видяхме един каубойски филм, след това шпионски — „Петте пръста“. „Майк Хамър“ се появи в 9:30. После новините. Но Кениън не харесваше нищо, най-вече защото не му давахме да избира програми от други канали. Критикуваше всичко и Нанси постоянно му казваше да млъкне. Те винаги се дразнеха един друг, но всъщност бяха много близки — по-близки от повечето братя и сестри. Предполагам, защото прекарваха много време двамата сами — мисис Клътър отсъстваше, а мистър Клътър често пътуваше до Вашингтон или някъде другаде. Нанси много обичаше Кениън, но мисля, че дори и тя не го разбираше съвсем. Той сякаш беше някъде далеч, никога не знаеш какво мисли, никога дори не си сигурен, че те гледа, защото беше малко разноглед. Някои казваха, че е гений, и може би с право. Той наистина много четеше. Но, както казах, тогава не го свърташе на едно място. Не искаше да гледа телевизия, искаше да свири на корна и когато Нанси не му разреши, спомням си, че мистър Клътър му каза защо не слезе в сутерена, където никой няма да го чува. Но той и на това не беше съгласен.

Веднъж телефонът иззвъня. Или пък беше два пъти? Не знам, не помня. Помня само, че когато звънна, мистър Клътър се обади от кабинета си. Вратата беше отворена — летящата врата между всекидневната и кабинета, — чух го да казва „Ван“ и разбрах, че говори с помощника си мистър Ван Влийт. Чух го да казва също, че има главоболие, но е почнало да му преминава. И добави, че ще види мистър Ван Влийт в понеделник, когато се върне... да, „Майк Хамър“ току-що беше свършил. Пет минути новини. После сведения за времето. Мистър Клътър винаги вдигаше глава, когато говореха за времето. Всъщност той и затова седеше

край телевизора. Както и аз — единственото, което ме интересуваше, бяха спортните новини — те бяха след прогнозата за времето. Като свършиха, беше 10:30 и аз станах да си ходя. Нанси ме изпрати. Поговорихме малко и се условихме да отидем в неделя вечер на кино — на един филм, който момичетата очакваха с нетърпение, „Синята дочена рокля“. После тя изтича обратно въщи и аз потеглих с колата. Беше ясно като ден, луната беше много светла, беше студено и малко ветровито. Степните бурени шумяха. Това е, което видях. Само че сега, когато си спомням всичко, мисля, че някой трябва да е бил скрит там, може би между дърветата. Чакал е само да си отида.

Пътниците спряха за вечеря в един ресторант в „Грейт Бенд“. Пери, останал само с петнадесет долара, беше готов да се задоволи с газирано питие и един сандвич, но Дик каза не, имаха нужда „да си подложат добре“, не е важна цената, той ще плаща. Поръчаха си две пържоли „алангле“, печени и пържени картофи, пържен кромид, отделно макарони и качамак, варен боб и млада царица, канелени кифлички, ябълков пай, сладолед и кафе. После отидоха в близкия магазин и като завършек си избраха пури. Оттам купиха и две дебели ролки лейкопласт.

Черният шевролет тръгна отново, бързо пресече полето и неусетно навлезе в по-студения, сух климат на високите житни равнини. Пери, замаян от многото ядене, затвори очи и се унесе в полусън. Събуди го гласът, който четеше новините по радиото в 11 часа. Той отвори прозореца и подаде лице навън, да се освежи от мразовития въздух. Дик му каза, че се намират в окръга Фини.

— Преди десет мили влязохме във Фини — каза той.

Колата се движеше с голяма скорост. Реклами, осветени от фаровете ѝ, блясваха и летяха по пътя: „Вижте полярните мечки“, „Бъртис Мотърс“, „Най-големият безплатен плувен басейн в света“, „Мотел Уитландс“, и накрая, малко преди да се появят уличните

светлини: „Здравей, страннико! Добре дошъл в Гардън Сити. Гостоприемно място.“

Минаха през северния край на града. В този почти среднощен час по улиците нямаше никого и нищо не беше отворено освен няколко самотни, силно осветени сервизни станции. Дик спря пред една от тях — „Филипс 66“ на Хърд. Едно момче се появи и попита:

— Да я пълня ли?

Дик кимна. Пери излезе от колата, отиде в станцията и се заключи в мъжката тоалетна. Краката го боляха — това се случваше често. Боляха го така, сякаш старата злополука беше станала преди пет минути. Той изтърси на дланта си три аспирина от едно шишенце, сдъвка ги бавно (вкусът му харесваше) и после пи вода от крана на чешмата. Седна на клозета, протегна краката си и почна да масажира схванатите си колене. Дик му беше казал, че почти са стигнали, „още само седем мили“. Отвори ципа на един от джобовете на якето си и извади книжна кесийка. В нея бяха скоро купените гумени ръкавици. Бяха тънки и лепкави. Докато ги слагаше, едната се скъса, не много, просто се пукна между пръстите, но това му се стори знамение. Някой натисна дръжката на вратата. Заудря я. Дик попита:

— Искаш ли бонбони? Тук има автомат за бонбони.

— Не.

— Добре ли си?

— Отлично.

— Не се бави цяла нощ.

Дик пусна десет цента в автомата, дръпна лоста и вдигна пакетче желирани бонбони. Дъвчейки, той се върна при колата, повъртя се край нея, като наблюдаваше усилията на младия механик да изтрие предното стъкло от канзаския прах и мръсотията от смазани насекоми. Механикът, чието име беше Джеймс Спор, се почувства неспокоен. Очите на Дик, неговото намусено изражение, странното и дълго седене на Пери в тоалетната го смущаваха. (На другия ден той каза на работодателя си: „Снощи тук имахме едни много съмнителни клиенти“ — но не помисли нито тогава, нито дълго след това да свърже посетителите с трагедията в Холкъм.)

Дик каза:

— Тук май няма много работа.

— Не — отвърна Джеймс Спор. — От два часа вие сте единствените, които спират. Откъде идвате?

— Канзас Сити.

— На лов ли тук?

— Не, просто минаваме. На път за Аризона. Намерили сме си работа там. По строежите. Да имаш представа колко мили е от тук до Тукумари, Ню Мексико?

— Не, не зная. Три долара и шест цента. — Той взе парите от Дик, върна му и каза: — Ще ме извините ли, сър? Имам работа. Сменям калника на един камион.

Дик зачака. Изяде още няколко желирани бонбони, форсираше нетърпеливо мотора, натискаше клаксона. Възможно ли е погрешно да е преценил характера на Пери? Възможно ли е Пери, от всички хора на света, да страда от внезапни пристъпи на „мехурчета в кръвта“? Преди години, когато за пръв път се срещнаха, той бе помислил, че Пери е „добро момче“, макар и малко „заплеснат по себе си“, „сентиментален“, прекалено голям „мечтател“. Хареса му, но не сметна, че заслужава да се обработва, докато един ден Пери разправи за някакво убийство. Каза, че просто „за кеф“ убил един негър в Лас Вегас. Бил го до смърт с велосипедна верига. Тази случка издигна малкия Пери в очите му. Почна да се среща с него по-често и като Уили Джей, макар и по различни причини, постепенно дойде до заключение, че Пери притежава необикновени и ценни качества. В Лансинг се въртяха доста такива — които се хвалеха, че са убивали или че са готови да извършат убийство. Но Дик се убеди, че Пери беше рядкост, „роден убиец“ — съвършено нормален, но безсъвестен и способен да нанася със или без причина най-хладнокръвно смъртоносни удари. Теорията на Дик беше, че такава дарба под негово ръководство би могла да бъде изгодно експлоатирана. Сигнал до това заключение, той продължи да ухажва Пери, да го ласкае, да се преструва например, че вярва във всички глупости за заровени съкровища. Споделяше копнежите му за лентяйстване по южните морета и мечтите му за пристанищните градове. Нито едно от тези неща не привличаше Дик, който искаше „редовен живот“ със собствен бизнес, собствена къща, кон за езда, нова кола и „изобилие от руси пиленца“. Обаче беше много важно Пери да не заподозре това, поне докато със своята дарба му помогне да осъществи амбициите си. Но

може би Дик си беше направил сметката погрешно, измамил се е. Ако е тъй, ако излезе, че Пери в края на краищата е само един „обикновен новак“, тогава „ресто сделката“, времето за планиране — месеци наред — беше изгубено напразно. Не оставаше нищо друго, освен да се обърне и да си тръгне. Това не трябваше да става! Дик се върна в станцията.

Вратата на тоалетната още беше заключена. Той зачука по нея.

— За бога, Пери!

— След минута.

— Какво има? Болен ли си?

Пери стисна здраво ръба на умивалника и с мъка се изправи. Краката му трепереха. Болката в коленете го изпоти. Той изтри лицето си с тоалетна кърпа, отключи вратата и каза:

— Добре, хайде да вървим.

Спалнята на Нанси беше най-малката и най-индивидуалната стая в къщата — моминска и нагиздена като поличка на балерина. Стените, таванът и всичко останало, с изключение на скрина и на бюрото, бяха розови, сини или бели. Върху леглото, в бяло и розово, натрупано със сини възглавнички, се разполагаше едно голямо бяло-розово плюшено мече, което Боби беше спечелил на стрелбището по време на панаира. Над тоалетната масичка, обвита с бяла драперия, висеше табло от корк, боядисано розово. На него бяха закачени сухи гардении, останки от някакъв прастар корсаж, рецепти за готвене, изрязани от вестници, стари картички и снимки: на нейния племенник — бебето, на Сюзън Кидуел и на Боби Руп. Боби беше сниман в около дузина различни пози; да замахва при бейзбол, да подхвърля топка на баскетбол, да кара трактор, да газии по бански гащета в езерото Мак Кини (то беше всичко, на което се решаваше, защото не знаеше да плува). Имаше и снимки на двамата — Нанси и Боби. На нея най-й се харесваше снимката, на която двамата седяха под шарена сянка по време на екскурзия и се гледаха с изражение, което, макар и сериозно, беше пълно със задоволство. На бюрото й бяха струпани други снимки на коне, на котки, вече мъртви, но незабравени, като „горкия Бубс“, който неотдавна бе умрял по много мистериозен начин. (Тя подозираше, че е отровен.)

Нанси винаги си лягаше последна. Както веднъж бе обяснила на своята приятелка и учителка по домакинство мисис Поли Стринджър, среднощните часове бяха „времето и да бъде егоистична и суетна“. Тогава се занимаваше с красотата си. Вземаше душ, почистваше и масажираше с крем лицето си, а в събота вечер си миеше косата. Тази вечер, след като я изсуши и изчетка, тя я върза с тънка памучна кърпа и подреди дрехите, които имаше намерение да облече сутринта, за да отиде на черква: найлонови чорапи, черни пантофки, червена рокля от кадифе — най-хубавата, която сама си бе ушила. Роклята, с която щяха да я погребат.

Преди да си каже молитвата, тя винаги записваше в дневника си няколко случки от деня. („Лятото дойде. Завинаги, надявам се. Сю дойде, яздихме Бейб долу край реката. Сю посвири там на флейта. Светулки.“) И от време на време изблици на чувства. („Обичам го много!“) Беше дневник, пригоден за петгодишно ползване. В четиригодишното му съществуване никога не беше пропуснала ден, в който да не отбележи нещо. Някои изключителни събития (сватбата на Евиана, раждането на племенника ѝ) и преживявания (нейното първо „истинско скарване с Боби“ — страница, замазана от сълзи) я бяха принудили да изпише и страници от дневника, определени за бъдещето. Годишите бяха отбелязани с различни цветове мастило. 1956 беше зелена, 1957 червена, а 1958 бе бледолилава. Сега, за 1959 година, тя се бе спряла на царско синьо. Но както във всяка проява, тя и тук правеше опити с почерка си. Пишеше ту под ляв ъгъл, ту под десен, разлато или много сгъстено, закръгляше почерка си или го изтегляше нагоре, сякаш се питаше: „Това ли е Нанси? Или онова? Коя съм аз?“ (Веднъж мисис Ригз, учителката по английски, беше върнала съчинението ѝ, на което бе написала следната забележка: „Много добре, но защо е написано с три различни почерка?“ — А Нанси бе отговорила: „Защото още не съм пораснала достатъчно, за да бъда оформена личност с оформен почерк.“) Все пак през последните няколко месеца беше напреднала и почеркът, с който бе писала последната вечер, показваше една зараждаща се зрелост: „Джолин К. дойде у нас, показах ѝ как се прави черешов пай. Свирихме с Рокси. Боби дойде, гледахме телевизия. Отиде си в 11 ч.“.

„Това е! Това е! Това трябва да е! Ето училището, ето гаража, сега завиваме на юг.“ На Пери му се струваше, че Дик си мърмори някакви весели глупости. Оставиха шосето, преминаха бързо през запустелия Холкъм и прекосиха железопътната линия за Санта Фе. „Банката, това трябва да е банката, сега завиваме на запад. Виждаш ли дърветата? Това е то, това трябва да е!“ Фаровете осветиха една алея от китайски брястове. Пречупени и подгонени от вятъра степни бурени се носеха по нея. Дик загаси фаровете, забави и спря, докато очите им свикнат с осветената от луната нощ. След малко колата запълзя напред.

Холкъм се намира на дванадесет мили източно от планинската часова зона — обстоятелство, което предизвиква известно недоволство сред местното население, защото означава, че в седем часа сутрин, а през зимата в осем и дори по-рано, небето е все още тъмно. А ако има звезди, те още светят, както светеха и когато двамата сина на Вик Иррик дойдоха да си свършат утринната неделна работа. Но около девет слънцето вече беше изгряло. Настъпи нов ден, чудесен за лов на фазани. При свършване на работата момчетата не забелязаха нищо нередно. Когато напуснаха стопанството, тичайки по алеята, те махнаха с ръка на една идваща кола и момичето в нея им махна в отговор. Тя беше съученичка на Нанси и също се казваше Нанси — Нанси Юълт. Беше единственото дете на човека, който караше колата, мистър Кларънс Юълт, мъж на средна възраст. Той имаше ферма за захарно цвекло. Нито мистър Юълт, нито жена му ходеха на черква, но всяка неделя той отвеждаше дъщеря си във фермата „Ривър Вали“, за да може тя да отиде с Клътьрови на методистката служба в Гардън Сити. Това споразумение му спестяваше „две пътувания до града и обратно“. Имаше навика да чака, докато види, че дъщеря му влиза у Клътьрови. Нанси, взискателна към облеклото си, с фигура на филмова звезда, с очила и със скромна, лека походка, пресече тревата и натисна звънеца на главния вход. Къщата имаше четири входа. Когато след неколkokратни почуквания никой не отвори, тя отиде до вратата на работния кабинет. Намери я полуотворена. Нанси я отвори още малко — колкото да се убеди, че кабинетът е тъмен. Не влезе, защото си помисли, че на Клътьрови няма да им е приятно, „ако нахълта направо“. Почна да чука, да натиска звънеца и най-после заобиколи

откъм задната страна на къщата. Там беше гаражът. Тя забеляза, че и двете коли са вътре — два шевролета. Това означаваше, че Клътьрови положително са вкъщи. Но след като тропна безрезултатно на третата врата, която водеше в килера, и на четвъртата — кухненската, Нанси се върна при баща си.

— Може би спят — каза той.

— Но това е невъзможно. Представяш ли си мистър Клътьр да пропусне черковната служба само за да спи?

— Хайде тогава. Да отидем в „учителската“. Сюзън сигурно знае какво се е случило.

„Учителската“ се намира точно срещу модерната училищна сграда и е една стара, полуразрушена мрачна постройка. Нейните двадесетина стаи са разделени на апартаменти за удобство на онези учители, които не могат да намерят или нямат възможност да плащат други квартири. Но Сюзън Кидуел и майка ѝ бяха успели да подсладят този хан и да създадат уютна атмосфера в апартамента си — три стаи на партера.

Мъничката всекидневна съдържаше невероятно много неща. Освен мебели за сядане в нея имаше хармониум, пиано, саксии с цветя и почти винаги някакво палаво кученце и голяма сънлива котка. Тази неделна сутрин Сюзън стоеше на прозореца и гледаше към улицата. Тя е високо невзрачно момиче, с бяло кръгло лице и красиви сиво-сини очи. Ръцете ѝ са необикновени — с дълги пръсти, подвижни, нервно изящни. Беше облечена за черква и всеки момент очакваше да види шевролета на Клътьрови, защото и тя винаги ходеше на черква с тях. Но вместо Клътьрови дойдоха бащата и дъщерята Юълт, да им разкажат нещо странно.

Сюзън не можа да даде никакво обяснение. Майка ѝ също. Тя каза:

— Ако имаше някаква промяна в уговорката ни, сигурна съм, че щяха да телефонират. Сюзън, защо ти не се обадиш по телефона?

„Така смятах и аз — каза Сюзън в показанията си, дадени по-късно. — Набрах номера на телефона, оставих го дълго да звъни, поне останах с впечатлението, че звъни повече от минута. Никой не се обади и мистър Юълт предложи да отидем до тях и да се помъчим да ги събудим. Но когато отидохме там — не искаха... да вляза в къщата. Страх ме беше, не знам защо. Никога не ми е минавало през ум

такова... подобно нещо. Просто не може да се помисли! Но слънцето грееше тъй ясно, всичко изглеждаше светло и тихо. Тогава видях, че колите са там, дори и старият фургон «койот» на Кениън. Мистър Юълт беше с работни дрехи, по ботушите му имаше кал. Реши, че така не може да влезе у Клътьрови, още повече че никога не беше го правил... не беше влизал у тях. Накрая Нанси каза, че ще ме придружи. Отидохме към кухненската врата и тя, разбира се, не беше заключена. Единственият човек в тази къща, който заключваше, беше мисис Хелм. Клътьрови никога не правеха това. Влязохме и веднага забелязах, че Клътьрови не са закусвали. На масата нямаше чинии; върху печката нямаше нищо. После видях нещо особено: чантичката на Нанси. Лежеше отворена на пода. Минахме през трапезарията и спряхме пред стълбите. Стаята на Нанси е до самата площадка горе. Викнах я и се заизкачвах. Нанси Юълт ме последва. Шумът от стъпките ни ме уплашиха повече от всичко друго, бяха толкова силни, а навсякъде цареше такава тишина... Вратата на Нанси беше отворена. Пердетата не бяха спуснати и стаята беше огряна от слънчева светлина. Не помня да съм изкрещяла. Нанси Юълт казва, че съм крещяла, крещяла... Помня само мечето на Нанси, втренчило поглед в мен... и Нанси... и как избягах...”

Междувременно мистър Юълт реши, че може би не е трябвало да оставя момичетата да влизат сами. Току-що излизаше от колата, за да ги последва, когато чу писъците, но преди да стигне къщата, момичетата тичаха вече към него. Дъщеря му изкрещя:

— Тя е мъртва! — и се хвърли в обятията му. — Вярно е, татко! Нанси е мъртва!

Сюзън се обърна към нея:

— Не, не е! Не го казвай! Това е само кръв от носа ѝ. Да не си посмяла да го казваш! На нея винаги ѝ тече кръв от носа, има ужасни кръвоизливи. Тони е всичко! — Има много кръв! Има кръв по стените. Ти не видя.

„Не можех нищо да разбера — каза по-късно в показанията си мистър Юълт. — Помислих, че детето се е ударило с нещо. Реших най-напред да извикам бърза помощ. Мис Кидуел, Сюзън, ми каза, че има телефон в кухнята. Намерих го точно там, където тя каза. Но слушалката не беше на вилката и когато я вдигнах, видях, че жицата е прерязана.“

Лари Хендрикс, учител по английски, двадесет и седем годишен, живееше на последния етаж в „Учителската“. Той искаше да става писател, но жилището му не беше идеалното убежище на един бъдещ писател. Беше по-малко от апартамента на Кидуелови. Нещо повече, той живееше там с жена си, трите си палави деца и един вечно пуснат телевизор. („Това е единственият начин да държим децата мирни.“) Младият Хендрикс, мъжествен бивш моряк от Оклахома, няма още публикувани творби, но пуши лула, има мустаци и буйна черна коса — поне прилича на писател. Всъщност удивително прилича на писателя, от когото най-много се възхищава — Ърнест Хемингуей на млади години. За да помага на учителската си заплата, той е шофьор на училищния автобус.

„Понякога изминавам шестдесет мили на ден — каза той на един познат — и не ми остава много време за писане. Само неделен ден. Онази неделя, 15 ноември, седях тук в апартамента и преглеждах вестниците. Повечето от идеите си за разкази вземам от тях — разбирате, нали? Телевизорът беше пуснат, децата бяха малко шумни, но въпреки това можах да чуя гласове. От долния етаж, от апартамента на мисис Кидуел. Но сметнах, че туй не ме засяга, тъй като бях още новак тук — дойдох в Холкъм в началото на учебната година. Но Шърли беше излязла вън да простира пране — Шърли е жена ми, — втурна се в стаята и каза:

— Няма да е зле да слезеш долу. Там всички са изпаднали в истерия.

Двете момичета наистина бяха в истерия. Сюзън не се оправи напълно. И ако ме питате, никога няма да се оправи. А горката мисис Кидуел не е много здрава и поначало е със слаби нерви. Неспирно повтаряше:

— О, Бони, Бони, какво стана? Ти беше толкова щастлива. Каза ми, че всичко е ликвидирано, че никога вече няма да си болна — но какво искаше да кажеш с това, разбрах по-късно.

Дори мистър Юълт беше така слисан, както рядко се слисва човек. Обади се по телефона в шерифството на Гардън Сити и каза, че «у Клътъррови се е случило нещо наистина ужасно». Шерифът обеща да дойде веднага и мистър Юълт отговори добре, ще го чака на

шосето. Шърли дойде да поседи с жените, да се опита да ги успокои, сякаш някой можеше да направи това. Аз отидох с мистър Юълт — закарах го с колата до шосето да чака шериф Робинсън. По пътя той им разправи какво се беше случило. Когато ми каза, че е намерил телефонните жици прерязани, веднага си помислих, ъ-х-ъ, и реших да си отварям очите. Да отбелязвам всяка подробност. В случай че ме извикат да свидетелствам в съда. Шерифът дойде. Погледнах часовника си — часът беше 9:35. Мистър Юълт махна с ръка на Робинсън да последва колата ни и поехме към Клътърови. Не бях ходил у тях, само бях виждал стопанството отдалеч. Разбира се, познавах ги. Кениън беше в моя клас по английски, а в «Том Сойер» работих с Нанси. Но и двамата бяха такива изключително скромни деца, че човек не би предположил, че са богати и че живеят в такава голяма къща... а дърветата, поляната пред къщата... всичко беше тъй внимателно и грижовно стопанисвано. След като пристигнахме и шерифът изслуша мистър Юълт, съобщи по радиото в службата си да изпратят подкрепления и санитарни коли. Каза: «Станало е някакво нещастие.» После тримата влязохме в къщата. Минахме през кухнята, на пода видяхме една дамска чанта и телефона с отрязаните жици. Шерифът носеше пистолет на бедрото си и когато заизкачвахме стълбите към стаята на Нанси, забелязах, че той държи ръката си върху него, готов да го изтегли.

Беше ужасно. Това прекрасно момиче... никога не бихте я познали. Бе застреляна отзад в главата с ловджийска пушка от пет сантиметра разстояние. Лежеше с лице към стената. Стената беше цялата опръскана с кръв. Завивките бяха дръпнати до раменете ѝ. Шериф Робинсън ги отметна настрана и видяхме, че беше облечена с домашна роба, пижама, къси чорапки и домашни пантофи; когато престъплението е било извършено, тя още не си е била легнала. Ръцете ѝ бяха вързани на гърба, глезените ѝ пристегнати с въже, подобно на въже за жалузи. Шерифът попита: «Това ли е Нанси Клътър?» Не беше виждал детето преди. И аз казах: «Да. Да, това е Нанси.»

«Върнахме се в хола и се огледахме. Всички други врати бяха затворени. Отворихме една, оказа се банята. Но там имаше нещо не в ред. Разбрах, че това е столът — стол от трапезарията, който

изглеждаше не на място тук. Решихме, че следващата стая ще е спалнята на Кениън. Имаше разхвърляни много момчешки неща из нея. Познах очилата на Кениън — видях ги на етажерката до леглото. Но леглото беше празно, макар да личеше, че някой е спал в него. След това отидохме в другия край на хола, последната стая, там намерихме мисис Клътър. Тя също беше вързана. Но различно — с ръце отпред, сякаш се молеше — в едната си ръка държеше, стискаше кърпа... или може би парче лигнин? Въжето около китките ѝ отиваше до глезените, също вързани, и продължаваше до края на леглото, където бе вързано за крака. Много сложна, изкусна работа, като помисли човек колко време е трябвало да се свърши! И мисис Клътър е лежала там, изплашена до лудост! На себе си имаше някои бижута — два пръстена, — това е една от причините, които винаги ме караха да отхвърлям обира като мотив. Беше облечена с домашна роба, бяла нощница, бели къси чорапки. На устата ѝ имаше парче широк лейкопласт, но е била застреляна отстрани в главата от упор и изстрелът — въздушната вълна — бе отлепил лейкопласта. Очите ѝ бяха отворени. Сякаш още гледаше убиеца. Защото тя трябва да го е наблюдавала какво прави — как се прицелва. Никой не продума. Бяхме зашеметени. Помня, че шерифът потърси гилзата. Но този, който е стрелял, е бил достатъчно хитър и ловък, за да не остави такава улика.

Естествено питахме се къде е мистър Клътър? Кениън? Шерифът каза: „Да проверим долу.“

Първата стая, в която погледнахме, беше голямата спалня — стаята, където спеше мистър Клътър. Завивките бяха отхвърлени настрана и на края на леглото имаше един портфейл, от който в безпорядък бяха измъкнати бележки и документи, сякаш някой го беше претърсвал, искал е да намери нещо точно определено — бележки, полици, кой знае? Фактът, че в него нямаше пари, беше без значение. Това беше портфейлът на мистър Клътър, а той никога не носеше пари в себе си. Дори и аз знаех това, макар че бях в Холкъм само от два месеца и нещо. Друго, което знаех, беше, че и мистър Клътър, и Кениън не виждаха абсолютно нищо без очила. А на бюрото бяха очилата на мистър Клътър. Затова предположих, че където и да са, бащата и синът не са отишли там по своя воля. Прегледахме навсякъде, всичко беше на мястото си — никакви следи от борба, нищо не беше разбутано. Освен в кабинета, където телефонната

слушалка бе махната от вилката и жицата прерязана, точно както в кухнята. Шериф Робинсън намери някакви ловджийски пушки в един килер и помириша цевите, да провери дали скоро е стреляно с тях. Каза, че не е (никога не съм виждал по-объркан човек), и добави: „Къде, по дяволите, може да е Хърб?“ Тогава чухме стъпки. Нагоре по стълбата от сутерена. „Кой е?“ — викна шерифът, сякаш беше готов да стреля. Някой отвърна: „Аз съм. Уендъл.“ Оказа се, че е Уендъл Мейър, заместник-шерифът. Дошъл, не ни видял и слязъл да прегледа сутерена. Шерифът каза озадачен: „Уендъл, не знам какво да мисля. Горے има два трупа.“ — „Е — отвърна Уендъл, — долу има още един.“ Последвахме го в сутерена. Едната стая, която бихте могли да наречете детска — не беше тъмна, имаше прозорци, през които влизаше достатъчно светлина. Кениън беше в един ъгъл, легнал върху някаква кушетка. На устата му имаше лейкопласт, беше вързан — ръце и крака, както майката — същия сложен процес на прокарване въжето от ръцете към краката и накрая вързано за облегалката на кушетката. Не знам защо, видът на Кениън ми направи такова страшно впечатление. Може би защото най-лесно се разпознаваше, единственият, който изглеждаше тъй, както го зная — макар да бе застрелян право в лицето. Беше с отворена риза и сини дочени панталони. Бос, сякаш се е облякъл набързо, нахлузил е първото нещо, което му е паднало под ръка. Главата му бе подпряна с две възглавници, като че са били набутани под нея, за да стане по-лесен прицел. Тогава шерифът попита: „Накъде води това?“ Имаше предвид другата врата на сутерена. Той ни поведе към нея, но вътре беше пълен мрак. Мистър Юълт завъртя електрическия ключ. Беше стая с печта за газовото отопление. Много беше топла. В тази област хората просто си правят газови пещи и черпят газ направо от земята. Не им струва нито цент. Затова всички къщи тук са много топли. Е, хвърлих един поглед към мистър Клътър и ми беше трудно да погледна втори път. Знаех, че само изстрел не може да причини изтичането на толкова много кръв. И излязох прав. Той действително беше застрелян по същия начин както Кениън — с пушката точно пред лицето му. Но вероятно е бил вече мъртъв, преди да го застрелят. Или умиращ. Защото и гърлото му бе прерязано. Беше облечен с пижама на райета — нищо друго. Устата му беше залепена с лейкопласт — омотан около главата му. Краката при глезените бяха вързани, но ръцете му не бяха, или по-скоро, той бе

успял, един господ знае как, може би от ярост или от болка, да скъса въжето, с което са били вързани. Беше проснат пред пещта върху голяма кутия от дебел картон, която, изглежда, е била поставена там нарочно. Кутия от дюшек. Шерифът каза: „Погледни тук, Уендъл.“ Той сочеше един кървав отпечатък от обувки. Върху кутията. Отпечатък от половин мъжка подметка на ромбове с две дупки по средата като очи. Тогава някой от нас... мистър Юълт ли беше?... не мога да си спомня, посочи още нещо. Нещо, което не мога да излича от паметта си. Над главите ни имаше тръба от отоплението. Част от въжето, което убиецът е използвал, беше вързано на нея и висеше прерязано. Очевидно по някое време мистър Клътър е бил вързан там за ръцете и после са отрязали въжето. Но защо? За да го изтезават? Предполагам, че никога няма да узнаем. Никога няма да узнаем и кой го е направил, защо и какво се е случило в този дом през онази нощ.

Скоро къщата почна да се пълни с хора. Пристигнаха санитарните коли, следователят и методисткият свещеник, фотограф от полицията, униформени полицаи, хора от радиото и от вестника. Много народ. Повечето от тях бяха дошли направо от черковната служба и се държаха така, сякаш бяха още в черква. Много тихо. Шепнеха. Никой не можеше да повярва. Един полицай ме запита дали съм служебно тук и каза, ако не съм, тогава по-добре да си вървя. Вън на тревата пред къщата видях заместник-шерифът да говори с един човек — Алфред Стоклайн — наемния работник. Оказа се, че Стоклайн живее на стотина ярда от Клътъррови, а между двете къщи има само един голям хамбар. Но той разправяше, че не е чул никакъв шум, и обясни: „Не знаех абсолютно нищо за станалото допреди пет минути, когато едно от моите деца изтича вкъщи и каза, че шерифът е дошъл. Жена ми и аз да сме спали най-много два часа през нощта. Цялата нощ ту лягахме, ту ставахме, защото бебето е болно. Единственото, което чухме към 10:30 — 10:45 часа, беше тръгването на кола. Казах на жената: «Боби Руп си отива.»“ Тръгнах си. По пътя, някъде по средата на алеята, видях старото овчарско куче на Кениън. То беше уплашено. Стоеше неподвижно с подвита опашка, не лаеше. Видът му някак ме накара да почувствам цялото отвратително престъпление. До този момент бях съвсем зашеметен. Страданието!... Ужасът!... Те бяха мъртви!... Цяло семейство!... Добри, мили хора,

които познавах, бяха избити... Трябваше да го повярвам! Истина беше!»“

Всеки двадесет и четири часа осем пътнишки влака минават транзит през Холкъм. Два от тях вземат и оставят поща — операция, която има своите неудобства, както старателно обяснява отговорният чиновник:

— Да, трябва да си нащрек. Тези влакове минават оттук понякога със сто мили в час. Само въздушната струя, виждате ли, е достатъчна да те събори. А когато пощенските торби почнат да летят... пази боже! Все едно да се бориш с цял футболен отбор. Пляс! Пляс! Пляс! Не че се оплаквам, разбирате ли? Това е почтена работа, държавна работа, и тя не ми дава да остарявам.

Холкъмският пощенски чиновник, мисис Сади Труит, или майка Труит, както я наричат холкъмци, наистина изглежда по-млада за годините си, които са седемдесет и пет. Набита, издръжлива вдовица, която ходи с кърпа на главата и с каубойски ботуши. („Най-удобното нещо за краката, меко като перушина“) Майка Труит е най-старата коренячка в Холкъм.

— Беше време, когато нямаше човек тук, който да не ми е роднина. В онези дни наричахме това място Шерлок. После дойде един, на име Холкъм, развъждаше свини. Натрупа пари и реши, че градчето трябва да носи неговото име. Скоро след като стана това, какво направи той? Премести се в Калифорния. Ама ние не! Тук съм родена, и децата ми тук са родени, и тук ще останем!

Едно от нейните деца е мисис Миртл Клер, която по една случайност е началник на местната пощенска станция.

— Само че да не мислите, че затова са ме назначили на държавна служба! Миртл дори не ми даваше да я заема. Но това е работа, която се взема на търг. Взема я този, който се съгласи да я работи за най-малко пари. А аз винаги така правя, толкова ниска заплата приемам, че и гъсеницата може да я прескочи. Ха-ха-ха! Това наистина вбесява момчетата. На много от тях им се ще да приемат пощата, да. Но не знам колко ще им хареса, когато снегът е дълбок, вятърът духа, та цял посиняваш, и онези торби почнат да летят — бух! Пляс!

В професията на майка Труит неделята е работен ден като всеки друг. На 15 ноември, докато чакаше западния в 10:32, тя с изненада видя две линейки да пресичат релсите и да завиват към Клътъровото стопанство. Това я накара да направи нещо, което досега не беше си позволявала — да изостави задълженията си. Нека пощата да пада където си ще! Миртл трябва веднага да научи тази новина!

Холкъмци наричат пощенската си станция „Федералното здание“, титла, твърде солидна за такава прашна и ветровита барака. Покривът тече, дъските на пода играят, пощенските кутии не се затварят, електрическите крушки са счупени, часовникът не работи.

— Да, срамота е — съгласява се заядливата, малко особена и много внушителна дама, която управлява тази развалина. „Но печатите работят, нали? Пък и какво ме е грижа? Тук отзад, в моята част, е уютно. Имам си люлеещ се стол, хубава печка за дърва, кафениче и винаги нещо за четене.“

Мисис Клер е известна личност в окръга Фини. Нейната популярност не се дължи на сегашната ѝ служба, а на друга преди нея — съдържателка на танцувален салон, което не можеше да се отгатне по фигурата ѝ. Тя е мършава, винаги облечена с вълнена блуза и панталони, обути в ботуши, с червеникава коса, сприхава и с неопределена възраст („Това аз си знам, а вие трябва да отгатвате“), но с точно определено мнение, изказвано повече пъти с наперен и убедителен глас. До 1955 година тя и покойният ѝ мъж държаха холкъмския танцувален салон, заведение, което, поради факта че беше единствено в областта, привличаше любители на пиенето и на танците от сто мили наоколо. А пък от време на време тяхното държане привличаше на свой ред вниманието и на шерифа.

— Имахме доста трудни моменти — казва мисис Клер, спомняйки си за онова време. — Дай малко спирт на някое от ония кривокраки селски момчета и те почват да се държат като червенокожи — искат да скалпират всеки срещнат. То се знае, ние продавахме само леки напитки, силни никога не сме имали. Не бихме държали, дори и да беше разрешено. Моят съпруг Хомър Клер не ги одобряваше, аз също. Един ден Хомър Клер (той почина преди седем месеца и дванадесет дена, след петчасова операция в Орегон) ми каза: „Мирт, цял живот сме живели в ада, сега ще умрем в рая.“ На другия ден затворихме танцувалния салон. И никога не съм съжалявала за това. Е,

отначало ми липсваше, че не съм вече нощна птица — музиката, веселието. Но сега, след като Хомър почина, просто съм благодарна, че работя тук във „Федералното здание“. Седнете малко. Ще ви почерпя чаша кафе.

И действително в онази неделна утрин мисис Клер току-що си беше наляла прясно смляно кафе, когато дойде майка Труит.

— Мирт — каза тя, но не можа да продължи, докато не пое дъх.

— Мирт, две линейки отидоха у Клътьрови.

Дъщеря ѝ попита:

— Къде е пощата от експреса в 10:32?

— Бърза помощ... отидоха към Клътьрови.

— Че какво от туй? Сигурно за Бони. Пак е получила пристъп. Къде е пощата от експреса в 10:32?

Майка Труит утихна: както обикновено Мирт знаеше какво да каже и се радваше, че последната дума е нейна. Но нещо ѝ хрумна.

— Но, Мирт, ако е само Бони, защо ще отиват две коли?

Разумен въпрос, както мисис Клер, почитателка на логиката, макар да я тълкуваше особено, бе принудена да признае. Каза, че ще телефонира на мисис Хелм.

— Мейбъл ще знае — добави тя.

Разговорът с мисис Хелм трая няколко минути и беше много угнетителен за майка Труит, която не можеше да чуе нищо освен едносричните отговори на дъщеря си. И нещо по-лошо, когато дъщерята затвори телефона, тя не задоволи любопитството на старата жена, само спокойно изпи кафето си, отиде до бюрото и почна да слага клейма върху куп писма.

— Мирт — попита майка Труит, — за бога, какво каза Мейбъл?

— Не съм изненадана — отвърна мисис Клер. — Като си помислиш само как Хърб Клътьр прекара целия си живот в бързане... втурва се тук, взема пощата си и няма минута време да каже едно обикновено „добро утро“ и „благодаря“. Как тичаше наоколо като муха без глава — записваше се в дружества, командваше всичко, заемаше служби, които може би и други хора искаха. И сега гледай, всичко е свършено за него. Няма повече да тича.

— Защо, Мирт? Защо няма да тича?

Мисис Клер повиши глас:

— Защото е мъртъв! Бони също. И Нанси. И момчето. Някой ги е застрелял.

— Мирт, не говори такива неща! Кой ги е застрелял?

Без да прекъсне работата си, мисис Клер отговори:

— Човекът от самолета. Оня, когото Хърб съди, че е катастрофирал в овощната му градина. Ако не е той, може да си ти! Или някой съсед. Всички съседи са гърмящи змии. Гадове, които само чакат удобен случай да тръшнат вратата под носа ти. Тъй е навсякъде по света. И ти знаеш, че е тъй!

— Не знам — каза майка Труит и си запуши ушите. — Не знам такова нещо.

— Гадове!

— Страх ме е, Мирт!

— От какво? Когато трябва да удари часът ти, той удря. И сълзите няма да те спасят. — Беше забелязала, че майка ѝ пророни няколко. — Когато Хомър умря, аз изразходвах всичкия си страх и всичката си скръб. Ако има наоколо някой изтърван, който иска да ми пререже гърлото, пожелавам му успех! Каква е разликата? За вечността това няма значение. Не забравяй едно: ако една птичка пренася през океана песъчинка по песъчинка, когато пренесе всичкия пясък на другия бряг, това ще бъде само началото на вечността. Затова, изтрий си носа!

Мрачното съобщение, направено от черковни амвони, разпратено по телефонните жици, публикувано от Радио Гардън Сити („Трагедия, невероятна и неизказано потресаваща, порази четири души от семейството на Хърб Клътър късно събота вечер или рано днес. Смърт, брутална и без очевидна причина.“), накара обикновения гражданин да реагира по-скоро като майка Труит, отколкото като мисис Клер; изумление, граничещо с тревога, обикновена уплаха, която пред възможността за подобна участ се превърна в ужас.

Кафенето „Хартман“, в което има четири грубо сковани маси и малък бар, можеше да подслони само една малка част от уплашените клюкари, предимно мъже, които искаха да се събират там. Собственицата, мисис Бес Хартман, слаба, съвсем не глупава жена, с подстригана прошарена руса коса и умни властни зелени очи, е

братовчедка на началника на пощата, мисис Клер. Прямотата на мисис Хартман беше равна на тази на мисис Клер, дори я надминаваше.

— Някои казват, че не ми мига окото от нищо, но Клътьровата история наистина ме поразтърси — каза тя по-късно на един близък. — Можеш ли да си представиш някой да изиграе такъв номер! Когато научих, когато всички се втурнаха тук и разправяха какви ли не измислици, първата ми мисъл беше за Бони. Разбира се, глупаво беше, но не знаехме фактите и много хора помислиха... може би... поради нейните пристъпи. Сега не знаем какво да мислим! Трябва да е убийство от карез. Извършено от някой, който познава къщата като пръстите на ръката си. Но кой мразеше Клътьрови? Никога не съм чула дума против тях. Те бяха такова симпатично семейство и ако подобно нещо може да се случи с тях, тогава кой е в безопасност, питам те! Един старец, който беше седнал тук оная неделя, тури пръст в раната, като каза: „Всички наоколо са ни приятели. Няма никакви външни хора.“ И затова никой не може да спи спокойно. Погледнато от една страна, това е най-лошото в престъплението. Колко е ужасно, когато съседите не могат да се гледат без някакво подозрение! Да, тежко се живее с този факт, но ако някога открият кой го е направил, сигурна съм, че то ще бъде по-голяма изненада от самото убийство.

Мисис Джонсън, жената на застрахователния агент от нюйоркската агенция, е отлична готвачка, но неделният обед, който беше приготвила, не се изяде — поне не ядоха, докато беше топъл. Защото точно когато мъжът ѝ разрязваше един печен фазан, на телефона се обади негов приятел. „Това — спомня си малко натъжен той — за пръв път чух какво се е случило в Холкъм. Не можех да повярвам. Не исках да вярвам. Господи, та чекът на Клътьр беше още в джоба ми. Къс хартия на стойност осемдесет хиляди долара. Ако това, което научих, беше истина... но си помислих, не може да бъде! Сигурно има някаква грешка. Такива неща не стават — да сключиш застраховка с някого в един момент и в следващия той да умре. Убит! Кое то значи двойно обезщетение. Не знаех какво да правя. Обадох се на нашия отговорник в Уичита. Казах му, че съм получил чека, но не съм го осребрил и го попитах какво ме съветва да правя. Беше деликатно положение. Изглеждаше, че законно не бяхме длъжни да платим. Но морално — това беше друго нещо. Естествено решихме да постъпим по съвест.“

Лицата, които печелеха от това почтено отношение — Евиана Джаркоу и нейната сестра Бевърли, единствени наследници на бащиното си имущество, — бяха на път за Гардън Сити — на няколко часа далеч от това ужасно откритие. Бевърли пътуваше от Уинфилд, Канзас, където бе ходила да се види с годеника си, а Евиана от дома си в Маунт Каръл, Илиной. През деня беше съобщено и на други роднини, между тях бащата на мистър Клътър, двамата му братя Артър и Кларънс, сестра му мисис Нелсън, всички от Ларнъд, Канзас, и другата му сестра Елън Селзър от Палатка, Флорида. Съобщено бе и на родителите на Бони Клътър; мистър и мисис Артър Б. Фокс, които живеят в Пасадена, Калифорния, и на тримата ѝ братя — Харолд от Висалия, Калифорния; Хауърд от Орегон, Илиной; и Глен от Канзас Сити, Канзас. Всъщност на по-голямата част от гостите, поканени за Деня на благодарността, беше съобщено по телефона или с телеграма и повечето тръгнаха веднага. Родът се събираше не около натежала от ястия маса, а около гроб за общо погребение.

В „Учителската“ Уилям Кидуел беше принудена да се въздържа, за да може да успокоява дъщеря си. Сюзън, с подути от плач очи, разсипана от непрекъснати спазми на гадене, спореше, неутешимо настояваше, че трябва да отиде — трябва да пробяга трите мили до фермата на Рупови. „Не разбираш ли, мамо? — каза тя. — Ако Боби просто чуе... Той я обичаше... ние и двамата я обичахме. Аз трябва да съм тази, която ще му каже...“

Но Боби знаеше вече. На път за дома мистър Юълт спря в Руповата ферма и се посъветва със своя приятел Джони Руп — баща на осем деца, от които трети поред беше Боби. Двамата мъже отидоха в „общезитието“ — сграда, отделена от фермерската къща, която е много малка и не може да побере всичките деца. Момчетата живеят в „общезитието“, момичетата „вкъщи“. Когато влязоха, Боби оправяше леглото си. Той изслуша мистър Юълт, не зададе никакви въпроси и му благодари, че е дошъл. После застана вън на слънце. Стопанството на Руп се намира на едно високо открито плато, откъдето Боб можеше да види пожънатата, блеснала земя на фермата „Ривър Вали“ — гледка, която задържа вниманието му близо час. Онези, които се опитваха да го отвлекат, не успяха. Звънецът за обяд издрънка, майка му няколко пъти му викна да влезе вкъщи, докато най-последно мъжът ѝ каза: „Не. Аз не бих го закачал сега.“

Лари, по-малкият му брат, също отказа да се подчини на звънеца, който ги събираше за обяд. Той се въртеше около Боби, безсилен да помогне въпреки желанието си, макар че му се каза „да се маха“. По-късно, когато брат му се размърда и тръгна през нивите към Холкъм, Лари го последва. „Ей, Боби, слушай! Ако ще ходим някъде, защо не отидем с колата?“

Брат му не отговори. Той вървеше с определена цел, просто тичаше, но за Лари не беше трудно да върви в крак с него. Макар че беше само на четиринадесет години, той беше по-висок от Боби, с поширок гръден кош и по-дълги крака. Боби въпреки всичките си атлетически постижения беше малко по-нисък от среден ръст — набит, но строен — едно добре сложено момче с открито, приятно лице.

— Ей, Боби! Слушай! Няма да ти позволят да я видиш. Няма да има полза...

Боби се върна и каза:

— Върни се. Върни се вкъщи.

По-малкият брат поизостана, после тръгна на известно разстояние от него. Въпреки температурата на есенния ден и сухия му блясък и двете момчета бяха потни, когато приближиха барикадата, издигната от полицаите пред входа на фермата „Ривър Вали“. Много приятели на Клътърови и непознати от целия окръг Фини се бяха струпали на мястото, но на никого не се разрешаваше да премине барикадата, която скоро след пристигането на двете момчета се вдигна за малко да пусне четири линейки да излязат — необходим брой, за да бъдат жертвите изнесени най-после, — и една лека кола, пълна с детективи, които в този момент споменаваха името на Боби Руп, защото, както щеше да научи и сам Боби до вечерта, той беше главното заподозряно лице.

От прозореца на всекидневната Сюзън Кидуел видя белия кортеж да преминава бавно. Не откъсна поглед от колите, докато те не завиха зад ъгъла и прахът от непавираната улица, който така лесно се вдигаше, не се разнесе. Тя все още гледаше към улицата, когато следван от едрият си по-малък брат, се появи Боби — фигура, която с клатушкане приближаваше към дома ѝ. Тя излезе на верандата да го посрещне и промълви:

— Толкова много исках аз да ти... кажа...

Боби се разплака. Лари остана в дъното на двора, подпрян на едно дърво. Не можеше да си спомни дали някога е виждал Боби да плаче и не искаше да го види. Затова сведе очи.

Далеч в градчето Олат, в една хотелска стая, където транспарантите помрачаваха обедното слънце, спеше Пери. До него мърмореше едно сиво портативно радио. Беше събул само обувките си, не беше си направил труда да се съблече. Просто се беше строполил по лице върху леглото, сякаш сънят го е блъснал като оръжие в тила. Черните му обувки със сребристосиви токи бяха наикиснати в умивалника, пълен с топла, бледорозово обагрена вода.

Няколко мили по на север в уютната кухня на една скромна фермерска къща Дик консумираше неделния обяд. Другите около масата — майка му, баща му, по-малкият му брат — не забелязаха в държането му нищо особено. Пристигна по обяд, целуна майка си, с готовност отговори на зададените от баща му въпроси за измисленото пътуване през нощта до Форт Скот и седна да се храни. Изглеждаше както обикновено. Когато обедът свърши, тримата мъже се настаняха във всекидневната да гледат баскетболен мач по телевизията. Предаването едва бе започнало, когато бащата с изненада чу Дик да хърка. Както каза на по-малкия си син, никога не е мислил, че ще доживее деня да види, че Дик предпочита съня пред баскетбола. Но, разбира се, той не знаеше колко уморен беше Дик, не подозираше, че заспалят му син между другото беше изминал през последните двадесет и четири часа с кола, която сам е карал, осемстотин мили.

---

[1] Национален празник Щатите — последният четвъртък от ноември (след прибиране на реколтата). — Б.пр. ↑

[2] Ривър — река; вали — долина. — Б.пр. ↑

[3] Главният герой на романа „Брулени хълмове“ от Емили Бронте. — Б.пр. ↑

[4] Да, господине. Разбирам (исп.). — Б.пр. ↑

[5] Флорънс Найтингейл (1820–1910) — медицинска сестра, организираше лазарети в Скутари по време на Кримската война. Поставя началото на съвременните изисквания към медицинските сестри. Първа внедрява хигиеничните болнични условия. — Б.пр. ↑

[6] Проверочен тест за умствените способности — прилаган във всички учреждения и учебни заведения и САЩ. — Б.пр. ↑

[7] Четирите думи на английски започват с буквата „X“. — Б. пр. ↑

[8] Навечерието на празника Все светии — първи ноември. — Б.пр. ↑

[9] Детектор, който отбелязва трепването на пулса, когато човек лъже. — Б.пр. ↑

II

НЕИЗВЕСТНИ ЛИЦА

Понеделник, 16 ноември, беше пак прекрасен ден за лов на фазани по високите житни равнини на Западен Канзас — ден с чудно ясно небе, блестящо като слюда. В такива дни през миналите години Анди Ерхард често беше прекарвал дълги следобеди в лов на фазани във формата „Ривър Вали“, дома на неговия добър приятел Хърб Клътьр. И при тези ловни експедиции беше придружаван от тримата най-близки приятели на Хърб: д-р Дж. Дейл — ветеринарен лекар; Карл Миерс — собственик на кравеферма, и Еверет Огбърн — търговец. Всички те бяха изтъкнати граждани на Гардън Сити, какъвто беше и Ерхарт — отговорник на опитната земеделска станция към Канзаския университет.

Днес този квартет стари ловни приятели пак се събра за познатото пътешествие, но с различно настроение. Бяха въоръжени със странни, неспортни артикули — кофи и четки за миене на дъски, кош, пълен с парцали, и прах за пране. Мъжете бяха облечени в най-износените си дрехи, защото, смятайки го за свой християнски дълг, бяха предложили да изчистят сами някои от четиринадесетте стаи в къщата на „Ривър Вали“ — стаите, в които бяха убити четиримата членове на Клътьровото семейство от „неизвестно лице или неизвестни лица“, както декларираше смъртният акт.

Ерхард и другарите му пътуваха мълчаливо. Единият от тях покъсно каза: „Бяхме като онемели. Защото всичко бе толкова странно. А отивахме там, където винаги са ни посрещали толкова добре...“

Посрещна ги полицаи, който пазеше барикадата, издигната пред входа на фермата. Даде им път и те изминаха с колата още половин миля — до брястовата алея, която водеше към къщата. Алфред Стоклайн, единственият наемен работник, живеещ в стопанството, чакаше да им отвори.

Най-напред отидоха в сутерена при пещта на газовото отопление, където мистър Клътьр беше намерен проснат върху мукавената кутия,

облечен само по пижама. Свършиха там и преминаха в занималнята, в която бе убит Кениън. Разнебитената кушетка, поправена от Кениън, за която Нанси бе ушила басмена покривка и бе отрупала с възглавнички с избродирани разни лозунги, беше потънала в кръв. И тя, както и кутията от дюшека, трябваше да се изгори.

Постепенно, докато преминаваха от сутерена към спалните на втория етаж, където Нанси и майка и бяха убити в леглата им, чистачите събраха още гориво за предстоящия огън — потънали в кръв чаршафи, дюшеци, килимчета за пред легла и едно плюшено мече.

Алфред Стоклайн, обикновено неразговорчив човек, приказваше много, докато носеше топла вода, и помагаше при почистването. Искаше „хората да престанат да лаят и да се помъчат да разберат“ защо той и жена му не са чули „абсолютно нищо“, въпреки че живеят само на стотина ярда от Клътъррови, не са чули и най-слабо ехо от гърмежите на пушката. „Шерифът и всички ония от шерифството идваха да вземат отпечатащи от пръсти, да човъркат наоколо, но те имат ум, те разбират как беше, как стана тъй, че нищо да не чуем. Първо, вятърът — западният вятър, какъвто духаше тогава, отнася звука в противна посока. Второ, този голям хамбар между тяхната и нашата къща ще погълне доста шум, преди да го пусне да стигне до нас. А и помислили ли сте за туй? Че тоз, който го е свършил, трябва да е знаел, че няма да чуем. Иначе не би рискувал... да стреля четири пъти с ловджийска пушка посред нощ! Ами че той трябва да е луд! Разбира се, вие можете да кажете, че той наистина е луд! Да върши туй, което е свършил. Но, според мене, тоя, дето го е направил, си го е пресметнал от игла до конец. Той е знаел. Но има нещо, което и аз зная! Ние с жената за последен път спяхме на туй място. Местим се в една къща край шосето.“

Мъжете работиха от пладне до здрач. Когато дойде време да горят, каквото бяха събрали, те го натовариха на отворена камионетка и със Стоклайн на кормилото го откараха далеч в северната част на фермата — едно равно място, наситено само с един цвят — трептящото убито жълто на ноемврийски пшеничени стърнища. Тук те разтовариха камиона и направиха пирамида от Нансините възглавнички, от завивките на леглата, от дюшеците и от кушетката. Стоклайн я напръска с газ и драсна кибрит.

От присъстващите тук никой не беше тъй близък с Клътьрови, както Анди Ерхарт. Вежлив, добър по сърце, учен, с мазолести ръце и загорял от слънцето врат, той бе състудент на Хърб от Канзаския университет. „От тридесет години сме приятели“ — каза той по-късно. И през тези десетилетия Ерхарт беше видял как неговият приятел от зле платен щатски чиновник става един от най-известните и уважавани фермери в областта. „Всичко, което имаше, Хърб беше спечелил сам, с божията помощ. Той беше скромен, но горд човек. И с право. Отгледа чудесни деца. Направи нещо от живота си.“ Но този живот и това, което беше направил от него... как можа да се случи това — питаше се Ерхарт, докато гледаше как пламъците обхващат натрупаните вещи. Как бе възможно толкова усилия, такива явни добродетели да се превърнат за една нощ на това тук — пушек, който изтъняваше, докато се издигаше нагоре към безкрайното безмилостно небе?

При Канзаското бюро за разследване — организация, която обхваща щат Канзас с централно ръководство в Топикха — работят деветнадесет опитни детективи, пръснати из целия щат. Към тяхната помощ се прибегва винаги, когато някое криминално престъпление надхвърли компетентността на местните власти. Представителят на бюро в Гардън Сити и детективът, отговорен за значителна част от Западен Канзас, е един строен красив кореняк канзасец на четиридесет и седем години на име Алвин Адамс Дюи. Неизбежно беше Ърл Робинсън, шериф на окръга Фини, да предложи на Ал Дюи да се заеме с Клътьровия случай. Неизбежно и напълно естествено. Защото сам Дюи, бивш шериф на Фини (от 1947 до 1955), а преди това специален агент на ФБР (между 1940–45 е служил в Ню Орлеан, Сан Антонио, Денвър, Маями и Сан Франциско), беше професионално квалифициран да се справи дори и с такава объркана афера, каквато очевидно беше безпричинното и почти без никакви улики убийство на Клътьрови. Още повече че отношението му към това убийство, както заяви той по-късно, беше лично. Той бе добавил, че „аз и жена ми бяхме много близки с Хърб и Бони“ и „виждахме се всяка неделя на черква и си ходехме често на гости“. После каза: „Но дори и да не ги познавах и да не бях така близък с тях, не бих реагирал по друг начин. Защото съм виждал много мръсотии, дявол да го вземе, но такава

подлост — никога! Колкото и време да е необходимо, дори това да отнеме целия ми живот, аз ще разбера какво се е случило в тая къща, кой го е извършил и защо!“

За тази цел беше организирана група от осемнадесет човека, между които трима от най-способните детективи на Канзаското бюро за разследване — тайните агенти Харолд Наи, Рой Чърч и Кларънс Дунц. След пристигането на тримата в Гардън Сити, Дюи беше доволен, че е събрал един „силен тим“. „Да му мислят сега!“ — каза той.

Шерифството се намира на третия етаж в съдилището на окръга Фини — едно обикновено каменно здание в центъра на приятно залесения площад. Гардън Сити, който някога е бил диво отдалечено селище, сега сравнително се е цивилизовал. Общо взето, шерифът няма много работа и шерифството (три почти празни стаи) обикновено е спокойно място, където чиновниците от съда обичат да се събират. Мисис Една Ричардсън, гостоприемната секретарка на шерифа, почти винаги има готово кафе и много време „за бърбене“. Или имаше, както тя се оплаква, „докато дойде Клътьровата история“ и донесе със себе си „всички тези хора отвън и всичкия вестникарски шум“.

Случаят вече се налагаше с големи заглавия във вестниците — на изток чак до Чикаго, на запад чак до Денвър — и беше привлякъл в Гардън Сити доста голям брой журналисти.

В понеделник по обед Дюи даде в шерифството пресконференция. „Ще говоря за факти, не за предположения — съобщи той на събраните журналисти. — Главният факт, който тук не трябва да се забравя, е, че ние не се занимаваме с едно убийство, а с четири. И не знаем кое от четирите е фигурирало на първо място в престъпните намерения на убиеца, който е бил първата жертва. Може да е била Нанси или Кениън, или един от родителите им. Някои казват, че е бил мистър Клътьр, защото гърлото му е прерязано. Той е бил най-жестоко малтретиран. Но това е предположение, а не факт. Би ни помогнало много, ако знаехме в какъв ред е умряло семейството, но лекарската експертиза не може да ни каже. Единственото, което знаем, е, че убийствата са станали по някое време в събота през нощта между единадесет и два часа.“

После, отговаряйки на въпроси, Дюи каза, не, върху нито една от жените не е имало „сексуално посегателство“ и доколкото се знае до

този момент, нищо не е откраднато от къщата, и да, той действително схваща като „странно съвпадение“ факта, че мистър Клътър е сключил застраховка за живот на сума четиридесет хиляди, с двойна осигуровка, осем часа преди смъртта си. Но Дюи беше „съвсем сигурен“, че няма никаква връзка между тази сделка и престъплението. И не може да съществува, защото финансова облага имат само двете останали деца на Клътър — по-големите дъщери — мисис Доналд Джаркоу и мис Бевърли Клътър. И, да, каза Дюи на репортерите, той действително има мнение по въпроса, дали убийствата са работа на един човек или на двама, но предпочита да не говори за това сега.

В действителност по това време Дюи още не беше наясно по този въпрос. Поддържаше две тези, или да употребим неговата дума „концепции“, и при реконструиране на престъплението беше развил както „концепцията за един убиец“, така и „концепцията за двама убийци“. В първата смяташе убиеца за приятел на семейството или във всеки случай човек, подробно запознат с разположението на къщата и с нейните обитатели. Някой, който е знаел, че вратите рядко се заключват, че мистър Клътър спи сам в голямата спалня на първия етаж, а мисис Клътър и децата заемат отделни стаи на втория. Този човек, така предполагаше Дюи, е дошъл до къщата пеш, вероятно около полунощ. Прозорците са били тъмни, Клътърви заспали, а колкото до Теди, фермерското куче, то Теди беше прочут със своя страх от пушка. Той ще се свие при вида на оръжието на неканения, ще изскимти и ще се махне. При влизането си в къщата убиецът най-напред е ликвидирал телефонната инсталация — единия апарат в кабинета на мистър Клътър, а другия в кухнята — и после, след прерязването на жиците, е отишъл в спалнята на мистър Клътър и го е събудил. Мистър Клътър пред оръжието на нощния посетител е бил принуден да се подчинява на заповедите — придружил го до втория етаж, където са събудили останалите членове на семейството. После с въже и лейкопласт, донесени от убиеца, мистър Клътър е вързал жена си, сложил е лейкопласт на устата ѝ, вързал е и дъщеря си (на която необяснимо защо устата не са били запушени) и ги е привързан към леглата им. После баща и син са били заведени в сутерена и там мистър Клътър е бил заставен да сложи лейкопласт на устата на Кениън и да го върже за кушетката в занималнята. След това убиецът е завел мистър Клътър в стаята с газовата пещ, ударил го е по главата,

вързал го е и му е запушил устата. И тъй, свободен да прави каквото си иска, убиецът ги е застрелял един по един, като всеки път грижливо е прибирал гилзата. Когато свършил, угасил навсякъде електричеството и напуснал къщата.

Могло е да се случи по този начин; беше възможно. Но Дюи се съмняваше: ако Хърб е смятал, че семейството му е в опасност, в смъртна опасност, той би се борил като тигър. А Хърб не беше страхливец — той бе силен мъж, в отлично здравословно състояние. Кениън също би оказал съпротива — едър като баща си, дори по-едър — широкоплещесто момче. Трудно е да си представим как един човек, въоръжен или не, би могъл да се справи с двамата. Още повече имаше причина да се предполага, че и четиримата са били вързани от един и същ човек, и при четирите случая беше употребен един вид възел — моряшки.

Дюи както и мнозинството от колегите му предпочитаха втората хипотеза, която в много основни положения беше подобна на първата. Главната разлика беше в това, че убиецът не е бил сам, а е имал съучастник, който му е помогнал да усмири Клътьрови и да ги върже. Но и това, като предположение, имаше своите слаби страни. За Дюи например беше трудно да разбере „как двама души могат да изпаднат в ярост с еднаква сила, в такава психопатична ярост, необходима за извършването на подобно престъпление“. Той по-нататък обясни: „Да предположим, че убиецът е някой познат на семейството, живеещ в този окръг. Да приемем, че е обикновен човек, но е изпитвал лудо, дяволско озлобление към Клътьрови или към един от тях. Но къде е намерил съучастник, някой достатъчно луд, за да му помогне? Не върви! Безсмислено е. Но пък, както и да погледнеш, в цялата история няма никаква логика.“

След пресконференцията Дюи се оттегли в бюрото си, стая, която шерифът му бе отстъпил временно. В нея имаше писалище и два стола. Писалището бе отрупано с предмети, които, надяваше се Дюи, един ден ще бъдат веществени доказателства в съда: лейкопластът и възетата, сега запечатани в пластмасови торбички (като улики нито едно от тези неща не изглеждаше обещаващо, това бяха все най-обикновени артикули, които лесно могат да се купят навсякъде из Съединените щати), снимки, направени от фотографа при полицията. Двадесет увеличени гланцови снимки; на разбития череп на мистър

Клътър, на обезобразеното лице на сина му, вързаните ръце на Нанси, помрачените от смъртта, но все още неподвижно втренчени очи на майка ѝ и т.н. В бъдеще Дюи щеше да прекара много часове в щателно разглеждане на тези снимки, надявайки се, че може „неочаквано да види нещо“, че някоя подробност от значение ще се появи. „Като онези скрити картинки, които питат — колко животни можете да откриете в тази картинка? Приблизително това се старая да направя и аз. Да открия скритите животни. Имам чувството, че са там — само ако мога да ги откроя.“ Всъщност една от снимките, едър план на мистър Клътър и мукавената кутия, на която той лежи, беше разкрила ценна находка — следи от стъпки, прашни следи от обуца с грайферови подметки на ромбове. Отпечатъците, незабележими с просто око, се появяваха на филм. Действително ослепителният блясък на фотосветкавицата беше открил наличието им с превъзходна точност. Тези отпечатъци заедно с друг отпечатък от стъпка, намерена върху същата мукавена кутия, ясен кървав отпечатък от половин гумена подметка „котешка лапа“, бяха единствените „сериозни улики“, на които детективите можеха да се позоват. Не че те се *позоваваха* на тях. Дюи и неговите помощници бяха решили да пазят в тайна наличието на това доказателство. Между другите предмети върху писалището беше и дневникът на Нанси Клътър. Дюи беше хвърлил един поглед, нищо повече, но сега седна да прочете внимателно всекидневните бележки, които започват от тринадесетия ѝ рожден ден и свършват два месеца преди седемнадесетия; обикновените изповеди на едно интелигентно дете, което обожаваше животните, обича да чете, да готви, да шие, да танцува, да язди — симпатично, хубаво, чисто момиче, което мисли, че е „забавно да флиртува“, но все пак „истински е вярно и обича само Боби“. Дюи прочете най-напред последната страница. Там имаше само три реда, написани час или два преди смъртта ѝ. „Джолин К. дойде и аз ѝ показах как се прави черешов пай. Свирих с Рокси. Боби дойде и гледахме телевизия. Отиде си в 11 ч.“

Младият Руп, за когото се знаеше, че е последният човек, видял Клътърви живи, беше вече подложен на щателен разпит и макар чистосърдечно да беше разправил, че е прекарал „само една обикновена вечер с Клътърви“, насрочиха му втори разпит, в който щяха да го изследват с детектора за лъжа. Истината бе, че полицията не беше съвсем готова да го отхвърли като заподозрян. Самият Дюи

беше убеден, че момчето няма „нищо общо с това“, и все пак вярно бе, че в този ранен стадий на разследването Боби беше единственият човек, на когото можеше да се припише подбуда, макар и много неубедителна. Тук-там из дневника си Нанси споменаваше причината, която предполагаша, че е породила подбудата; настояването на баща ѝ да „скъсат с Боби, да спрат да се виждат толкова често“, възражението му, че Клътьрови са методисти, а Рупови католици. Това обстоятелство, според мистър Клътьр, премахваше всяка надежда за женитба, която младата двойка би могла да има. Но бележките в дневника, които най-много измъчваха Дюи, нямаха нищо общо с безизходната комбинация Клътьр-Руп, методисти католици. Те се отнасяха предимно за едно коте, за мистериозната смърт на Нансината любима котка — Бубс, която, според едно вписване в дневника с дата две седмици преди смъртта на Нанси, тя намерила „паднала в обора“ — жертва или така поне е подозирало момичето (без да каже защо) на отровител: „Бедната Бубс! Погребах я на специално място.“ Когато прочете това, Дюи реши, че може да е „много важно“. Ако котката е била отровена, не би ли могла тази постъпка да бъде едно малко, злобно въведение към убийствата по-късно? Той реши да намери „специалното място“, където Нанси бе погребала любимото си коте, дори ако това означава разравянето на огромната площ на стопанството.

Докато Дюи се занимаваше с дневника, неговите главни помощници, детективите Чърч, Дунц и Наи, кръстосваха околността и разговаряха, както каза Дунц, „с всеки, който може да ни каже нещо“, с преподавателите в холкъмското училище, където Нанси и Кениън са били отличници; със служещите във фермата „Ривър Вали“, които през пролетта и лятото стигаха понякога до осемнадесет души, но сега през есента бяха само Джералд Ван Влийт, трима работници и мисис Хелм; с приятели на жертвите; с техните съседи и особено с техните роднини. Отблизо и далеч бяха пристигнали около двадесет роднини, за да присъстват на погребението, което щеше да се състои в сряда сутринта.

Най-младият от Канзаското бюро за разследване, Харолд Наи, който беше енергичен дребен човек на тридесет и четири години, с неспокойни, недоверчиви очи, остър нос, остра брада и остър ум, беше определен да свърши това, което той наричаше „дьяволски деликатна

работа“ — да разпита роднините на Клътьрови. „Мъчително е и за теб, и за тях. Но когато става въпрос за убийство, не можеш да уважаващ скръбта. Нито личните чувства. Нито уединението. Трябва да задаваш въпроси. А някои от тях се забиват дълбоко.“ Но нито един от хората, които разпитва, не му даде никакви полезни сведения. „Разследвах емоционалните предпоставки. Мислех, че може да е замесена някаква жена... Нали знаете, известният триъгълник. Ами помислете си, мистър Клътьр беше сравнително млад, много здрав мъж, а жена му полуинвалид. Спеше в отделна стая...“ Дори и двете дъщери не можаха да намерят каквато и да е причина за престъплението. Накратко, Наи разбра само едно: „От всички хора на света най-малко можеше да се очаква да бъдат убити Клътьрови.“

Вечерта, когато тримата детективи се събраха в кабинета на Дюи, оказа се, че Дунц и Чърч са имали по-голямо щастие от Наи — Брат Наи, както го наричат те. (Членовете на КБР имат слабост към прякори. Дунц е познат с прякора „Стареца“, което е несправедливо, тъй като той няма още петдесет години, едър, но много подвижен, с широко, котешко лице, а Чърч, който е на около шестдесет, червендалест, с вид на професор, но „корав“, според колегите му, и „човек, който най-бързо вади пистолет в Канзас“, е наречен „Къдрокосия“, защото е почти плешив.) И двамата бяха открили „обещаващи дири“.

Сведенията на Дунц се отнасяха за баща и син, които тук ще наречем Джон старши и Джон младши. Преди няколко години Джон старши сключи някаква малка търговска сделка с мистър Клътьр, но резултатът го ядоса. Той сметна, че Клътьр го е „подхлъзнал“. Сега Джон старши и синът му пиеха здравата. Фактически Джон младши беше затварян като алкохолик. Един нещастен ден бащата и синът, пълни с алкохолен кураж, се появиха у Клътьрови с намерение „да си разчистят сметките с Хърб“. Такава възможност не им се удаде, защото мистър Клътьр, въздържател и агресивен противник на пиенето и на пияниците, грабна една пушка и ги принуди да напуснат стопанството му. Те не му простиха тази неучтивост и наскоро, преди около месец, Джон старши казал на един свой познат: „Всеки път, когато се сетя за онова копеле, ръцете ми почват да се гърчат. Просто искам да го удуша.“

Дирята на Чърч беше от подобен характер. Той също беше чул за някого, явно враждебно настроен към мистър Клътьр. Някой си мистър Смит (това не е истинското му име), който бил убеден, че господарят на „Ривър Вали“ е застрелял ловджийското му куче. Чърч бе разгледал къщата на Смит и беше видял да виси от една гредка на хамбара във фермата му въже, вързано със същия възел, употребен при връзването на Клътьрови.

Дюи каза:

— Някои от тия... там е нашият човек... Лично отмъщение... Необуздана патологична ярост.

— Ако първоначалният умисъл не е бил за грабеж — каза Наи, макар че грабежът като подбуда беше дълго разискван и почти отхвърлен.

Аргументите против бяха убедителни и най-силният беше, че неохотата на мистър Клътьр да носи пари със себе си беше пословична в окръга. В къщата не е имало каса и той никога не е носел големи суми пари. Освен това, ако грабежът беше обяснението, защо убиецът не е взел бижутата, които мисис Клътьр е носила — златна халка и диамантен пръстен? Но Наи не беше убеден:

— Цялата работа мирише на грабеж. Ами Клътьровият портфейл? Някой го е оставил празен и отворен на леглото му — не смятам, че това е бил собственикът му. А чантичката на Нанси? Беше хвърлена на пода в кухнята. Как се е озовала там? Да, и в цялата къща няма нито един цент. Всъщност — имаше два долара. Намерихме два долара в плик върху Нансиното писалище. А знаем, че Клътьр е осребрил чек за шестдесет долара точно предния ден. Предполагаме, че трябва да са останали поне петдесет. Обаче някои казват: „Никой няма да убие четири души за петдесет долара.“ Други казват: „Добре, може би убиецът е взел парите, но само за да се опита да ни заблуди, да ни накара да мислим, че причината е грабеж.“ Кой знае...

Когато се смрачи, Дюи прекъсна съвещанието и телефонира на жена си Мари да я предупреди, че няма да се върне за вечеря. Тя отговори:

— Да, добре, Алвин.

Но той забеляза особено безпокойство в гласа ѝ. Съпрузите Дюи са женени от седемнадесет години и имат две деца. Мари, бивша стенографка във ФБР, родом от Луизиана, се среща с Дюи, когато той

работеше в Ню Орлеан. Тя разбираше трудностите в неговата професия — внезапните повиквания по телефона в необичайни часове, нареждания да замине в някоя отдалечена област на щата.

Той попита:

— Какво има?

— Абсолютно нищо — увери го тя. — Само че, като се прибереш довечера, ще трябва да позвъниш. Смених всички ключалки.

Сега той разбра и каза:

— Не се тревожи. Заклучи вратите и запали лампата на верандата.

Като затвори телефона, един колега го запитва:

— Какво става? Страхува ли се Мари?

— По дяволите, да! — отговори Дюи. — И тя като всички останали.

Не всички! Началникът на холкъмската поща, безстрашната вдовица мисис Миртл Клер, положително не се страхуваше, презираше съгражданите си, че са „пъзльовци, на които треперят партенките, които се страхуват да мигнат нощем“, и казваше за себе си: „Това добро момиче си спи тъй добре, както винаги. Който иска да ми изиграе някакъв номер, нека се опита.“ (Единадесет месеца по-късно маскирани въоръжени бандити разбраха думите ѝ буквално, нападнаха пощата и задигнаха 950 долара.) Както обикновено малцина поддържаха идеите на мисис Клер. „Тук — каза собственикът на един железарски магазин в Гардън Сити — ключалки и автоматични брави се продават като първа необходимост. Хората не подбират марката; искат само да са здрави.“ Въображението, разбира се, може да отвори всяка врата — обръща ключа и пуска ужаса да влезе направо вътре. Вторник призори ловци на фазани от Колорадо — незапознати с местното нещастие, бяха изненадани от това, което видяха, когато пресякоха прериите и навлязоха с колите си в Холкъм; почти във всяка къща ярко светеха всички прозорци, а в силно осветените стаи седяха напълно облечени хора — някъде по цели семейства бодърствали цяла нощ с напрегнат слух. От какво се страхуваха? „Това може да се повтори.“ С малки изключения такъв беше обикновено отговорът. Обаче една жена, учителка, забеляза: „Възбудата нямаше да бъде

толкова силна, ако това се бе случило с други, а не с Клътърови. На всички други по-малко уважавани. По-малко заможни. По-нестабилни. Но това семейство въплъщаваше всичко, което хората тук ценят и уважават, и щом такова нещо може да се случи именно на тях... ами тогава животът изглежда съвсем безсмислен... Мисля, че хората са по-скоро дълбоко потиснати, отколкото уплашени.“ Друга причина, най-простата и най-грозната, беше, че тази доскоро спокойна община беше съставена от добри съседи и стари приятели. Сега неочаквано те трябваше да изпитат единственото по рода си преживяване — да се съмняват един в друг. Естествено те вярваха, че убиецът е между тях и до последния човек поддържаха мнението на Артър Клътър, брат на убития. При разговор с журналисти във фоайето на един хотел в Гардън Сити на 17 ноември той каза: „Когато всичко се разкрие, обзалагам се, ще се окаже, че който го е направил, живее в диаметър десет мили от мястото, където сега стоим.“

Приблизително четиристотин мили източно от мястото, където се намираше Артър Клътър, двама млади хора седяха в едно сепаре на „Игъл Бюфет“, гостилница в Канзас Сити. Единият — с тясно лице и със синя котка, татуирана на дясната му ръка — беше излапал няколко сандвича с пилешко месо и сега хвърляше око към порцията на своя сътрапезник: непобутната наденичка и чаша билково питие, в която се разтваряха три аспирина.

— Пери, бебчо — каза Дик, — ти не искаш тая наденичка. Ще я взема.

Пери бутна чинията през масата.

— Господи! Не можеш ли да ме оставиш да се съсредоточа?

— Няма защо да го четеш петдесет пъти.

Ставаше дума за уводната статия на канзаския вестник „Стар“ от 17 ноември. Озаглавена „Оскъдни улики в четворното убийство“, статията се позоваваше на първоначалното съобщение за убийствата, излязло в предишния брой, и завършваше с обобщителен параграф:

„Детективите са принудени да търсят убиец или убийци, чиято ловкост е очевидна, но подбудата (му или

им) не е. Защото този убиец или убийци внимателно са прерязали жиците на двата телефона в къщата; майсторски са вързали и запушили устата на жертвите си, без да оставят никакви следи от насилие; в къщата не са изпуснали неволно никакъв предмет; няма следи, че са търсели нещо, ако не се смята портфейлът на мистър Клътър; застреляли са четирима души на различни места из къщата и хладнокръвно са прибрали всички гилзи; пристигнали са и са напуснали къщата, носейки, както трябва да се предполага, смъртоносното оръжие, без да бъдат забелязани. Ако се отхвърли тезата за несполучлив опит за грабеж, какъвто детективите все пак отчитат, действали са следователно без подбуда.“

— „Защото този убиец или убийци“ — прочете високо Пери и добави, — това е неправилно. Граматическа грешка. Трябва да бъде „защото този убиец или тези убийци“. — Отпивайки от смесеното с аспиринов напиток, той продължи: — Все едно, не вярвам. И ти не вярваш. Признай, Дик! Бъди честен! Не вярваш в тая измислица, че няма улики, нали?

Вчера, след като разучи вестниците, Пери бе задал същия въпрос на Дик, който вече мислеше, че са го приключили („Слушай! Ако тия кравари могат само за миг да ни свържат с убийството, щяхме да чуем тропот на конски колита от сто мили далеч.“), и сега се отегчи, като го чу пак. Дотолкова се отегчи, че не протестира, когато Пери отново зачопли:

— Винаги съм се доверявал на интуицията си. Затова съм жив и до днес. Нали познаваш Уили Джей? Казваше, че по природа съм „медиум“, а той разбираше от тия неща, интересуваше се. Казваше, че имам висок процент „интуитивни възприятия“. Нещо като вътрешен радар. Виждам нещата, преди да станат. Предчувствам хода на събитията. Вземи историята с моя брат и неговата жена. Джими и жена му. Бяха луди един за друг, но той беше ревнив до безумие. Направи я много нещастна с ревността си, винаги я подозираше, че дава аванси зад гърба му. Тя се застреля и на другия ден Джими заби куршума в главата си. Това стана в 1949. Тогава бях в Аляска с татко, близо до

Съркъл Сити. Казах на татко: „Джими е мъртъв.“ След една седмица получихме съобщението. Честна дума. Друг път в Япония товарех параход и седнах да си почина за минута. Внезапно някакъв глас вътре в мен каза: „Скачай!“ Скочих може би 80 см встрани и точно на мястото, където седях, веднага се стовари един тон стока. Мога да ти дам стотици примери. Не ме е грижа вярваш ли ми, или не. Например точно преди злополуката ми с мотора просто я видях как става. Видях дъжда, хлъзгавия път, себе си, окървавен и със счупени крака. Това имам и сега. Предчувствие. Нещо ми казва, че това тук е клопка. — Той тупна вестника. — Един куп извъртания.

Дик си поръча още една наденичка. През последните няколко дни го мъчеше глад, който с нищо не можеше да уталожим (три бифтека, дузина шоколадчета, половин килограм дъвчащи бонбони). Пери, тъкмо напротив, нямаше никакъв апетит. Живееше с билкови питиета, аспирин и цигари.

— Не е за чудене, че седиш на тръни — каза Дик. — О, хайде, бебчо. Махни тия „мехурчета от кръвта си“. Ние отбелязахме удар. Беше свършен.

— Изненадан съм да чуя подобно твърдение, като се вземат предвид всички обстоятелства — отвърна Пери. Спокойният тон подчертаваше злобата в отговора му.

Но Дик го прие, дори се усмихна и усмивката му бе подходяща за рекламна снимка. Ето, казваше тя, един много установен и твърд характер, един приятен човек, на когото всеки би могъл без страх да се остави да го обръсне.

— Е, добре — каза Дик, — може да са ми дали грешни сведения.

— Слава богу!

— Но, общо взето, беше свършено. Ритнахме топката вън от игрището. Тя се загуби. И ще остане загубена. Няма абсолютно никаква връзка.

— Аз мога да измисля една. — Пери беше отишъл много далеч, но продължи: — Флойд? Тъй ли му беше името?

Удар под диафрагмата, но Дик си го заслужаваше. Увереността му беше като хвърчило, което се нуждае от подръпване. Но Пери забеляза с безпокойство симптомите на ярост, които почнаха да променят изражението на Дик; челюстта, устните, цялото лице се отпуснаха, сключени мехурчета се появиха в ъглите на устата. Е, ако се

стигнаше до бой, Пери можеше да се защитава. Беше нисък, няколко инча по-нисък от Дик, и не можеше да разчита на късите си осакатени крака, но беше по-тежък от приятеля си, по-набит, имаше ръце, които можеха да удушат мечка. Но да доказва това — да се бие, истински да се бие — съвсем не беше желателно. Дали му харесва на Дик, или не (а той харесваше Дик, макар че по-рано го харесваше и уважаваше повече), ясно бе, че сега не можеха да се разделят без риск. По този въпрос бяха на едно мнение, защото Дик беше казал:

— Ако ни хванат, нека ни хванат заедно. Тогава ще можем да се поддържаме, когато почнат да играят номера с признанията и да казват, че ти си казал това, а аз онова.

Нещо повече, ако скъса с Дик, то означаваше край на плановите, които продължаваха да вълнуват Пери и въпреки последните разногласия все още се струваха възможни и на двамата — подводно плуване, търсене на съкровища — живот, прекаран заедно на острови или по крайбрежието на юг от границата.

Дик натърти:

— *Мистър Уелс!* — и взе една вилица. — Заслужава си да ме хванат за фалшив чек. Само за да се върна отново там! — Вилницата се спусна надолу и се заби в масата. — Точно в сърцето, сладур!

— Не казвам, че ще го направи — отвърна Пери, готов да отстъпи сега, когато ядът на Дик беше профучал край него и беше ударил другаде. — Сигурно го е страх.

— Разбира се — каза Дик, — разбира се, че ще се страхува.

Лекотата, с която сменяше настроенията си, беше наистина удивителна; в миг от лицето му изчезнаха и злобното изражение, и намусената показна храброст. Той каза:

— За тия твои предчувствия. Я ми кажи, щом си бил толкова дяволски сигурен, че ще се разлепиш, защо не слезе от мотоциклета. Тогава нищо нямаше да ти се случи, не е ли тъй?

Това беше загадка, върху която Пери беше размишлявал. Струваше му се, че я е разрешил, но разрешението, макар и просто, беше малко неясно:

— Не. Щом нещо е речено да стане, единственото, което можеш да правиш, е да се надяваш, че няма да стане. Или пък да стане. Зависи. Докато живееш, винаги има нещо, което те очаква, и дори да е лошо и ти да знаеш, че е лошо, какво можеш да сторим? Не можеш да

спреш живота. Като моя сън. Още от дете сънувам все този сън. В Африка съм. В джунглите. Вървя между дърветата към едно дърво — отделено от другите. Боже, как лошо мирише това дърво; прилошава ми от вонята му. Само че то е красиво — има сини листа и диаманти вместо плодове. Диаманти като портокали. Затова съм там — да си набера един кош диаманти. Но знам, че на минутата, щом се опитам, на минутата, щом се протегна, една змия ще се свлече отгоре ми. Змия, която пази дървото. Това тлъсто чудовище живее между клоните. Това знам предварително, разбираш? Но, господи, не умея да се боря със змия. Обаче си мисля, е, ще рискувам. В последна сметка желанието да имам диаманти надделява над страха ми от змията. Затова отивам да откъсна един. Хващам диаманта в ръката си и когато дърпам, змията се спуща върху мен. Почваме да се борим, но тя е хлъзгава, мръсницата, и не мога да я хвана, смазва ме, чувам как ми троши краката. И сега идва нещо, което ме кара да се потя само като си го помисля. Виж, тя почва да ме поглъща. Почва от краката. Сякаш потъвам в тресавище.

Пери се поколеба. Не можеше да не забележи, че Дик, зает да почиства ноктите си със зъбците на една вилица, не се интересуваше от съня му.

Дик каза:

— И? Глътва ли те змията? Или какво става?

— Няма значение. Не е важно. — Но беше важно. Краят беше от голямо значение — източник на вътрешна радост. Веднъж го беше разправял на своя приятел Уили Джей. Беше му описал извисилата се птица, жълтата, „подобна на папагал“ птица. Разбира се, Уили Джей беше друг — с изтънчен ум, „светец“. Той би разбрал. Но Дик? Дик може да се изсмее. А това Пери не би могъл да понесе; някой да се присмива на папагала! За пръв път беше летял в сънищата му, когато Пери беше седемгодишно мразено и пълно с омраза дете метис, живеещо в калифорнийско сиропиталище, ръководено от монахини — забулени поддръжници на строга дисциплина, които го биеха с камшик, защото подмокря леглото си. След един такъв бой, който той никога не можа да забрави („Тя ме събуди. Държеше джобен фенер и ме удари с него. Удря и удря. А когато фенерът се счупи, тя продължи да ме удря в тъмното“), папагалът се появи, долетя, докато Пери спеше, птица, „по-висока от Исуса, жълта като слънчоглед“, ангел отмъстител, който ослепи монахините с човката си, нахрани се с очите

им, убиваше ги, докато те „молеха за милост“, а после вдигна Пери така нежно, прегърна го и го отнесе на крилата си в „рая“.

С течение на годините специалните мъчения, от които птицата го спасяваше, се меняха. Други хора: по-големи деца от него, баща му, невярно момиче, сержант, който го бе командвал в казармата, заместиха монахините, но папагалът остана — кръжащ във въздуха, отмъстител. Така змията, оня пазач от дървото с диаманти, никога не успя да го погълне, защото папагалът винаги глътваше нея. И след това — блаженото издигане. Възнасяне към някакъв рай, който понякога беше само „чувство“, съзнание за власт, за неуязвимо превъзходство, друг път се превръщаше в „истинското място“. Като на кино. Може би именно на кино съм виждал такова място — запомнил съм го от някой филм. Защото къде другаде бих могъл да видя такава градина? С бели мраморни стълби? Фонтани? А далеч долу, ако отидеш до края на градината, можеш да видиш океана. Знаменито! Подобно на Кармел, Калифорния. Но най-хубавото нещо е една дълга, много дълга маса. Никога не си виждал толкова много неща за ядене. Миди. Пуйки. Кренвирши. Плодове, от които можеш да напълниш милион чаши с плодов сок. И слушай — всичко е абсолютно безплатно. Искам да кажа, не ме е страх да го пипна. Мога да ям, колкото си искам, и няма да платя нищо. Затова знам, че съм в „рая“.

Дик каза:

— Аз съм нормален. Сънувам само руси пиленца. И тъй като говорим за тях, чул ли си за кошмара на козата?

Това беше Дик. Винаги готов с някой мръсен виц, при всички случаи. Той разправи добре вица и Пери не можа да не се изсмее — както обикновено, — макар до известна степен да беше стеснителен.

За приятелството си с Нанси Клътър Сюзън Кидуел каза: „Бяхме като сестри. Така поне я чувствах — сякаш ми беше сестра. Първите няколко дни след убийството не можех да ходя на училище. Върнах се в клас след погребението. Боби Руп също. Известно време Боби и аз бяхме постоянно заедно. Той е мило момче, има добро сърце, но никога нищо ужасно не му се беше случвало. Като загубата например на някого, когото обича. И на всичко отгоре да бъде подложен на изследване с детектор за лъжа. Не искам да кажа, че беше обиден от

това. Той разбираше, че полицията си изпълнява дълга. Аз съм преживяла два-три трудни момента, но Боби не е и затова за него беше удар, като разбра, че животът не е един дълъг баскетболен мач. Разхождахме се предимно с неговия стар форд. Нагоре-надолу по шосето. До летището и обратно. Или паркирахме в откритото кино, седяхме в колата, слушахме радио, поръчвахме си кока-кола. Радиото винаги свиреше; ние нямахме какво да си кажем. Само от време на време Боби казваше колко много обичал Нанси и никога няма да може да обикне друго момиче. Добре, но аз бях сигурна, че Нанси не би искала това, и му го казах! Спомням си... мисля, че беше понеделник, отидохме с колата към реката. Спряхме на моста. Оттам се вижда къщата — Клътъровата къща. И част от стопанството — овощната градина на мистър Клътър и пшеничените ниви, които се простират надалеч. В една от нивите гореше огън. Бяха запалили вещи от къщата. Където и да погледнеш, все имаше нещо, което да ти напомня. Мъже с мрежи и прътове ровеха двата бряга на реката, но не търсеха риба. Боби каза, че търсят оръжията. Ножът. Пушката.

Нанси обичаше реката. През летните вечери обикновено се качвахме на Нансиния кон — Бейб, — този сив стар шишко. Отивахме право към реката и веднага във водата. После Бейб газеше из плитчините, а ние свирехме на флейтите си и пеехме, докато се захлади. Непрекъснато се питам, какво ще стане с него? С Бейб. Една жена от Гардън Сити взе кучето на Кениън. Взе Теди. Но той избяга — върна се в Холкъм. Жената дойде и пак го прибра. Аз взех котарака на Нанси — Ивънрюд. Но Бейб? Сигурно ще го продадат. Колко неприятно би било това на Нанси. Би побесняла от яд!

Друг ден, деня преди погребението, Боби и аз седяхме край железопътната линия. Гледахме как минават влаковете. Наистина глупаво. Бяхме като овци, загубени във виелица. Внезапно Боби се сепна и каза: «Трябва да отидем да видим Нанси. Трябва да сме при нея.» Отидохме с колата в Гардън Сити — в погребалното бюро, там на главната улица. Мисля, че и малкият брат на Боби беше с нас. Да, сигурна съм, че беше. Спомням си, взехме го след училище. Той каза, че на другия ден няма да има училище, за да могат всички деца от Холкъм да отидат на погребението. Непрекъснато разправяше какво говорят децата. Каза, че те са убедени, че това е работа на «наемен убиец». Глупости! Само клюки и приказки! Всичко, което Нанси

презираше. Пък и много не ме интересува кой го е направил. Това някак си е страничен въпрос. Моята приятелка я няма вече. Да се открие кой я уби, няма да я върне отново. Какво друго има значение? Не ни пуснаха. Искам да кажа, в погребалното бюро. Казаха, че на никого не се разрешава да види убитото семейство. Само на роднините. Но Боби настоя и накрая човекът от погребалното бюро каза — добре, влезте, но тихо. Той познаваше Боби и мисля, че му беше жал за него. Сега съжалявам, че влязохме.“

Четирите ковчега, заели малката, препълнена с цветя стая, щяха да бъдат затворени по време на опелото — съвсем обяснимо, защото въпреки грижите видът на жертвите беше потресаващ. Нанси беше облечена с червената си кадифена рокля, брат ѝ със светла карирана риза. Бяха облекли родителите им с по-подходящи дрехи: мистър Клътър с тъмносин костюм от каша, жена му в тъмносиня рокля от жоржет. И това, което правеше гледката особено ужасна, бяха главите им, обвити в памук. Приличаха на пашкули, двойно по-големи от надути балони, а памукът, напръскан с някакво лъскаво вещество, блещукаше като изкуствен сняг върху коледно дърво.

Сюзън веднага се отдръпна. „Излязох вън и зачаках в колата — припомни тя. — На отсрещната страна на улицата един човек събираше сухи листа с гребло. Не махнах поглед от него. Защото не исках да мигна. Мислех си, че ако мигна, ще припадна. Затова гледах как човекът гребе листата и ги изгаря. Гледах, без да го виждам... виждах само роклята. Познавах я тъй добре... Аз ѝ помогнах да избере плата. Моделът си измисли тя и сама си я уши. Спомням си колко ѝ се радваше, когато я облече за пръв път. За една забава. Виждах само червеното кадифе на Нанси. И Нанси, облечена в нея. Да танцува...“

Канзаският вестник „Стар“ напечата подробен репортаж за погребението на Клътъррови, но вестникът беше остарял с два дни, когато Пери, легнал в една хотелска стая, почна да чете статията. Той бегло я прегледа, прескачаше някои места:

Днес хиляда души, най-големият брой хора в петгодишното съществуване на Първата методистка

черква, присъстваха на опелото на четирите жертви. Няколко съученички на Нанси от холкъмското училище се разплакаха, когато пасторът Леонард Коуън каза: „Бог ни дава кураж, любов и надежда, макар че вървим в долината на смъртните сенки. Сигурен съм, че Той е бил със загиналите в последния им час. Исус никога не ни е обещавал, че няма да срещнем скръб и болка, а винаги е казвал, че той ще бъде там, за да ни помогне да понесем и скръбта, и болката...“. В този необикновено топъл есенен ден около шестстотин души отидоха на гробищата. Там, при заупокойната молитва, всички казаха на глас „Отче наш“. Общият шепот можеше да се чуе из цялото гробище.

Хиляда души! Това направи силно впечатление на Пери. Чудеше се колко е струвало погребението. Мисълта за пари не го напускаше през целия ден — макар и да не го мъчеше така безпощадно, както сутринта, ден, който той започна „без пукната пара“. Но по-късно положението се бе променило. Благодарение на Дик. Той и Дик сега имаха „доста солидна сума“. Достатъчна да ги заведе в Мексико. Дик! Ловък! Хитър! Да... Трябва да му се признае. Господи, невероятно бе как умееше „да метне всекиго“. Като например оня продавач в магазина за готови дрехи в Канзас Сити, Мисури — първото място, където Дик реши да „нанесе удар“. Колкото до Пери, той никога не се бе опитвал „да пробута чек“. Беше неспокоен, но Дик му каза:

— От теб искам само да стоиш мирно. Не се смей, не се изненадвай от нищо, което казвам. Тия неща се свирят по слух.

Личеше си, че за намисленото Дик има абсолютен слух. Той влезе бързо в магазина, свободно представи Пери на продавача като „един мой приятел, който ще се жени“ и продължи:

— Аз съм му кум. Помагам му да си избере дрехите, които трябва да си купи. Ха-ха, това, което бихте нарекли... ха-ха... негов чеиз.

Продавачът „гълтна въдицата“. Пери съблече дочените панталони и пробва един мрачен костюм, който продавачът считаше „идеален за неофициална церемония“. След като се изказа за

особените пропорции на фигурата на клиента — прекалено развито тяло, подкрепяно от недоразвити крака, — той добави:

— Страхувам се, че каквото и да изберете, ще трябва да се поправя.

— О — каза Дик, — няма нищо, имаме достатъчно време, сватбата е след осем дни. — Като уредиха това, те избраха две-три ярки безвкусни сака и тесни панталони, подходящи, според Дик, за меден месец във Флорида.

— Ходили ли сте в Идън Рок? — попита Дик продавача. — В Маями Бийч? Те имат там запазени стаи. Подарък от нейните родители — две седмици по четиридесет долара на ден! Какво ще кажете, а? Грозно добиче като него, взема я, подсладена с мед — не само добре сложена, но и тъпкана с пари. Докато момчета като вас и мен... хубави момчета...

Продавачът му връчи сметката. Дик бръкна в задния си джоб, намръщи се, щракна с пръсти и каза:

— Дявол да го вземе! Забравил съм си портмонето!

Това прозвуча толкова неубедително за Пери, „че не би могло да заблуди дори и малко негърче“. Но продавачът явно не беше на същото мнение, защото подаде на Дик празен чек и когато той го попълни за сума с осемдесет долара повече от сметката, веднага му върна разликата в пари.

Когато излязоха от магазина, Дик каза:

— Значи ще се жениш другата седмица, а? Е, трябва ти пръстен.

След няколко минути те пристигнаха със стария шевролет на Дик пред един магазин, наречен „Най-хубавото бижу“. Оттам, след като купиха с чек годежен диамантен пръстен и диамантена венчална халка, отидоха в един заложен магазин и се отърваха от вещите. Пери съжаляваше за тях. Беше почнал почти да вярва на измислената булка, макар че представата му за нея бе противоположна на Диковата. Момичето не беше нито богато, нито красиво, по-скоро бе спретнато, говореше учтиво и евентуално „бе завършило колеж“. Във всеки случай „много интелектуален тип“ — момиче, каквото винаги е искал да срещне, но всъщност никога не беше срещал.

Ако не се смята Куки, медицинската сестра, с която се запозна, когато лежа в болницата след катастрофата с мотоциклета. Куки беше чудесно същество, тя го харесваше, съжаляваше го, грижеше се

майчински за него. Вдъхнови го да чете „сериозна литература“ — „Отнесени от вихъра“, „Това е моята любима“. Имаше и странни сексуални епизоди, споменато бе за любов и женитба. Но след като оздравя, той ѝ каза „довиждане“, даде ѝ вместо обяснение стихове, които казваше, че сам е съчинил:

*Има хора, които са все непригодни
и които не могат да спрат.
Те разбиват сърцата на най-близки и роднини
и земята кръстосват без път.
Те минават през върхове зиме и лете,
те пресрещат порой след порой.
Като цигани скитници вечно проклети
да не знаят минута покой.
Ако имаха цел, о, как биха успели!
Колко смели са те пред света!
Но досажда им туй, що веднъж са видели,
и ги блазнят все нови неща!^[1]*

Оттогава не беше я виждал и не беше чувал нищо за нея и тя не беше му се обаждала. Въпреки това няколко години по-късно той татуира името ѝ на ръката си и веднъж, когато Дик го попита коя е Куки, отговори: „Никой. Едно момиче, за което едва не се ожених.“ (Пери завиждаше на Дик, че се беше женил два пъти и имаше трима сина. Жена, деца — това бяха преживявания, които „един мъж трябва да има“, дори ако, както при Дик, не го „направят щастлив и не му принесат никаква полза“.)

Пръстените бяха заложени за сто и петдесет долара. Отидоха в друг бижутериен магазин и излязоха с мъжки златен часовник. Следващият магазин беше на „Елко камера“, където „купиха“ една луксозна кинокамера.

— Камерите са най-добрите вложения — поясни Дик. — Най-лесно се залагат и продават. Камери и телевизори.

Затова решиха да се сдобият с няколко телевизора и като свършиха тази работа, атакуваха още няколко магазина за готови дрехи — „Шепърд и Фостър“, „Ротшилд“, „Рай за купувача“. Привечер,

когато магазините вече се затваряха, джобовете им бяха пълни с пари, а колата натъпкана със стоки, удобни за продаване и залагане. Като разгледа тази жетва от ризи и запалки, от скъпа машинария, евтини копчета за ръкавели, Пери се почувства необикновено въодушевен. Сега — Мексико, нови възможности, „един истински живот“! Но Дик изглеждаше потиснат. Не обърна внимание на похвалите на Пери.

— Сериозно говоря, Дик! Ти беше изключителен. Самият аз наполовина ти повярвах. — Пери беше озадачен, не можеше да разбере защо Дик, обикновено толкова самонадеян, стана внезапно кротък, изглеждаше глупав и тъжен, когато имаше основание да злорадства. После добави: — Ще те почерпя.

Спряха пред един бар. Дик изпи три чашки „Портокалов цвят“. След третата рязко каза:

— Ами татко? Чувствам... о, боже, той е такъв добър човек! Ами майка ми?... Ти я видя. Те какво ще правят? Аз... ще се махна в Мексико или някъде другаде. Но те ще си бъдат тук, когато тези чекове започнат да пристигат. Познавам татко. Той ще иска да ги покрие. Както се опита да направи и по-рано. А няма да може. Той е стар и болен, и беден.

— Съчувствам ти — каза искрено Пери. Без да бъде добър, той беше сантиментален и привързаността на Дик към родителите му, изказаната тревога за тях наистина го трогна. — Но, по дяволите, Дик! То е много просто — ние сами ще можем да изплатим чековете. Веднъж да отидем в Мексико и да почнем там, ще направим пари. Много...

— Как?

„Как?“ — какво искаше да каже Дик? Въпросът му смая Пери. В края на краищата нали бяха обсъждали толкова много, богати по своето разнообразие рисковани предприятия: търсене на злато, подводно плуване за потънали съкровища — това бяха само два от проектите, които Пери разпалено бе предложил на Дик. А имаше и други. Лодката например. Често бяха говорили за моторница за морски спортен риболов, която ще си купят, ще обслужват сами или ще я дават под наем на летовници — макар че нито един от двамата не беше стъпвал дори в кану и не бе улавял с въдица и рибка за аквариум. После, пари се правеха лесно, като се шофират крадени коли през южноамериканските граници. („Плащат ти петстотин долара за

пътуване“ или поне така беше прочел Пери някъде.) Но от многото отговори, които можеше да даде на Дик, той избра да му напомни за очакващите ги съкровища на остров Кокос, малко островче край брега на Коста Рика.

— Няма лъжа, Дик — каза Пери. — Имам карта. Знам цялата му история. Заровено е там още от 1821 г. перуанско злато на кюлчета, скъпоценности... шестдесет милиона долара... такава, казват, че е оценката. И дори да не го намерим всичкото, а само част от него... слушаш ли ме, Дик?

Досега Дик винаги го беше окуражавал, беше слушал внимателно, когато му разправяше за географски карти, за съкровища... Но сега. По-рано не беше му минавало през ум... Пери се запита дали Дик през цялото време не се е *преструвал*, дали не го е само занасял.

Но тази мисъл, остро болезнена, изчезна, защото Дик му смигна, ръгна го шеговито и каза:

— Разбира се, сладур. С тебе съм. Докрай.

Беше три през нощта. Телефонът пак извъня. Не че часът имаше значение. Ал Дюи, все едно, беше буден. Будни бяха и Мари, и синовете му — деветгодишният Пол и дванадесетгодишният Алвин Адамс Дюи младши. А и кой би могъл да спи в къща — скромна, едноетажна, — където през цялата нощ звънеше телефонът? Като стана от леглото, Дюи обеща на жена си: „Този път ще окача слушалката.“ Но не смееше да го направи. Вярно е, че много от повикванията бяха от жадни за новини журналисти; от уж шегаджии или от теоретици („Ал? Слушай, драги, реших какво е станало. Това е убийство и самоубийство. Случайно знам, че Хърб беше загазил финансово. Доста беше позакъсал. И какво прави? Подписва тази голяма застраховка, застрелва Бони и децата и убива себе си с бомба. С ръчна граната, напълнена със сачми.“), от анонимни клеветници („Познавате ли Л.? Чужденците? Не работят. Канят гости... Сервират коктейли. Откъде са тия пари? Никак няма да се изненадам, ако тия хора са замесени в Клътьровата история.“) или от нервни жени, разтревожени от разпространяваните клюки и слухове. („Алвин, виж какво, познавам те от дете. И искам да ми кажеш направо дали е тъй.

Обичах и уважавах мистър Клътър и отказвам да вярвам, че този човек, този християнин... отказвам да вярвам, че е тичал подир жени..."") Но повечето от хората, които телефонираха, бяха съзнателни граждани, желаещи да помогнат. („Не зная дали сте разпитвани Нансината приятелка Сю Кидуел. Говорих с момичето и тя ми каза нещо, което ми направи впечатление. Последния път, когато разговаряла с Нанси, Нанси ѝ се оплакала, че мистър Клътър бил в много лошо настроение последните три седмици. Мислела, че е разтревожен от нещо, толкова разтревожен, че пропушил.“) Понякога звъняха и хора служебно заинтересовани — съдебни служители и шерифи от други краища на щата. („Това може да е от значение, може и да не е, но един барман тук казва, че дочул двама да разискват случая по такъв начин, че му се сторили много подозрителни.“) И докато ни един от тези разговори не беше допринесъл нищо освен извънредна работа за детективите, винаги съществуваше вероятността, че следващият разговор може да е от значение, и както каза Дюи „антрактът, след който завесата се спуща“.

Сега, като вдигна слушалката, Дюи чу веднага:

— Искам да направя признания.

Той попита:

— С кого говоря, моля?

Човекът повтори думите си и добави:

— Аз го направих. Аз убих всички.

— Да — отвърна Дюи, — сега ако може да ми кажете името си и адреса...

— А, не, не може — каза мъжът с пиянско възмущение. — Няма да ви кажа нищо, докато не получа наградата. Пратете наградата, тогава ще ви кажа кой съм. Това е последната ми дума.

Дюи се върна в леглото си.

— Не — каза той, — нищо съществено. Още един пияница.

— Какво иска?

— Иска да прави признания. При положение че най-напред му изпратим наградата.

(Един канзаски вестник, „Нюз“ на Хътчинсън, беше предложил хиляда долара за сведения, които ще доведат до разясняването на престъплението.)

— Алвин, пак ли палиш цигара? Наистина, не можеш ли поне да се помъчиш да заспиш?

Нервите му бяха твърде опънати, за да спи, дори и да можеше да накара телефона да млъкне — твърде раздразнен и разстроен. Нито една от неговите „дири“ не бе довела до никъде освен може би до задънена улица, към голи стени. Боби Руп? Детекторът за лъжа беше елиминирал Боби. И мистър Смит, който правеше възли, еднакви с онези, употребени от убиеца, също бе отпаднал като заподозрян. Той доказва, че през нощта на престъплението „бил в Оклахома“. Останаха бащата и синът Джонс, но те също бяха представили доказуемо алиби. „И така — да цитираме Харолд Наи, — всичко събрано дава едно хубаво кръгло число. Нула.“ Дори и претърсването на фермата за гроба на Нансината котка не бе довело до нищо.

Все пак имаше един-два положителни резултата. Първо, докато подреждаше дрехите на Нанси, мисис Елеин Селзър, нейната леля, намери златния ѝ часовник натикан в една обувка. Второ, придружена от един детектив на КБР, мисис Хелм претърси всички стаи във фермата „Ривър Вали“, обиколи къщата с надежда, че може да забележи нещо не на място или че липсва. Тя дълго разглежда стаята на Кениън, обикаля я със свити устни, пипаше това-онова; старата му бейзболна ръкавица, калните му работни ботуши, самотните изоставени очила. През цялото време си мърмореше; „Тук нещо не е в ред. Чувствам го, но не знам какво е! — После изведнъж се сети. — Радиото! Къде е малкото радио на Кениън?“

Тези две открития, взети заедно, принудиха Дюи пак да разгледа възможността за „обикновен грабеж“ като подбуда. Положително този часовник не се е търкулнал случайно в обувката на Нанси. Легнала в тъмното, тя трябва да е чула шум, стъпки, може би гласове, които са я накарали да предположи, че в къщата има крадци, и сигурно, убедена в това, бързо е скрила часовника си, ценен подарък от баща ѝ. Колкото до радиото — сиво, портативно, марка „Зенит“, нямаше съмнение, че то е изчезнало. Все пак Дюи не можеше да приеме теорията, че цялото семейство е било избито за една нищожна плячка — „няколко долара и едно радио“. Да приеме тази теория, значеше да се откаже от представата, която имаше за убиеца или по-скоро за убийците. Той и помощниците му вече бяха твърдо решили, че престъплението е извършено от двама души. Майсторското му замаскиране беше

достатъчно доказателство, че поне единият от двамата е притежавал необикновено самообладание и лукавство, че той сигурно е човек прекалено хитър, за да извърши такова престъпление, без предварително добре да го обмисли. Освен това Дюи забеляза няколко подробности, които усилиха убеждението му, че един от убийците е жалил жертвите си и е чувствал, дори когато ги е унищожавал, някакво изопачено състрадание към тях. Защото как иначе можеше да се обясни кутията от дюшека?

Въпросът за тази кутия най-много измъчваше Дюи. Защо убийците са си направили труда да я преместят от единия край на помещението до другия? Очевидно намерението им е било да настанят по-удобно мистър Клътър, да му дадат възможност да легне върху нещо по-меко от студения циментов под и оттам да наблюдава приближаващия се нож. А при изучаването на направените снимки Дюи забеляза други подробности, които, изглежда, подкрепяха идеята му за убиец, който от време на време е бил подтикван от импулси на внимание и загриженост. „Или — той не можеше да намери точната дума — на някаква превзетост. Или мекушавост. Вземете например тези завивки на леглата. Какъв човек би направил нещо подобно — да върже две жени така, както бяха вързани Бони и момичето, и после да дръпне завивките, да ги покрие грижливо, сякаш им пожелава лека нощ и приятни сънища? А възглавницата под главата на Кениън? Отначало помислих, че са я сложили, за да стрелят по-удобно в главата му. Но сега си мисля, не, сложена е поради същата причина, както и мукавената кутия — да бъде жертвата настанена по-удобно.“

Макар предположения като тези да поглъщаха Дюи, те не го задоволяваха и не му даваха чувството, че „напредва“. Криминален случай рядко се разрешава с „теории, обосновани на фантазия“; той вярваше във фактите, „за които си се потил и за които можеш да се закълнеш“. Броят на фактите, които трябваше да се издирват, да се пресяват, и редът, заплануван да се сдобият с тях, обещаваха обилна пот, защото влечеше след себе си проследяването, „проверката“ на стотици хора, между тях всички предишни служители във фермата „Ривър Вали“, приятели и роднини, всички, с които мистър Клътър е имал търговски връзки малко или много. Това бе връщане в миналото с бързина на костенурка. Защото, както каза Дюи на своите помощници, „ние не трябва да спираме, докато не опознаем Клътъррови по-добре,

отколкото те сами са се познавали. Докато не видим връзката между това, което намерихме в неделя сутрин, и нещо, станало може би преди пет години. Брънката! Трябва да има такава! Непременно!“

Жената на Дю задряма, но се събуди, когато го усети, че става, чу го пак да отговаря на телефона, а от съседната стая, където спяха децата, чу детски плач. „Пол?“ Обикновено Пол не ги безпокоеше, не беше неспокойно дете — никога не хленчеше. Беше твърде зает да копае тунели в задния двор или да се тренира за „най-бързия бегач във Фини“. Но онази сутрин на закуска беше избухнал в плач. Нямаше нужда да го пита защо. Майка му знаеше, че макар и слабо да разбира причините за врявата наоколо, той се страхува от телефона, който не ги оставяше на мира, от непознатите на вратата, от уморените и тревожни очи на баща си. Тя отиде да го успокои. Брат му, три години по-голям, ѝ помогна. „Пол — каза той, — успокой се сега и утре ще те науча да играеш покер.“

Дюи беше в кухнята. Мари го намери там — чакаше кафето да се свари. Снимките от убийството бяха пръснати върху кухненската маса пред него — мрачни петна по красивата мушама на цветя. (Веднъж ѝ беше предложил да прегледа снимките. Тя отказа. Обясни, че „искам да помня Бони такава, каквато беше, също и другите“.) Дюи рече:

— Може би момчетата ще трябва да отидат да постоят при мама.
— Майка му, вдовица, живееше наблизко в къща, която тя смяташе за прекалено широка и тиха; там внуците бяха винаги добре дошли. — Само за няколко дни. Докато... ами... докато...

— Алвин, мислиш ли, че някога ще заживеем както по-рано? — попита мисис Дюи.

Обикновеният им живот беше такъв: и двамата работеха. Мисис Дюи беше секретарка. Домакинската работа деляха помежду си, редуваха се в кухнята пред печката и пред умивалника.

(„Когато Алвин беше шериф, зная, че някои негови приятели го закачаха. Казваха: «Внимание! Шериф Дюи идва. Храбрец! На колана си носи пистолет, но щом влезе вкъщи, смъква пистолета и нахлузва престилката!») По онова време те събираха пари да си построят къща на фермата, която Дюи бе купил в 1951 г. — двеста и четиридесет акра, на няколко мили северно от Гардън Сити. При хубаво време и особено когато денят беше горещ и житата високи и зрели, той обичаше да отива там с колата и да се отдава на влечението си — да стреля по

гарги и тенекиени кутии или да си представя, че обикаля къщата, която се надяваше да има, градината, която имаше намерение да посади, да се разхожда под дървета, още не засадени. Беше съвсем сигурен, че един ден върху тези голи равнини ще се раззелени негов собствен оазис от дъбове и брястове: «Някой ден, с божията воля.» Вярата в бога и ритуалите, свързани с нея — всяка неделя на черква, благословия преди ядене, молитви преди лягане, — заемаха важно място в живота на семейство Дюи. «Не разбирам как може човек да седне на масата, без да помисли да благослови храната — каза веднъж мисис Дюи. — Понякога се връщам уморена от работа. Но на печката винаги има кафе», а в хладилника пържоли. Момчетата запалват печката и приготвяме пържолите, разговаряме, всеки разправя как е прекарал деня и когато вечерята е готова, зная, че има защо да сме щастливи и благодарни. Затова казвам: «Благодаря ти, господи.» Не защото трябва, а защото искам да го кажа...“

Сега мисис Дюи каза:

— Алвин, отговори ми, мислиш ли, че някога пак ще заживеем нормално?

Телефонът му попречи да отговори.

Старият шевролет напусна Канзас Сити на 21 ноември, събота вечер. Багажът беше натрупан върху бронята и вързан за покрива. Багажникът беше толкова натъпкан, че не можеше да се затвори. Вътре, на задната седалка, имаше два телевизора един върху друг. Дватамата приятели — Дик, който караше колата, и Пери, седнал до него и стиснал старата китара „Гибсън“, най-любимото му притежание — бяха много притеснени. Другите вещи на Пери — мукавен куфар, сиво портативно радио, един галон^[2] билково питие (страхуваше се, че в Мексико може да няма предпочитаната от него марка), две големи кутии с книги, ръкописи, ценни спомени (а каква врява бе вдигнал Дик! Псува, рита кутиите, нарече ги „двеста кила свинска помия“), бяха също част от бъркотията в колата.

Около полунощ пресякоха границата на Оклахома. Пери, доволен, че е излязъл от Канзас, най-после се успокои. Сега, истина беше — те бяха на път... на път и никога нямаше да се върнат... Що се отнасяше до него, той заминаваше без съжаление, защото не оставяше

нищо и никой нямаше да се чуди къде се е изпарил. Но същото не можеше да се каже и за Дик. Там бяха онези, който той твърдеше, че обича: трима сина, майка, баща, брат и близки, на които не беше посмял да съобщи планове си, да им каже довиждане, макар че не очакваше да ги види вече... поне не на тоя свят.

Брачната церемония Клътър — Инглиш се състоя в събота: това заглавие, появило се на рубриката „Обществен живот“ във вестник „Телеграм“ в Гардън Сити на 23 ноември, изненада мнозина читатели. Оказа се, че Бевърли, втората дъщеря на мистър Клътър, се беше омъжила за мистър Вир Едуард Инглиш, младия студент по биология, за когото бе сгодена отдавна. Мис Клътър беше облечена в бяло и венчавката, издържана във всяко отношение („Солистка мисис Ленърд Коуън, на органа мисис Хоуърд Бланшард“), се „състоя в първата методистка черква“ — черквата, в която три дни по-рано младоженката официално бе оплакала родителите си, брат си и помалката си сестра. Но според съобщението в „Телеграм“ „Вир и Бевърли са възнамерявали да се венчаят на Коледа. Поканите били напечатани и баща ѝ бил ангажирал черквата за тази дата. Поради неочакваната трагедия и пристигането на много роднини от далечни места младата двойка реши да се венчае в събота“.

След сватбата роднините на Клътърви се разотидоха. В понеделник, когато последните от рода напуснаха Гардън Сити, „Телеграм“ публикува на първа страница писмо от мистър Хоуърд Фокс от Орегон, Илиной, брат на Бони Клътър. Писмото, след като изказваше благодарност на гражданството, че е разтворило „сърцата и домовете си“ за опечаленото семейство, се превръщаше в молба. „В този град (т.е. Гардън Сити) има много негодувание — пишеше мистър Фокс. — Чух неведнъж да се казва, че убиецът, когато бъде заловен, трябва да бъде обесен на най-близкото дърво. Нека не изпитваме такива чувства. Постъпката е направена и отнемането на още един живот няма да я промени. Нека да простим, както бог би желал да простим. Не е редно да таим злоба в сърцата си. Човекът, който е извършил това дело, ще открие, че е много трудно да живее със себе си. Ще намери душевно спокойствие само когато се обърне към бога за

прошка. Нека да не му пречим, а да се молим той да намери това спокойствие.“

Колата беше маркирана на една височина, където Пери и Дик бяха спрели да починат и да хапнат. Беше обяд. Дик хвърли през бинокъла поглед към пейзажа. Планини. Ястреби кръжаха по бялото небе. Прашен път извиваше през прашно и бяло село. Днес беше вторият му ден в Мексико и засега тук много му харесваше, дори и храната (в момента ядеше студена мазна тортила^[3]). Бяха прекосили границите при Ларедо, Тексас, сутринта на 23 ноември и прекараха първата нощ в един бордей в Сан Луи Потоси. Сега бяха на двеста мили северно от Мексико Сити.

— Знаеш ли какво мисля? — попита Пери. — Мисля, че нещо ни липсва и на двамата. За да направим това, което направихме.

— Какво сме направили?

— Ами... там.

Дик пусна бинокъла в кожения му луксозен калъф с инициали Х. У. К. Беше раздразнен, ужасно раздразнен. Защо, по дяволите, Пери не млъкне? Господи, каква проклета полза има винаги да измъква тая дяволска история? Наистина беше *досадно*. Особено след като се бяха споразумели един вид да не говорят за нея. Просто да я забравят!

— На човек, който може да направи това, непременно му липсва нещо — каза Пери.

— Не ме слагай в числото, бебчо — отвърна Дик. — Аз съм нормален.

И Дик действително вярваше в това, което казваше. Смяташе се за уравновесен и нормален, както всеки друг, може би малко по-хитър от средния човек, това е всичко. Но на Пери, според мнението на Дик, на малкия Пери „му липсваше нещо“. Слабо казано! През пролетта, когато бяха в една килия в затвора в щата Канзас, беше научил някои от по-незначителните странности на Пери. Пери можеше да бъде „такова дете“, винаги намокряше леглото си и плачеше насън („Татко, татко, търсих те навсякъде. Къде беше, татко?“) и Дик често го бе виждал „да седи с часове и да смуче палеца си, да досажда на околните с лъжливи, глупави справочници за съкровища“. Имаше и друго. В някои отношения Пери беше „измамлив като дявол“. Вземи например

неговия нрав. Той можеше да изпадне в ярост „по-бързо от десет пияни индианци“ и ти няма да разбереш. „Може да е готов да те убие и като го гледаш и слушаш, нищо няма да разбереш“ — каза веднъж Дик. Защото, колкото и необикновена да беше вътрешната му ярост, външно Пери си оставаше невъзмутим млад нехранимайко със спокойни, малко сънливи очи. Беше време, когато Дик смяташе, че ще може да контролира температурата на тази внезапна студена треска, която изгаряше и смразяваше неговия приятел. Беше сгрешил и когато разбра това, стана много несигурен в Пери, не знаеше какво да мисли за него. Беше убеден в едно, че трябва да се страхува от него, и се чудеше защо всъщност не се страхува.

— Дълбоко вътре — продължи Пери, — дълбоко, дълбоко в дъното на душата си никога не съм мислил, че мога да го направя... Такова нещо.

— Ами негъра?

Мълчание. Дик усети, че Пери го гледа втренчено. Преди седмица в Канзас Сити Пери си купи тъмни очила — модерни, със сребристо лакирани рамки и огледални стъкла. Дик не ги харесваше, каза на Пери, че се срамува да го виждат с „някакого, който носи такъв боклук“. В действителност дразнеха го огледалните стъкла, беше неприятно да гледаш очите на Пери, скрити зад тези тъмни, отразяващи всичко наоколо стъкла.

— Но... негър... — отговори Пери. — То беше друго.

Отговорът, неохотата, с която бе изречен, принуди Дик да запита:

— Уби ли го? Уби ли го, както ми каза?

Това беше съществен въпрос, защото първоначалният му интерес към Пери, преценката за характера и възможностите му бяха обосновани на случката, която веднъж той му разправи — как е пребил до смърт един негър.

— Разбира се, че го убих. Само че... негър. Не е същото. — И добави: — Знаеш ли какво всъщност ме гризе? Искам да кажа за другото нещо?... Просто не вярвам... че човек може да офейка безнаказано след такова нещо. Защото не виждам как е възможно. Да направиш това, което ние направихме, и стопроцентово да се отървеш!... Искам да кажа... това ме човърка... не мога да си избия от главата, че нещо непременно ще се случи.

Като дете Дик беше ходил на черква, но никога не бе се „доближил до вратата в бога“, нито някога бе смущаван от суеверия. За разлика от Пери той не беше убеден, че счупено огледало носи седем години нещастие или че нова луна, видяна през прозорец, предвещава зло. Но Пери, с неговите остри и дразнещи интуиции, беше засегнал единственото му постоянно съмнение. Дик също преживяваше моменти, когато този въпрос се въртеше в главата му; беше ли възможно, щяха ли двамата „наистина да се отърват, след като са извършили подобно нещо“?

Внезапно той каза на Пери:

— Сега млъкни!

После запали мотора и смъкна колата от възвишението. Видя, че пред тях, под топлата слънчева светлина тичаше по прашния път едно куче.

Планини. Ястреби кръжаха в бялото небе.

Когато запита „Знаеш ли какво мисля?“, Пери беше уверен, че започва неприятен за Дик разговор, който по същите причини и той би предпочел да избегне. Съгласен беше с Дик. Защо да продължават да говорят за това? Но не можеше винаги да се сдържа. Настъпваха пристъпи на безпомощност, моменти, когато „си спомняше някои неща“ — синкава светлина на експлозия в тъмна стая, стъклените очи на едно плюшено мече, гласове, някои думи, които натрапчиво го тормозеха: „О, не! О, моля ви! Не! Не! Не! Не! Недейте! О, моля ви се, недейте! Моля ви!“ Известни звуци се връщаха — търкулването на един сребърен долар по пода, тежки стъпки по дървени стълби, звуци от дишане, от пыскане, мъчителните вдишвания на човек с прерязана дихателна тръба.

Когато каза: „Мисля, че нещо ни липсва и на двамата“, той признаваше това, „което мразеше да признава“. В края на краищата „угнетително“ беше да си помислиш, че не си „съвсем в ред“, особено ако то не е твоя грешка, а „може би го имаш по наследство“. Погледни само семейството му! Виж какво бе станало там! Майка му, алкохоличка, се бе задушила от собственото си повръщане. От нейните деца, двама сина и две дъщери, само по-малката, Барбара, живееше нормален живот, омъжи се, започна да си създава семейство. Фърн,

другата дъщеря, се хвърли от прозореца на един хотел в Сан Франциско. (Пери винаги „се е мъчил да вярва, че се е подхлъзнала“, защото я обичаше. Тя беше „такъв мил човек“, толкова „артистична“, „страхотна“ танцьорка, можеше и да пее. „Ако изобщо имаше късмет, с вида си и с всичко останало щеше да постигне нещо, да стане нещо.“ Тъжно беше да помислиш как се е качила на перваза на прозореца и е полетяла от петнадесетия етаж.) После Джими, другият син... Джими, който един ден докара жена си до самоубийство и на другия ден се уби.

Пери чу Дик да казва:

— Не ме слагай в числото, бебчо. Аз съм нормален.

Ама че подигравка! Но няма значение. Тъй да бъде.

— Дълбоко вътре — продължи Пери, — дълбоко, дълбоко в дъното на душата ми никога не съм мислил, че мога да го направя... Такова нещо.

И веднага разбра грешката си. Дик естествено ще му отговори, като го запита: „Ами негъра?“

Той беше разправил на Дик оная история, защото искаше да спечели приятелството му, искаше Дик „да го уважава“, да го мисли „корав“ и „мъжествен“, какъвто, според Пери, беше и самият Дик. И така един ден, след като и двамата бяха прочели някаква статия в „Рийдърс дайджест“ — „Колко добър познавач на характери сте?“ („Докато чакате в зъболекарския кабинет или на някоя гара, опитайте се да проучите белезите, които издават характера на хората край вас. Наблюдавайте как вървят например. Стегнатата походка може да говори за твърд, непоколебим характер. Влачене на краката сочи липса на решителност.“), и говориха за нея, Пери каза:

— Винаги съм бил забележителен познавач на хората, иначе щях да бъда мъртъв сега... ако не можех да преценя на кого мога да се доверя. Но никога не можеш да имаш пълно доверие в някого. Аз имам вече доверие в тебе, Дик. Ще ти докажа, че е така. Ще се оставя в ръцете ти. Ще ти кажа нещо, което на никого не съм го казвал, дори и на Уили Джей. Как нагласих един. — И докато разправяше, Пери забеляза, че Дик слуша с интерес, наистина слуша. — Беше преди две години. В Лас Вегас. Живеех в един стар пансион, по-рано бил модерен публичен дом. Но всичко модерно беше изчезнало. Беше къща, която трябвало да съборят преди години. Тя самата се

разпадаше. Най-евтините стаи бяха таванските и аз живеях там. А тоя негър, казваше се Кинг, беше скитник. Само ние двамата живеяхме горе, ние и милион хлебарки. Кинг не беше много млад, но беше добре сложен, работил по железопътни линии и друга такава работа на открито. Носеше очила и много четеше. Никога не затваряше вратата на стаята си. Всеки път, като минавах, го виждах да лежи гол. Беше без работа, но казваше, че е спестил няколко долара от последното място, където работил. Казваше, че иска да си полежи, да почете, да си повее с ветрило и да пие бира. Нещата, които четеше, бяха само смет — комикси и каубойски истории. Беше свестен човек. Понякога изпивахме по чаша бира, а веднъж ми зае десет долара. Нямах основание да му причиня болка. Но една вечер седяхме на тавана, беше толкова горещо, че не можеше да се спи, и аз казах: „Хайде, Кинг, ела да се поразходим с колата.“ Имах една стара кола, на която бях подсилил мотора, бях я преоблякнал в сребрист цвят. Наричах я „Сребърният призрак“. Отидохме далеч. Навътре в пустинята. Там беше хладно. Паркирахме и изпихме по още няколко бири. Кинг излезе от колата и аз тръгнах след него. Той не видя, че взех тая верига. От велосипед, която държах под седалката. Всъщност съвсем нямах намерение да го правя, докато не почнах. Ударих го през лицето. Счупих му очилата. И продължих да удрям. След това не почувствах абсолютно нищо. Оставих го там и никога нищо не чух за това. Може би изобщо не са го намерили.

В тази история имаше доза истина. Пери беше познавал един негър Кинг при описаните обстоятелства. Но ако днес човекът е мъртъв, Пери нямаше нищо общо със смъртта му. Никога не бе вдигал ръка срещу него. Доколкото знаеше, Кинг може би още лежи някъде, вее си с ветрило и пие бира.

— Ти уби ли го? Уби ли го, както ми каза? — попита Дик.

Пери не беше нито надарен, нито упорит лъжец, но веднъж разказал измислица, обикновено се придържаше към нея.

— Разбира се, че го убих. Само че... негър. Не е същото — и добави: — Знаеш ли какво всъщност ме гризе? За другото нещо?... Просто не вярвам... че човек може да офейка безнаказано след такова нещо.

Както и подозираше, Дик също не вярваше в това. Защото и Дик беше отчасти пропит с мистично нравствените предчувствия на Пери.

Затова каза: „Сега млъкни!“

Колата тръгна. На около тридесет метра пред нея в края на пътя тичаше куче. Дик сви към него. То беше старо, полумъртво, с крехки кости и краставо. Когато се блъсна в колата, ударът беше по-слаб от удара на птичка. Но Дик беше доволен.

— Ей! — каза той. Така казваше винаги, когато прегазваше някое куче, а това правеше при всяка възможност. — Ей! Наистина го сплескахме!

Денят на благодарността премина, сезонът на фазаните приключи, но красивото сиромашко лято с непрекъснатите си ясни, светли дни продължаваше. Последните журналисти, дошли от други места, убедени, че престъплението никога няма да се разкрие, напуснаха Гардън Сити. Но случаят съвсем не беше приключен за хората от окръга Фини и най-вече за онези, които посещаваха любимото място за срещи в Холкъм, кафенето „Хартман“.

— Откакто се е забъркала тая каша, имаме много работа — каза мисис Хартман, като огледа уютното си владение. Всеки сантиметър в него беше зает. Умирисаните на тютюн фермери, наемни работници и служещи във ферми, любители на кафе седяха, стояха или се облягаха някъде.

— Една тълпа само от баби — добави братовчедката на мисис Хартман, началника на пощата, Клер, която случайно беше в кафенето. — Ако беше пролет и имаше да се върши работа, нямаше да са тук. Но пшеницата е прибрана, зимата наближава, нямат какво друго да правят, само седят тук и се плашат един друг. Нали познаваш Бил Браун от „Телеграм“. Видя ли уводната статия, която написа? Тази, която нарече „Друго престъпление“? Казва „време е всички да престанат да дрънкат“. Защото и то е престъпление — да разправяш явни лъжи! Но какво друго можеш да очакваш! Погледни наоколо. Гърмящи змии! Гадове! Ключари! Виждаш ли нещо друго? Ха! Дявол да го вземе!

Един слух, появил се в кафене „Хартман“, засягаше Тейлър Джонс, фермер, чието стопанство граничеше с „Ривър Вали“. Според мнението на голяма част от клиентелата на кафенето, мистър Джонс и семейството му са били набелязаните от убиеца жертви, а не Клътърови. „Това е по-приемливо — спореше един от поддръжниците

на това мнение. — Тейлър Джонс е по-богат от Хърб Клътър. Е, представете си, че човекът, който го е направил, не е от тия места. Представете си, че е бил нает да убие и сведенията, с които е разполагал, са се отнасяли само до това, как да намери къщата. Ами че много лесно е да сбърка — да завие погрешно — и да се намери пред Клътъровата къща вместо пред Тейлъровата.“ Теорията „Джонс“ много се разправяше, особено на самите Джонс — едно почтено и разумно семейство, което отказа да се разтревожи.

Бар, няколко маси, една ниша, под която имаше скара, хладилник и радио — това е цялото кафене „Хартман“. „Но нашите клиенти го харесват“ — казва собственицата. „Трябва да го харесват, защото няма къде другаде да отидат. Освен ако отидат с кола на седем мили оттук в една посока и на петнадесет в друга. Но нашето заведение е приятно. И кафето е хубаво, особено откакто Мейбъл дойде да работи тук.“ Мейбъл беше мисис Хелм. След нещастиято аз ѝ казах: „Мейбъл, сега си без работа, защо не дойдеш да ми помагаш в кафенето? Ще готвиш по малко. Ще сервираш на бара. А сега излезе, че единственото лошо нещо в това е, че всеки идва тук да я измъчва с въпроси за трагедията. Но Мейбъл не прилича на братовчедката Миртл. Нито на мен. Тя е стеснителна. А и не знае нищо особено. Не знае повече от другите.“ Но, общо взето, холкъмци продължаваха да подозират, че мисис Хелм знае някои неща, които не казва. И, разбира се, така беше. Дюи има няколко разговора с нея и беше настоял всичко, което говорят, да остане в тайна. Тя в никакъв случай не трябваше да споменава за липсващото радио или за часовника, намерен в Нансината обувка. Тази е причината, поради която Мейбъл каза на мисис Арчибалд Уилям Уорън-Браун. „Всеки, който чете вестниците, знае толкова, колкото и аз. Дори повече! Защото аз не ги чета.“ Четвъртита, дебела, около четиридесетгодишна англичанка, с неясен акцент на горна класа, мисис Арчибалд Уилям Уорън-Браун съвсем не приличаше на останалите редовни посетители на кафенето и в тази обстановка напомняше на паун, попаднал в пуешки курник. Веднъж, когато обясняваше на един познат защо тя и съпругът ѝ са напуснали „семеините имения“ в Северна Англия и са сменили наследствения дом, „най-веселия дом, о, най-хубавата стара обител“ за една стара, съвсем невесела фермерска къща в равнините на Западен Канзас, мисис Уорън-Браун каза: „Данъци, драги. Безвъзмездни мита!

Огромни, престъпни безвъзмездни мита. Това ни изпъди от Англия. Да, напуснахме преди една година. Без съжаление, абсолютно без никакво съжаление. Влюбихме се в това място тук. Просто го обожаваме, макар, разбира се, тук всичко да е много по-различно от нашия предишен живот. Животът, който винаги сме водили — Париж и Рим, Монте, Лондон... Мисля си наистина понякога за Лондон. О, той не ми липсва — блъсканицата, вечната липса на таксите, вечната тревога как изглеждаш... Положително не. Харесва ни тук. Предполагам, че някои хора, онези, които знаят миналото ни, живота, който сме водили, се чудят дали не сме поне мъничко самотни, там сред пшеничените ниви. Имахме намерение да се заселим на Запад. Уайоминг или Невада — *la vraie chose*^[4]. Надявахме се, че като отидем там, ще можем да попаднем на петрол. Но по пътя спряхме да посетим едни приятели в Гардън Сити — всъщност приятели на приятели. А те не биха могли да бъдат по-любезни! Настояха да поостанем още. И ние си помислихме, защо не? Защо да не вземем под наем малко земя и да започнем скотовъдство? Или земеделие? Решение, което още не сме взели — скотовъдна или земеделска да бъде фермата ни. Д-р Остин ни пита не намираме ли, че тук е прекалено тихо. Наистина не. Всъщност никога не съм попадала в такава лудница. По-шумно от въздушно нападение. Влакови свирки. Койоти. Чудовища, които вият през цялата проклета нощ. Отвратителна врява. А след убийствата тази врява сякаш повече ме безпокои. Толкова много неща ме безпокоят. Къщата ни... как скрибуца! Забележете, аз не се оплаквам! Наистина тя е съвсем удобна, има всички модерни приспособления, нооо... как кашли и как скърца! А след като се стъмни, когато почне вятърът, този омразен прериен вятър, човек чува най-ужасяващи стонове. Искам да кажа, ако си малко нервен, не можеш да не си въобразяваш... глупости! Мили боже! Горките хора! Не, никога не съм се запознавала с тях. Веднъж видях мистър Клътър във Федералното здание.“

В началото на декември само за един следобед двама от най-редовните посетители на кафенето съобщиха, че възнамеряват да си съберат багажа и да напуснат не само окръга Фини, но и щата. Първият беше фермер, който работеше на изполища за Лестър Маккой, добре известен западноканзаски собственик на земя и бизнесмен. Фермерът каза: „Говорих лично с мистър Маккой. Помъчих се да му обясня какво става тук в Холкъм и в околността. Как човек не може да

спи. Жена ми не може да спи и не оставя и мене да спя. Затова казах на мистър Маккой, че много ми харесва земята му, но по-добре той да си потърси друг, щото ние се местим. Надолу в Източно Колорадо. Тогаз може би ще мога да поспя.“

Второто съобщение бе направено от мисис Хидео Ашида, която влезе за малко в кафенето с три от своите четири червенобузести деца. Тя ги нареди на бара и каза на мисис Хартман:

— Дай на Брюс кутия бисквити. Боби иска кока-кола. Бони Джийн? Знаем как се чувстваш, Бони Джийн, но хайде, почерпи се. — Бони Джийн поклати глава и мисис Ашида каза: — Бони Джийн е малко без настроение. Не иска да се мести оттук. Училището ѝ е тук и всичките ѝ приятели.

— Е, слушай — каза мисис Хартман и се усмихна на Бони Джийн. — Няма за какво да ти е мъчно. Ще се преместиш от Холкъм в гимназията в Гардън Сити. Много повече момчета...

Бони Джийн каза:

— Вие не разбирате. Татко ни отвежда далеч. В Небраска.

Беси Хартман погледна майката, сякаш очакваше да отрече твърдението на дъщеря си.

— Истина е, Беси — каза мисис Ашида.

— Не знам какво да кажа — рече мисис Хартман с възмутен, изненадан и отчаян тон.

Семейство Ашида беше част от холкъмското паство, всички ги обичаха — семейство с весел дух, работливо, добри съседи и щедри хора, макар че нямаха много, с което да бъдат щедри.

Мисис Ашида каза:

— От много време приказваме за това. Хидео смята, че можем да печелим по-добре на друго място.

— Кога смятате да тръгнете?

— Веднага щом продадем. Но няма да бъде преди Коледа. Поради уговорката ми със зъболекаря... за коледния подарък на Хидео. Аз и децата му подаряваме три златни зъба за Коледа.

Мисис Хартман въздъхна:

— Не знам какво да кажа. Само дето не ми се иска да заминавате. Вие просто ни изоставяте. — Тя пак въздъхна. — Изглежда, че изгубваме всички... по един или друг начин.

— Ама да не мислиш, че аз искам да замина? — попита мисис Ашида. — Що се отнася до хората, това е най-хубавото място, в което сме живели. Но Хидео, той е мъжът и казва, че можем да вземем по-добра ферма в Небраска. И ще ти кажа още нещо, Беси. — Мисис Ашида се опита да се намръщи, но с нейното пълничко, кръгло, гладко лице не можа съвсем да успее. — Спорихме за това. После една вечер му казах: добре, ти си господарят, нека да вървим. След това, което се случи с Хърб и семейството му, почувствах, че нещо се е свършило. Искам да кажа, лично за мен. Затова и престанах да споря и казах: добре. — Тя бръкна в бисквитената кутия на Брюс. — Не, не мога да го проумея. Не мога да го залича от ума си. Хърб ми беше симпатичен. Знаеш ли, аз бях една от последните, които го видяха жив? Тъхъ. Аз и децата. Бяхме на събрание в клуба в Гардън Сити и той ни закара с камионетката до вкъщи. Последното нещо, което му казах, беше, че не мога да си представя той да се страхува. В каквото и положение да попадне, ще може с няколко думи да се справи. — Тя замислено хрусна бисквитата, отпи една глътка от колата на Боби и каза: — Интересно, но знаеш ли, Беси, обзалагам се, че той не се е страхувал. Искам да кажа, както и да е станало, докрай ще твърдя — не е вярвал, че ще стане. Не с него!

Слънцето припичаше. Една малка лодка, „Естрелита“, беше закотвена в спокойното море. На борда й имаше четирима души — Дик, Пери, един млад мексиканец и Ото, богат германец на средна възраст.

— Моля. Пак — каза Ото и Пери, дърпайки струните на китарата, запя с глух сладък глас песен от планините Смоуки.

*На този свят, докато още жив съм,
мнозина хулят ме с най-черни думи,
но щом умра и сложат ме в ковчега,
в ръцете ми ще бутат бели лилии!
О, ти ми дай цветя, докато жив съм^[5]...*

След една седмица престой в Мексико Сити той и Дик отпътуваха на юг — Куернавака, Таксако, Акапулко. Именно в Акапулко, в едно долнопробно кабаре с „мюзикбокс“, бяха срещнали сърдечния космат Ото. Дик „го беше открил“. Но господинът, хамбургски адвокат, дошъл на летуване, „вече имаше приятел“ — един малък акапулканец, който наричаше себе си Каубой. „Той се оказа човек, който заслужава доверие — каза веднъж Пери за него. — Подъл като Юда, но, а-а-а, много забавно момче, тарикат от класа. И Дик го хареса. Погаждахме се чудесно.“

Каубой намери за татуираните скитници стая в къщата на свой чичо, зае се да подобри испанския език на Пери и споделяше с него и приятеля му облагите от връзката си с летовника. Заедно с германеца и на негова сметка те ядяха, пиеха и купуваха жени. Ото вероятно смяташе, че неговите песос са полезно похарчени, макар и само заради вицовете на Дик, които му харесваха. Всеки ден той вземаше под наем моторницата „Естрелита“, съоръжена за дълбоководен риболов, и четиримата приятели тръгваха да обикалят крайбрежието. Каубой управляваше лодката, Ото рисувахе и ловеше риба. Пери слагаше стръв на въдиците, мечтаеше, пееше и понякога ловеше риба. Дик не правеше нищо, само пъшкаше, оплакваше се от люлеенето, лежеше замаян и изтощен от слънцето като гущер на припек. Но Пери каза: „Това е то, окончателно! Така трябва да бъде!“ Но знаеше, че няма да продължи... че в действителност е обречено да спре тъкмо днес. Защото на другия ден Ото се връщаше в Германия, а Пери и Дик поемаха за Мексико Сити по настояване на Дик.

— Разбира се, бебчо — каза той, когато разискваха този въпрос. — Тук е хубаво и тъй нататък. Със слънцето зад гърба ти. Но мангизите се свършват, свършват... свършиха се. И след като продадем колата, какво ще ни остане?

Отговорът беше, че имаха много малко. По-голямата част от стоката, придобита в Канзас Сити чрез подписаните от Дик фалшиви чекове — камерата, копчетата за ръкавели, телевизорите, беше вече ликвидирана в Мексико Сити. Там продадоха на един полицаи, с когото Дик се бе запознал, бинокъл и сиво портативно радио марка „Зенит“.

— Ето какво ще направим. Ще се върнем в Мекс, ще продадем колата и аз може би ще намеря работа в някой гараж. Тъй или иначе,

там е по-интересно. По-големи възможности. Господи, положително мога още да използвам оная Инес.

Инес беше проститутка, която бе заговорила Дик на стълбите на Двореца на изкуствата в Мексико Сити. (Посещението там бе част от обиколката за разглеждане на града, предприета за удоволствие на Пери.) Тя беше осемнадесетгодишна и Дик ѝ обеща да се ожени за нея. Но същото беше обещал и на Мария, петдесетгодишна вдовица на един „много известен банкер“. Бяха се срещнали в някакъв бар и на другата сутрин тя му плати сума, равна на седем долара.

— Какво ще кажеш? — Дик попита Пери. — Ще продадем таратайката, ще си намерим работа. Ще си пестим мангизите, и да видим какво ще стане.

Сякаш Пери не можеше да предвиди точно какво ще стане. Да предположим, че за стария шевролет вземат двеста-триста. Дик, ако Пери го познаваше, а той добре го познаваше, щеше веднага да ги пръсне по водка и жени.

Докато Пери пееше, Ото го скицира в бележника си. Приликата беше приемлива и художникът бе схванал един не много очебиен аспект в лицето на модела си — палавостта, веселата детска злоба, която загатваше за някакъв женски купидон, насочил отровни стрели. Пери беше гол до кръста. („Срамуваше се“ да си махне панталоните, „срамуваше се“ да носи бански гащета, защото го беше страх, че видът на осакатените му крака ще „отврати“ хората, и затова въпреки леководолазните си мечти и всичките приказки за подводно плуване той нито веднъж не се бе потопил в морето.) Ото нанесе няколко от татуировките, които красяха прекалено мускулестия му гръден кош, раменете и малките му женствени мазолести ръце.

Бележникът, който Ото подари на Пери при раздялата, съдържаше и няколко скици на Дик „голи студии“.

Ото затвори скичника. Пери остави китарата, а Каубой вдигна котва и запали мотора. Беше време да се прибират. Бяха десет мили навътре и водата почна да тъмнее.

Пери увещаваеше Дик да полови риба.

— Може никога вече да не ни се удаде случай — каза той.

— Случай?

— Да хванем някоя голяма...

— Исусе, главата ми се цепи — каза Дик. — Болен съм. — Той често имаше силни като мигрена главоболия. Тогава главата му се „цепеше“. Смяташе, че са резултат от автомобилната катастрофа. — Моля ти се, бебчо. Хайде да бъдем много, много тихи.

Но само няколко минути по-късно Дик забрави болката си. Станал прав, той крещеше от възбуда. Ото и Каубой също викаха. Пери беше уловил „нещо едро“. Триметрова риба подскочи от водата, издигна се, изви се като дъга, гмурна се, потъна дълбоко, опъна въдицата, показа се, подскочи нагоре, падна и пак изскочи.

Мина повече от час, преди плувналите в пот рибари да я вмъкнат в лодката.

На пристанището в Акапулко има един старец с античен фотоапарат в дървена кутия и когато „Естрелита“ хвърли котва, Ото му нареди да направи шест снимки на Пери, застанал пред улова си. Технически работата на стареца беше лоша — снимките бяха кафяви и на черти. Но все пак бяха забележителни поради изражението на Пери, поради вида му на пълно задоволство, на блаженство, сякаш най-после, както в сънищата му, голямата жълта птица го беше отнесла в рая.

Един декемврийски следобед Пол Хелм кастреше цветната алея, която бе дала право на Бони Клътър да членува в градинарския клуб на Гардън Сити. Това беше тъжно занимание, защото той се сети за друг следобед, когато вършеше същата работа и Кениън му помагаше. Това беше последният път, когато видя Кениън жив, и Нанси, и всичките. Междувременно изтеклите седмици бяха много тежки за мистър Хелм. Той „не беше добре със здравето“ (по-зле, отколкото си мислеше, оставаха му по-малко от четири месеца да живее) и се тревожеше за много неща. За работата си най-напред. Съмняваше се, че ще я задържи още за дълго. Никой, изглежда, не знаеше, но той бе подразбрал, че „момичетата“ — Бевърли и Евиана, се готвят да продадат стопанството, макар че, както беше чул един да казва в кафенето, „няма кой да купи този голям имот, докато мистерията продължава“. „Не струваше“ да се мисли, че тук щяха да дойдат непознати, да жънат в „нашата“ земя. Мистър Хелм държеше на това, държеше заради Хърб. „Това място, бе казал Хърб, трябва да остане на

семейството.“ Друг път беше забелязал: „Надявам се, че тук винаги ще има някои Клътър и някои Хелм.“ Тъй каза Хърб само преди една година. Боже, какво щеше да прави, ако фермата се продаде? Чувстваше се „твърде стар, за да се приспособява някъде другаде“.

Все пак трябваше да работи и искаше да работи. Казваше, че не е от ония, които си събуват обувката и седят край печката. Но пък вярно бе, че сега фермата го безпокоеше: заключената къща, изоставеният кон на Нанси, който чакаше в полето, ароматът на гниещите ябълки под дърветата и отсъствието на гласове — Кениън да вика Нанси за телефона, подсвиркването на Хърб, веселото му „добро утро, Пол“. Той и Хърб се разбираха чудесно — никога не бяха разменяли сърдита дума. Тогава защо хората от шерифството продължаваха да го разпитват? Да не би да мислят, че „крие нещо“? Може би не трябваше изобщо да споменава за мексиканците. Беше съобщил на Ал Дюи, че към четири часа следобед, в събота на 14 ноември, деня на убийствата, двама мексиканци, единият с мустаци, а другият с белези от едра шарка, бяха дошли в „Ривър Вали“. Мистър Хелм ги видя да чукат на вратата на кабинета, видя Хърб да излиза и да разговаря с тях на поляната и приблизително десет минути по-късно непознатите си тръгнаха. „Изглеждаха сърдити.“ Мистър Хелм смяташе, че са дошли да търсят работа и не са намерили. За съжаление, макар много пъти да го викаха да разкаже своята версия за събитията през оня ден, той спомена за случката едва две седмици след престъплението, защото, както обясни на Дюи, „внезапно се сетих“. Но Дюи и някои от другите детективи като че не му повярваха и му го показаха. Сякаш това бе история, която е измислил, за да ги заблуди. Предпочитаха да вярват на Боб Джонсън, застрахователния агент. Той беше прекарал целия следобед в събота в разговор с мистър Клътър в кабинета му и беше „абсолютно сигурен“, че от два до шест и десет е бил единственият посетител на Хърб. Мистър Хелм също бе абсолютно сигурен: мексиканци; мустаци; белези от едра шарка; четири часа. Хърб би им казал на тия следователи, че той, Пол Хелм, говори истината, би ги убедил, че е човек „набожен, който си изкарва хляба с труд“. Но Хърб го нямаше вече.

Беше мъртъв. И Бони също. Прозорецът ѝ бе над градината и обикновено, когато тя имаше тежки пристъпи, мистър Хелм я беше виждал да стои с часове, вперила поглед в градината, сякаш това, което

гледаше, я омагьосваше. („Когато бях дете — каза тя веднъж на своя приятелка, — бях абсолютно сигурна, че дърветата и цветята са също като птиците и хората. Че мислят и разговарят помежду си. И че можем да ги чуем, ако наистина се опитаме. Просто трябва да опразним главата си от всякакъв шум. Да бъдем много тихи и да слушаме много внимателно. Понякога още вярвам в това. Но човек никога не може да бъде достатъчно тих...“)

Спомняйки си за Бони на прозореца, мистър Хелм погледна нагоре, сякаш очакваше да я види — призрак зад стъклата, и то не би го изумило повече от това, което наистина видя — една ръка, която държи пердето настрани, и едни очи. „Но — както го описа по-късно той — слънцето огряваше тая страна на къщата и правеше стъклото на прозореца вълнообразно. То блестеше и разкриваше предметите зад него. Когато мистър Хелм сложи ръка на очите си да ги засенчи и погледна пак, пердето беше пуснато, на прозореца нямаше никой. Очите ми не са съвсем добри и се запитах дали не са ми изиграли някоя шега — разправи той. — Но бях съвсем сигурен, че не са, че туй не е никакъв призрак, защото не вярвам в призраци. Тогава кой може да е? Да се промъква там, където никой няма право да влиза освен закона? И как са влезли? Всичко беше тъй добре заключено, сякаш радиото е предизвестило ураган. Това се чудех. Но не смятах да открия сам кой е вътре. Оставих, каквото правех, и пресякох през нивите за Холкъм. Щом стигнах там, телефонирах на шериф Робинсън. Обясних му, че някой се е промъкнал и шари в Клътьровата къща. Веднага пристигнаха униформени полицаи, шерифът и помощниците му, хората на КБР, Ал Дюи. Тъкмо когато ограждаха мястото и се готвеха да действат, входната врата се отвори. Излезе един човек на около тридесет години с тъп поглед, разрошена коса, когото никой от присъстващите не познаваше. На бедрото му имаше кобур с 38-калибров пистолет. Всички помислихме, това е човекът, който дойде и ги уби. Той не помръдваше. Стоеше тихо и примигваше. Взеха му оръжието и почнаха да го разпитват.“

Името на човека беше Адриан — Джонатан Даниел Адриан. Отиваше в Ню Мексико и в момента нямаше определен адрес. С каква цел се е вмъкнал в къщата на Клътьрови и как между другото е успял да го направи? Той им показа. (Беше дигнал капака на един резервоар, пропъзлял през тунела за тръби и се озовал в мазето.) А колкото за

това, защо е влязъл, отговори, че бил чел за случая и бил любопитен, просто искал да види как изглежда къщата. „И после — според това, което мистър Хелм си спомняше — някой го попита на автостоп ли пътува? На автостоп до Мексико? Не, каза той, пътувал с колата си. Паркирана е долу на алеята. И всички отидоха да търсят колата. Когато видяха какво има в нея, един от детективите, може да е бил Ал Дюи, му каза, каза на тоя Джонатан Даниел Адриан: «Е, мистър, изглежда ще имаме нещо да разискваме с вас.» Защото вътре в колата намериха 12-милиметрова ловджийска пушка и ловджийски нож.“

Хотелска стая в Мексико Сити. Грозен модерен скрин с огледало в лилаво боядисана рамка. В ъгъла на огледалото беше втъкнато печатно предупреждение от администрацията:

Su día termina a las 2 p.m.
Вашият ден изтича в 2 ч.

С други думи, гостите трябва да опразнят стаята до уречения час. В противен случай ще бъдат таксувани за още един ден — лукс, който сегашните обитатели не възнамеряваха да си позволят. Те само се чудеха дали ще могат да платят сумата, която вече дължаха. Защото всичко стана тъй, както беше предрекъл Пери. Дик продаде колата и три дни по-късно парите, по-малко от двеста долара, се бяха вече стопили. На четвъртия ден Дик излезе да търси почтена работа, а вечерта каза на Пери:

— Глупости! Знаеш ли какво плащат? Какви са *надниците*? За един специалист механик? Два долара на ден! Мексико! Сладур, наситих му се! Трябва да се махнем оттук. Обратно в Щатите. Не, сега няма да те слушам! Диаманти! Заровени съкровища! Събуди се, момченце! Няма ковчези със злато! Няма потопени кораби! А и няма да има! По дяволите, та ти дори не можеш да плуваш.

На другия ден взе назаем пари от по-богатата си годеница, вдовицата на банкера, Дик купи билети за автобуса, който щеше да ги откара през Сан Диего до Барстоу, Калифорния.

— След това — каза той — пеш.

Разбира се, Пери би могъл да се отправи нанякъде сам, да остане в Мексико и да се раздели с Дик. Да върви където ще. Защо не? Не е ли бил винаги „самотник“, без „истински приятели“. (Освен сивоокия, сивокос и „блестящ“ Уили Джей?) Но той се страхуваше да остави Дик. Само мисълта за това го караше да се чувства „като болен“, сякаш се мъчеше да се реши да „скочи от влак при скорост 99 мили в час“. Основата на неговия страх, или поне така вярваше той, бе новопоявилата се суеверна увереност, че „каквото трябва да се случи, няма да се случи“, докато той и Дик „са заедно“. И после суровостта в Диковите думи „събуди се“, войнствеността, с която изказа скриваното си досега мнение за мечтите и надеждите на Пери, го наскърбиха и шокираха, но същевременно го очароваха, почти възвърнаха предишната му вяра в грубия, „свършено мъжествения“, прагматичния, решителния Дик, на когото бе разрешил да го командва. И затова още при първите слънчеви лъчи на тази мразовита декемврийска утрин в Мексико Сити Пери се защура из незатоплената хотелска стая да събира и опакова принадлежностите си. Движеше се тихо, за да не събуди заспалите на едно от двете легла в стаята: Дик и по-младата му годеница Инес. За една своя вещ вече нямаше да има грижа. Последната вечер в Акапулко някакъв крадец беше задигнал китарата „Гибсън“ — беше офейкал с нея от едно крайбрежно кафене, където Пери, Ото, Дик и Каубой си казваха едно наситено с алкохолни пари довиждане. Пери беше много огорчен. Почувства, по-късно разправи той, „че това е наистина подло и низко“, и обясни:

— Имаш китара дълго време, както аз имах тази, мажеш я, лъскаш я, нагаждаш гласа си към нея, отнасяш се с нея като към момиче, от което наистина имаш нужда. Тя става почти светиня.

Но ако за загубената си китара вече нямаше да има никаква грижа, то останалите му вещи бяха голям проблем. Тъй като той и Дик щяха сега да пътуват пеш или на автостоп, ясно беше, че могат да носят със себе си само няколко ризи и чорапи. Останалата част от дрехите си трябваше да изпратят по пощата и Пери беше вече напълнил една мукавена кутия (заедно с мръсното бельо той сложи в нея два чифта високи обувки, единият чифт с подметки от типа „котешка лапа“, а другият с ромбовидни нарязи на подметките), адресира я до себе си, колетна служба, Лас Вегас, Невада.

Но главният въпрос, който му причиняваше сърдечна болка, беше какво да прави с тъй обичната си колекция от спомени. Двете огромни тежки кутии, пълни с книги, географски карти, пожълтели писма, текстове на песни, стихове, необикновени сувенири (тиранти и колан, направени от кожата на невадски гърмящи змии, които саморъчно бе убивал, едно еротично „нецуке“, купено от Киото, вкаменено дървено джудже, също от Япония, лапата на мечка от Аляска). Вероятно най-доброто разрешение, поне най-доброто, което Пери можеше да измисли, беше да остави багажа си при Исус. „Исус“ беше барман в кафенето срещу хотела и според Пери беше положително човек, на когото може да се разчита, че ще върне кутиите при поискване (възнамеряваше да ги поиска, щом има „установен адрес“).

Все пак някои неща бяха твърде ценни, за да рискува да ги загуби. Затова, докато любовниците спяха и времето пълзеше към 2 ч. следобед, Пери прегледа стари писма, снимки, изрезки и избра онези спомени, които искаше да вземе със себе си. Между тях беше едно лошо напечатано съчинение, озаглавено: „Историята на живота на мойто момче“. Автор на този ръкопис беше бащата на Пери, който в усилието си да помогне на сина си да бъде предсрочно пуснат от канзаския затвор, го беше написал през декември миналата година и го беше изпратил на канзаската щатска комисия за предсрочно освобождаване. Този документ Пери беше чел поне сто пъти и винаги с интерес.

ДЕТСТВО. — С удоволствие ще ви кажа, тъй както го виждам, и хубавото и лошото. Да, раждането на Пери беше нормално. Здрав — да. Да, можах да съ грижа за него както трябва, докато жена ми съ превърна на безсрамен пияница, когато децата бяха на училищна възраст. Весел нрав — и да, и не, много сериозен, ако съ отнасят несправедливо към него, никога не забравя. Аз също пазя обещаниата си и го каръм и той да прави същото. Жена ми беше друга. Живеехме вън от града. Ний сме хора, които обичат да живеят на открито. Нъучих децата си на Златното правило. Живей и устави и другите дъ живеят и

много пъти моите деца съ издаваха едно друго, когато някое правеше пакост и виновният винаги признаваше, излизаше напред, готов да го напердаша. И да обещавай, чи ще бъди добро, и винаги свършваха работата си бързо и с готовност, за да съ свободни да играят. Винаги най-напред съ измиваха сутрин, обличаха чисти дрехи, много бях строг по отношение на туй и на лоши постъпки спрямо другите и ако други деца съ отнасят лошо с тях, карах ги да спрът да играят с тях. Децата ни не ни създаваха безпокойство, докату бяхме заедно. Всичко започна, когато жена ми поиска да отиде в Града и да живеи буен живот, и избяга там. Оставих я да върви, казах й „довиждане“, докато вземаше колата, и мъ остави (туй беше през Кризата). Моите деца ревяха с цяло гърло. Тя само ги кълнеше и казваше, че те ще избягат по-късно, за да дойдат да мъ видят. Побесня от яд и после каза, че ще накара децата да мъ намразят, и тя успя, но не и с Пери. От любов към децата няколко месеца по-късно отидъх да ги намеря и ги открих в Сан Франциско, без да знай жена ми. Опитах съ да ги видя в училище. Но жена ми наредила на учителката да не ми разрешава да ги виждам. Успях да ги видя, когату играеха в училищния двор, и съ изненадах, когату ми казаха: „Мама ни забрани да говорим с тебе.“ Всички, с изключение на Пери. Той беше друг. Прегърна ме и искаше да избяга с мене. Казах му *Не*. Но след училище избягал в кантората на моя адвокат Ринзо Търко. Заведох мойто момче обратно при майка му и напуснах града. Пери по-късно ми каза, че майка му казала да си търси друг дом. Докато бях при нея, децата скитаха, където си искаха. Разбирам, че Пери имал неприятности. Аз исках тя да поиска развод, което и направи след около година. С нейното пиене и хаймануване, съжителство с по-млад мъж, аз оспорвъх решението за развод и получих пълна опека над децата. Взех Пери в моя дом, да живеи при мене. Другите деца бяха дадени в сиропиталище, защото не можех да ги взема при себе си, а те понеже бяха наполовин

индианска кръв, социални грижи се зае с тях, както аз настоях.

Туй беше по време на Кризата. Получавах много малка надница. По онуй време имах малко земя и малка къща. Пери и аз живеехме спокойно заедно. Но сърцето ми беше наскърбено, обичах и другите си деца. Затуй го ударих на скитане, да забравя всичко. Изкарвах хляба и за двама ни. Продадох имота и живеехме в „къща на колелета“. Пери ходеше на училище толкова често, колкото беше възможно. Той не обичаше много да ходи на училище. Той учи бързо и никога не е имал неприятности с другите деца. Само когато Хулиганът му хвърлеше око. Пери беше нисък и набит — ново дете в училище, и те съмъчеха да го тормозят. Но откриха, че е готов да се бори за правата си. Тоз беше начинът, по който възпитавах моите деца. Винаги им казвах, не почвай да съ бийш, защото, ако го направиш, ще ти ударя бой, като съ науча. Но ако другите деца почнат да съ бият, не оставай по-долу от тях. Веднъж едно дете, два пъти по-голямо от него, съ затича към него и го удари. За негова изненада Пери го събори и му удари хубав бой. Бях му дал няколко съвета по борба. Защото някога съ боксирах и съ борих. Директорката на училището и останалите деца гледаха борбата. Директорката обичаше Голямото дете. Да гледа как Пери го пердаши, беше свръх силите й. След туй Пери стана цар на децата. Ако някое се опиташе да малтретира друго, помалко, Пери веднага оправяше работата. Сега дори и Хулиганът се страхуваше вече от Пери и беше принуден да е добър. Но туй оскърбяваше директорката и тя дойде да ми се оплаква от побоищата на Пери в училище. Казах й, че знам всичко и нямам намерение да оставя мойто момче да бъде бито от децата два пъти по-едри от него. Питам я защо оставя оня Хулиган да бий другите деца. Казах й, че Пери има право да съ защитава. Пери никога не почва пръв и че аз ще съ намеса в тая работа. Казах й, че съседите и техните деца много харесват Пери. Казах й също, че много скоро ще отпиша Пери от нейното училище

и ще го преместя в друг щат. Което и направих. Пери не е Ангел, той е грешил много пъти, като всички деца. Правото е право, кривото — криво. Не оправдавам лошите му постъпки. Той трябва да плаща по Трудния начин, когато сгреша, Законът е Господар, той вече е научил туй.

МЛАДОСТ. — Пери влезе в търговската морска флота през втората война. Аз отидох в Аляска и по-късно той дойде при мен. Бях трапер, продавах кожи, а първата зима Пери работеше в службата по пътищата в Аляска. После работи малко време по железопътната линия. Не можа да намери работа, която да му харесва. Да, даваше ми от време на време по един долар, когато имаше. Изпращаше ми 30 на месец, докато беше в корейската война, от началото до края, и беше демобилизиран в Сиатъл. С почести, доколкото знам. Той има влечение към механиката. Булдозъри, влекачи, риначки, тежки товарни камиони от всякакъв вид съ неговата слабост. За практиката, която е имал, наистина е добър. Малко нещо неспокоен и луд по скорости с мотоциклети и леки коли. Но откакто добре опита какво прави скоростта и счупи два крака и удари бедрата си, намалил е бързината, сигурен съм.

ЗАБАВЛЕНИЯ — ИНТЕРЕСИ. — Да, имал е няколко приятелки, но щом открий, че някое момиче съ отнася лошо с него или несериозно, той го зарязва. Никога не е бил женен, доколкото знам. Мойте неприятности с майка му го направиха малко нещо страхлив. Аз съм Трезвен Човек и доколкото знам, Пери също е човек, който не обича да пий. Пери прилича много на мене. Обича Компания от свесни хора, които живеят на открито, той като мене обича да е сам, също най обича да работи за себе си. Както и аз. Аз мога да работя всякакви работи, тъй да се каже, но съм майстор в някои. Такъв е и Пери. Научих го

как да си изкарва прехраната като трапер, златотърсач, дърводелец, дървар, коняр и т.н. Аз знам да готвя, той също, не професионален готвач, просто обикновено готвене за себе си. Меси и пече хляб и т.н., ходи на лов, лови риба, поставя капани, прави почти всичко друго. Както казах по-рано, Пери обича да си е сам Господар и ако му се даде възможност да върши работа, която харесва, покажете му как да я върши и после го оставете сам, тогава той с гордост ще я върши. Ако види, че шефа цени работата му, ще е готов да направи всичко за него. Но не бъдете груби с него. Кажете му спокойно как искате тя да се върши. Той е много *чувствителен*, много лесно се наскърбява, като мене. Напуснал съм вече няколко служби и Пери също — заради мръсни шефове. Пери не е учил много и аз не съм, стигнал съм до втората читанка. Но не мислете, че не сме умни. Аз съм самоук и Пери също. *Чиновническата* служба не е за Пери или за мене. Но работа на открито можем да научим и ако не можем, покажете на него или на мене и за един-два дена можем да овладеем една машина или работа. Книгите не влизат в сметката. Истинският опит веднага ни учи, ако искаме да работим. Преди всичко трябва да ни харесва работата. Но сега той е сакат и почти на средна възраст. Пери знай, че Предприемачите не го искат, сакатите не могат да намерят работа при тежък физически труд, освен ако Предприемачът те познава. Той почва да съзнава туй, почва да търси по-лек начин да се издържа, съобразява се с моя живот. Сигурен съм, че съм прав. Също мисля, че скоростта не е вече негова слабост. Забелязвам всичко туй от писмата му до мене. Той казва: „Внимавай, татко, не карай, ако ти се спи. По-добре спри и почини край пътя.“ Туй са същите думи, които аз му казвах. Сега той ми ги казва. Получил е един урок. Както аз го виждам, Пери е получил един урок, който никога няма да забрави. Свободата значи всичко за него. Никога вече няма да го сложите зад решетките. Съвсем съм сигурен, че съм прав. Забелязвам голяма промяна в начина на говоренето му.

Дълбоко съжалява за грешката си, той ми го каза. Знам също, че се срамува да среща познати; не им казва, че е бил зад решетките. Помоли ме да не споменавам пред приятелите му къде е. Когато ми писа и ми каза, че е зад решетките, аз му казах, нека туй да ти е за урок, че се радвам, че стана по тоя начин, когато можеше да бъде по-лошо. Някой можеше да го застреля. Казах му още да си излежи срока зад решетките с усмивка „сам си го направих“. Ти знайш да се държиш по-добре. Не съм те възпитавал да крадеш от другите, затуй не ми се оплаквай, колко е тежко в затвора. Бъди добро момче в затвора. И той обеща, че ще бъде. Надявам се, че е добър затворник. Сигурен съм, че никой няма да го накара да краде пак. *Законът* е господар, той знае туй. Той обича свободата си.

Много добре знам, че Пери е добър, ако се отнасят добре с него. Отнасяйте се подло и ще трябва да се борите с електрически трион. Можете да му доверите всякаква сума пари, ако сте му приятел. Ще прави, каквото му кажете, няма да открадне стотинка от приятеля си или от другия. Преди да се случи туй. И аз истински вярвам, че до края на живота си той ще бъде честен човек. Той наистина открадна нещо. Заедно с едни други, когато беше малък. Само питайте Пери дали съм му бил добър баща, питайте го дали майка му е била добра с него във Фриско. Пери знай кое е добро за него. Вий му дадохте урок, който той ще помни винаги. Той знай, кога трябва да се примири. Знай, че животът е твърде кратък и сладък, за да се прекара зад решетките.

РОДНИНИ. — Една сестра Бобо, женена, и аз неговият баща, е всичко на света, което има Пери. Бобо и мъжът ѝ се издържат сами. Имат дом, а аз съм способен и деен и мога да се грижа сам за себе си. Продадох къщичката си в Аляска преди две години. Имам намерение да си купя друго малко място догодина. Открих няколко интересни минерални периметри и се надявам да спечеля

нещо от тях. Освен туй не съм се отказал от златотърсачеството. Също съм помолен да напиша за художествената дърворезба и за прочутата Траперска къщичка, която построих в Аляска, която ми беше дом, позната на всички туристи, които пътуват с кола, като спирка за почивка, и може да я напиша. Всичко, което имам, ще споделя с Пери. Всеки път, когато ям, и той ще яде, и когато умра, имам застраховка, която ще му се изплати, тъй че той ще може да почне нов живот, когато бъде свободен. В случай че тогаз не съм жив.

Тази биография винаги предизвикваше буря от различни чувства у Пери. Най-напред самосъжаление, а после любов и ненавист едновременно, обаче ненавистта неизменно вземаше връх. И повечето от спомените, които тя събуждаше, бяха нежелани. Всъщност първата част от живота му, която Пери можеше да си спомни, беше ценна — фрагмент от аплодисменти и обаяние. Беше може би тригодишен и седеше със сестрите си и по-големия си брат на пейките на едно открито родео. На арената стройно момиче от племето чероки яздеше див кон, „мъжки мустанг“, и отпуснатата ѝ коса се мятеше напред-назад, вееше се като косата на танцьорка на фламенко. Името на момичето беше Фло Бъксин, бе професионална изпълнителка на родео, „шампион ездач на мустанги“. Такъв беше и съпругът ѝ Текс Джон Смит. По време на турнето на „Уестърн Родео“ красивата индианка и симпатичният ирландски каубой се бяха срещнали, ожениха се и имаха четирите деца, които сега седяха на пейките. (А Пери си спомняше много подобни родео спектакли — виждаше баща си да подскача в кръг от въртящо ласо, майка си със сребърни и тюркоазни гривни, дрънчащи по китките ѝ, да язди с бясна скорост и да изпълнява различни номера. И всичко туй изпълняваше най-малкото дете с възторжено вълнение и караше тълпите в градчетата от Тексас до Орегон да „стават на крака и да ръкопляска“.)

Докато Пери стана на пет години, двойката „Тексас и Фло“ продължиха да обикалят със своя номер Родео. Но този начин на живот не беше „бидон“ със сладолед. Пери разправи веднъж: „Шестимата пътувахме с един стар камион, спяхме в него, хранехме се понякога

само с каша, шоколад и кондензирано мляко, захарта в него разслаби бърбреците ми. Затова винаги намокрях леглото си.“ Все пак това не беше нещастно съществуване особено за едно малко момче, което се гордее с родителите си, възхищава се от майсторството и куража им — положително по-щастлив живот от онзи, който настъпва по-късно. Защото поради заболяване Фло и Текс бяха принудени да се оттеглят от занаята си. Установиха се близо до Рино, Невада. Биеха се и Фло „обикна уискито“, а когато Пери стана на шест години, замина за Сан Франциско и взе децата със себе си. Стана точно тъй, както старият човек беше писал: „Оставих я да върви, казах ѝ довиждане, докато вземаше колата и мъ устави (тува беше при Кризата). Моите деца ревяха с цяло гърло. Тя само ги кълнеше и казваше, че те ще избягат по-късно, за да дойдът да мъ видят“. И наистина през следващите три години Пери бяга няколко пъти, реши да намери баща си, защото бе вече загубил майка си, научил се беше „да я презира“. Алкохолът промени лицето, надебели фигурата на някогашната стройна и подвижна индианска девойка от племето чероки, „отрови душата ѝ“, изостри езика ѝ до най-долна степен, така притъпи самоуважението ѝ, че тя просто не си правеше труда да пита за имената на пристанищните хамали, на трамвайните кондуктори и други подобни, които приемаха, каквото тя безплатно им предлагаше (само настояваше да пият най-напред с нея и да танцуват под звуците на един стар грамофон).

Следователно, както си припомняше Пери: „Винаги мислех за татко, надявах се, че ще дойде и ще ни отведе. Спомням си, сякаш е станало преди секунда, когато го видях пак. Стоеше в училищния двор. Но татко не поиска да ми помогне. Каза ми да бъда послушен, притисна ме до себе си и си отиде. Скоро след това майка ми ме настани в едно католическо сиропиталище, онова, където Черните вдовици бяха винаги против мен. Биеха ме. Защото си мокрех леглото. Това е една от причините да не понасям калугерки. И бог. И религия. Но по-късно открих, че има и по-лоши хора. Защото след два месеца ме изхвърлиха от сиропиталището и тя (майка му) ме настани на още по-лошо място. Приют за деца, оглавяван от Армията на спасението^[6]. И там ме мразеха, че си мокрех леглото и защото бях полуиндианец. Имаше една сестра, наричаше ме «мръсен негър» и казваше, че няма разлика между мръсни негри и индианци. А каква мръсница беше самата тя! Изчадие! Ето какво правеше. Напълваше една вана с

леденостудена вода, слагаше ме вътре и ме държеше потопен, докато посинея. Почти се удавах. Но разбраха какво прави, кучката! Защото хванах пневмония и едва не пукнах. Докато бях много болен, татко се върна. Когато оздравях, той ме отведе.“

Почти цяла година бащата и синът живяха в къщата близо до Рино и Пери ходеше на училище. „Завърших трети клас — припомня си Пери. — И това бе краят. Никога вече не се върнах в училище. Защото през лятото татко построи един примитивен трейлър и го нарече «къща на колелета». В него имаше два нара и мъничко преградено място за готвене. Печката беше хубава. Всичко можеше да се готви на нея. Печяхме си хляб. Правех консерви, туршии от ябълки, ябълково желе. Тъй или иначе, следващите шест години обикаляхме страната. Никъде не се застоявахме дълго. Когато останехме някъде за по-дълго време, хората почнаха да се заглеждат в татко, да се държат тъй, сякаш той беше някакъв рядък екземпляр. А аз мразех това, мъчно ми беше. Защото тогава го обичах, макар че понякога беше груб с мен... Деспотичен като дявол. Но тогава го обичах. Затова винаги се радвах, когато пътувахме.“ А те „пътуваха“ за Уайоминг, Айдахо, Орегон, накрая Аляска. В Аляска Текс научи своя син да мечтае за злато, да го търси в пясъчните плитчини на снежните потоци. Там Пери се научи и да си служи с оръжие, да одира кожата на мечки, да намира дири на вълци и елени.

„Колко беше студено, господи — припомняше си Пери. — Татко и аз спяхме притиснати един до друг, завити с одеяла и мечи кожи. Призори приготвих закуската; бисквити и петмез, пържено месо и тръгнахме да си изкарваме хляба. Всичко щеше да бъде наред, ако не бях пораснал. Колкото по-голям ставах, толкова по-малко ценях татко. От една страна, знаеше всичко, но, от друга — нищо не знаеше. Не ме познаваше. Не си мръдваше ума ни йота, за да ме разбере. Например че започнах да свиря на хармоника още от първия път, когато една ми попадна в ръцете. И на китара. По природа бях много музикален, а това татко не съзнаваше. И не се интересуваше. Обичах и да чета. Да подобрявам речника си. Да съчинявам песни. Можех и да рисувам. Но никога никой не ме насърчи — нито той, нито някой друг. Нощем лежах буден — отчасти, защото се мъчех да контролирам мехура си, и отчасти, защото непрекъснато мислех. Винаги когато беше толкова студено, че не можеше да се диша, си мислех за Хавай... за един филм,

който бях гледал... с Дороти Ламур. Искях да отида там... където беше слънцето... И ходиш облечен само с трева и цветя.“

Една мека вечер по време на войната през 1945 Пери, облечен много по-плътно, се намери в един салон за татуиране в Хонолулу, където татуираха змии и кинжал на лявата му ръка — над китката. Той се озова там по следния начин: скарване с баща си, пътуване на автостоп от хижата в Аляска до Сиатъл, посещение в бюрото за рекрутиране на моряци за търговския флот. „Но никога не бих постъпил там, ако знаех какво ме чака — каза веднъж Пери. — Работата никак не ми тежеше, харесваше ми да бъда моряк — пристанищата и тъй нататък. Но цариците на парахода не ме оставяха на мира. Едно шестнадесетгодишно дете, едно дребно момче... Разбира се, можех да се оправя сам. Но много от цариците, както знаете, не са женствени. Дявол да го вземе, срещал съм такива, които могат да хвърлят игрална маса през прозореца и пианото след нея. Този вид хора могат да ти извадят душата, особено когато са двама, сдружават се и те нападат, а ти си още само едно дете. Направо те карат да ти се прииска да се самоубиеш. Години по-късно, когато постъпих в армията и бях изпратен в Корея — същият проблем се яви. Имах добра репутация в казармата. Наградиха ме с бронзова звезда. Но никога не ме повишиха. След четири години воюване, през цялата проклетата корейска война, трябваше поне да стана ефрейтор. Но не станах. Знаете ли защо? Защото сержантът ни беше грубиян. Защото не се съгласих... Ех, как мразя тая работа! Не мога да я понасям! Макар че... не знам... някои хомосексуалисти са ми били много симпатични. Докато не се опитваха. Най-скъпият ми приятел, много чувствителен и интелигентен, се оказа такъв.“

Във времето между напускането на търговския флот и постъпването си в армията Пери се беше сдобрил с баща си, който, след като синът му го остави, се премести в Невада и после пак в Аляска. В 1952 — годината, в която Пери беше демобилизиран, старецът бе погълнат от планове, които щяха да сложат край на пътуванията му. „Татко беше в треска — разправи Пери. — Писа ми, че е купил парче земя край шосето за Анкъридж. Пишеше ми, че щял да построи там ловджийска хижа, място за туристи. «Леговището на траперите» — така щеше да се нарича хижата. И ме помоли да отида веднага да му помогна при строежа. Сигурен беше, че ще натрупаме

пари. Добре, но когато бях още в армията, в казармата на Форт Люис, Вашингтон, бях си купил мотоциклет (смъртоциклети би трябвало да ги наричат) и щом ме демобилизираха, тръгнах за Аляска. Стигнах до Белингъм, горе на границата. Валеше дъжд. Моторът ми се подхлъзна.“

Катастрофата забави отиването му в Аляска с цяла година. Половин година мина в операции и лежане в болница. Другата половина той прекара в горския дом на един млад индиански дървар и рибар, близо до Белингъм, възстановявайки здравето си. „Джо Джеймс. Той и жена му ме приеха като свой. Разликата във възрастта ни беше само две-три години, но те се отнасяха с мен като към свой син. Това беше хубаво, защото се грижеха за децата си и ги обичаха. По онова време имаха четири, после числото им стигна до седем. Джо и семейството му бяха много добри към мен. Бях с патерици и доста безпомощен. Просто трябваше да седя и за да се чувствам полезен, почнах нещо като училище. Учениците бяха децата на Джо и децата на някои техни съседи. Класовете водехме във всекидневната. Учех ги да свирят на хармоника и китара. Да рисуват и пишат красиво. Всеки, който види почерка ми, казва, че е хубав. Вярно е, и то защото веднъж си купих учебник по краснопис и се упражнявах, докато почнах да пиша също като в учебника. Четяхме и приказки — децата четяха поред и аз ги поправях, докато четяха. Беше забавно. Обичам деца. Малки деца. Хубаво беше тогава. Но дойде пролетта. Можех да вървя, макар че краката ме боляха. А татко още ме чакаше.“

Чакаше, но не бездействаше. Когато Пери пристигна на определеното за хижата място, баща му беше свършил най-трудната работа сам. Беше почистил терена, насякъл необходимия дървен материал, натрошил и пренесъл с количка вагони чакъл. „Но не почваше строежа, докато аз не дойда. Всяко проклето нещо направихме сами. От време на време ни помагаше един индианец. Татко беше се вманиачил. Нямах значение какво беше времето — снежни бури, дъждове, вятър, който поваляше дърветата, — ние строяхме. В деня, в който покривът беше готов, татко танцува по него, вика, смя се, изигра една жига. Е, стана доста необикновена хижа. В нея можеха да преспиват двадесет души. В трапезарията имаше голяма камина. Имаше фоайе за коктейли. Там щях да забавлявам гостите. Да пея и т.н. Открихме бизнеса в 1953.“

Но очакваните ловци не се появиха. Обикновени туристи, малкото, които капеха по пътя, спираха от време на време да фотографират невероятната недодяланост на „Леговището на траперите“, но рядко оставаха да пренощуват. Известно време се залъгахме. Мислехме, че ще се популяризира. Татко опита известни трикове. Направи „Градина на спомените“ с „Кладенец на пожеланията“. Сложи рисувани реклами по шосето. Но нищо не помогна. Когато разбра това и видя, че няма полза, че всичко, което сме направили, е да затрием себе си и парите си, почна да си го изкарва на мен. Да ме командва. Да се озлобява. Да казва, че не съм свършил полагаемата ми се част от работата. Вината не беше негова, както не беше и моя. В такова състояние, без пари, с малко храна, нямаше как да не газим по нервите си. Дойде момент, когато бяхме направо гладни. За което привидно се счепкахме. За една бисквита. Татко грабна една бисквита от ръката ми и каза, че ям прекалено много и какво лакомо егоистично копеле съм и защо не се махна. Че не иска да стоя повече там. Продължи тъй, докато не изтряях. Ръцете ми сграбчиха гърлото му. Моите ръце — но не можех да ги контролирам. Те искаха да го удушат. Татко е гъвкав и хитър борец. Отскубна се и хукна за пушката си. Върна се и я насочи срещу мен. Каза: „Погледни ме, Пери. Аз съм последното живо същество, което виждаш.“ Не мръднах. Но той разбра, че пушката дори не е пълна, и почна да плаче. Седна на пода и зарева като дете. После, предполагам, мен вече не ме беше яд на него. Жал ми беше. За двама ни. Но от това нямаше никаква полза — нищо не можех да му кажа. Излязох да се поразходя. Беше април, но в гората имаше дълбок сняг. Вървах, докато падна здрач. Когато се върнах, хижата беше тъмна, вратите заключени. И всичко, което притежавах, лежеше вън на снега, където го беше изхвърлил татко. Книги. Дрехи. Така ги и оставих. Вдигнах само китарата и тръгнах по шосето. Нямах нито долар в джоба си. Около полунощ един камион спря да ме вземе. Шофьорът ме попита къде отивам. Казах му: „Накъдето вие сте тръгнали. Там отивам.“

Няколко седмици по-късно, след като пак се подслони при семейство Джеймс, Пери реши къде точно да отиде — Урстър, Масачузетс — родния град на „един приятел от казармата“, който, смяташе Пери, може да го приеме и да му помогне да намери „добре платена работа“. Различни отклонения удължиха пътуването му на

изток; ми чинии в един ресторант в Омаха, помпа бензин в един гараж в Оклахома, работи един месец в някакво ранчо в Тексас. През юли 1955 г. беше стигнал, на път за Урстър, до едно канзаско градче Филипсбърг и там „съдбата“ под формата на „лоша компания“ се изяви. „Името му беше Смит — каза Пери. — Също като моето. Дори не си спомням първото му име. Просто някой, с когото се запознах някъде. Той имаше кола и каза, че ще ме закара до Чикаго. Тъй или иначе, като минавахме през Канзас, стигнахме до това малко място Филипсбърг и спряхме да разгледаме една географска карта. Мисля, че беше неделя. Магазините бяха затворени. Улиците тихи. Моят приятел там, господ да го поживи, се огледа наоколо и «предложи» да се вмъкнат в едно съседно здание «Чандлър Сейлз къмпъни».“ Пери се съгласи и те влязоха с взлом в празните помещения и задигнаха няколко канцеларски пособия (пишещи и сметачни машини). И с това би се свършило, ако няколко дни по-късно крадците не бяха нарушили правилата за уличното движение в град Сейнт Джоузеф, Мисури. „Нещата бяха още в колата. Полицаят, който ни спря, искаше да знае от къде сме ги взели. Направиха една малка проверка и, както те казват, бяхме «възвърнати» във Филипсбърг, Канзас. А там хората си имат много уютен затвор. Или затвори, ако предпочитате.“ Но вътре в четиридесет и осем часа Пери и съучастникът му намериха отворен прозорец, скочиха през него, откраднаха една кола и се упътиха на северозапад — Мак Кук, Небраска. „Скоро мистър Смит и аз се разделихме. Не знам изобщо какво е станало с него. Ние двамата влязохме в списъка на «търсените» от ФБР. Но доколкото *знам*, него никога не го хванаха.“

Един дъждовен следобед през ноември, същата година, Пери слезе от автобуса на компанията „Грейхаунд“ в Урстър, масачузетски фабричен град със стръмни улици, които и в най-хубаво време изглеждат мрачни и недружелюбни. „Намерих къщата, където живееше приятелят ми. Приятелят ми от войната в Корея. Но хората там ми казаха, че е напуснал преди шест месеца и нямат представа къде е отишъл. Много жалко, голямо разочарование, край на света и други подобни... И така намерих един магазин за алкохолни напитки, купих си кило и половина италианско червено вино, върнах се на автобусната спирка, седнах там, пих си виното и се постоплих. Наистина се забавлявах, докато дойде един и ме арестува за

скитничество.“ Полицията вписа Пери като „Боб Търнър“, име, което си беше присвоил, защото неговото беше вече в списъка на ФБР. Лежа в затвора четиринадесет дни, глобиха го десет долара и в друг дъждовен ноемврийски следобед замина от Урстър. „Отидох в Ню Йорк и си взех стая в един хотел на Осмо авеню — каза Пери. — Близо до 42-ра улица. Най-после си намерих работа — нощна. В един пасаж с евтини магазинчета върших това-онова. Точно на 42-ра улица до един ресторант. Там се хранех — *когато* се хранех. За три месеца нито веднъж не излязох от квартала Бродуей. Само защото нямах подходящи дрехи. Чифт каубойски панталони и ботуши. Но на 42-ра улица никой не обръща внимание, всичко минава — *всичко*. В живота си не съм виждал толкова много чешити.“

Той изкара зимата в онзи грозен, осветен с неонова светлина квартал, чийто въздух е пропит от миризмата на пуканки, горещи кренвирши, оранжада. И тогава, една светла мартенска сутрин в навечерието на пролетта, както той си спомня, „две ченгета от ФБР ме събудиха. Арестуваха ме в хотела. Бум! — По етапен ред обратно в Канзас. Във Филипсбърг. В същия оня уютен затвор. Разпитваха ме на кръст — кражба, бягство от затвора, кражба на кола. Дадоха ми пет до десет години. В Лансинг. След като поседях там, писах на татко. Съобщих му новината. Писах и на Барбара, моята сестра. По това време, с течение на годините, само тя ми бе останала. Джими се самоуби, Фърн се хвърли от прозореца. Майка ми умря преди осем години. Нямах никого освен татко и Барбара.“

Между избраните неща, които Пери предпочиташе да не оставя в хотелската стая в Мексико Сити, имаше и едно писмо от Барбара. Писмото, написано с доста ясен почерк, беше от 28 април 1958 г., приблизително две години след влизането на Пери в затвора:

Мили братко Пери,

Днес получихме 2-то ти писмо и прости ме, че не писах по-рано. Времето тук, като и при теб, се стопля и може би ме хваща пролетна треска, но ще се постарая да не се разболявам. Първото ти писмо много ме обезпокои, както, сигурна съм, ти си подозирал, но туй не е причината да не ти пиша. Вярно е, че съм постоянно заета с децата и

трудно намирам време да седна и събера мислите си, да ти напиша писмо, каквото искам да ти пиша от известно време. Джони се научи да отваря вратите, да се качва по столовете и по другите мебели и постоянно се страхувам да не падне.

Мога от време на време да оставям децата на двора да си играят, но винаги трябва да отивам с тях, тъй като могат да се ударят, ако не внимавам. Но нищо не е вечно и знам, че ще ми е мъчно, когато почнат да тичат из квартала и аз няма да знам какво правят. Ето няколко статистики, ако това те интересува.

	Височина	Тегло	Номер на обувката
Фреди	80 см	13,500 кг	23
Бейби	90 см	15 кг	24
Дони	68 см	13 кг	22

Както виждаш, Дони е доста едро дете за 15-месечно бебе, има 16 зъба и е живо и умно момченце — хората не могат да не го обичат. Носи същия номер дрехи като Бейби и Фреди, само че панталоните им са му още много дълги.

Ще се помъча да ти напиша дълго писмо, затова сигурно на много пъти ще прекъсвам, както сега, понеже точно е време за банята на Дони — Бейби и Фреди се окъпаха тази сутрин и тъй като е доста студено, прибрала съм ги вътре. Скоро ще продължа.

За писането ми на машина — Първо — аз не мога да лъжа! Не съм машинописка. Пиша с 1 до 5 пръста и макар че се справям и помагам на големия Фред в работата му, това, което на мен взема 1 час, да го напиша, сигурно ще вземе 15 минути на някой опитен. Сериозно, нямам нито време, нито *желание* да уча професионално. Но мисля, че е чудесно, дето си постояненствал и си станал такъв отличен машинописец. Наистина смятам, че ние много лесно се приспособяваме (Джими, Фърн, ти и аз) и всички сме надарени с основен усет към артистичното — между другите неща. Дори и мама и татко бяха артистични.

Убедена съм, че никой от нас не трябва да обвинява *никого за това*, което сме направили с личния си живот. Доказано е, че на 7-год. възраст повечето от нас са стигнали *възрастта на разума*, което значи, че на тази възраст ние *разбираме и знаем* разликата между редното и нередното. Разбира се, обстановката играе ужасно важна роля в живота ни, както католическият пансион игра в моя — аз съм много признателна за това влияние. А Джими беше най-силният от всички ни. Помня как работеше и ходеше на училище, когато нямаше кой да му каже да ходи, и то беше негово собствено желание, да направи нещо от себе си. Никога няма да узнаем причината за туй, което стана накрая, защо направи туй, което направи, но мен още ме боли, като си помисля. Такава загуба! Но ние много рядко можем да контролираме слабостите си, а това се отнася и до Фърн, и до стотици хиляди други хора, включително и до нас, защото всички имаме слабости. При теб — не зная каква е твоята слабост, но чувствам — не е срамата да имаш *мръсно лице* — *срамата е да го оставяш мръсно*.

Най-искрено и с обич към тебе, Пери, защото ти си ми единственият жив брат и си вуйчо на децата ми, ти казвам, че не мога да се съглася, нито да приема за редно отношението ти към нашия баща. И към затварянето ти. То е справедливо. Ако те хваща яд, по-добре успокой се, защото аз разбирам, че никой от нас не приема радостно критика и естествено е да се чувства известна неприязън към онзи, който критикува, затова очаквам едно-две неща: а) да не ми пишеш изобщо или б) да ми пишеш точно какво мислиш за мен.

Надявам се, че греша, и искрено вярвам, че доста ще си помислиш върху това писмо и ще се помъчиш да разбереш как някой друг се чувства. Моля ти се, разбери, аз знам, че не съм авторитет, и не се хваля с голяма интелигентност или образование, но твърдо вярвам, че съм нормален човек, с елементарен разсъдък и с желание да прекарам живота си според законите на бога и на човека.

Вярно е също, че понякога и аз съм „падала“, както е нормално, защото, както казах, и аз съм човек и следователно имам човешки слабости, но въпросът пак е — не е срамата да имаш мръсно лице, срамата е да го оставиш мръсно. Никой по-добре от мен не знае моите недостатъци и грешки, затова няма да те отегчавам повече.

Сега, първо и най-важно — татко не е отговорен нито за твоите лоши постъпки, нито за добрите ти дела. Каквото ти си направил, лошо или хубаво, е твое собствено дело. От това, което аз лично зная, ти си живял живота си точно тъй, както ти е било угодно, без да се съобразяваш с обстоятелствата или с хората, които те обичат и които можеш да наскърбиш. Дали съзнаваш това, или не — твоето седене в затвора поставя в неудобно положение и мен, и татко — не заради това, което си направил, а от факта, че не виждам у тебе никакви признаци за *истинско разкаяние* и не личи да показваш *уважение* към каквито и да са закони, към хората, към нищо. От писмото ти се вижда, че цялата вина за твоите грешки е винаги у някого другото, никога у теб. Признавам, че наистина си интелигентен и имаш прекрасен език, когато говориш, и наистина смятам, че можеш да направиш всичко, което решиш, и да го направиш добре, но какво точно искаш да направиш и имаш ли желание да работиш и да направиш едно искрено усилие да постигнеш това, което избереш да правиш? Хубавите неща трудно стават, сигурна съм, че си чувал туй много пъти, но ако го чуеш още веднъж, няма да ти навреди.

В случай че искаш да знаеш истината за татко, сърцето му е разбито заради тебе. Всичко би дал да те извади оттам, да има сина си обратно при себе си, но страхувам се, че ти би го наскърбил още повече, ако можеш. Той не е добре, остарява и както се казва, „не го бива“. Той е грешил понякога и го съзнава, но каквото е имал и където е бил, делил е живота си и нещата си с теб, а това не би направил за никого другото. Не казвам, че му дължиш *вечна благодарност* или пък живота си, но си

длъжен да го уважаваш и да се държиш с него както трябва. Лично аз се гордея с татко. Обичам го и го уважавам като мой баща и ми е жал, че избра да живее като самотен вълк заедно със сина си, иначе можеше да бъде при нас, да се радва на обичта ни, вместо да е сам в своята „къща на колела“ и да копнее, и да чака, и да му е мъчно за тебе, неговия син. Тревожа се за него и когато казвам, че се тревожа, включвам и моя мъж, защото и той уважава нашия баща. Защото той е човек. Вярно е, че няма голямо образование, но в училище ние само се научаваме да четем думите и да ги пишем, а *приложението* на тия думи в самия живот е нещо друго, което само *животът* и *опитът* могат да ни научат. Татко е *живял* и ти показваш невежество, като го наричаш необразован и неспособен да разбере „научното значение и т.н.“ на проблемите в живота. Майката е все още единственият човек, който може да премахне с целувка болката от удареното място на детето — обясни ми това *научно*.

Съжалявам, че ти говоря тъй остро, но чувствам, че трябва да кажа какво мисля. Жалко, че то ще се цензурира (от затворническите власти) и искрено се надявам, че това писмо няма да попречи на евентуалното ти освобождаване, но смятам, че трябва да знаеш и да разбереш колко ужасно си ни огорчил. За татко е по-тежко, тъй като аз съм се посветила на семейството си, но ти си единственият, когото той обича — накратко, ти си неговото „семейство“. Знае, разбира се, че аз го обичам, но както ти е известно, между нас няма близост.

Осъждането ти не е нещо, с което да се гордееш, а ще трябва да живееш с него и да се помъчиш да го заличиш и това може да се направи, но не с отношението, което ти имаш. Да смяташ, че всички са глупави, необразовани и не разбират. Ти си човешко същество със *свободна воля*, която те поставя над животните. Но ако прекараш живота си без чувство и състрадание към околните, ти си като животните, „око за око, зъб за зъб“, но щастието и спокойствието не се постигат по тоя начин.

Колкото се отнася до отговорността, на никого не му се иска да има отговорности — но всички ние носим отговорност към обществото, в което живеем, и към неговите закони. Когато дойде време да се поеме отговорността за дом и деца или за работа, тогава момчетата се отделят от мъжете — защото сигурно можеш да разбереш каква бъркотия би настанала в света, ако всеки каже: искам да бъда човек без отговорности, да говоря всичко, каквото ми дойде на ума, и да постъпвам, както аз си искам. Ние всички имаме свободата да говорим и да постъпваме, както искаме, поотделно, *при условие* че тази свобода на словото и действието не вредят на околните.

Помисли за това, Пери. Ти си много интелигентен, но разсъжденията ти някак са отплеснати. Може би се дължи на напрежението в затвора. Но какво и да е, помни, ти и само ти си виновен, и само от теб зависи да преодолееш тази част от живота си. Надявам се, че ще се обадиш скоро.

С любов и молитви
твоите сестра и зет,

Барбара и Фредерик,
и децата

Пери запази това писмо и го включи в колекцията си от избрани съкровища. Не защото беше подтикван от привързаност. Ни най-малко. Той „ненавиждаше“ Барбара и само преди два дни беше казал на Дик:

— Единственото, за което съжалявам, е, че сестра ми не беше в оная къща.

(Дик се засмя и призна подобен копнеж: „А аз непрекъснато мисля колко забавно щеше да бъде, ако втората ми жена беше там. Тя и проклетите ѝ роднини.“) Не, той ценеше това писмо само защото неговият приятел от затвора, „суперинтелигентният“ Уили Джей, му беше написал един „много чувствителен“ анализ — два листа, напечатани на пишеща машина със заглавие:

1. Когато е започнала да пише, тя е имала намерение да го превърне в демонстрация на съчувствие и християнска принципност. Искам да кажа, че в отговор на твоето писмо до нея, което очевидно я е раздразнило, тя е имала намерение да ти подложи и другата си буза с надежда, че по този начин ще те накара да съжаляваш за първото си писмо и да те постави в отбранителни позиции във второто.

Малко хора обаче могат успешно да демонстрират даден принцип от общоприетата етика, когато разсъжденията им са подяждани от емоционалност. Твоята сестра потвърждава тази слабост, защото, колкото повече пише, толкова повече разумът ѝ отстъпва пред раздразнението — мислите ѝ са хубави, ясни — продукт на интелигентност, но пристрастна, заинтересована интелигентност. Това е ум, движен от емоционални реакции на спомени и раздразнение; следователно, колкото и мъдри да са съветите ѝ, те не успяват да вдъхнат у теб решение или ако има такова, то ще бъде решението да си отмъстиш, като я наскърбиш в следващото си писмо. По този начин ще започне един цикъл, който може само да кулминира в по-продължителен яд и в по-големи беди.

2. Писмото е глупаво, но е резултат на човешки недостатъци. Твоето писмо до нея и това тук, нейният отговор, не са успели в своето предназначение. Писмото ти е било опит да обясниш гледището си за живота, тъй като ти неминуемо си повлиян от това гледище.

Предрешено е било писмото ти да бъде разбрано криво или да бъде взето в буквален смисъл, защото твоите идеи са противоположни на общоприетите норми. Какво по-общоприето от една домакиня с три деца, която се е „посветила“ на семейството си??? Какво по-естествено от това, че тя се възмущава от един противник на общоприетото? В общоприетото има много лицемерие.

Всеки мислещ човек съзнава този парадокс, но когато имаш работа с обикновени хора, по-изгодно е да не ги третираш като лицемери. Тук не се касае до вярност към собствените ти концепции, а до компромис, за да можеш да останеш индивидуалист, без непрекъснатата заплаха от общоприетото. Нейното писмо не успява, защото тя не може да схване дълбочината на твоя проблем, не може да проумее натиска, упражняван върху теб от заобикалящата те обстановка, от интелектуалното раздразнение и от нарастващата у теб тенденция към изолация.

3. Тя смята, че:

а) Ти клониш определено към самосъжалението.

б) Че си прекалено пресметлив.

в) Че всъщност не заслужаваш осем страници писмо, писано в интервалите между майчинските й задължения.

4. На 3-та страница тя пише: „Убедена съм, че никой от нас не може да обвинява никого и т.н.“ По този начин оправдава онези, които са й оказали влияние в детските години. Но това ли е цялата истина? Тя е съпруга и майка. Почтена и малко или много осигурена. Лесно е да не обръщаш внимание на дъжда, когато имаш мушама. Но как щеше да се чувства тя, ако трябваше да си изкарва прехраната на улицата? Щеше ли да бъде пак всеопрощаваща към хората от нейното минало? Положително не. Нищо не е по-обикновено от това да чувстваш, че други са виновни за твоите несполуки и да забравяш онези, които са дали своя принос за постиженията ти.

5. Сестра ти уважава твоя баща, но същевременно негодува от факта, че ти си бил предпочитаният. В това писмо личи рафинираната й ревност. Между редовете тя поставя въпроса; аз обичам татко и съм се старала да живея така, че той да се гордее, дете съм негова дъщеря. А трябва да се задоволявам с трохите от неговата привързаност. Защото той обича теб, а защо трябва да е тъй?

Явно е, че с течение на годините баща ти се е възползвал чрез писмата си от емоционалната натура на

сестра ти. Рисувайки картина, която отговаря на нейната представа за него — бездомен пес, прокълнат с един неблагоприятен син, когото е отрупвал с любов и грижи, само за да бъде в замяна позорно третиран от него.

На 7 стр. тя изказва съжаление, че писмото ще бъде цензурирано. Но всъщност никак не съжاليا. Доволна е, че ще мине през ръцете на цензурата. Подсъзнателно, когато го е писала, тя е мислила за цензурата с надежда да им внуши идеята, че семейство Смит е много сплотено: „Моля ви, не съдете за нас, останалите, по Пери.“

Колкото до майчинската целувка по удареното място у детето, това е женска форма на сарказъм.

6. Ти и пишеш, защото:

а) Я обичаш посвоему.

б) Чувстваш нужда от този контакт с външния свят.

в) Можеш да я използваш.

Заклучение: от кореспонденцията между теб и сестра ти не може да има никаква полза. Развивай темите на писмата си в рамките на нейните разбирания. Не споделяй личните си заключения. Не я карай да застава в отбрана, не ѝ позволявай и теб да поставя в отбранителна позиция. Уважавай ограничеността ѝ, която ѝ пречи да вниква в твоите разбирания, и не забравяй, че тя се засяга, когато критикуваш баща си. Бъди постоянен в отношенията си към нея и не затвърждавай с нищо повече мнението ѝ, че си слаб характер — не защото се нуждаеш от нейната добра воля, а защото тогава ще трябва да очакваш нови писма като това, а те само биха задълбочили твоите и без друго опасни антиобществени инстинкти.

КРАЙ

Докато Пери продължаваше да сортира и да избира, купът материал, който смяташе много ценен, за да се раздели с него, макар и временно, застрашително нарасна. Но как да постъпи? Не можеше да рискува да изгуби бронзовия медал от Корея или дипломата си от

гимназията (издадена от отдел просвета при общината Левънуърт — придобита като резултат от ученето му в затвора). Не му се искаше да рискува и загубата на един голям дебел плик, издут от снимки — предимно негови, — подредени по възраст, от малко хубаво момче, фотографиран, когато беше в търговския флот (на гърба на снимката беше написал „16-годишен, безгрижен и невинен“), до последните снимки от Акапулко. А имаше още около петдесет други неща, които бе решил непременно да вземе със себе си: картите си за скрити съкровища, скицника на Ото и две дебелите тетрадки — по-дебелата беше речник, съставен лично от него. Думи, подредени не по азбучен ред, които той намираше „красиви“ или „полезни“, или най-малко „заслужават да се запомнят“. (Пример от една страница: „thanatoid — смъртно; omnilingual — опитен в езиците; amerce — наказание, размерът му е определен от съд; nescient — невежество; facinorus — отвратително покварен; hagiophobia — болезнен страх от свети места и неща; lapidicolous — живеещ под камъни като някои слепи бръмбари; dyspathy — липса на съчувствие, на другарско чувство; psilopher — човек, който на драго сърце би минал за философ; omorphagia — ядене на сурово месо, церемония при някои диви племена; depredate — да ограбвам, да крада, да нападам; aphrodisiac — билка или нещо подобно, което възбужда половото желание; megalodactylous — да имаш ненормално големи пръсти; myrtophobia — страх от нощта и тъмнината“.)

На корицата на другата тетрадка почеркът (с който така се гордееше), наситен с женствени завърънкулки, заявяваше, че съдържанието е „Личният дневник на Пери Едуард Смит“ — неточно определение, защото това ни най-малко не беше дневник, а по-скоро вид антология, съставена от съмнителни факти („Всеки петнадесет години Марс се приближава до земята; 1958 е такава година“), стихове и литературни цитати („Никой човек не е остров, създаден да е сам“), пасажии от вестници и книги, парафразирани или цитирани. Например:

Моите познати са много, приятелите ми малко, а тези, които наистина ме познават, съвсем малко.

Чух, че на пазара има отрова за мишки. Изключително слаба, без миризма, без вкус и така напълно се абсорбира, когато се глътне, че не може да се открие никаква следа в мъртвото тяло.

Ако ме поканят да държа реч: „Да ме убият, не мога да си спомня какво исках да кажа... Мисля, че никога не е имало толкова хора в живота ми, които да са били пряката причина да се чувствам тъй много, много радостен. Това е чуден и рядък момент и аз положително съм ви задължен. Благодаря ви.“

Прочетох интересна статия във февруарския брой на едно списание за мъже: „Аз си пробих път към една диамантена мина“.

„Почти невъзможно е за един човек, който се радва на свободата с всичките ѝ прерогативи, да разбере какво значи да бъде лишен от тая свобода“ — казано от Ърл Станли Гарднър.

„Какво е животът? Това е блясък на светулка в нощта. Дъх на бизон през зимата. Малка сянка, която пробягва по тревата и се загубва в залеза на слънцето“ — казано от главатаря Гарванова Стъпка, индиански вожд на племето черен крак.

Последният цитат беше написан с червено мастило и ограден със звезди, нарисувани със зелено; Пери искаше да подчертае „личното му значение“. „Дъх на бизон през зимата“ — точно това определяше

гледещето му за живота. Защо да се тревожи? За какво да се поти? Човек беше едно нищо, мъгла, сянка, погълната от сенки.

Но, по дяволите, все пак се тревожиш, проектираш, безпокоиш се за ноктите си, за предупреждението от управата на хотела: „Su Día Fermina a las 2 p.m.“.

— Дик? Чуваш ли ме? — каза Пери. — Наближава един.

Дик беше буден. Нещо повече — той и Инес правеха любов. Сякаш прехвърляше броеница, Дик непрестанно повтаряше: „Хубаво ли ти е, бебко? Хубаво ли ти е?“. Но Инес пушеше и мълчеше. През нощта, когато Дик я доведе в стаята и каза на Пери, че тя ще спи там, Пери, макар да не одобряваше, се съгласи. Но ако си въобразяваша, че държането им го възбуждаше или му се струваше нещо повече от „досадно“, те се лъжеха. Но все пак на Пери му беше жал за Инес. Тя беше такова „глупаво дете“ — наистина вярваше, че Дик има намерение да се жени за нея, и нямаше представа, че намерението му е да напусне Мексико още днес следобед.

— Хубаво ли ти е, бебко? Хубаво ли ти е?

Пери каза:

— По дяволите, Дик. Побързай, хайде! Денят ни свършва в два часа.

Беше събота, наближаваше Коледа и движението по Мейн Стрийт беше задръстено. Дюи вмъкна колата си в потока от коли, погледна лавровите гирлянди, увиснали над улицата — зеленина, украсена с аленочервени книжни звънчета, които му напомниха, че още не е купил никакъв подарък на жена си и на синовете си. Умът му автоматически отхвърляше всичко, което нямаше връзка с Клътъровата трагедия. Мери и много от техните приятели бяха озадачени от пълната му и болезнена съсредоточеност.

Близък негов приятел, младият адвокат Клифърд Р. Хоуп, му беше говорил откровено:

— Знаеш ли какво става с теб, Ал? Съзнаваш ли, че вече не говориш за нищо друго?

— Ами че за нищо друго не мисля — отговори Ал. — А има вероятност, докато говоря за това, да се сетя нещо, за което не съм помислял по-рано. Някоя нова страна на въпроса. Или може ти да се

сетиш. По дяволите, Клиф, какъв смяташ, че ще бъде животът ми, ако това нещо остане „Открито досие“? Години наред ще тичам след предположения и всеки път, когато стане убийство, криминален случай някъде в страната, слабо напомнящ на този, ще трябва веднага да бягам там, да проверявам, да видя дали няма някаква връзка. Но не е само това. Чувствам, че опознах Хърб и семейството му по-добре, отколкото те са се познавали. Те витаят край мен и сигурно винаги ще витаят, докато не разбера какво е станало.

Погълнат така дълбоко от загадката, Дюи беше станал необичайно разсеян. Дори тази сутрин Мари пак го помоли, моля ти се, не забравяй да... но той не можеше вече да си спомни какво трябваше да не забравя. Сети се едва когато се освободи от задръстеното пазарно движение, засили колата по шосето към Холкъм и мина край ветеринарната лечебница на д-р И. Е. Дейл. Разбира се! Жена му го беше помолила да не забравя да прибере котарака Кортхауз Пит. Пит — котарак с козина, подобна на тигър, тежък около седем килограма — беше известна фигура в Гардън Сити, прочут с войнствения си характер — причината за постъпването му на лечение. Една изгубена битка с някакво куче боксер му остави рани, които имаха нужда както от шев, така и от антибиотици. „Изписан“ от д-р Дейл, Пит се настани на предната седалка до господаря си и мърка през целия път до Холкъм.

Детективът се беше упътил към фермата „Ривър Вали“, но понеже искаше да пийне нещо топло, чаша горещо кафе, спря в кафенето „Хартман“.

— Здравейте, хубавецо! — каза мисис Хартман. — Какво ще обичате?

— Само кафе, госпожо.

— Греша ли, или наистина сте отслабнали? — Тя му наля една чаша.

— Малко нещо.

Всъщност през последните три седмици Дюи беше отслабнал около девет килограма. Костюмите му стояха, сякаш ги бе взел назаем от някой по-пълнен приятел, а лицето му, което слабо загатваше за професията му, сега приличаше на лице на аскет, отдаден на окултни занимания.

— Как се чувствате?

— Великолепно.

— Изглеждате ужасно.

Безспорно. Но не се чувстваше по-зле от другите членове от екипа от КБР — детективите Дунц, Чърч и Наи. Дюи положително беше по-добре от Харлънд Наи, който, макар и болен от грип, с температура, продължаваше да идва на работа. Тези четирима уморени мъже бяха „проверили“ около седемстотин предположения и слухове. Дюи например беше прекарал два уморителни и загубени дни в опити да открие онази призрачна двойка мексиканци, за която Пол Хелм се кълнеше, че са посетили мистър Клътър в навечерието на убийството.

— Още една чаша, Алвин?

— Не, благодаря, госпожо.

Но тя бе вече взела кафеничето.

— За сметка на заведението, шерифе. Лицето ви ми казва, че имате нужда.

На една маса в ъгъла двама мустакати работници от някаква ферма играеха на дама. Единият от тях стана, приближи до бара, където беше седнал Дюи, и каза:

— Вярно ли е това, което чухме?

— Зависи...

— За оня, дето сте хванали. Дето се е промъкнал в Клътъровата къща. Той е виновният. Тъй чухме.

— Мисля, че сте чули погрешно, приятелю. Да, така мисля.

Джонатан Даниел Андриан, който беше задържан в окръжния затвор, обвинен, че носи скрито оръжие, бе прекарал известен период като пациент в щатската психиатрична клиника в Топика, обаче фактите, събрани от детективите, показваха, че в Клътъровия случай вината му се състоеше само в неуместното му любопитство.

— Добре де, ако не е той, защо, по дяволите, не намерите кой е? Имам пълна къща с жени, които не искат сами да отидат до клозета!

Дюи беше свикнал на такъв вид оскърбления, те бяха част от неговото ежедневие. Той глътна втората чаша кафе, въздъхна, усмихна се.

— Дявол да го вземе, не разправям вицове. Сериозно говоря. Защо не арестувате някого? Затуй ви плащат!

— Я стига с тия глупости! — каза мисис Хартман. — Всички се печем на един огън. Алвин прави всичко, каквото може.

Дюи й смигна.

— Кажете му, госпожо! И много съм ви задължен за кафето.

Работникът почака, докато жертвата му стигна вратата, и изстреля прощален куршум.

— Ако пак някога се кандидатираш за шериф, просто забрави за мойта бюлетина, щото няма да я получиш!

— Я стига с тия глупости — каза пак мисис Хартман.

От кафене „Хартман“ до фермата „Ривър Вали“ разстоянието е една миля. Дюи реши да отиде пеш. Обичаше да прекосява житните поля. Обикновено веднъж или два пъти седмично правеше дълги разходки из собственото си място, обичното парче от прерията, където се надяваше да построи някога къща, да посади дървета и евентуално да посреща правнуци. Това му беше мечтата, но жена му напоследък го бе предупредила, че вече не я споделя. Каза му, че никога няма да помисли да живее съвсем сама „чак там в полето“. Дюи знаеше, че дори и да беше уловил убийците на другия ден, Мари пак нямаше да промени решението си, и то само защото веднъж трагична участ бе сполетяла техни приятели, които живееха в усамотена полска къща.

Разбира се, семейство Клътър не бяха първите убити във Фини или дори в Холкъм. По-старите хора в това малко селище си спомняха „страхотии“, станали преди повече от четиридесет години — Хефнъровото убийство. Мисис Сади Труит, седемдесетгодишната пощаджийка на градчето, е майстор в разказването на тази легендарна история: „Беше август 1920 г. Адска горещина. Един, на име Туниф, работеше на Финъповата ферма. Уолтър Туниф. Имаше кола, но излезе крадена. Разбира се, че е войник, самоотлъчил се от Форт Блистам нейде в Тексас. Беше разбойник положително и много хора се отнасяха с недоверие към него. И тъй, една вечер шерифът, тогаз шериф беше Орли Хефнър, такъв чудесен певец, знаете ли, той сигурно участва сега в небесния хор, една вечер, на трети август, отишъл до фермата да зададе няколко прями въпроса на Туниф. Адска горещина... и резултатът беше, че Уолтър Туниф застреля шерифа право в сърцето. Горкият Орли бил мъртъв, преди да тупне на земята. Дяволът, който го уби, се метнал на един от конете и се отправил на юг по реката. Туй се разчу и мъжете направиха кордон, дълъг няколко мили, и го хванаха *тоз* Уолтър Туниф. Няма време да каже здрасти. Защото мъжете бяха много разядосани. Пушките им сами гръмнали.“

Първият контакт на Дюи с престъпността в окръга Фини стана в 1947 г. Инцидентът е отбелязан в досието по следния начин:

Джон Карлайл Полк, индианец, тридесет и две годишен, живеещ в Мъскот, Оклахома, уби Мари Кей Финли, бяла жена, четиридесетгодишна, келнерка, живееща в Гардън Сити. Полк я промуши със счупено гърло от бирена бутилка в една стая на Коупланд, Канзас Сити, Канзас, 9.V.47.

Фактическо описание на разкрит и приключен криминален случай. От трите други убийства, разследвани от Дюи, двете бяха също така ясни. (Двама железопътни работници обраха и убиха един възрастен фермер на 1.XI.52 г.; един пиян мъж преби от бой жена си на 17.VI.56 г.), но третият случай, както го разказа веднъж Дюи, имаше няколко особености: „Всичко започна в Стивънс Парк. Там има платформа за оркестър и под платформата — мъжка тоалетна. Този човек Муни се разхождал из парка. Беше някъде от Северна Каролина, непознат, който минавал през града. Както и да е, той отишъл в мъжката тоалетна и някой го проследил вътре — едно тукашно момче на име Уилмър Ли Стебит, двадесетгодишен. По-късно Уилмър Ли твърдеше, че мистър Муни му направил неестествено предложение. И затова съборил мистър Муни на земята, блъснал главата му в циментовия под и го ограбил. Когато това не довършило Муни, той натикал главата му в клозетната чиния и дърпал водата, докато го удавил. Може и тъй да е. Но нищо не обяснява по-нататъшното държане на Уилмър Ли. Първо, той заровил тялото на две мили северозападно от Гардън Сити. На другия ден го изровил и го занесъл на четиринадесет мили в противоположна посока. И това продължило... заравяне и изравяне. Уилмър Ли бил като куче, което си играе с кокал — просто не искал да остави мистър Муни да почива в мир. Най-накрая някой го видял, докато копаел.“ Тези четири (случая преди убийството на Клътьрови бяха целият събран опит на Дюи и в сравнение с престъплението, пред което сега стоеше изправен, приличаха на вихрушка, предшестваща ураган.

Дюи отключи предната врата на Клътьровата къща. Вътре беше топло, защото газовото отопление не беше изключено и стаите, с лъскав и ухаещ на паркетин и лимонова есенция под, изглеждаха само временно необитавани. Сякаш днес беше неделя и семейството щеше да се върне от черква всеки момент. Наследниците, мисис Инглиш и мисис Джаркоу, бяха изнесли пълен камион с дрехи и мебели и въпреки това атмосферата в къщата, сякаш все още обитавана, се беше запазила. Във всекидневната върху пианото стояха отворени нотите на песента „През ръжта“. На закачалката в антрето висеше сива каубойска шапка с петна от пот — Хърбовата. Горے, в стаята на Кениън, върху етажерка над леглото му, очилата на мъртвото момче отразяваха светлината.

Детективът минаваше от стая в стая. Беше обикалял къщата неведнъж; всъщност идваше всеки ден. Тези посещения му бяха някак приятни. За разлика от шума в неговия дом и в шерифството тук беше спокойно. Телефоните, все още с прерязани жици, мълчаха. Великото мълчание на прериите го обграждаше. Можеше да седне на Хърбовия люлеещ се стол, да се люлее и да размишлява. Няколко от заключенията му бяха непоклатими; той вярваше, че смъртта на Хърб Клътьр е била главната цел на престъпниците, а подбудата — психопатична омраза или вероятно комбинация от омраза и грабеж; вярваше, че убийствата са били извършени спокойно, може би повече от два часа са минали от влизането на убийците в къщата до напускането ѝ. (Следователят, д-р Робърт Фентън, докладва за една значителна разлика в температурата на телата и на тази основа предположи, че редът на убийствата е бил следният: мисис Клътьр, Нанси, Кениън и мистър Клътьр.) Тези предположения се поддържаха от убеждението му, че семейството е видяло много добре хората, които са отнели живота им.

По време на това посещение Дюи се спря пред един от прозорците на горния етаж. Недалеч нещо между житните стърнища привлече вниманието му. Беше плашило с мъжка ловджийска пушка и рокля от избеляла басма на цветя. (Сигурно стара рокля на Бони Клътьр.) Вятърът си играеше с полата и караше плашилото да се полюшва, да прилича на човешко същество, танцуващо самотно в студената декемврийска нива. И, кой знае защо, Дюи си спомни за съня

на Мари. Неотдавна, една сутрин, тя му сервира сбъркана закуска с подсладени яйца и солено кафе, после беше хвърлила цялата вина върху някакъв „глупав сън“, но сън, който не беше се разсеял от светлината на деня. „Беше толкова истински, Ал — каза тя. — Истински като тази кухня. Бях тук, в кухнята. Приготвях вечеря и внезапно Бони влезе. Беше облечена със син ангорски пуловер и изглеждаше много мила и хубава. Аз и казах: «О, Бони... мила Бони... не съм те виждала, откакто се случи онова ужасно нещо.» Но тя не ми отговори, само ме погледна по своя свенлив начин и аз не знаех какво друго да кажа при тези обстоятелства, затова продължих: «Ела, мила, виж какво приготвям на Алвин за вечеря. Тенджера гъста супа от скариди и пресни раци. Почти е готова. Хайде опитай я.» Но тя не искаше. Стоеше до вратата и ме гледаше. После, не знам точно как да ти обясня, тя затвори очите си и почна да клати глава, да чупи ръце, много тихо да скимти и да шепне. Не можех да разбера какво казваше. Но тя ми скъса сърцето, никога не ми е било така жал за някого, прегърнах я. Казах ѝ: «Моля ти се, Бони. О, недей, мила, недей! Няма друг така подготвен като теб да отиде при бога.» Но не можах да я успокоя. Тя пак поклати глава, зачупи ръце и тогава чух какво казваше: «Да бъдеш убит! Да бъдеш убит! Не! Не! Няма нищо по-лошо! Няма нищо по-лошо от това. Нищо!»“

Беше пладне. Седнал на сламен куфар сред пустинята Мохава, Пери свиреше на хармоника. Дик стоеше до асфалтираното шосе №66 и втренчено гледаше в пустия празен път, сякаш пламъкът в погледа му би могъл да принуди мотористи да се появят. Минаха няколко, но никой не спря при знака за автостоп. Един шофьор на камион на път за Пиндълс, Калифорния, предложи да ги вземе, но Дик отказа. Това не беше „обстановката“, която той и Пери искаха. Те чакаха някой самотен пътник в прилична кола и с натъпкан портфейл — непознат, когото да ограбят, да удушат и да захвърлят в пустинята.

В пустинята звукът често предшества появата на колата. Дик чу далечните вибрации на приближаваща, но все още невидима кола. Пери също ги чу. Сложи хармониката в джоба си, дигна сламения куфар и застана до Дик край шосето. (Куфарът беше единственият им багаж, издут и огънат от тежестта на сувенирите на Пери плюс три

ризи, пет чифта бели чорапи, кутийка аспирин, шише текила^[7], ножици, бръснач и пила за нокти. (Всички други принадлежности бяха заложени, оставени при мексиканския барман или изпратени в Лас Вегас.) Те наблюдаваха. Светлата точка нарасна и се превърна в синьо купе „додж“ с един пътник. Плешив слаб мъж шофираше сам. Дик вдигна ръка и махна. Колата намали скоростта, Дик хвърли една обаятелна усмивка на мъжа. Колата почти спря. Шофьорът подаде глава от прозореца и изпитателно ги изгледа. Впечатлението, което правеха, очевидно беше тревожно. (След петдесет и четири часово пътуване с автобус от Мексико Сити до Барстоу, Калифорния, и половин ден пеш през пустинята Мохаве и двамата бяха брадясали, уморени и прашни.) Колата подскочи напред и засили скоростта. Дик сложи ръце около устата си и извика: „Ти си късметлия, копеле!“ После се засмя и метна куфара на рамото си. Нищо не можеше истински да го ядоса, защото, както по-късно си спомняше, бе „извънредно доволен, че се е върнал в добрите стари Щати“. А и все едно, ще мине друг човек, в друга кола.

Пери извади хармониката си (беше негова от вчера, когато я открадна от един магазин за различни стоки в Барстоу) и засвири началните тактове на песента, която беше станала техен походен марш; една от любимите песни на Пери, и той беше накарал Дик да научи и петте стиха. Един до друг, те тръгнаха в крак по шосето, като пееха: „Очите ми видяха славата на похода господен. Той унищожава гроздовете на отмъщението.“

Сред мълчанието на пустинята техните сурови, млади гласове пееха: „Слава! Слава! Алилуя! Слава! Слава Алилуя!“

---

[1] Превод Цветан Стоянов. ↑

[2] Мярка за течност — 4 1/2 литра. — Б.пр. ↑

[3] Мексиканска царевична питка. — Б.пр. ↑

[4] Истинското нещо (фр.). — Б.пр. ↑

[5] Стиховете са превод на Цветан Стоянов. ↑

[6] Религиозно-благотворителна организация. — Б.пр. ↑

[7] Мексиканска ракия. — Б.пр. ↑

III

ОТГОВОР

Младият човек се казваше Флойд Уелс, нисък и почти без брада. Беше опитал няколко професии: войник, работник във ферма, механик, крадец — последната му беше спечелила присъда от три до пет години в щатския канзаски затвор. Четвъртък вечер, на 17 ноември 1959 г., той лежеше в килията си с чифт радиослушалки, притиснати към главата му. Слушаше новините, но гласът на говорителя и скучните събития през деня („Канцлерът Конрад Аденауър пристигна днес в Лондон за разговори с министър-председателя Харолд Макмилън. Президентът Айзенхауер говори седемдесет минути по космическите изследвания с д-р Т. Кейт Гленън.“) го приспаха. Но сънливостта му внезапно изчезна, когато чу: „Следствените органи, занимаващи се с трагичното убийство на четиричленното семейство на Хърбърт У. Клътър, апелират към гражданството за всяка информация, която би могла да помогне за разясняването на това загадъчно престъпление. Клътър, съпругата му и двете им деца бяха намерени убити в техния дом във фермата близо до Гардън Сити рано сутринта в неделя. Всеки един от тях е бил вързан, устата му запушена и после застрелян в главата с 0,12 мм ловджийска пушка. Следствените органи признават, че не могат да открият никаква подбуда за престъплението, окачествено от Логън Санфорд, директор на Канзаското бюро за разследване, като най-жестокото в историята на Канзас. Клътър, известен производител на зърнени храни и бивш член на федералната фермерска кредитна комисия, назначен от Айзенхауер...“

Уелс се стъписа. Както много по-късно щеше да опише своята реакция, „не можеше да повярва на ушите си“. Но той имаше малко основание да се съмнява, защото не само познаваше убитото семейство, но и много добре знаеше кой ги е убил.

Историята започваше много отдавна, преди единадесет години — есента на 1948 г., когато Уелс беше на деветнадесет години. Тогава той „един вид скиташе из страната, работеше каквото му падне“. „Тъй

или иначе, озовах се «ей там», в Западен Канзас, близо до колорадската граница — припомняше си той. — Търсех работа и разпитвах наоколо. Чух, че може би в «Ривър Вали», тъй се наричаше стопанството, ще се намери нещо. И наистина, мистър Клътьр ме нае. Стоях, мисля, една година, все едно, прекарах цялата зима там. Напуснах само защото ми се щеше да се поразтъпча. Искях да се движа. Не поради някаква разправия с мистър Клътьр. Той се отнасяше чудесно с мен, както и с всички, които работеха в стопанството му: например ако позакъсаш преди заплатата, той винаги ти дава петдесет долара. Плащаше добри надници и ако заслужаваш, не се колебаеше да ти даде нещо допълнително. Наистина не съм срещал по-симпатичен човек от мистър Клътьр и от цялото му семейство — мисис Клътьр и четирите деца. Когато ги познавах, двете най-малки, тези, които са убити, Нанси и малкото момче, което носеше очила, бяха още бебета — може би на пет-шест години. Другите две — едната се казваше Бевърли, не помня името на другото момиче — бяха вече в гимназията. Хубаво семейство, наистина хубаво. Не съм ги забравил. Когато напуснах, някъде към 1949 г., ожених се, разведох се, армията ме прибра, времето минаваше, както се казва, и през юни 1959 г., десет години откак за последен път видях мистър Клътьр — ме затвориха в Лансинг. Защото влязох чрез взлом в оня магазин. За електрически материали. Имах предвид... исках да си взема няколко електрически косачки. Не за да ги продавам. Щях да отворя сервиз за даване на такива машинки под наем. По този начин, виждате ли, щях да си имам собствена постоянна работа. Разбира се, нищо не излезе от това, само изтеглих от три до пет години. Ако не беше туй, никога нямаше да срещна Дик и може би мистър Клътьр нямаше да бъде сега в гроба. Но... това е. Стана тъй, че срещнах Дик.

Той беше първият, с когото лежах в една килия. За около месец. Юни и част от юли. Той привършваше присъда също от три до пет — чакаше да бъде пуснат предсрочно през август. Много приказваше. Какво смята да прави, като излезе. Каза, че може да отиде в Невада, в един от ония градове с атомни бази, да си купи униформа и да се представя за офицер от въздушните сили. И ще може редовно да пробутва чекове. Туй беше една от идеите му. Аз самият никога не бях помислял за такова нещо. Беше хитрец, не отричам, но нямаше вид на офицер от авиацията. Друг път споменаваха за някакъв свой приятел

Пери — полуиндианец, с когото бил в една килия. И големите сделки, които той и Пери могли да направят, когато пак се съберат. Никога не съм срещал Пери. Не го познавам изобщо. Беше вече напуснал Лансинг предсрочно. Но Дик винаги казваше, че ако му се представи случай за истински голям удар, можел да разчита Пери да му стане съдружник.

Не знам точно кога за пръв път споменах мистър Клътър. Сигурно е било, когато говорехме за работа, различни видове, които сме работили. Дик беше специалист механик по коли и туй беше предимно работата, която бе вършил. Само веднъж работил като шофьор на болнична линейка. Непрекъснато се хвалеше какво правел със сестрите в задната част на колата. Аз му разправих как съм работил цяла година в един голям земеделски имот в Западен Канзас. При мистър Клътър. Дик искаше да знае дали мистър Клътър е богат. Да, казах, богат е. Всъщност, казах аз, мистър Клътър веднъж ми разправи как се отървал от десет хиляди долара само за една седмица. Искам да кажа, той спомена как понякога похарчва десет хиляди долара, за да му върви работата. След това Дик не спря да ме разпитва за семейството. Колко са на брой? На каква възраст са децата сега? Как точно се влиза в къщата? Мистър Клътър държи ли каса в къщата си? Не отричам, казах му, че държи. Защото май си спомних нещо като шкаф или каса, или не що такова точно зад бюрото в стаята, която мистър Клътър използваше за кабинет. И докато се усетя, Дик почна да разправя, че ще убие мистър Клътър. Каза, че той и Пери ще отидат там, ще ограбят къщата и ще убият всички свидетели — Клътъррови, и всеки, който се случи да е там. Описа ми дузина пъти как ще го направи, как той и Пери ще вържат хората и ще ги убият с пушка. Аз му казах: «Дик, не можеш да се отървеш безнаказано от такова нещо.» Но не мога честно да кажа, че се помъчих да го разубедея. Защото ни за минутка не повярвах, че той наистина ще го изпълни. Мислех, че са само приказки. Такива в Лансинг слушаш много. Това е горе-долу и всичкото, което чуваш: какво ще направи някой, когато излезе — грабежи по пътищата, кражби и тъй нататък. Повечето пъти е самохвалство, никой не го взема сериозно. Затова, когато чух съобщението по радиото... ами... не можех да повярвам на ушите си. Все пак то е станало. Точно както Дик каза, че ще стане.“

Това разказа Флойд Уелс впоследствие. Но сега беше далеч от подобно признание. Страхуваше се, защото, ако другите затворници се научат, че доносници, тогава животът му, както той се изрази, „няма да струва повече от мъртъв койот“. Мина седмица. Той слушаше радио, следеше съобщенията във вестниците и в един от тях прочете, че канзаският вестник „Нюз“ предлага хиляда долара възнаграждение за сведения, които биха довели до арестуването и осъждането на лицето или лицата, извършили убийството на семейство Клътър. Интересно нещо — то почти вдъхнови Уелс да проговори. Но все още много се страхуваше и страхът му не беше само от другите затворници. Имаше вероятност властите да го обвинят в съучастие в престъплението. В края на краищата той беше упътил Дик към вратата на Клътъррови; наложително можеше да се твърди, че е знаел за намеренията на Дик. Както и да се погледнеше, положението му беше несигурно, извиненията му съмнителни. Затова не каза нищо. Минаха още десет дена. Декември последва ноември. Съобщенията във вестниците ставаха все по-кратки (радиото беше спряло да споменава трагедията), а за онези, които се занимаваха с нея, престъплението оставаше необяснимо. Уликите не бяха повече, отколкото на сутринта, когато трагичното събитие бе констатирано.

Но той знаеше. Накрая, измъчван от нуждата да сподели с някого, Уелс се довери на друг затворник: „Близък приятел. Католик. Много религиозен. Той ме попита: Е, какво смяташ да правиш, Флойд? Аз казах: Ами не знам точно какво мисли той, че трябва да направя? Той настоя да се обърна към управата на затвора. Каза ми, че според него не бива да живея с такова нещо на съвестта си, че мога да го съобщя, без някой в затвора да разбере, че именно аз съм го казал. Обеща ми, че ще го уреди. И така на другия ден той уведоми директора на затвора, че искам да ме «извикат навън». Казал му, че ако ме извика в канцеларията си под някакъв предлог, може би ще мога да му съобщя кой е убил Клътъррови. И наистина директорът прати да ме извикат. Страх ме беше, но си спомних мистър Клътър, и как не ми е сторил никакво зло, как на Коледа ми даде малко портмоне с петдесет долара вътре.

Казах на помощник-шерифа. После и на директора на затвора. И докато още седях там, директорът Ханд вдигна слушалката и почна да набира номер.“

Лицето, на което Ханд телефонира, беше Логън Санфорд. Санфорд го изслуша, затвори телефона, даде няколко нареждания, после позвъни на Алвин Дюи. Онази вечер, когато напусна бюрото си в съдилището на Гардън Сити, Дюи взе със себе си един дебел плик.

Мари беше в кухнята, приготвяше вечеря, когато той се прибра. Щом го видя, тя почна да разправя за събитията вкъщи. Котаракът беше нападнал един шпаньол, който живееше отсреща, и едното око на кучето, изглежда, бе сериозно повредено. Пол, деветгодишният им син, беше паднал от едно дърво и по чудо останал жив. А дванадесетгодишният Ал, съименникът на Дюи, беше отишъл в двора да изгори някакви непотребни неща и запалил такъв огън, че заплашил квартала с пожар. Някой, тя не знаеше кой, извикал пожарната.

Докато жена му описваше какво е станало, Дюи направи две чаши кафе. Внезапно Мари спря по средата на изречението и го загледа. Лицето му беше зачервено и тя позна, че е нещо възбуден. Мари попита:

— Алвин! Добри ли са новините?

Той мълчаливо ѝ подаде дебелия плик. Ръцете ѝ бяха мокри, тя ги изтри и седна на кухненската маса, пийна глътка кафе, отвори плика и извади снимки: на един рус младеж и на един мургав, тъмнокос млад човек — специални полицейски снимки. Две полушифровани досиета бяха приложени към снимките. Досието на русокосия гласеше:

Хикок, Ричард Юджин (УМ) 28. КБР 97093, БФР 850273 А. Адрес: Еджертън. Канзас. Дата на раждане: 6.VI.31. Родно място: К. С. Канз. Височина: 1,75. Тегло: 85. Коса: руса. Очи: сини. Структура: здрав. Цвят на кожата: бял. Занятие: бояджия на коли. Престъпление: измама, кражба и фалшиви чекове. Предсрочно: 13.VIII.59. От кого: К. С. К.

Второто описание беше следното:

Смит, Пери Едуард (УМ) 27 — 59. Родно място: Невада. Височина: 1,70. Тегло: 75. Коса: кафява. Престъпление: кражба и бягство. Арестуван (непопълнено). От кого: (непопълнено). Взети мерки: изпратен в К. Щ. затвор — 13.III.56 от Филипсбърг. Осъден на 5–10 год. Приет 14.III.59.

Мари разгледа снимките на Смит в профил и анфас; арогантно, грубо лице, но със странен финес; устните и носът изглеждаха хубави, а очите, с влажния им мечтателен поглед, бяха доста красиви — по-скоро артистични, чувствителни. Чувствителни, но и още нещо — „подли“. Макар и не тъй подли и подчертано престъпни като очите на Хикок, Ричард Юджин. Мари, пронизана от погледа на Хикок, си припомни една случка от детинство — за някакъв рис, който беше видяла хванат в капан, и макар че ѝ се искаше да го освободи, очите на риса, блестящи от болка и омраза, бяха пресекли съжалението ѝ, бяха я изпълнили с ужас.

— Кой са тези? — попита Мари.

Дюи ѝ разказа историята на Флойд Уелс и в края добави:

— Странно. През последните три седмици тази бе главната насока, в която работехме. Да открием всеки, който някога е работил в Клътъровото стопанство. А сега, както нещата се подреждат, това е само една щастлива случайност. И все пак само още няколко дни, и щяхме да се натъкнем на този Уелс и да открием, че е в затвора. Тогава щяхме да узнаем истината. Дявол да го вземе, точно тъй.

— Може да не е истина — каза Мери.

Дюи и осемнадесетте мъже, които му помагаша, бяха вървели безрезултатно по стотици дири и тя искаше да му спести още едно разочарование, защото се тревожеше за здравето му. Нервите му не бяха в ред, беше отслабнал и пушеше по шестдесет цигари на ден.

— Да, може и да не е — отговори Дюи, — но нещо ми подсказва, че е.

Тонът му ѝ направи впечатление; тя погледна пак лицата върху кухненската маса.

— Помисли за него — каза тя и постави пръста си върху снимката на русия младеж. — Представи си как тези очи се

приближават към теб. — После набута снимките обратно в плика. — По-добре да не беше ми ги показвал.

Същата вечер, по-късно, друга жена в друга кухня сложи настрана чорапа, който кърпеше, махна очилата си с пластмасови рамки и като ги насочи към посетителя, каза:

— Надявам се, че ще го намерите, мистър Наи. Заради самия него. Имаме двама сина, той ни е първородният. Ние го обичаме... Но... О, аз разбрах... разбрах, че нямаше да се махне, да избяга, без да каже дума на баща си или на брат си, ако не беше загазило. Кое го кара да постъпва тъй? Защо?

Тя хвърли поглед към ъгъла на малката стая, където на люлеещ се стол до топлата печка седеше мършав приведен мъж — Уолтър Хикок, неин съпруг и баща на Ричард Юджин. В уморените му очи имаше безнадеждност. Ръцете му бяха захабени. Когато заговори, гласът му звучеше тъй, сякаш рядко го употребяваше.

— Нямаше му нищо на мойто момче, мистър Наи — каза мистър Хикок. — Забележителен атлет — винаги в първия отбор на училището. Баскетбол! Бейзбол! Футбол! Дик беше винаги най-добрият играч. И доста добър ученик, отличник по няколко предмета. История. Чертежи. След като завърши гимназия, през юни 1949, искаше да постъпи в колеж. Да следва инженерство. Но не можахме да го изпратим. Истината е, че няхмахме пари. Никога не сме имали. Фермата ни тук е само сто седемдесет и шест декара — едва си изкарвахме прехраната. Мисля, че Дик страдаше, че не можа да отиде в колеж. Първата работа, която намери, беше в железопътната компания Санта Фе, в Канзас Сити. Изкарваше по седемдесет и пет долара седмично. Реши, че туй е достатъчно да се ожени, и той и Каръл се ожениха. Тя нямаше и шестнадесет години, той пък беше на деветнадесет. Никога не съм смятал, че нещо свястно ще излезе от туй. И не излезе.

Мисис Хикок, пълничка жена, с меко кръгло лице, незасегнато от всекидневни грижи, го упрекна:

— Три мили момченца, наши внучета — ето туй излезе. А Каръл е прекрасно момиче. Тя не е виновна.

Мистър Хикок продължи:

— Той и Каръл наеха голяма къща, купиха модерна кола и през цялото време имаха дългове, макар че Дик почна да печели повече като шофьор на болнична линейка. По-късно компанията „Маркъл бюик“, голямо предприятие в Канзас Сити, го взе на работа. Като механик и бояджия на коли. Но той и Каръл живееха много нашироко, купуваха неща, които никак не отговаряха на средствата им, и Дик почна да фалшифицира чекове. Още мисля, че причината, поради която почна да се занимава с такива неща, е свързана с катастрофата. Контузи си главата при една автомобилна катастрофа. След туй не беше вече същото момче. Играеше комар, подписваше фалшиви чекове. Не знам да е вършил такива работи по-рано. И горе-долу по същото време тръгна с другото момиче, оная, заради която се разведе с Каръл и която му стана втора жена.

Мисис Хикок каза:

— Дик не беше виновен. Не помниш ли колко го харесваше Маргарет Една?

— Щом една жена те харесва, значи, ще се оставиш да те хване, тъй ли? — пита мистър Хикок. — Е, мистър Наи, смятам, че знаете толкова, колкото и ние. Защо нашето момче бе изпратено в затвора. За седемнадесет месеца. А всичкото, което беше направил, бе да заеме една ловджийска пушка от къщата на един съсед. Не е имал никакво намерение да я краде. Не давам пукната пара какво приказват хората. Туй го съсипа. Когато се върна от Лансинг, за мене той беше съвсем непознат човек. Не можеше да се говори с него. Целият свят беше против Дик Хикок — тъй си мислеше той. Дори и втората му жена... и тя го остави. Подаде молба за развод, докато той беше в затвора. Но въпреки туй по-късно Дик сякаш се успокои. Работеше в работилницата на Боб Сандз в Олат. Живееше тук, у дома, при нас, лягаше си рано, не нарушаваше условията за предсрочното си освобождаване, истина ви казвам, мистър Наи. Нямам много да живея, болен съм от рак и Дик го знае — и преди около месец, точно преди да изчезне, ми каза: „Татко, ти си бил винаги много добър баща. Никога вече няма да направя нещо да те наскърбя.“ И го каза искрено. Туй момче има много добрина в себе си. Ако някога сте го виждали на футболно игрище, ако сте го видели как играе с децата си, няма да се съмнявате в думите ми. Боже, вразуми ме, защото не знам какво стана.

Жена му каза: „Аз знам — и почна пак да кърпи, но сълзите я принудиха да спре. — Оня негов приятел! Ето какво стана.“

Посетителят, детективът от КБР Харолд Наи, неспирно пишеше в стенографския си бележник, вече препълнен с резултатите от един дълъг ден, прекаран в проверки на показанията на Флойд Уелс. На 20 ноември заподозреният Ричард Юджин Хикок отишъл да пазарува в Канзас Сити. По време на пазаруването си успял да „пробута“ не помалко от „седем фалшиви парчета“. Наи беше посетил всички измамници — продавачи на фотоапарати, на радио- и телевизионни части, собственика на бижутериен магазин, продавача от магазина за конфекция — и когато им биваха показвани снимките на Хикок и на Пери Едуард Смит, всички до един посочваха Хикок като автор на фалшивите чекове, а Смит като неговия „мълчалив“ съучастник. (Един измамен продавач каза: „Той (Хикок) изпълни целия номер. Много красноречив, много, много убедителен. Другият — мислех, че може да е чужденец, вероятно мексиканец — той не си отвори устата нито веднъж.“) После Наи отиде с кола до предградието Олат, където интервюира последния работодател на Хикок, собственика на работилницата „Боб Сандз“: „Да, той работеше тук — каза мистър Сандз. — От август до... вече не го видях след 19 или може би беше 20 ноември. Напусна без никакво предупреждение. Просто се махна — не знам къде, и баща му не знае... Изненадан ли? Ами да. Да, бях изненадан. Отношенията ни бяха приятелски. Дик умееше да се държи, разбирате, нали? Всъщност една седмица преди да напусне, ние имаме гости и Дик доведе приятеля си, който беше дошъл да го посети, едно момче от Невада, казваше се Пери Смит. Свиреше много хубаво на китара. Посвири, изпя няколко песни, после той и Дик забавляваха всички с вдигане на тежести. Пери Смит е дребен човек, висок не повече от 1,70, но сигурно може да вдигне кон. Не, не изглеждаха нервни, нито единият, нито другият. Бих казал, че се забавляваха. Точната дата? Разбира се, помня. Беше тринадесети. Петък, 13 ноември.“

Оттам Наи зави с колата на север по лоши полски пътища. Като наближи фермата на Хикок, той спря в няколко съседни къщи, привидно да пита за посоката, а в действителност да събира сведения за заподозрения. Една фермерска жена каза: „Дик Хикок! Не ми говорете за Дик Хикок! Ако някога съм срещала дявола... Да краде?

Готов е да открадне монетите от очите на мъртвец! Но майка му, Юнис, е чудесна жена. Сърцето ѝ е широко като хамбар. Баща му също. И двамата са простички, честни хора. Дик би влизал в затвора повече пъти, отколкото можете да броите, само че никой тук наоколо не искаше да го дава под съд. От уважение към родителите му.“

Когато Наи почука на вратата на посивялата от времето четиристайна фермерска къща на Уолтър Хикок, здрачът се беше спуснал. Сякаш го бяха очаквали. Мистър Хикок покани детектива в кухнята, а мисис Хикок му предложи кафе. Ако знаеха истинската причина за неговото посещение, щяха може би да го приемат по-сдържано и по-студено. Но те не знаеха и през часовете, когато тримата седяха и разговаряха, името Клътър и думата убийство не бяха споменати нито веднъж. Родителите повярваха в това, което Наи им загатна — само нарушението на условията за предсрочно освобождаване, т.е. извършената от сина им измама, беше причината за търсенето му.

— Дик доведе Пери у дома една вечер и ни каза, че е негов приятел — току-що пристигнал от Лас Вегас с автобус, и искаше да знае дали може да спи тук, да остане у нас за известно време.

Мисис Хикок добави:

— Не, сър, не бих искала да го имам вкъщи. Един поглед и го разбрах какъв е. С неговия парфюм! И намазаната му коса! Беше ясно като ден къде го е срещнал Дик. Според условията за предсрочно освобождаване той не биваше да се свързва с никого, когото е срещал там, в Лансинг. Предупредих Дик, но той не искаше да ме чуе. Намери стая за приятеля си в хотел „Олат“ и след това ходеше с него всяка свободна минута. Веднъж отидоха да прекарат някъде края на седмицата. Мистър Наи, както съм сигурна, че седя тук, тъй съм сигурна, че Пери Смит го е накарал да подпише ония чекове!

Наи затвори бележника, прибра писалката и сложи двете си ръце в джобовете, защото трепереха от възбуда.

— А сега за това пътуване през уикенда. Къде отидоха?

— Във Форт Скот — отговори мистър Хикок, като спомена един канзаски град с военна история. — Разбрах, че Пери Смит има сестра, която живее във Форт Скот, и той смятал, че у нея има пари, които му принадлежат. Споменаха сумата хиляда и петстотин долара. Туй беше главната причина за идването му в Канзас. Да си вземе парите, които

има у сестра си. И Дик го закара дотам с колата, за да си ги получи. Отсъства само двадесет и четири часа. Върна се вкъщи малко преди обед в неделя. Навреме за неделния обед.

— Разбирам — каза Наи. — Пътуване за двадесет и четири часа. Което ще рече, че са тръгнали оттук по някое време в събота. Това ще е събота, 14 ноември, нали?

Старецът потвърди.

— И се върна в неделя, 15 ноември?

— В неделя по обед.

Наи размисли, пресметна и се окуражи от заключението си: че в период от двадесет — двадесет и четири часа заподозрените са изминали с кола едно разстояние от осемстотин мили и междувременно са убили четирима души.

— Сега, мистър Хикок — каза Наи, — когато синът ви се върна в неделя, сам ли беше? Или с Пери Смит?

— Сам беше. Каза, че оставил Пери в хотел „Олат“.

Нормалният глас на Наи е подчертано носов и вдъхва страх. Сега той се мъчеше да говори с мек, подкупващ тембър.

— А спомняте ли си, имаше ли нещо в държането му, което да ви се стори необикновено? Различно?

— В чие държане?

— На сина ви.

— Кога?

— Когато се върна от Форт Скот.

Мистър Хикок се замисли. После каза:

— Изглеждаше както винаги. Щом дойде, седнахме да обядваме. Беше много гладен. Почна да пълни чинията си, преди още да съм свършил молитвата. Направих му забележка. Казах: „Дик, гребеш толкова бързо, колкото бързо можеш да се присягаш. Не смяташ ли да оставиш нещо и за нас?“ Разбира се, той винаги яде много. Обича туршия. Може да изяде цяло каче с туршия.

— А след обяда какво прави?

— Заспа — каза мистър Хикок и сякаш се стресна от собствения си отговор. — Заспа дълбоко. И смятам, че туй можете да наречете необикновено. Бяхме се събрали около телевизора да гледаме баскетболен мач. Аз и Дик, и другият ни син, Дейвид. И почти веднага Дик захърка като мотор и аз казах на брат му: „Боже, никога не съм

мислил, че ще доживея деня да видя Дик да заспи на баскетболен мач.“ Но... заспа. Спа през целия мач. Събуди се само колкото да изяде една студена вечеря и веднага си легна.

Мисис Хикок вдяна пак иглата, мъжът ѝ леко се полюляваше на стола и смучеше незапалената си лула. Острите очи на детектива разгледаха чистата скромна стая. В един ъгъл стоеше пушка, подпряна на стената. Беше я забелязал по-рано. Отиде към нея, взе я и попита:

— Ловувате ли много, мистър Хикок?

— Туй е неговата пушка. На Дик. Той и Дейвид ходят от време на време на лов. За зайци.

Беше 12 мм ловджийска пушка марка „Савъдж“, модел 300; изящно гравирани летящи фазани украсяваха приклада.

— Откога я има Дик?

Въпросът оживи мисис Хикок.

— Тази пушка струва над сто долара. Дик я купи на кредит, а сега магазинът не я приема обратно, макар че няма месец, откакто е взета, и е употребявана само веднъж. В началото на ноември, когато той и Дейвид отидоха в Гринел на лов за фазани. Използва нашите имена, за да я купи — баща му му разреши и сега ние трябва да плащаме, а като помислите за Уолтър, тъй болен, и за всичките неща, от които се нуждаем, за всичко, без което минаваме... — Тя задържа дъха си, сякаш се мъчеше да пресече хълцане. — Сигурен ли сте, че не искате чаша кафе, мистър Наи? Никак няма да ме затрудни.

Детективът подпря пушката на стената, остави я, но беше сигурен, че това е оръжието, с което са били убити Клътърови.

— Благодаря, но късно е и аз трябва да отида с колата до Топика — каза той и запрелиства бележника си. — Сега просто ще ви прочета това, да видя дали съм го записал правилно. Пери Смит пристига в Канзас на 12 ноември, четвъртък. Вашият син твърди, че това лице е дошло да прибере една парична сума от сестра си, живееща във Форт Скот. В събота двамата отиват с кола до Форт Скот, където остават да пренощуват — предполагам в дома на сестрата, нали?

Мистър Хикок каза:

— Не. Не могли да я намерят. Изглежда, че се е преместила.

Наи се усмихна.

— Все пак те са пренощували там. И през следващата седмица, тоест от 14-и до 21-ви Дик продължава да се среща със своя приятел

Пери Смит, но, общо взето, или доколкото вие знаете, животът му протича нормално: живее у дома си, ходи на работа всеки ден. На 21-ви той изчезва. Пери Смит също. И оттогава нямате вест от него. Не ви ли е писал?

— Страхува се — каза мисис Хикок. — Срам го е и се страхува.

— Срам го е?

— Да. От туй, което направи... че пак ни огорчи. И се страхува, защото мисли, че няма да му простим. Както винаги сме му прощавали досега. И ще продължаваме. Имате ли деца, мистър Наи?

Той кимна.

— Тогава знаете какво е.

— Още нещо. Имате ли някаква представа, и най-малката, къде е отишъл синът ви?

— Отворете една карта — каза мисис Хикок, — посочете някъде с пръст — може да е там.

Беше късно следобед и човекът, който караше колата, търговски пътник на средна възраст, когото тук ще наречем мистър Бел, беше уморен. Копнееше да спре и да подремне малко. Но беше само на сто мили от мястото, към което се беше упътил — Омаха, Небраска. Там се намираше дирекцията на голяма компания за опаковка на месо, в която той работеше. Правилникът на компанията забраняваше на чиновниците да вземат случайни пътници, но мистър Бел често го нарушаваше, особено когато скучаеше или му се спеше, затова, щом видя двама млади хора, застанали край шосето, веднага спря колата.

Сториха му се „добри момчета“. По-високият, як момък с мръсноруса, късо остригана коса, имаше подкупваща усмивка, учтиво държане, а другарят му, един „ситен“, държеше хармоничка в дясната си ръка, а в лявата претъпкан сламен куфар. Изглеждаше „доста симпатичен“, свенлив, но приятен. Във всеки случай мистър Бел съвсем не подозираше намеренията на своите гости; да го удушат с колан, да му отнемат колата и парите и да го заровят някъде в пустинята. Той се радваше, че има компания, хора, с които може да разговаря и които да го държат буден, докато пристигне в Омаха. Той се представи, после ги попита как се казват. Приветливият младеж, който седеше до него на предната седалка, каза, че името му е Дик.

— А това е Пери — добави той и смигна на Пери, който беше седнал точно зад мистър Бел.

— Мога да ви закарам до Омаха, момчета.

Дик каза:

— Благодаря ви, сър. Точно там отиваме. Надяваме се да намерим някаква работа.

Каква работа търсят? Търговският пътник помисли, че може да им помогне.

Дик обясни:

— Аз съм първокласен бояджия на коли. Също и механик. Свикнал съм да печеля добри пари. Моят приятел и аз бяхме в Мексико. Имахме намерение да живеем там. Но, дявол да го вземе, те плащат съвсем никакви надници! Нищо, с което един бял човек може да живее!

О, Мексико. Мистър Бел обясни, че е изкарал медения си месец в Куернавака.

— Все ни се иска да отидем пак. Но трудно е да пътуваш, когато имаш пет деца.

Пери, както си припомняше по-късно, помисли — пет деца! Е, много жалко. И докато слушаше надутия брътвеж на Дик — как описва мексиканските си „любовни завоевания“, той си помисли, колко „странно“, колко „егоманически“ звучи. Представи си, толкова да се стараеш да направиш впечатление на човек, когото ще убиеш, човек, който след десет минути ще бъде мъртъв, ако планът, замислен от него и Дик, успее. А и защо да не успее? Обстановката беше идеална — точно каквато бяха търсили през трите дни, през които пропътуваха на автостоп от Калифорния до Невада и през Невада и Уайоминг в Небраска. Но до този момент удобна жертва не беше им се представяла. Мистър Бел беше първият, който пътуваше сам, изглеждаше богат и бе предложил да ги вземе в колата си. Онези, които ги возиха преди, бяха или шофьори на камиони, или войници, а веднъж ги взеха двама негри боксьори с лилав кадилак. Но мистър Бел беше идеален. Пери бръкна в джоба на коженото си яке. Джобът беше издут от шишенце аспирина „Байер“ и от един остър, голям колкото юмрук камък, увит в жълта памучна каубойска кърпа. Той разкопча индианския си колан със сребърна тока и осеян с тюркоазни мъниста; измъкна го, опита гъвкавостта му и го сложи върху коленете си.

Зачака. Гледаше как небраската прерия преминава край колата и си играеше с хармониката — измисляше си мелодия, повтаряше я и чакаше Дик да каже предварително уговорения сигнал: „Ей, Пери, подай ми кибрита.“ Веднага след това Дик трябваше да хване волана, а Пери щеше да удари търговския пътник по главата, „да я разцепи“ с увития в кърпата камък. После щяха да се възползват от колана с небесносините мъниста край някой пуст страничен път.

Междувременно Дик и обреченият на смърт си разказваха мръсни вицове. Смехът им дразнеше Пери, особено внезапните избухвания в смях на мистър Бел — сърдечни излайвания, които много напомняха смеха на Текс Джон Смит, бащата на Пери. Споменът за смеха на баща му усили напрежението му, главата го болеше, коленете също. Той сдъвка три аспирина и ги глътна без вода. Помисли, че ще повърне или ще загуби съзнание; сигурен беше, че ще припадне, ако Дик забави дълго „забавлението“. Светлината намаляваше, шосето беше право, наоколо не се виждаше ни къща, ни човек... нищо освен оголено от зимата поле — мрачно като стоманен лист. Сега беше удобният момент — сега. Той впи поглед в Дик, сякаш да му внуши същата мисъл, и няколко дребни признака — трепкащата клечка, капки пот по горната устна — му казаха, че Дик вече е стигнал до същото заключение.

Но когато заговори пак, Дик само се впусна в друг виц:

— Ето една гатанка: какво общо има между отиването в клозета и отиването в гроба? — Той се ухили: — Предавате ли се?

— Предавам се.

— Когато ти дойде да отидеш — отиваш!

Мистър Бел излая.

— Ей, Пери, подай ми кибрита!

Но точно когато Пери вдигна ръка и камъкът щеше да полети надолу, случи се нещо забележително, което Пери по-късно нарече „проклето чудо“. То беше внезапната поява на трети кандидат за автостоп. Един войник негър, за когото милостивият търговски пътник спря колата.

— Ей, това е хитро измислено — каза той, докато неговият спасител тичаше към колата. — Когато ти дойде да отидеш — отиваш!

16 декември 1959 г., Лас Вегас, Невада. Времето и годините бяха изтрили първата буква „С“ и бяха създали една малко злокобна дума ТАИ. Думата, едва забележима върху изкривената от слънцето табелка, изглеждаше подходяща за мястото, което рекламираше. То беше, според официалния доклад на Харолд Наи до КБР „овехтял и опърпан хотел — най-долнопробният вид хотел или пансион“. Докладът продължаваше: „Допреди няколко години (според сведения на полицията в Лас Вегас) това беше един от най-големите бордеи в Запада. Главното здание беше унищожено от пожар, а това, което се запази, бе превърнато в евтин пансион.“ „Фоайето“ не беше мебелирано, имаше само един кактус, висок два метра, и импровизирано бюро за записване. Нямаше никого. Детективът плесна с ръце. Най-после един груб женски глас извика: „Идвам“, но минаха пет минути, преди жената да се появи. Беше облечена с изцапана домашна роба и златни чехли с високи токове. Ролки притискаха оредялата ѝ жълтеникава коса. Лицето ѝ беше широко, мускулесто, начервено и напудрено. В ръката си държеше халба бира: миришеше на бира, на цигари и на скоро сложен лак за нокти. Беше на седемдесет и четири години, но според Наи „изглеждаше може би с десет минути по-млада“. Тя се вторачи в него, в спретнатия му кафяв костюм, в кафявата му с малка периферия шапка. Когато той ѝ показа служебната си значка, тя се усмихна; устните ѝ се разтвориха и Наи зърна два реда изкуствени зъби.

— Ъ-х-ъ, тъй си и помислих — каза тя. — Добре. Да чуем!

Той ѝ подаде снимка на Ричард Хикок:

— Познавате ли го?

Отрицателно измърморване.

— А този?

Тя отговори:

— Ъхъ... Той престоя тук на два пъти. Но сега не е тук. Напусна преди месец. Искате ли да видите книгата за регистриране?

Наи се облегна на бюрото и загледа как дългите лакирани нокти на хазайката търсят по страниците имена, написани с молив. Лас Вегас беше първото от трите места, които неговите началници искаха той да посети. Всяко едно беше избрано поради ролята му в живота на Пери Смит. Другите две бяха Рино, където смятаха, че живее бащата на Смит, и Сан Франциско, където живееше сестрата на Смит и която тук

ще се нарича мисис Фредерик Джонсън. Наи възнамеряваше да разпита тези роднини; както и всеки, който можеше да знае къде се намира заподозреният, но главната му цел беше да си осигури помощта на местните власти. При пристигането си в Лас Вегас например беше разисквал Клътьровия случай с лейтенант В. Дж. Хандлърн, началник на криминалния отдел при полицията в Лас Вегас. Лейтенантът веднага написа заповед до всички полицаи да следят най-внимателно за Хикок и Смит: „Търсят се от Канзас за нарушение на условията предсрочно освобождаване. Известно е, че карат шевролет 1949 г. с канзаски номер Дж-О — 58269. Тези лица вероятно са въоръжени и трябва да се смятат за опасни.“ Хандлърн назначи един детектив да помага на Наи, като се заеме със „собствениците на заложи кѳщи“. Както той каза: „Такива има винаги във всеки хазартен град.“ Наи и детективът провериха всички квитанции за заложи вещи през изтеклия месец. Наи особено много се надяваше да намери портативно радио „Зенит“, което се предполагаше, че е откраднато от Клътьровия дом през нощта на престѳплението, но нямаше щастие. Намериха един посредник, който познаваше Смит („Той се върти тук от десетина години“), и една квитанция от началото на ноември за заложино килимче от меча кожа. В тази квитанция Наи намери и адреса на пансиона.

— Записан на тридесети октомври — каза хазѳйката. — Напуснал на единадесети ноември.

Наи погледна подписа на Пери — украсеният, завъртян, решителен почерк го изненада. Очевидно хазѳйката забеляза това, защото каза:

— Ъхъ... и трябва да го чуete да говори. Големи, дълги думи, казани с един фѳфлещ, глух глас. Интересен тип. Какво имате против него — против такѳв мил негодник?

— Нарушение на условията за предсрочно освобождаване.

— Ъхъ... Идвате чак от Канзас за предсрочен случай. Е, аз съм само една доверчива блондинка. Вярвам ви. Но ако бях на ваше място, няма да ги разправам таквиз на някоя брѳнетка.

Тя вдигна халбата, изпразни я, после замислено завъртя чашата между ръцете си, изпѳстрени с лунички и вени. — Каквото и да е, не е нещо едро. Не може и да бѳде. Още не съм срещнала мъж, на когото да не мога да скроя шапка. Този... той е само един негодник. Малѳк

негодник, който последната седмица, докато беше тук, се опита със сладки приказки да се отърве от наема.

Тя се засмя, вероятно на абсурдността на такава амбиция.

Детективът попита какъв е бил наемът за стаята на Смит.

— Редовният — девет долара седмично, плюс петдесет цента депозит за ключа. Само в пари и само в предплата.

— Докато беше тук, с какво се занимаваше? Има ли приятели? — попита Наи.

— Да не мислите, че следя всеки тип, който идва тук? — троснато отговори хазяйката. — Скитници. Никаквици. Не ме интересуват! Дъщеря ми е женена за голям човек. — После добави: — Не, няма никакви приятели. Аз поне не съм забелязала да се събира специално с някого. Последния път, когато беше тук, повечето време човъркаше колата си. Беше я паркирал тук отпред. Един стар форд, който сякаш е бил направен, преди той да се роди. Боядиса я. Покрива боядиса черен, а останалото сребристосиво. После написа „продава се“ на предното стъкло. Един ден чух, че някакъв балама спря и му предложи четиридесетак, което беше четиридесет пъти повече, отколкото струваше колата. Но той твърдеше, че не може да вземе по-малко от деветдесет. Каза, че парите му трябват за автобусен билет. Точно преди да замине, чух, че един негър я купи.

— Казал, че парите му трябват за автобусен билет. Не знаете ли къде искаше да отиде?

Тя сви устни, провеси цигара между тях, но очите ѝ не се откъснаха от Наи.

— Играйте честно. Има ли пари на „пода“? Някакво възнаграждение?

Зачака отговор и като не получи никакъв, тя като че премери вероятностите и реши да продължи. — Защото останах с впечатлението, че където отива, няма намерение да стои дълго. Смяташе да се върне тук. Чакам го един вид да пристигне всеки момент. — Тя кимна към вътрешността на къщата. — Елате, ще ви покажа защо.

Стълби. Сиви стени. Наи подуши миризмите, отдели ги една от друга: дезинфекционен препарат за клозети, алкохол, угарки от пури. Зад една врата пиян наемател стенеше и пееше, изцяло обхванат от радост или мъка.

— Не вдигай пара, Дътч. Загаси я или ще те изхвърля! — кресна жената. — Тук — каза тя на Наи и го поведе към тъмен склад. Запали лампата. — Ей там онази кутия. Помоли ме да я пазя, докато се върне.

Беше мукавена кутия, неопакована, но вързана с канап. Предупреждение, малко в духа на египетско заклинание, беше написано на капака: „Не пипай! Собственост на Пери Е. Смит! Не пипай!“ Наи отвърза канапа; той видя, че за съжаление възелът не беше моряшкият, който убийците бяха употребили при Клътърови. Отвори капака. Една хлебарка изскочи и хазайката я настъпи, смаза я с тока на златния си чехъл.

— Ей! — каза тя, докато Наи внимателно и бавно разглеждаше нещата на Смит. — Подлецът! Туй е моя кърпа за лице!

Освен кърпата педантичният Наи записа в бележника си: „Една мръсна възглавничка «сувенир от Хонолулу», едно розово детско одеялце, чифт панталони «каки», един алуминиев тиган за палачинки с лопатка за обръщане.“ Имаше още някакъв албум, пълен със снимки, изрязани от спортни списания, студии от лъснати от пот тела на щангисти, а в една кутия от обувки — колекция от лекарства: вода и прах за болни венци и озадачаващо количество аспирин — поне дузина туби, няколко от тях празни.

— Боклук — каза хазайката. — Само смет!

Наистина това бяха неща, които не представляваха никаква стойност дори и за жадния за улики детектив. Все пак Наи беше доволен, че ги е видял. Всяко едно от тях — палиативите за болни венци, мазната възглавничка от Хонолулу — му даде по-ясна представа за собственика, за неговия самотен, мизерен живот.

Като приготвяше официалния си доклад на другия ден в Рино, Наи писа:

В 9 ч. сутринта докладващият детектив се свърза с мистър Бил Дрискол, главен криминален следовател в шерифството на *окръга* Уошо, Рино, Невада. След като бе запознат с фактите на престъплението, мистър Дрискол бе снабден с фотографии, отпечатащи от пръсти и заповед за арестуването на Хикок и Смит и за задържането на колата. В 11:30 сутринта докладващият се свърза със сержант Ейб

Фероа, криминален отдел, полицията, Рино, Невада. Сержант Фероа и докладващият прегледаха полицейските досиета. Имената на Хикок и Смит не фигурират в криминалните списъци. Проверката на квитанцията от заложената къща не даде никакви сведения за изчезналото радио. Издадена беше заповед радиото веднага да се конфискува, ако е заложено другаде в Рино. Детективът, който отговаря за заложените къщи, показва снимките на Хикок и Смит във всяка една от тях и лично провери за радиото. Тези заложни къщи познаваха Смит, но не можаха да дадат никакви допълнителни сведения.

Така мина сутринта. Следобед Наи тръгна да търси Текс Джон Смит. Отиде най-напред в пощата, но чиновникът от гишетото на „до поискване“ му каза, че няма смисъл да търси по-нататък, защото лицето е напуснало Невада през август миналата година и сега живее в околностите на Съркъл Сити, Аляска. Във всеки случай писмата му се препращат там.

В отговор на желанието на Наи да опише по-стария Смит чиновникът каза:

— А, това е мъчно нещо. Старецът сякаш е излязъл от някакъв роман. Нарича себе си „самотен вълк“. Голяма част от пощата му е адресирана по този начин — Самотния вълк. Той не получава много писма, не, но купища каталози и реклами. Ще се изненадате от броя на хората, които поръчват тия неща, сигурно само за да получават поща. Колко е годишен? Бих казал шестдесет. Облича се по западняшки... каубойски ботуши, голяма каубойска шапка. Каза ми, че е работил по-рано на родео. Доста съм разговарял с него. Последните две години идваше тук почти всеки ден. От време на време изчезва, не се вестява около месец, после винаги твърди, че е ходил да търси злато. Един ден през август тук на гишетото дойде един млад човек да търси баща си, Текс Джон Смит, и попита зная ли къде може да го намери. Не приличаше много на баща си; Вълка е с тънки устни, ирландец, а това момче ми приличаше почти на чист индианец. Черна коса като вакса и очи — същата боя. Но на другата сутрин дойде Вълка и потвърди: каза ми, че синът му току-що е демобилизиран и че двамата отиват в

Аляска. Той е стар аляски работник. Мисля, че някога е притежавал там хотел, или нещо като ловджийска хижа. Каза, че вероятно ще стои там две години. Не, не съм го виждал оттогава, нито него, нито момчето му.

Семейство Джонсън живееше отскоро в Сан Франциско, в един квартал високо по хълмовете северно от града, където живеят хора от средната класа, със среден доход, но всички са собственици. На 18 декември 1959 г., следобед, младата мисис Джонсън очакваше гости; щяха да дойдат на кафе и сладки и вероятно за игра на карти три съседки. Домакинята беше неспокойна; за пръв път канеше гости в новото си жилище. Сега, докато се ослушваше за звънеца на входната врата, тя обиколи стаите за последен път, изтри някакви невидими пращинки и подреди цветята. Къщата, както и останалите къщи по тази стръмна улица, беше приятна и удобна. Мисис Джонсън много я харесваше; беше влюбена в ламперията от секвоя, в килимите, разстлани от стена до стена, в прозорците по цялото протежение на предната фасада, в гледката от задната част на къщата — хълмове, долини, небе и океан. Гордееше се с малката задна градинка; съпругът ѝ, застрахователен агент по професия, а по наклонност дърводелец, беше направил бяла дървена ограда на градината, а вътре колибка за домашното куче, преградка за пясък и люлки за децата. В момента кучето, две момченца и едно момиченце си играеха под топлото небе. Тя се надяваше, че докато си отидат гостите ѝ, те ще продължават да се забавляват в градината. На вратата се звънна и мисис Джонсън отиде да отвори. Беше облечена с жълта плетена рокля, която смяташе, че най-много ѝ прилича. Роклята подчертаваше фигурата ѝ, изтъкваше бледочервеникавия ѝ тен на индианка от племето чероки и черната ѝ тупирана коса. Тя отвори вратата, готова да посрещне трите съседки, но вместо тях видя двама непознати, които пипнаха шапките си за поздрав и ѝ показаха служебни значки.

— Мисис Джонсън? — попита единият от тях. — Името ми е Наи. Това е инспектор Гърти. Ние сме от полицията в Сан Франциско и току-що получихме запитване от Канзас във връзка с вашия брат Пери Едуард Смит. Изглежда, че той не се е явявал при служителя от

комисията за предсрочно освобождаване и искаме да знаем дали бихте могли да ни кажете къде се намира той сега.

Мисис Джонсън не се разтревожи и положително не се изненада, че полицията пак се интересува от брат ѝ. Смути я възможността, че гостите могат да дойдат и да заварят детективите да я разпитват. Тя каза:

— Не. Нищо не мога да ви кажа. Не съм виждала Пери от четири години.

— Това е сериозен въпрос, мисис Джонсън — обясни Наи. — Бихме искали да поговорим с вас.

Тя ги покани да влязат и им предложи кафе (което те приеха). После каза:

— Не съм виждала Пери от четири години. И не ми се е обаждал, откакто са го пуснали. През лятото, когато излязъл от затвора, отишъл в Рино да види баща ми. В едно писмо татко писа, че отива в Аляска и ще вземе Пери със себе си. После пак писа, мисля, че беше през септември, беше много ядосан. Той и Пери се скарали и се разделили, преди да стигнат границата. Пери се върнал, а баща ми продължил за Аляска сам.

— И не ви ли е писал оттогава?

— Не.

— Значи възможно е брат ви да е отишъл при него наскоро. През последния месец.

— Не знам и не ме интересува.

— В лоши отношения ли сте?

— С Пери? Да. Страх ме е от него.

— Но докато беше в Лансинг, вие често му пишехте. Така поне ни казват канзаските власти — каза Наи.

Другият инспектор, Гърти, не проявяваше желание да се намеси в разговора.

— Исках да му помогна. Надявах се, че ще мога да променя някои от неговите възгледи. Сега знам, че не мога. Правата на другите хора не значат нищо за Пери. Той не уважава никого.

— А приятелите му? Познавате ли някой от тях, при когото той би могъл да отседне?

— Джо Джеймс — отговори тя и обясни, че Джеймс е млад индианец, дървар и рибар, който живее в гората близо до Белингъм,

Вашингтон. Не, не го познава лично, но е разбрала, че той и семейството му са добри хора, които често са били щедри и внимателни към Пери в миналото. Единственият приятел на Пери, когото тя някога е виждала, беше едно младо момиче, появило се на вратата на Джонсънови през юни 1955 г. с писмо от Пери. В него той казваше, че това е жена му. Пишеше, че има неприятности и ме питаше дали бих се погрижила за нея, докато той я повика при себе си. Момичето изглеждаше двадесетгодишно, а се оказа, че е на четиринадесет. Разбира се, не му беше жена. Но в началото повярвах. Съжалих я и я поканих да остане при нас. Тя прие, но не стоя дълго. По-малко от седмица. Когато напусна, взе куфарите ни и всичко, което можеше да се побере в тях — почти всичките ми дрехи и тези на съпруга ми, приборите за ядене, дори и кухненския часовник.

— Къде живеете тогава?

— В Денвър.

— Живели ли сте някога във Форт Скот, Канзас? Никога. Никога не съм ходила в Канзас.

— Имате ли сестра, която да живее във Форт Скот?

— Единствената ми сестра е мъртва.

Наи се усмихна и каза:

— Разбирате, нали, мисис Джонсън, ние предполагаме, че брат ви ще се свърже с вас. Ще пише, ще телефонира или ще дойде да ви види.

— Надявам се, не. Всъщност той не знае, че сме се преместили. Мисли, че съм още в Денвър. Моля ви, ако го намерите, не му казвайте адреса ми. Страхувам се.

— Защо? Страхувате се, че може а ви напакости или да ви нанесе физическа болка?

Тя се замисли, не можа да реши и каза, че не знае.

— Страх ме е от него, винаги ме е било страх. Той може да изглежда добър, състрадателен, кротък. Разплаква се толкова лесно. Понякога плаче, като слуша музика, а когато беше малък, плачеше, защото намираще залеза красив. Или пък луната. О, той може да ви измами. Може да ви накара да го съжалявате.

На вратата се звънна. Нежеланието на мисис Джонсън да отвори издаде нейното затруднение и Наи си взе шапката. (По-късно писа за

нея: „През целия ни разговор тя остана спокойна и много любезна. Личност с изключителен характер.“)

— Извинете за безпокойството, мисис Джонсън. Но ако Пери ви се обади, надяваме се, че ще бъдете разумна и ще телефонирате на инспектор Гърти.

След като детективите си отидоха, самообладанието ѝ, което бе направило впечатление на Наи, се превърна в неувереност; обхвана я познато отчаяние. Тя го потисна, забави пълния му удар, докато си отидат гостите, докато нахрани, окъпе децата и ги сложи да спят. Тогава то я обхвана така, както във океанската мъгла забулваше сега уличните лампи. Беше казала, че се страхува от Пери, и това бе истина. Но само от Пери ли се страхуваше или от схемата, от която бе част и той — ужасната съдба, която сякаш бе отредена за четирите деца на Флорънс Бъскин и Текс Джон Смит? Най-големият, братът, когото тя обичаше, се беше застрелял; Фърн беше паднала или скочила от един прозорец; Пери също бе тръгнал по пътя на бруталността — бе станал престъпник. Така че, в известен смисъл, тя единствена бе оцеляла. Измъчваше я мисълта, че след време и тя ще бъде смазана; ще полудее или ще хване неизлечима болест, ще изгуби всичко скъпо — дом, деца, съпруг — при някой пожар. Мъжът ѝ беше заминал по работа. Когато беше сама, никога не ѝ минаваше наум да пие нещо, но тази вечер си наля чисто уиски, после легна на кушетката във всекидневната с един албум снимки, подпрян на коленете ѝ.

На първата страница имаше снимка само на баща ѝ — портрет от 1922 г., годината на женитбата му с младата индианка, ездачка в родео, мис Флорънс Бъскин. Този портрет винаги приковаваше вниманието на мисис Джонсън. Благодарение на него разбираше защо майка ѝ се е омъжила за баща ѝ, когато поначало те бяха толкова неподходящи един за друг. Младият човек на портрета излъчваше мъжествена привлекателност. Наперено наклонената му глава с червеникава коса, присвитото ляво око (сякаш се прицелваше), мъничката каубойска кърпа, вързана около врата — всичко у него беше изключително привлекателно. Общо взето, баща ѝ я привличаше и отблъскваше едновременно. Тя винаги бе уважавана едно негово качество — силата на духа му. Много добре знаеше колко ексцентричен изглежда той на другите; той и на нея ѝ се струваше такъв. Въпреки всичко беше „истински мъж“. Умееше да прави много неща и ги правеше с лекота.

Можеше да накара дървото, което сече, да падне там, където той иска. Можеше да одере мечка, да поправи часовник, да построи къща, да опече кейк, да кърпи чорапи, да хване пъстърва с превита игла и парче канап. Веднъж беше прекарал една зима сам сред пустошта на Аляска.

Сам, и според мисис Джонсън, така трябва да живеят мъже като него. Жена, деца, спокоен живот — не са за тях.

Тя обърна няколко страници със снимки от детинството си — правени в Юга, Невада, Айдахо и Орегон. Кариерата в родео за „Текс и Фло“ беше приключила. Семейството живееше в един стар камион и обикаляше страната да търси работа, нещо трудно в 1933 г. „Семейство Текс Джон Смит събира боровинки в Орегон, 1933“ — беше написано под една снимка на четири боси деца, облечени в анцузи, с болнави уморени изражения на лицата. Боровинки, стар хляб, накиснат в сладко кондензирано мляко, често беше единствената им храна. Барбара Джонсън си спомни, че веднъж трябваше да живеят дни наред с изгнили банани и като резултат Пери бе получил колики; крещя цяла нощ, докато Бобо, както наричаха Барбара, плака от страх, че той може да умре.

Бобо беше три години по-голям от Пери и го обожаваше. Той бе единствената ѝ играчка, кукла, която тя миеше, решеше, целуваше и понякога натупваше. Ето снимка на двамата — къпят се голи в кристалночист поток в Колорадо. Братчето, с издуто коремче, почерняло от слънцето, подобно на Купидон, стискаше ръката на сестра си и се смееше, сякаш в течащия поток имаше призрачни пръсти, които го гъделичкат. На друга снимка (мисис Джонсън не беше сигурна, но мислеше, че е правена в отдалечена ферма в Невада, където семейството живееше, преди една последна битка между родителите, в която камшици, вряла вода и петролни лампи бяха използвани за оръжия, да сложи край на брака им) тя и Пери, яхнали пони, главите им една до друга, бузите им се допират, а зад тях горят сухи планини.

По-късно, когато децата отидоха да живеят с майка си в Сан Франциско, любовта на Бобо към момченцето отслабна и накрая изчезна съвсем. Той не беше вече нейното бебе, а необуздано същество, крадец, обирач. Първото му регистрирано задържане беше на 27 октомври 1936 — осмия му рожден ден. Накрая, след няколко присъди в детски изправителни домове, той беше върнат на баща му и

изминаха много години, преди Бобо да го види пак. Виждаше го само на снимки, които Текс Джон пращаше понякога на другите си деца и които сега бяха част от съдържанието на албума. Имаше „Пери, татко и тяхното голямо куче“, „Пери на лов за мечки в Аляска“. На тази последна снимка той беше шестнадесетгодишно момче с кожен калпак, стъпил на снежни лапи между натежали от сняг дървета. През рамото му висеше пушка. Лицето беше опънато, очите тъжни и много уморени. Докато гледаше снимката, мисис Джонсън си припомни една „сцена“, която Пери направи, когато я посети веднъж в Денвър. Всъщност то беше последния път, когато го видя, през пролетта на 1955. Разискваха детството му при Текс Джон и неочаквано Пери, който беше пил много, я бутна и притисна до стената. „Аз бях неговият мръсен негър — каза Пери. — Това е всичко. Някой, който да му работи като луд за оня, що духа! Да не му плаща нито стотинка. Не, Бобо, аз говоря! Млъкни или ще те хвърля в реката! Както веднъж хвърлих от един мост в Япония човек, когото никога не бях виждал преди. Просто го вдигнах и го хвърлих в реката. Моля ти се, Бобо! Моля ти се, слушай! Мислиш ли, че харесвам себе си? О, какъв човек можех да бъда! Но оня мръсник никога не ми даде възможност. Не ми даваше да ходя на училище. Добре, добре! Бях лошо дете. Но дойде време, когато се молах да ида на училище. Имам блестящ ум. В случай че не знаеш това! Блестящ ум плюс талант. Но никакво образование, защото той не искаше да се уча. Искаше само да му слугувам! Да остана глупав! Невежа! Такъв ме искаше той! За да не мога никога да се отскубна от него. Но ти, Бобо, ти ходеше на училище. Ти и Джими, и Фърн. Всеки един от вас, проклетниците, получи образование. Всички освен мен! И аз ви мразя, мразя всички ви! Татко и всеки един от вас!“

Като че животът на брат му и сестрите му е бил постлан с рози! Може би, ако това значи да си чистил пианското повръщане на мама, да нямаш никога хубава рокля да облечеш или достатъчно храна да се наядеш. Все пак истина беше — и тримата бяха свършили гимназия. Джими фактически завърши като първенец на класа си само благодарение на собствената си силна воля. Това, помисли си Барбара Джонсън, правеше самоубийството му толкова по-зловещо. Силен характер, голям кураж, упорита работа — изглежда, че нито едно от тези качества не бяха решителни фактори в съдбата на Текс-

Джоновите деца. Те споделяха една орис, от която добродетелите не можеха да ги закрилят. Не че Пери или Фърн бяха добродетелни. Когато беше на четиринадесет години, Фърн промени името си на Джой (радост, б.пр.) и до края на живота си се мъчеше да оправдае промяната. Беше добродушно, безгрижно момиче, „любимка на всички“, но попрекаляваше в това отношение. Имаше слабост към мъжете, но някак не случваше с тях. И мъжът, когото харесваше, винаги я изоставяше. Майка ѝ бе умряла в алкохолна кома, тя се страхуваше да пие и все пак пиеше. Преди да навърши двадесет, Фърн-Джой вече почваше деня с бутилка бира. И една лятна вечер тя падна от прозореца на една хотелска стая. При падането удари навеса пред някакъв театър и се търкулна под колелата на едно такси. Горе, в празната стая, полицията намери празната ѝ чанта, празна бутилка уиски и обувките ѝ.

Човек можеше да разбере Фърн и да ѝ прости, но Джими беше друго. Сега мисис Джонсън гледаше негова снимка като моряк. По време на войната беше служил във флотата. Строен блед моряк, удължено лице с изражение на малко мрачна търпеливост стоеше, прегърнал през кръста момичето, за което се ожени, и, според мисис Джонсън, не трябваше да прави това, защото те нямаха никакви допирни точки. Сериозният Джими и това ненавършило още двадесет години момиче от Сан Диего, което вървеше след моряците. На снимката стъклениците ѝ мъниста отразяваха отдавна залязло слънце. И все пак чувствата на Джими към нея надхвърляха нормалната любов; те бяха страст, отчасти патологична. А момичето — тя трябва да го е обичала и го е обичала всеотдайно, иначе не би извършило подобно нещо. Ако Джими бе повярвал в любовта ѝ! Или ако беше способен да повярва! Но ревността го държеше в плен. Той се съсипваше от мисли за мъжете, с които е спала преди женитбата им. Освен това беше убеден, че тя продължава да не подбира — че всеки път, когато той е на далечно плаване, му изневерява с много любовници и непрекъснато я измъчваше да признае съществуването им. Тогава тя нагласи дулото на ловджийска пушка точно между веждите си и натисна спусъка с палеца на крака си. Когато я намери мъртва, Джими не извика полиция. Вдигна я на ръце, сложи я на леглото и легна до нея. Призори на другия ден напълни пушката и се застреля и той.

Срещу снимката на Джими и жена му беше фотографията на Пери в униформа. Беше изрязана от вестник и към нея имаше текст: „Главна квартира на армията на САЩ, Аляска. Редник Пери Е. Смит, 23, първият ветеран от войната в Корея, завръщащ се в Анкъридж, е посрещнат от капитан Мейсън, офицер от информационния отдел при щаба, при пристигането му в базата на въздушните войски в Елмъндорф. Смит служи 15 месеца в 24-та дивизия като сапър. Пътуването му от Сиатъл до Анкъридж бе безплатно, подарък от Северните тихоокеански въздушни линии. Мис Лин Марки, стюардеса, се усмихва одобрително при посрещането.“ (Официална снимка на армията на САЩ.) Капитан Мейсън, с протегната ръка, гледа редник Смит, но редник Смит гледа в камерата. В изражението му мисис Джонсън видя или ѝ се стори, че вижда, не признателност, а арогантност и вместо гордост огромно самомнение. Не беше изключено да е срещнал непознат на някакъв мост в Япония и да го е хвърлил в реката. Разбира се, че го е направил. Тя никога не се е съмнявала.

Затвори албума и включи телевизора, но и това не я успокои. Да предположим, че той наистина дойде. Детективите я бяха намерили, защо да не може и Пери да я открие? Но да не очаква помощ от нея. Нямаше дори да го пусне да влезе. Главната врата беше заключена, но задната, откъм градината, беше отворена. Градината бе побеляла от морска мъгла, но можеше да послужи за събиране на духове: мама, Джими и Фърн. Докато мисис Джонсън залости вратата, тя имаше предвид не само мъртвите, но и живите.

Дик и Пери тичаха под проливния дъжд. Но Пери изоставаше, защото краката му бяха по-къси и защото носеше куфара. Дик пръв стигна до подслон — един хамбар край шосето. След като прекараха една нощ в общежитието на Армията на спасението и напуснаха Омаха, един камион ги взе. Те пресякоха границата на Небраска и влязоха в Айова. Но последните няколко часа бяха вървели пеш. Дъждът почна, когато бяха на шестнадесет мили на север от Тенвил Джънкшън, селище в Айова.

Хамбарът беше тъмен.

— Дик? — каза Пери.

— Насам — отговори Дик. Беше се проснал върху куп сено.

Пери, мокър до кости и треперещ, се отпусна до него.

— Тъй ми е студено — каза той, като се зарови в сеното, — тъй ми е студено, че не давам пукната пара, ако това сено се подпали и ме изгори жив.

Беше и гладен. Умираще от глад. Вечерта бяха яли супа от обществената кухня на Армията на спасението, а днес единствената им храна беше няколко блокчета шоколад и дъвка, които Дик бе откраднал от бара на една сладкарница.

— Има ли още шоколад? — попита Пери.

Не, но имаше още едно пакетче дъвка. Те го разделиха и се заловиха да дъвчат. Безпаричието им ги измъчваше. Пълната липса на пари накара Дик да реши, че следващата им стъпка трябва да бъде връщане в Канзас Сити. Пери считаше това за „идея на луд“. Когато за пръв път Дик настоя да се върнат, Пери каза: „Трябва да се покажеш на психиатър.“

Сега, свити един до друг в студената тъмнина, заслушани в тъмния студен дъжд, те подновиха спора. Пери още веднъж изброи опасностите от такава стъпка, защото Дик вече положително го търсят за нарушение на условията за предсрочно освобождаване — „ако не и за друго“. Но не успя да го разубеди. Канзас Сити, настоя пак Дик, беше единственото място, където той бе сигурен, че ще може успешно „да събере доста мангизи“ с фалшиви чекове.

— Дявол да го вземе, зная, че трябва да внимаваме, зная, че има издадена заповед за арестуването ни. Заради чековете, които пробутахме по-рано. Но ще работим бързо. Един ден ни стига. Ако грабнем достатъчно, можем да опитаме Флорида. Да прекараме Коледа в Маями и да останем там през зимата — ако ни хареса.

Но Пери дъвчеше, трепереше и сърдито мълчеше. Дик попита:

— Какво има, сладур? Другият „удар“ ли? Защо, по дяволите, не го забравиш? Не могат да ни замесят в него. И никога няма да могат.

Пери каза:

— Може да грешиш. А ако е така, то означава Тъгъла.

Досега никой от тях не бе споменавал най-тежкото наказание в щата Канзас — бесилките или смърт в Тъгъла, както затворниците от канзаския щатски затвор наричат бараката, в която се намира бесилката за изпълнение на смъртните присъди.

Дик каза:

— Шегаджия! Ще ме умориш!

Драсна клечка кибрит да запали цигара, но при светлината на пламналата клечка видя нещо, което го накара да скочи на крака и да изтича към яслите на кравите. Там беше паркирана кола — бяло и черно — шевролет, с две врати, модел 1956. Ключът беше на арматурата.

Дюи беше твърдо решил да скрие от „цивилното население“ факта за някакъв важен прелом в делото Клътър — до такава степен, че реши да се довери само на двама журналисти: Бил Браун — редактор на „Телеграм“ в Гардън Сити, и Роберт Уелс — завеждащ местната радиостанция КИУЛ. Очертавайки положението, Дюи изтъкна доводите си защо смята тайната от първостепенно значение: „Не забравяйте, има вероятност тези хора да са невинни.“

Това беше твърде съществена вероятност и не можеше да се пренебрегва. Доносникът, Флойд Уелс, лесно би могъл да съчини цялата история; такива измислици често се разправят от затворници, които смятат с това да спечелят благоволение или да привлекат вниманието на властите. Но дори и всяка дума на този човек да беше достоверна, Дюи и колегите му не бяха открили още нито едно солидно „съдебно“ доказателство. Какво бяха открили те, което да не може да се изтълкува като съвпадение, колкото неправдоподобно и необикновено да изглежда то? Само защото Смит е отишъл да посети приятеля си Хикок и само защото Хикок притежава пушка от калибъра, употребен при извършването на престъплението, и само защото заподозрените са си наредили лъжливо алиби, за да оправдаят отсъствието си през нощта на 14 ноември, те не можеха непременно да бъдат признати за убийци. „Но почти сме сигурни, че са те. Всички мислим така. В противен случай не бихме дигнали тревога в седемнадесет щата, от Арканзас до Орегон. Но не забравяйте: години могат да минат, докато ги хванем. Не е изключено да са се разделили. Или да са напуснали страната. Има вероятност да са отишли в Аляска — не е трудно да се изгубят там. Колкото по-дълго време са свободни, толкова по-трудно ще можем да се обосновем.“

Откровено казано, както стоят нещата сега, основанията ни за подвеждането им под отговорност са твърде съмнителни. Може да пипнем тези мръсници утре и никога да не можем да докажем нищо.“

Дюи не преувеличаваше. Вън от двата отпечатъка от обувки, единият с ромбовидни нарязи, а другият от подметка „котешка лапа“, убийците не бяха оставили абсолютно никакви следи. А тъй като очевидно бяха толкова ловки, без съмнение отдавна са се отървали от обувките. И от радиото — ако се приеме, че са го откраднали. В това Дюи продължаваше да се съмнява, защото му се струваше, че е „смешно непоследователно“ предвид величината на престъплението и явната хитрост на престъпниците. Намираще, че е „немислимо“ тези хора да влязат в къща, очаквайки да намерят пълна каса с пари и когато не я намерят, да решат, че е целесъобразно да избият цялото семейство за „няколко долара и едно малко портативно радио“.

— Без самопризнания никога няма да получим присъда — каза той. — Това е моето мнение. И затова трябва да бъдем крайно предпазливи. Те смятат, че са се измъкнали безнаказано. А и ние не искаме те да мислят друго. Колкото повече се чувстват в безопасност, толкова по-бързо ще ги хванем.

Но тайни в малък град като Гардън Сити трудно се опазваха. Всеки, който влизаше в шерифството — три почти празни стаи на третия етаж в окръжния съд, винаги пълни с хора, можеше да усети странна, едва ли не зловеща атмосфера. Бързането и бъркотията, гневното оживление от последните седмици бяха изчезнали. Шерифството сега беше наситено с неспокойна тишина. Мисис Ричардсън, секретарката, човек, стъпил здраво на земята, за една нощ се бе променила; говореше шепнешком, ходеше на пръсти, а хората, при които работеше, шерифът и подчинените му, Дюи и групата детективи от КБР също се движеха и разговаряха тихо. Като ловци, скрити в гора, те сякаш се страхуваха, че всеки рязък звук, всяко рязко движение биха пропъдили приближаващата плячка.

Хората говореха. „Задната стая“ на хотел „Уорън“, кафене, което търговците в Гардън Сити третират като свой клуб, гъмжеше от предположения и слухове. Някой чул, че изтъкнат гражданин е пред арест. Или че вече се знае: престъплението е дело на убийци, наети от врагове на канзаската организация на зърнопроизводителите — прогресивна организация, в която мистър Клътър бе играл важна роля.

От многото пръснати слухове, които се носеха, приблизително най-точният беше донесен от известен търговец на коли (който отказа да открие източника): „Изглежда, че при Хърб е работил някакъв човек, отдавна, в '47 или '48. Обикновен фермерски работник. По-късно попаднал в щатския затвор и докато бил там, почнал да мисли какъв богат човек е Хърб. И преди около месец, когато го пуснали, първото нещо, което направил, било да дойде тук, за да убие и обере тези хора.“

Но седем мили на запад, в селището Холкъм, не се чуваше нищо за предстоящи сензации. Една от причините за това беше, че от известно време Клътьровата трагедия бе забранена тема за разговор и в пощата, и в кафенето „Хартман“ — двете главни места, откъдето се разпространяваха слухове.

— Лично аз не желая да чуя ни дума повече — каза мисис Хартман. — Казах им, че не можем да продължаваме тъй. Да се отнасяме с недоверие един към друг и да се плашим взаимно до смърт. Затова казвам, ако искате да говорите за туй, стойте по-далеч от кафенето ни.

Миртл Кларк зае същото непоколебимо становище:

— Хората идват тук да купят марки за някакви си стотинки и мислят, че могат в следващите три часа и тридесет и три минути да преобръщат Клътьрови. Да скубят перата на други хора! Гърмящи змии! Такива са всички! Нямам време да слушам. На работа съм — представител съм на правителството на Съединените щати! А пък е и неприятно! Ал Дюи и онези бързострелци полицаи от Топика и Канзас Сити — уж са хитри като лисици. Но не познавам ни един, който още да мисли, че те имат някакъв шанс да хванат оня, който го е извършил. Затова, казвам, разумното, което трябва да правим, е да си затваряме устата. Живееш, докато умреш, и няма значение как умираш; мъртвият си е мъртъв. Щом е тъй, защо продължават да скимтят? Само защото на Хърб Клътьр са му прерязали гърлото ли? А пък е и неприятно. Поли Стринджър от училището ли? Поли Стринджър беше тук тая сутрин. Каза, че едвам сега, след повече от месец, тия деца почват да се успокояват. Кое то ме кара да мисля: какво ще стане, ако наистина арестуват някого? Ако го направят, непременно ще бъде човек, когото всички познават. И това сигурно ще раздуха огъня, ще накара котела да заври точно когато беше взел да поизстива. Според мен, стига толкова вълнения!

Беше рано, нямаше още девет. Пери беше първият в пералнята с машини на самообслужване. Отвори претъпкания си сламен куфар, извади куп гащета, чорапи и ризи (някои негови, някои на Дик), хвърли ги в една машина и пусна жетон вместо монета, един от многото, купени в Мексико.

Пери беше добре запознат с манипулациите в подобни заведения, тъй като често ги използваше, и обикновено му беше приятно, защото намираше, че „е толкова успокояващо“ да седи и да наблюдава как дрехите постепенно стават чисти. Но не и днес. Днес беше много неспокоен. Въпреки предупреждението му Дик беше надделял. Ето го в Канзас Сити — без стотинка, без подслон и с крадена кола. Цяла нощ, в проливен дъжд, те караха бързо шевролета от Айова. На два пъти спираха да преливат бензин и двата пъти от коли, паркирани по безлюдни улици в малки заспали градчета. (Това вършеше Пери, работа, която сам той смяташе, че „владее до съвършенство. Само едно късо парче гумен маркуч, това е моята кредитна карта из цялата страна“.) При изгрев-слънце, когато стигнаха Канзас Сити, приятелите отидоха най-напред на летището, където в мъжката тоалетна се измиха, обръснаха се и си измиха зъбите. Два часа по-късно, след кратък сън в чакалнята на летището, те се върнаха в града. Там Дик остави другаря си пред пералнята, като му обеща да се върне след час.

Когато прането беше изпрано и изсушено, Пери го прибра в куфара. Минаваше десет часът. Дик, както той предполагаше, е отишъл някъде „да пробутва чекове“, закъсня. Пери седна да чака. Той избра пейка, върху която на една ръка разстояние лежеше дамска чанта — изкушаваше го да бутне скришом ръката си в нея. Но видът на собственицата ѝ, най-едрата от няколкото жени, които в момента използваха удобствата на пералнята, го възпря. Някога, когато беше разюздано дете в Сан Франциско, той и едно китайче (Томи Чан? Томи Лии?) бяха работили заедно като „отбор за отвличане на дамски чанти“. Да си спомня някои от техните лудории, забавляваше Пери, повдигаше духа му. „Например веднъж се промъкнахме до една стара жена, много стара, и Томи грабна чантата ѝ, но тя не я пускаше, беше истински тигър. Колкото по-силно теглеше той на една страна, толкова по-силно тя дърпаше на друга. Тогава бабата ме видя и извика:

«Помогни ми! Помогни ми!», а аз отговорих: «По дяволите, мадам, аз помагам на него.» И я цапардосах яката. Проснах я на тротоара. Всичко, което взехме, беше деветдесет цента — помня много добре. Отидохме в един китайски ресторант и ядохме до насита.“

Нещата не бяха се променили много. Пери беше двадесет и няколко години по-стар, петдесет килограма по-тежък, но материалното му положение никак не беше се подобрило. Беше все още хлапак, зависещ, тъй да се каже, от крадени монети (и не беше ли това невероятно — човек с неговата интелигентност, с неговите таланти?!).

Един часовник на стената постоянно привличаше вниманието му. В 10:30 почна да се безпокои, в 11 краката му пулсираха от болка, което при него беше знак за приближаваща паника — „мехурчета в кръвта“. Изяде един аспирин и се помъчи да обуздае въображението си, което му рисуваше страшни видения; Дик в ръцете на закона, вероятно арестуван, докато подписва фалшив чек или нарушава правилата за движение, и го откриват, че кара крадена кола. Твърде възможно е в този момент Дик да седи, заобиколен от детективи с червени вратове. И не говорят за незначителни неща — фалшиви чекове и крадени коли. Темата е убийство, защото по някакъв начин връзката с онова, за което Дик беше толкова сигурен, че ще остане завинаги погребано, е осъществена. И сега, в момента, кола, пълна с канзаски полицаи, е на път към пералнята.

Но не, въображението му прекаляваше. Дик никога няма да направи това — „да се изгърве“. Помисли, колко често си го чувал да казва: „Могат да ме бият до смърт, никога няма да кажа нищо.“ Разбира се, Дик беше „самохвалко“; твърдостта му, както се бе убедил Пери, съществуваше само в положения, където силният коз е безспорно в негови ръце. Внезапно с облекчение Пери се сети, че дългото отсъствие на Дик може да се дължи на друга, не толкова страшна причина — отишъл е да види родителите си. Рисковано, но Дик беше „привързан“ към тях или поне така разправяше. И тази нощ, по време на дългото пътуване в дъжда, беше казал на Пери: „Много ми се иска да видя моите хора. Те няма да кажат думичка. Искам да кажа, няма да ме издадат на полицията — няма да направят нищо, което да ни причини неприятности. Само че срам ме е. Страхувам се от това, което ще каже майка ми. За чековете. И за начина, по който се

махнахме. Ще ми се да ги викна по телефона, да чуя как са.“ Но това беше невъзможно, защото в дома на Хикок нямаше телефон, иначе Пери щеше да звънне да провери дали Дик е там.

След няколко минути той пак беше сигурен, че Дик е арестуван. Болките в краката му лумнаха, пронизаха тялото му, а миризмата на пране, влажната воня внезапно му причиниха гадене, принудиха го да изскочи навън. Застана на бордюра, разтърсван от сухи напъни на повръщане като „пияница“. Канзас Сити! Нали знаеше, че Канзас Сити носи нещастие и беше умолявал Дик да стоят далеч от него? Сега навярно Дик ще съжалява, че не го е послушал. И той се запита: „А какво ще стане с мен? С няколко цента и шепа оловни жетони в джоба?“ Къде може да отиде? Кой ще му помогне? Бобо? Как не! Но мъжът ѝ може би. Ако Фред Джонсън действително беше постъпил тъй, както беше склонен да постъпи, той щеше да осигури работа на Пери веднага след излизането му от затвора. Щеше да му помогне да го пуснат по-рано предсрочно. Но Бобо не разреши, каза, че това само ще им докара неприятности и вероятно ще бъде опасно. После беше писала и на Пери същото. Един прекрасен ден той ще ѝ го върне, ще се позабавлява малко, ще ѝ поговори, ще изтъкне способностите си, подробно ще ѝ опише какво е в състояние да направи на хора като нея, почтени, осигурени и самодоволни хора, точно като Бобо. Да, ще ѝ открие колко опасен може да бъде и ще наблюдава очите ѝ. Положително това си заслужаваше едно пътуване до Денвър. И така ще направи, ще отиде в Денвър и ще посети Джонсънови. Фред Джонсън ще му помогне да започне нов живот, ще бъде принуден да го направи, ако иска да се отърве от него.

В този момент Дик застана на бордюра до него.

— Ей, Пери — каза той, — лошо ли ти е?

Звукът на гласа му беше като инжекция с някакво силно наркотично средство, лекарство, което, нахлувайки във вените му, предизвика буря от смесени чувства, напрежение и успокоение, ярост и привързаност. Той се приближи към Дик със свити юмруци.

— Мръсно копеле!

Дик се засмя и каза:

— Ела! Ще ядем пак!

Но бяха необходими обяснения и извинения — Дик ги даде над чиния „чили“ в ресторанта на Канзас Сити, който най му се харесваше,

„Игъл Бюфет“.

— Съжалявам, сладур. Знаех, че ще се паникьосаш. Ще мислиш, че съм се натъкнал на бик. Но такъв късмет имах, че реших да го използвам докрай.

Той обясни, че след като оставил Пери, отишъл във фирмата „Маркл Буик“, където бе работил някога, с надежда да намери комплект номера за кола и да подмени рискованите номера от Айова.

— Никой не ме видя ни да влизам, ни да излизам.

„Маркл“ вършеше значителна търговия с повредени коли. И наистина в дъното на гаража имаше една смазана кола „Де Сото“ с канзаски номера — и къде са те сега?

— На нашата количка, друже!

След като направил смяната, Дик пуснал номерата от Айова в един общински резервоар. После спрял пред бензинова станция, където работи негов приятел, съученик на име Стив, и го убедил да му осребри един чек за петдесет долара. „Да ограби приятел“, беше нещо, което не беше правил досега. Но той никога няма да види вече Стив. Щеше „да офейка“ от Канзас Сити тази вечер и този път наистина завинаги. Тогава защо да не оскубе няколко стари приятели? И с това намерение той посетил друг съученик, продавач в сладкарница, и сумата се увеличила на седемдесет и пет долара.

— Сега следобед ще я закръглим на двеста. Направил съм списък на места, които ще ударим. Шест или седем, като почнем направо оттук — каза той, имайки предвид „Игъл Бюфет“, където всички — и барманът, и келнерите — го познаваха и обичаха. Наричаха го „Туршийката“ (в чест на любимото му ядене) — и тогава... Флорида, ето ни! Какво ще кажеш, сладур? Не ти ли обещах, че ще прекараме Коледа в Маями? Също като милионерите.

Дюи и колегата му, детективът от КБР Кларънс Дунц, чакаха да се освободи маса в Задната стая. Като се огледа наоколо, Дюи видя обикновените обедни посетители — пълни бизнесмени и фермери с обгорели и загубели от слънцето лица. Той забеляза няколко познати: окръжният следовател д-р Фентън, управителят на хотела Оурън, Том Мейхър, Харисън Смит, който миналата година се кандидатира за прокурор и загуби изборите в полза на Дюън Уест. Там беше и

Хърбърт У. Клътър, собственикът на фермата „Ривър Вали“ и съкласник на Дюи от неделното училище. *Но почакай!* Хърб Клътър не беше ли мъртъв? И Дюи не ходи ли на погребението му? Въпреки това ето го там — седеше в ъгъла, на кръглата маса — смъртта не беше променила живия поглед на кафявите му очи и жизнерадостния вид на лицето му с характерната долна челюст. Но Хърб не беше сам. На същата маса седяха двама млади хора. Дюи ги позна и бутна Дунц:

— Гледай!

— Къде?

— В ъгъла.

— Дявол да го вземе!

Хикок и Смит! Но разпознаването беше взаимно! Тези момчета подушиха опасността. Строшиха с крак витрината на Задната стая и преследвани от Дюи и Дунц, които се втурнаха след тях, хукнаха по „Мейн Стрийт“, минаха бижутерияния магазин на Палмър, сладкарницата на Норис, кафенето „Гардън“, свиха край ъгъла и се спуснаха към гарата. Заиграха на криеница между струпаните едно до друго бели зърнени хранилища. Дюи и Дунц извадиха пистолетите, но когато се прицелиха, стана нещо необикновено. Внезапно, необяснимо как (сякаш беше насън) всички плуваха — преследваните и преследвачите — през внушителната ширина на басейна, за който търговската камара в Гардън Сити твърди, че е „най-големият безплатен плувен басейн в света“. Когато детективите се изравниха с жертвите си... а... (какво стана?... възможно ли е да сънува?) сцената пак се промени. Сега бе гробището „Вали Вю“ — онзи сиво-зелен остров от надгробни плочи, дървета и цветни лехи; спокоен, смущаван само от шепота на листата, оазис, който лежеше като хладна облачна сянка върху светлите житни растения северно от града.

Но Дунц беше изчезнал и Дюи бе сам с преследваните. Не можеше да ги види, но беше сигурен, че се крият някъде между мъртвите, свиват се там зад някой надгробен камък, може би надгробния камък на собствения му баща: „Алвин Адамс Дюи, 6 септември 1879 — 26 януари 1948“. С изваден пистолет той се промъкна по пустите алеи, докато чу смях, и ориентирайки се по звука, видя, че Хикок и Смит съвсем не се крият, а стоят до новия общ гроб на Хърб, Бони, Нанси и Кениън. Застанали разкрачени, с ръце на бедрата, отметнали глави назад, те се смееха. Дюи стреля... още

веднъж... и пак... Никой от тях не падна, макар че и двамата бяха застреляни в сърцето с по три куршума. Бавно, бавно те станаха прозрачни, после невидими, изпариха се, но смехът им се усилваше и най-после Дюи отстъпи, избяга, обзет от такова мрачно отчаяние, че се събуди.

Почувства се като трескаво, уплашено десетгодишно дете. Косата му бе мокра, ризата, студено влажна, беше залепнала по тялото му. Стаята в шерифството, в която се беше заключил, преди да заспи на бюрото, бе потънала в здрач. Той се ослуша. В съседната канцелария телефонът на мисис Ричардсън звънеше. Но тя си беше отишла вече. Той стана, мина с подчертано безразличие край телефона, който продължаваше да звъни, но се поколеба. Може да е Мари, да пита още ли работи и да го чака ли за вечеря.

— Мистър А. А. Дюи, моля. Търси го Канзас Сити.

— Дюи на телефона.

— Говорете с Канзас Сити.

— Ал? Тук е Брат Наи.

— Кажу ми, Брат.

— Пригответе се за голяма новина.

— Готов съм.

— Нашите приятели са тук. Тук — в Канзас Сити.

— Как научи?

— Ами че те не го пазят в голяма тайна. Хикок пише чекове от единия край на града до другия. Подписва ги със своето име.

— Със своето име? Това означава, че няма да се върти там дълго време или е прекалено сигурен в себе си. Значи Смит е още с него?

— О, заедно са! Но карат друга кола. Шевролет — модел '56 — бяло и черно, с две врати.

— Канзански номер?

— Да. Ал, слушай! Имаме късмет! Купили телевизор и Хикок дал на продавача чек. Точно когато потегляли с колата, човекът излязъл достатъчно съобразителен и записал номера на колата. Надраскал го на гърба на чека. Контролен №16212 от окръга Джонсън.

— Провери ли в регистрацията?

— Да, познай какво излезе!

— Крадена кола.

— Естествено. Но номерата са сменени. Нашите приятели са взели номер на повреден „Де Сото“ от някакъв гараж в Канзас Сити.

— Знаеш ли кога?

— Вчера сутринта. Шефът (Логън Санфорд) уведоми всички полицейски постове и патрули за новия номер с описание на колата.

— Проверихте ли във фермата на Хикок? Ако още са в околността, струва ми се, че рано или късно ще отидат там с колата.

— Не се безпокой. Наблюдаваме фермата. Ал...?

— Тук съм.

— Ето това искам за Коледа. Само това! Да ликвидираме и да спим до Нова година. Ще бъде великолепен подарък, нали?

— Дано да го получиш!

— Надявам се и двамата да го получим.

После, когато пресичаше площада пред съда и замислено подритваше в здрача купчинки паднали листа, Дюи се учудваше на безразличието си. Защо сега, когато знаеше, че заподозрените не са изчезнали завинаги в Аляска, Мексико или Тамбукту и всеки момент могат да бъдат арестувани — защо не чувстваше вълнението, което би трябвало да чувства? Вината беше в съня, който още го потискаше, караше го да се съмнява в уверенията на Наи — дори да не им вярва. Не вярваше, че Хикок и Смит ще бъдат задържани в Канзас Сити. Те бяха неуязвими.

„Оушън Драйв“ 335 е адресът на хотел „Съмърсет“ в Маями Бийч. Това е една сиво-бяла квадратна постройка с лилави шарки. Между тях лилава реклама гласи: *Свободни стаи — много ниска цена — плажни удобства — постоянен морски ветрец*. „Съмърсет“ е един от многото сиво-бели хотелчета, наредени край бяла меланхолична улица.

През декември 1959 „плажните удобства“ на „Съмърсет“ се състояха от два чадъра, забучени в една тясна ивица пясък зад хотела. На единия от чадърите, розов, беше написано „Сервираме сладолед «Валънтайн»“. На Коледа по обяд под този чадър лежаха четири жени и се наслаждаваха на музика от един транзистор. Под втория чадър, син, с повелителен надпис „Добийте тен с крема «Копъртон»“, се бяха

настанили Пери и Дик. От пет дни живееха в „Съмърсет“, заемаха стая с две легла и плащаха за нея осемнадесет долара седмично.

Пери каза:

— Ти не ми честити Коледа.

— Честита Коледа, сладур! И честита Нова година!

Дик беше с плувки, но Пери, както в Акапулко, отказа да разголи осакатените си крака — страхуваше се, че гледката може да „обиди“ другите летовници, и затова седеше напълно облечен, не беше свалил дори обувките си. Въпреки това бе в сравнително добро настроение и когато Дик почна да прави гимнастически упражнения — да застава на глава, за да привлече вниманието на дамите под розовия чадър, — той зачете „Маями Хералд“. На втората страница попадна на репортаж, който завладя цялото му внимание. Отнасяше се до убийството на едно семейство от Флорида — мистър и мисис Клифърд Уокър, техния четиригодишен син и двегодишната им дъщеря. Всеки един от тях, без да бъде вързан, е бил застрелян в главата. Престъплението, лишено от улики и явно немотивирано, е станало в събота вечер, 19 декември, в дома на Уокър, ранчо недалеч от Талахаси.

Пери прекъсна атлетическите упражнения на Дик, за да му прочете историята на глас, и после попита:

— Къде бяхме миналата събота вечерта?

— Да не сме били в Талахаси?

— Питам те!

Дик се замисли. В четвъртък вечер, редувайки се на волана, те напуснаха Канзас и през Мисури се озоваха в Арканзас, оттам през Озаркс до Луизиана, където рано сутринта в петък бяха принудени да спрат поради изгорял електромотор. (Купен на вехто в Шревърпорт, той им струваше двадесет и два долара и петдесет цента.) Нощта прекараха в колата, паркирана до шосето някъде на границата между Алабама и Флорида. На другия ден пътуваха бавно, позволиха си няколко туристически развлечения: посетиха една ферма за алигатори и една за гърмящи змии, повозиха се на лодка със стъкло дъно по кристалночисто езеро, обядваха късно и скъпо с печен омар в един приморски ресторант по шосето. Прекрасен ден! Но и двамата много се умориха и когато стигнаха в Талахаси, решиха да пренощуват там.

— Да, в Талахаси — каза Дик.

— Поразително — Пери отново прегледа статията. — Знаеш ли, съвсем не бих се изненадал, ако това е някой ненормален. Някой смахнат, който е прочел какво стана в Канзас.

Дик не искаше да слуша как Пери „ще се впусне пак в тая тема“, затова сви рамене, усмихна се и бавно тръгна към морето. Поразходи се по мокрия пясък, като от време на време се навеждаше да вземе някоя раковина. Като дете беше завидял на сина на един съсед, който след ваканция, прекарана в „Гълф Коуст“ на брега на океана, си беше донесъл пълна кутия с раковини. Дик така го намрази, че му открадна раковините и с чук ги строши до една. Завистта не го напущаше; враг беше всеки, на чието място Дик би искал да бъде, или всеки, който притежаваше нещо, което Дик желаше да има.

Например мъжът, когото беше видял край басейна на хотел „Фонтенбло“. Мили далеч, той виждаше покривите на скъпите хотели — обвити с воал от лятна омара и морски блясък — „Фонтенбло“, „Идън Рок“, „Рони Плаца“. На втория ден от пребиваването си в Маями той предложи на Пери да атакуват тези почивни дворци. „Може да хванем някои богаташки“ — каза Дик. Пери много се колебаеше; страхуваше се, че всички ще гледат панталоните им с цвят как и спортните им ризи. В действителност тяхната поява в разкошния „Фонтенбло“, между мъже с копринени плувки на райета и жени, облечени в бански костюми, но наметнати с визонени кейпове, мина незабелязано. Неканените отидоха във фоайето, повъртяха се там, после се разходиха из градината и застанаха до плувния басейн. Там Дик видя мъжа. Беше негова възраст — двадесет и осем — тридесетгодишен, и би могъл да бъде „комарджия, адвокат или чикагски гангстер“. Какъвто и да беше, ясно бе, че познава сладостта на парите и на властта. Блондинка, която приличаше на Мерилин Монро, го мажеше с плажно масло, а той лениво протегна ръка и взе чаша леден портокалов сок. Всичко това принадлежеше и на него, и на Дик, но той никога нямаше да го има. Защо този мръсник има всичко, а Дик нищо? Защо трябва това нафукано копеле да има такъв късмет? Дик имаше власт само когато държеше нож в ръката си. Нафуканите копелета като той трябва да внимават, иначе той „може да ги разпори и тогава част от късмета им ще се разпилее по пода“. Но... за Дик денят беше провален. Провали го хубавата блондинка. Той каза на Пери:

— Хайде да се махаме оттук!

Сега едно малко момиче, вероятно дванадесетгодишно, чертаеше фигури по пясъка, дълбаеше с треска, изхвърлена от морето, едри груби лица. Дик се престори, че се възхищава от изкуството ѝ, предложи ѝ раковините, които беше събрал.

— От тях стават хубави очи — каза той.

Детето прие подаръка и Дик усмихнат ѝ намигна. Той съжаляваше за влечението, което изпитваше към детето, защото сексуалните му интереси към малки момичета бяха недостатък, от който той „искрено се срамуваше“. Не беше го признавал на никого и се надяваше, че никой не подозира тази тайна, защото хората ще мислят, че не е нормален (обаче знаеше, че Пери се досеща). Но Дик беше съвсем сигурен, че е „нормален“. Да съблазняваш момичета в пубертетна възраст, както той беше правил „осем или девет“ пъти през последните няколко години, не доказваше обратното. Дик беше убеден, че повечето истински мъже изпитват подобни желания. Взе ръката на детето в своята.

— Ти си моето бебче. Моята малка любима. — Реакцията обаче бе отрицателна. Малката ръка трепкаше в Диковата като рибка на въдица. Изуменото изражение в очите на момичето му беше познато от предишни инциденти в тази му кариера. Той я пусна, засмя се добродушно и каза:

— Това е само игра. Не обичаш ли игрите?

Изтегнат под синия чадър, Пери бе наблюдавал сцената и веднага бе разбрал целта на Дик. Презираше го за това. Той „никак не уважаваше хора, които не могат да се контролират сексуално“, особено, както той се изразяваше, ако липсата на контрол се отнася до „извратеност“, „закачане на деца“, „странности“, изнасилване. Смяташе, че възгледите му по този въпрос са познати на Дик. Нещо повече, нали почти се сбиха, когато неотдавна той попречи на Дик да изнасили едно обезумяло от страх малко момиче? Но не му се искаше да се повтаря такова премерване на силите. Когато видя, че детето се отдалечава, той въздъхна с облекчение.

Звучите на коледни песни от транзистора на четирите жени странно се съчетаваха със слънцето на Маями и с гневните писъци на немлъкващите чайки. „О, елате да му се поклоним“, възвишената музика, изпълнявана от катедрален хор, развълнува Пери до сълзи, които продължиха да се ронят и след като музиката спря. Обикновено

когато беше така развълнуван, мисълта му се спираше на една възможност, пълна с „необикновено очарование“ — самоубийство. Като дете често бе мислил да се самоубие, но това бяха сантиментални настроения, родени от желанието да накаже баща си и майка си или други врагове. Но след като възмъжа, идеята да свърши със себе си постепенно почна да губи обаянието си. Той не забравяше, че това беше „разрешението“, което Джими и Фърн бяха намерили. А напоследък самоубийството почна да му се струва не само възможна, но и предопределена смърт. Тъй или иначе, виждаше, че „няма много нещо, за което да живее“. Острови, горени от жарко слънце, заровено злато, дълбоко спускане в синкавия блясък на моретата към потънали съкровища — тези мечти бяха изчезнали. Изчезнал беше и „Пери О'Парсънс“ — измисленото име на прочутия естраден и филмов певец, какъвто той почти се беше надявал да стане. Пери О'Парсънс бе умрял, преди да се е родил. Какво да очаква? Струваше му се, че той и Дик участват в „надбягване без финиш“. А сега, без да изкарат и седмица в Маями, трябваше отново да тръгнат на дълъг път. Дик, след като работи цял ден в автосервизната компания „АБЦ“ за шестдесет и пет цента на час, му каза:

— В Маями е по-лошо от Мексико... шестдесет и пет цента! Не е за мен! Аз съм бял!

Така че утре, само с двадесет и седем долара, останали от парите, които събраха в Канзас Сити, те тръгнаха на Запад, към Тексас, към Невада — „без определена цел“.

Дик излезе от морето. Мокър и задъхан, той се просна по очи върху лепкавия пясък.

— Как е водата?

— Екстра.

Рожденият ден на Нанси беше веднага след Нова година и следователно скоро след Коледа. Това винаги създаваше трудност на приятеля ѝ Боби Руп. Трябваше да измъчва въображението си, за да измисли два подходящи подаръка в много кратко време. Но всяка година с парите, спечелени през лятото, когато работеше в бащините си ниви за захарно цвекло, той купуваше каквото можеше. С помощта на сестрите си обвиваше грижливо подаръка и на Коледа сутринта

тръгваше бързо към Клътьрови с надежда, че ще изненада и зарадва Нанси. Миналата година ѝ беше подарил един малък златен медальон във форма на сърце. Тази година, предвидлив както винаги, той беше се колебал между вносните парфюми, изложени в дрогерията на Норис, и чифт ботушки за езда. Но Нанси беше мъртва.

Тази коледна сутрин, вместо да тича към фермата „Ривър Вали“, той остана вкъщи и заедно със семейството си яде от великолепия обяд, който майка му приготвя цяла седмица. След трагедията родителите му и седемте му братя и сестри се отнасяха внимателно с него. Но когато се хранеха, нужно беше постоянно да му напомнят, че трябва да яде. Никой не разбираше, че той всъщност беше болен от скръб и скръбта бе издигнала около него преграда. Той не можеше да избяга и никой не можеше да го доближи — освен може би Сю. До смъртта на Нанси не беше ценил Сю, никога не беше се чувствал съвсем добре в нейно присъствие. Тя беше твърде различна — вземаше нещата сериозно, неща, които дори и момичетата не бива да вземат сериозно: художество, поезия, музиката, когато свиреше на пиано. А, разбира се, той ревнуваше. Чувствата на Нанси към нея, макар и от различно естество, бяха едва ли не равни на чувствата ѝ към него. Но затова сега Сю разбираше неговата загуба. Без Сю, без нейната почти постоянна компания как би могъл да издържи толкова много сътресения — самото убийство, разговорите с мистър Дюи, тъжната ирония да бъде за кратко време главното заподозряно лице?

После, след около месец, приятелството им избледня. Боби ходеше в Кидуеловата уютна малка всекидневна все по-рядко, а и когато отиваше, Сю не изглеждаше особено гостоприемна. Причината беше, че те се насилваха да тъгуват и да си спомнят неща, които в действителност искаха да забравят. Понякога Боби забравяше: когато играеше баскетбол или караше колата си по пътищата с осемдесет мили в час или когато се тренираше да бяга през равните жълти ниви, тренировка, която сам си налагаше (амбицията му беше да стане гимназиален инструктор по гимнастика). И сега, след като помогна да се прибере празничната трапеза, той реши да си сложи анцуга и да потренира.

Времето беше изключително — дори за Западен Канзас, известен с дългото си сиромашко лято, то изглеждаше невероятно: сух въздух, силно слънце, лазурно небе. Оптимистични фермери предсказваха

„открита зима“ — толкова мека, че стадата ще могат да излизат на паша през целия сезон. Такива зими има рядко, но Боби си спомняше една — годината, в която почна да се върти около Нанси. И двамата бяха на дванадесет години. След училище той ѝ носеше чантата до фермата, която се намира на една миля далеч от холкъмското училище. Ако денят беше топъл и слънчев, те спираха по пътя и сядаха край реката — лъкатушната, бавно движеща се, кафява Арканзас.

Веднъж Нанси му бе казала: „Едно лято, когато бяхме в Колорадо, видях точно откъде извира Арканзас. Но не можеш да повярваш, че е нашата река. Не е същият цвят. Чиста, като вода за пиене. И бърза. Пълна с камъчета. Има и водовъртежи. Татко улови там пъстърва.“ Боби запомни впечатленията ѝ от извора на реката и след нейната смърт... не можеше да си обясни защо всеки път, когато погледнеше Арканзас, за миг реката се променяше и той виждаше не мътен поток, който лъкатуши през канзаските равнини, а колорадски порой — ледена, кристалночиста река с пъстърви, която бърза надолу по планинските поляни — тъй както я беше описала Нанси. Такава беше и Нанси — като свеж поток: енергична, жизнерадостна.

Но, общо взето, зимите в Западен Канзас сковават земята и обикновено слана и остри ветрове променят температурата преди Коледа. На Бъдни вечер преди няколко години падна сняг и продължи да вали и на другата сутрин. Когато тръгна към Клътъровото стопанство — три мили разстояние — Боби трябваше да си пробива път през дълбоки преспи. Премръзна и се зачерви от студа, но си заслужаваше, защото начинът, по който го посрещнаха, го стопли съвсем. Нанси беше изненадана и горда с него, а майка ѝ, обикновено тиха и затворена, го прегърна, целуна го и настоя той да се увие с одеяло и да седне във всекидневната до печката. Докато жените готвеха в кухнята, той, Кениън и мистър Клътър седяха край огъня, чупеха орехи и фъстъци. Тогава мистър Клътър си спомни една друга Коледа, когато е бил на годините на Кениън: „Бяхме седем души въкъщи. Майка ми, баща ми, двете ми сестри и ние — тримата братя. Живеехме във ферма, много отдалечена от града. Затова имахме обичай да пазаруваме за Коледа всички заедно. Отивахме в града и купувахме наведнъж всичко необходимо. Една година, сутринта, когато трябваше да тръгнем, снегът беше дълбок, както и сега, дори по-дълбок, и продължаваше да вали на едри парцали. Виждаше се, че

ще трябва да прекараме Коледа без подаръци около елхата. Мама и момичетата бяха отчаяни.“ Тогава му хрумна една идея — да оседлае най-бързия товарен кон, да отиде с него до града и да напазува за всички. Съгласиха се и му дадоха парите, спестени за коледни подаръци, и списък на нещата, които трябваше да купи: четири метра басма, една футболна топка, иглениче, ловджийски патрони. До вечерта попълваха списъка с най-различни поръчки. С покупките, прибрани на сигурно място — в брезентен сак, той тръгна обратно за дома. Благодарен беше, че баща му го принуди да вземе със себе си фенер, и се радваше, че по хамута на коня има звънчета, защото веселото им дрънчане и движещата се светлина на фенера го успокояваха.

Отиването беше лесно. Но сега, на връщане, пътят беше изчезнал. Не се виждаше нищо. Земя и небе бяха се изгубили в снега. Конят затъна до бедрата и се хлъзна встрани. „Аз изпуснах фенера. Загубихме се в нощта. Беше само въпрос на време да заспим и замръзнем. Да, страх ме беше. Но се помолих и почувствах божие присъствие“... Някъде залаяха кучета. Той тръгна към техния лай и видя прозорците на една съседска фермерска къща. „Трябваше да спра там. Но помислих за нашите — представих си мама в сълзи, татко и момчетата се стягат да ме търсят... и продължих. Затова естествено никак не се зарадвах, когато най-после стигнах до дома и видях, че къщата е тъмна, вратите заключени. Всички си бяха легнали и съвсем ме бяха забравили. Никой не можа да разбере защо толкова се ядосах. Татко каза: «Сигурни бяхме, че ще останеш да пренощуваш в града. Боже господи, синко! Кой можеше да помисли, че ще бъдеш толкова безумен да тръгнеш обратно в такава ужасна виелица?»“

Тръпчив сайдеров аромат на загнили ябълки. Ябълкови, крушови, прасковени, черешови дръвчета; овощната градина на мистър Клътър, скъпоценните плодни дръвчета, които бе насадил. Боби, тичайки без определена посока, не беше мислил да идва тук или въобще да приближава фермата „Ривър Вали“. Идването му беше необяснимо и той се обърна да си върви. Но веднага се върна обратно и тръгна към къщата — бяла, солидна, просторна. Винаги му правеше впечатление, приятно му беше да мисли, че приятелката му живее там. Но сега разложението беше почнало да оплита своите паяжини около имота, лишен от грижливото внимание на покойния стопанин. Едно

гребло ръждясваше на алеята, поляната беше изсъхнала и непочистена. Онази фатална неделя, когато шерифът извика линейките да вдигнат убитото семейство, колите бяха минали направо през тревата към главния вход — следи от гумите още личаха. И къщата на наемния работник беше празна; той беше наел друга квартира за семейството си, по-близо до Холкъм. Никой не се изненада, защото въпреки слънчевото време Клътьровият дом изглеждаше засенчен, притихнал, заглъхнал. Но когато Боби мина край хамбара и оградено то зад него място за добитък, чу свистенето на конска опашка. Беше Нансиният Бейб, послушният стар кон със светложълта грива и тъмновиолетови очи, прилични на прекрасни теменуги. Като го хвана за гривата, Боби потри буза о врата на Бейб — Нанси често правеше така... И Бейб изцвили. Миналата неделя, последния път, когато беше ходил у Кидуелови, майката на Сю беше споменала Бейб. Мисис Кидуел, тази странна жена, стоеше до прозореца и наблюдаваше как здрачът бавно пада върху ширната прерия. И неочаквано каза:

— Сюзън? Знаеш ли какво виждам постоянно? Нанси. Яхнала Бейб. Да идва насам.

Пери ги забеляза пръв: момче и старец. Носеха торбички, бяха облечени само в работнически комбинезони и тънки басмени ризи; въпреки студеното време, пронизващият тексаски вятър и праха те стояха край шосето и чакаха.

— Хайде да ги качим — каза Пери.

Дик не беше съгласен. Нямаше нищо против да помага на пътници на автостоп, но при условие че имат вид на хора, които могат да си платят пътя, поне „да бутнат за един-два галона бензин“. Но Пери, малкият, великодушен Пери, винаги тормозеше Дик да взема най-никакви, най-жалките. Накрая Дик се съгласи и спря колата.

Момчето — с живи проницателни очи, набито, къдрокосо и приказливо, на около дванадесет години, се разсипа от благодарности, но старецът, с жълто набръчкано лице, с мъка се довлече до задната седалка и се отпусна на нея, без да продума. Момчето каза:

— Не знам как да ви благодарим. Джони едва се държи на краката си. Не сме се возили от Галвестън насам.

Пери и Дик бяха напуснали този пристанищен град преди един час. Прекараха там цялата сутрин, обикаляха разни параходни агенции да търсят работа като моряци. Една компания им предложи веднага работа на танкер, който заминаваше за Бразилия. Двамата щяха да бъдат сега на път, ако бъдещият работодател не бе разбрал, че ни единият, ни другият има профсъюзни документи и паспорт. Необяснимо защо, разочарованието на Дик беше по-голямо от разочарованието на Пери.

— Бразилия! Ами те там строят сега нова столица! Съвсем нова! Представи си, ако бяхме отишли от самото начало! Там всеки глупак може да натрупа пари!

— Къде отивате? — обърна се Пери към момчето.

— Суйтуотър.

— Къде е Суйтуотър?

— Ами... някъде в тая посока. Някъде в Тексас. Този тук, Джони... е моят дядо. Има сестра, която живее в Суйтуотър. Поне се надявам, че е там. Мислехме, че живее в Джаспър, Тексас, но като отидохме там, казаха ни, че тя и семейството ѝ се преместили в Галвестън. Но и в Галвестън я нямаше — една жена там каза, че отишла в Суйтуотър. Дано, дано, боже, да я намерим там! Джони — продължи то и затърка ръцете на стареца, сякаш да ги размрази, — чуваш ли ме, Джони? Возим се в хубав, топъл шевролет — модел 56.

Старецът се изкашля, поклати леко глава, отвори очи, затвори ги и пак се изкашля.

Дик попита:

— Ей, слушай! Какво му е?

— От промяната — отвърна момчето — и от вървенето. Тръгнали сме преди Коледа. Струва ми се, че сме изминали по-голямата част от Тексас.

Докато продължаваше да разтрива ръцете на стареца, момчето със съвсем равнодушен глас им разправи, че преди да предприемат сегашното си пътуване, той, дядо му и леля му живеели сами в една ферма близо до Шевърпорт, Луизиана. Неотдавна лелята умряла.

— Джони не е добре вече близо година и леля трябваше да върши цялата работа. Само аз ѝ помагах. Веднъж цепехме дърва. Цепехме един пън и по едно време леля каза, че няма вече сили. Виждали ли сте кон да падне и вече да не стане? Аз съм виждал. И

леля точно тъй падна... — Няколко дни преди Коледа собственикът на фермата, от когото дядо му я вземал под наем, „ни изгони“ — продължи момчето. — Не ни оставаше друго, освен да тръгнем за Тексас. Да търсим мисис Джаксън. Аз никога не съм я виждал, но тя е родна сестра на Джони. А някой все трябва да ни прибере. Поне него. Той няма да може още дълго да върви. През нощта ни валя дъжд.

Колата спря. Пери запита Дик защо спира.

— Човекът е много болен — каза Дик.

— Е-е? Какво смяташ да правиш? Да го изхвърлиш? Размърдай си мозъка. Поне веднъж!

— Ти наистина си гаден подлец!

— А ако умре?

Момчето каза:

— Няма да умре. Щом сме дошли дотук, той ще почака още малко.

Дик настояваше:

— Ами ако умре? Помисли какво може да стане. Ще почнат да ни разпитват.

— Откровено казано, не давам пукната пара! Искаш да го изхвърлиш? Хайде тогава! — Пери погледна болния старец, затворил очи, зашеметен, глух. После погледна момчето, то спокойно отвърна на погледа му. Не молеше, „не искаше нищо“. Пери си припомни какъв беше той на неговите години, как скиташе с един стар човек. — Хайде! Изхвърли ги! Но и аз ще сляза с тях!

— Добре, добре, добре! Само не забравяй — каза Дик, — ти ще си виновен!

Дик смени скоростите, но щом колата потегли, момчето внезапно викна:

— Чакайте!

Изскочи във и забърза към канавката край шосето. Спря, наведе се и взе една, две, три, четири празни бутилки от кока-кола. Изтича обратно и скочи щастливо и усмихнато в колата.

— От тия бутилки може да се изкарват много пари — каза то на Дик. — Знаете ли, господине, ако карате бавничко, гарантирам ви една добра печалба. Джони и аз тъй се прехранваме. От депозита.

Това развесели Дик, но го и заинтересува. И когато след малко момчето му викна да спре, веднага се подчини. Почнаха да спират

толкова често, че им взе цял час да изминат пет мили, но си заслужаваше. Детето беше „без преувеличение“ гениално. То забелязваше сред странични камъни и покрит с трева чакъл хвърлените лъскаво кафяви бирени бутилки и морскозелените от „7-ЪП“ и канадска ракия. Скоро и Пери разви личната си дарба да открива бутилки. Отначало само показваше на момчето къде ги е видял. Смяташе, че е много недостойно да тича и да ги събира. Струваше му се „доста глупаво“, само „детинска работа“. Но играта наподобява търсене на съкровища и създаде нужното външение. След малко и Пери се поддаде на забавлението, на това трескаво търсене на празни бутилки. Дик също, но той го вършеше съвсем сериозно. Може да е налудничаво, но пък може би това е начин да се спечелят малко пари — поне няколко долара. Господ знае, той и Пери имаха нужда от тях; общите им финанси в момента бяха по-малко от пет долара.

Сега тримата — Дик, момчето и Пери — изскачаха от колата и приятелски, но безсрамно се надпреварваха. По едно време Дик откри в дъното на канавката цяла каса с бутилки от вино и уиски, но се огорчи, като научи, че откритието му е без стойност.

— Не плащат депозит за бутилки от местен алкохол — осведоми го момчето. — Дори и някои от бирените не струват и обикновено не се занимавам с тях. Търся само съвсем сигурните. „Пепър“, „Пепси-кола“, „Кук“, „Уайт Рок“, „Неи“.

Дик попита:

— Как се казваш?

— Бил — отговори момчето.

— Е, Бил, ти си добър учител.

Нощта настъпи и принуди ловците да прекратят търсенето. Освен това бяха насъбрали толкова бутилки, колкото колата можеше да побере. Багажникът беше пълен, задната седалка приличаше на лъскава купчина смет. Незабелязан, неспоменаван дори и от своя внук, болният старец почти беше изчезнал под този мърдащ, звънтящ, опасен товар.

Дик забеляза:

— Ама че ще е весело, ако катастрофираме!

Няколко светлини рекламираха „Ню Мотел“. Когато пътниците го наближиха, видяха, че е внушителен — състоеше се от много

бунгала, гараж, ресторант и бар. Момчето пое грижата, като каза на Дик:

— Спрете там. Може да успеем да свършим работа. Оставете ме аз да говоря. Имам опит. Понякога се опитват да те минат.

Пери не можеше да си представи, че ще се намери „някой достатъчно хитър да измами това момче“ — каза по-късно той. „Никак не се срамуваше да влезе в ресторанта с всичките бутилки. Аз никога не бих могъл. Много бих се срамувал. Но хората в хотела се отнесоха добре с него — само се засмяха.“ Оказа се, че бутилките струват дванадесет долара и шестдесет цента.

Момчето раздели парите на две, задържа половината за себе си, а другата половина даде на съдружниците си и каза:

— Знаете ли какво? Ще заведе Джони да си напълни търбуха. И моя ще напълня. А вие, момчета, не сте ли гладни?

Дик както винаги беше гладен. Дори и Пери след такъв тежък труд бе огладнял. След време той разказа:

— Домъкнахме стареца до ресторанта и го нагласихме на една маса. Изглеждаше абсолютно същият, както и преди — жив мъртвец. И не продума. Но трябваше да го видите как се тъпче. Момчето му поръча палачинки; каза, че това е любимото ядене на Джони. Той изяде около тридесет, честна дума! С приблизително осемстотин грама масло и килограм сироп. И момчето можеше да излапа същото количество храна. То си поръча само пържени картофи и сладолед и яде много. Чудно е, че не му прилоша от ядене.

Дик, който бе разгледал една карта, съобщи, че Суйтуотър е на повече от сто мили на запад от маршрута, по който той се движи. Маршрутът, който щеше да ги заведе в Лас Вегас, Невада, през Ню Мексико и Аризона. Това беше истина, но за Пери беше ясно, че Дик иска да се отърве от момчето и стареца. Целта на Дик беше ясна и за момчето. То учтиво каза:

— О, не се тревожете за нас. Тук спират много коли. Ще намерим някоя да ни вземе.

Момчето отиде с тях до колата, като остави старецът да изгълта нова порция палачинки. Ръкува се с Дик и с Пери, пожела им всичко най-хубаво за Новата година и махаше с ръка, докато колата се отдалечаваше в мрака.

Сряда вечер, 30 декември, беше паметна за семейството на детектива А. А. Дюи. Спомняйки си за нея, жена му по-късно разказа:

— Алвин пееше в банята „Жълтата роза от Тексас“, децата гледаха телевизия, аз нареждах масата за студена вечеря. От Ню Орлеан съм и обичам да готвя и да каня гости, а майка ми току-що ми бе пратила щайга авокадо^[1], грах и много други хубави неща за ядене. Реших — ще приготвя студена вечеря и ще поканя някои наши близки, семейство Мърей, Клиф и Доди Хоуп. Алвин не искаше, но аз бях решила. Господи, разследванията можеха да продължат цяла вечност, а той не се е откъсвал за минута, откакто са почнали. Понеже слагах масата, когато звънна телефонът, помолих едно от децата, Пол, да се обади. Пол каза, че търсят баща му, и аз отвърнах: „Кажи им, че е в банята.“ Но Пол не знаеше дали може да отговори така, защото на телефона беше мистър Санфорд от Топика — той е шефът на Алвин. Алвин се обади, наметнат само с хавлиена кърпа. Много ме ядоса — накапа вода навсякъде. Но когато отидох да взема парцал, видях нещо по-лошо. Котаракът, тоя глупак Пит, беше се покачил върху кухненската маса и лапаше салата от раци — плънката ми за авокадотата.

И после Алвин внезапно ме прегърна, притисна ме до себе си, а аз викнах: „Алвин Дюи, да не си полудял?“ Удоволствието си е удоволствие, но той беше мокър, съсипваше ми роклята — бях вече облечена за гостите. Естествено, когато разбрах защо ме прегръща, и аз го прегърнах. Можете да си представите какво означаваше за Алвин да научи, че тези хора са арестувани. В Лас Вегас. Каза ми, че трябва веднага да тръгне за там, а аз го попитах не е ли редно по-напред да се облече. Алвин беше много развълнуван, но каза: „Извинявай, мила, май ти опропастих вечерята.“ Но не можех да си представя по-хубав начин да се опропасти една вечеря. Особено ако това означаваше, че може би много скоро ще заживеем пак като хората. Алвин се засмя — хубаво беше да го чуя как се смее, защото последните две седмици бяха най-тежките. Една седмица преди Коледа тия двамата се появиха в Канзас Сити — дойдоха и си отидоха, без да бъдат заловени. И само веднъж съм виждала Алвин така отчаян — когато малкият Алвин лежа в болницата от енцефалит и се страхувахме, че ще го загубим. Но за това не искам да говоря.

Както и да е, направих кафе и му го занесох в спалнята. Беше отишъл да се облича. Но не беше обул дори чорапи. Седеше на края на леглото, хванал главата си с две ръце, сякаш го болеше. Попитах го: „Какво правиш, да не искаш да хванеш пневмония?“ А той ме погледна и каза: „Мари, слушай, трябва да са тия двамата, трябва! Това е единственото логично разрешение!“ Алвин е смешен. Така беше и когато за пръв път си подаде кандидатурата за шериф във Фини. На изборната вечер, когато почти всички гласове бяха преброени и бе ясно като ден, че е спечелил, той все повтаряше — идваше ми да го удуша: „Е, няма да знаем положително, докато не приключат изборите.“

Сега му казах: „Алвин, не почвай пак. Разбира се, че са те!“ А той попита: „Къде са доказателствата ни? Не можем да докажем, че някой от тях е стъпил в Клътьровата къща!“ Но според мен точно това той можеше да докаже: стъпките — не бяха ли стъпките единственото нещо, което тези животни са оставили? Алвин каза: „Да, и каква е ползата? Освен ако случайно тези момчета още носят същите обувки? Само стъпки, без обувките, които са ги направили, не струват пукната пара.“ А аз му казах: „Добре, изпий си кафето и ще ти помогна да си стегнеш багажа.“ Понякога с Алвин не може да се говори разумно. Неговите постоянни съмнения щяха почти да ме убедят, че Хикок и Смит са невинни или ако не са, то те никога няма да признаят, а ако не признаят, никога не могат да бъдат осъдени — уликите бяха твърде косвени. Но Алвин най-много се тревожеше от друго — че историята ще се разчуе, че тези хора ще научат истината, преди КБР да може да ги разпита. Сега те смятаха, че са задържани за нарушаване условията на предсрочно освобождаване. За фалшиви чекове. И Алвин смяташе, че е много важно да продължават да мислят така. Той каза: „Името Клътър трябва да ги блъсне като чук, да бъде удар, който те не подозират.“

Бях пратила Пол да вземе от въжето за пране няколко чифта чорапи на Алвин. Детето се върна и ме загледа как прибирам багажа. Искаше да знае къде отива баща му. Алвин го вдигна на ръце, прегърна го и попита: „Можеш ли да пазиш тайна, Пол?“ Не беше необходимо да пита. И двете момчета знаят, че не трябва да говорят за работите на баща си — за всичко, което подочуват вкъщи, затова Алвин каза: „Пол, помниш ли онези двама души, които търсим? Е, сега знаем къде са и татко отива да ги доведе тук, в Гардън Сити.“ Но Пол се замоли:

„Недей, татко, не ги довеждай тук!“ Страхуваше се. Всяко деветгодишно дете би се страхувало. Алвин го целуна и каза: „Сега няма страшно, Поли, няма да им позволим да напакостят на никого. Никога вече няма да напакостят на когото и да е.“

В пет часа следобед, приблизително двадесет минути след като откраднатият шевролет напусна Невадската пустиня и влезе в Лас Вегас, дългото пътуване завърши. Но това стана едва след като Пери отиде в местната поща на гише „до поискване“ и получи пакета, който сам си изпрати от Мексико. Голямата мукавена кутия беше осигурена за сто долара, сума, която дръзко надхвърляше стойността на съдържанието ѝ: гащета, къси дочени панталони, износени ризи, бельо и два чифта високи обувки със стоманени токи. Очаквайки Пери пред пощата, Дик беше в отлично настроение. Беше взел решение, което според него положително щеше да ликвидира настоящите му трудности и щеше да го поведе към нов път — светъл като дъгата. Беше решил да се представя за офицер от авиацията. Тази идея отдавна го привличаше и Лас Вегас бе идеално място за приложението ѝ. Беше вече избрал офицерския чин и името, което всъщност принадлежеше на бивш негов познат — тогавашния директор на щатския затвор в Канзас — Трейси Ханд. Като капитан Трейси Ханд, елегантно облечен в униформа, направена по поръчка, Дик възнамеряваше „да атакува фронта“, тоест улицата в Лас Вегас, където казината никога не се затварят. Да залага на дребно и едро в „Сандз“, в „Стардъст“... имаше намерение да обиколи всички и да пръска „конфети“ по пътя си. Като подписва чекове без покритие в продължение на двадесет и четири часа, смяташе да натрупа три-четири хиляди долара. Това беше половината от плана му; втората половина беше: „Довиждане, Пери.“ Дик не можеше вече да го понася — хармониката му, болките и болестите му, неговите предразсъдъци, съзливите му детски очи, заядливия му тих глас. Подозрителен, самодоволен, злопаменен, Пери приличаше на съпруга, от която трябваше да се отърве. И за това имаше само един начин: да не казва нищо — просто да се махне.

Погълнат от плановите си, Дик не забеляза как една полицейска патрулна кола мина край него, намали скоростта, спря и зае наблюдателен пост. Пери, слизайки по стълбите на пощата с

мексиканската кутия на рамо, също не забеляза дебнещата кола и полицаите в нея.

Полицаите Оси Пигфорд и Франсис Маколи бяха научили наизуст страници от картотечни данни, включително и описанието на шевролета — черно и бяло с канзаски номер ЖО 16212. Нито Пери, нито Дик забелязаха, че полицейската кола ги проследи, когато тръгнаха от пощата. Дик караше, а Пери сочеше пътя. Пресякоха пет улици в северна посока, завиха наляво, после надясно, изминаха още четвърт миля и спряха пред една умираща палма и съсипана от времето табелка, от която всички букви бяха изтрити освен „ТАЙ“.

— Тук ли е?

Пери кимна и в този миг полицейската кола се изравни с тяхната.

Следственият отдел в градския затвор на Лас Вегас има две стаи за разпит — с флуоресцентно осветление, три метра на три и шестдесет, с таван и стени от целотекс. Всяка стая има електрически вентилатор, металическа маса и металически сгъваеми столове. Има също и замаскирани микрофони, скрити магнетофони, а на вратата — огледално наблюдателно прозорче, използваемо само отвън. В събота, 2 януари 1960 г., двете стаи бяха ангажирани за два часа следобед — когато четиримата детективи от Канзас щяха да разпитват за пръв път Хикок и Смит.

Малко преди определеното време четиримата от КБР — Харолд Наи, Рой Чърч, Алвин Дюи и Кларънс Дунц — се събраха в коридора пред стаите за разпит. Наи имаше температура. „Слаба инфлуенца. Но преди всичко силна възбуда — каза той впоследствие на един журналист. — Бях чакал вече в Лас Вегас два дни. Взех самолет веднага щом съобщението, че са арестувани, се получи в центъра ни в Топика. Другите трима — Ал, Рой и Кларънс, дойдоха с кола и са пътували отвратително. Времето било ужасно. Прекарали Нова година в един мотел в Албакърк поради снега. А когато най-после се добраха до Вегас, имаха нужда от хубаво уиски и хубави новини. Бях им приготвил и двете. Нашите младежи бяха подписали отказ за екстрадиция^[2]. И нещо още по-хубаво. Имаха обувките — и двата чифта. Подметките с грайфери «котешка лапа» и на ромбове идеално отговаряха на стъпките, намерени в Клътъровата къща, които имахме

на снимки в естествена величина. Обувките бяха в една кутия с разни вещи. Момчетата я взеха от пощата точно преди да се спусне завесата. И както казах на Ал Дюи: ами ако бяхме ги арестували само пет минути по-рано?

Но дори и така, нашето обвинение беше много нестабилно — всички улики можеха да бъдат отхвърлени. Спомням си, докато чакахме в коридора, бях дяволски нервен и трескав, обаче уверен. Всички бяхме уверени; чувствахме, че сме съвсем близо до истината. Моята задача и тази на Чърч беше да я изтръгнем от Хикок. Смит принадлежеше на Ал и на Дунц. Още не бях виждал заподозрените — бях разгледал само вещите им и бях уредил отказите за екстрадиция. Видях Хикок едва когато го въведоха в стаята за разпит. Представях си го по-едър, по-мускулист, а не някакво мършава хлапе. Беше двадесет и осем годишен, но изглеждаше хлапак. Гладен до мозъка на костите си. Беше в синя риза, летни панталони, бели чорапи и черни обувки. Ръкувахме се — ръката му беше по-суха от моята. Чист, учтив, приятен глас, добра дикция — съвсем приличен младеж, с много обезоръжаваща усмивка — в началото често се усмихваше. Аз казах: «Мистър Хикок, името ми е Харолд Наи, а това е моят колега мистър Рой Чърч. Ние сме детективи от канзаското бюро за разследване и дойдохме тук да поговорим за вашето нарушение на предсрочните условия. Разбира се, вие не сте длъжен да отговаряте на въпросите ни и всичко, което кажете, може да бъде използвано като доказателство против вас. Имате право на адвокат по всяко време. Ние няма да употребяваме сила или заплаха и няма да ви обещаваме нищо.» Той беше съвършено спокоен.“

— Зная процедурата — каза Дик. — Разпитвали са ме и друг път.

— Сега, мистър Хикок...

— Дик.

— Добре. Дик, искаме да поговорим с вас за това, което сте вършили след предсрочното ви освобождаване. По наши сведения вие сте извършили поне две големи чекови машинации в района на Канзас Сити.

— Тъхъ... пръснах доста.

— Можете ли да ни дадете списък?

Задържаният, очевидно горд с тази своя дарба — блестяща памет, — даде имената и адресите на двадесет канзаски магазина, сладкарници, гаражи и точно си припомни „покупките“, направени във всяко заведение, и сумата на чека, даден там.

— Любопитно ми е, Дик, защо тези хора приемат вашите чекове? Бих искал да зная тайната...

— Тайната е: хората са глупци.

Рой Чърч каза:

— Чудесно, Дик, много забавно. Но нека да забравим тези чекове за момент.

Макар обикновено гласът на Чърч да звучи така, сякаш гърлото му е подплатено със свинска четина, а ръцете му да са толкова твърди, че може да удрия с юмруци каменни стени (любимият му номер всъщност), има хора, които са склонни да го смятат за кротък, дребен човек, за плешив, розовобузест чичко.

— Дик — каза той, — разкажете ни нещо за семейството си, за условията, при които сте росли.

Дик почна да си припомня. Веднъж, когато бил деветдесетгодишен, баща му се разболял. „Беше малария“ и болестта продължи месеци. През това време семейството разчиташе само на помощ от църквата и на щедростта на съседите — „в противен случай щяхме да умрем от глад“. През останалото време детството му било спокойно.

— Никога не сме имали много пари, но и никога не сме мизерствали — каза Хикок. — Винаги имахме чисти дрехи и на масата винаги имаше ядене. Но баща ми беше строг. Не се чувстваше щастлив, ако не ми намереше нещо да правя. Но с него сме се разбирали добре, не сме имали сериозни спорове. Родителите ми никога не се караха. Не мога да си спомня нито една-единствена кавга. Майка ми е прекрасен човек. И татко е добър. Мога да кажа, че направиха всичко, което можах, за мен.

В училище? Ами той смяташе, че можел да бъде отличен ученик, ако беше отделял за книги поне част от времето, което е „прахосал“ за спортуване.

— Бейзбол. Футбол. Участвах във всички отбори. След завършване на гимназията можех да продължа образованието си със стипендия, каквато се дава на добри футболисти. Искях да следвам

инженерство, но дори и със стипендия такива специалности струват много. Не знам, но стори ми се по-разумно да почна работа.

Преди да навърши двадесет и една години, Хикок работил като стрелочник, шофьор на болнична кола, бояджия на коли, механик в гараж. По едно време се оженил за Каръл — шестнадесетгодишно момиче.

— Каръл? Баща ѝ беше проповедник. Мразеше ме до смърт. Казваше, че съм пълно нищожество. Създаде ни всички неприятности, които можа да измисли. Но аз бях луд по Каръл. И още я обичам. Тя е истинска принцеса. Само че... виждате ли, имаме три деца — момчета. А бяхме много млади да имаме три деца. Може би ако не бяхме затънали толкова в дългове... ако можех да изкарам пари допълнително... Опитах.

Почна да играе на комар, да фалшифицира чекове и да краде на дребно. През 1958 година беше осъден на пет години затвор от окръжния съд в Джонсън за кражба чрез взлом и затворен в Канзаския щатен затвор. Но по това време Каръл го напусна и той се ожени за друго шестнадесетгодишно момиче.

— Проклетата като дявол. И тя, и цялото ѝ семейство. Поиска развод, докато бях в затвора. Не се оплаквам. През август, когато напуснах кафеза, смятах, че имам всички възможности да почна нов живот. Намерих си работа в Олат, живеях при родителите си и вечер не излизах. Всичко вървеше отлично.

— До 20 ноември — каза Наи, но Хикок, изглежда, не разбра. — До деня, в който всичко спря да бъде отлично и почнахте да „пробутвате“ чекове. Защо?

Хикок въздъхна и каза:

— За това може да се напише цял роман. — После, пушейки цигара, дадена му от Наи и запалена от учтивия Чърч, продължи: — Пери, моят приятел Пери Смит беше пуснат предсрочно през пролетта. По-късно, когато и аз излязох, той ми писа от Айдахо. В писмото си ми напомняше за плановете, за които бяхме говорили неведнъж. За Мексико. Идеята ни беше да отидем или в Акапулко, или в някое подобно място, да си купим моторна лодка за спортен риболов, да я караме сами, да водим с нея туристи въдичари.

Наи попита:

— А как смятахте да купите тази моторна лодка?

— Сега ще ви кажа — отвърна Хикок. — Вижте, Пери ми писа, че има сестра във Форт Скот. И че у нея има една солидна сума — собственост на Пери. Няколко хиляди долара. Пари, които неговият баща му дължал от продажба на някакъв имот в Аляска. Пери каза, че ще дойде в Канзас да си вземе парите.

— И с тия пари двамата щяхте да купите моторница?

— Точно така.

— Но нищо не стана?

— Ето какво се случи. Пери дойде около месец по-късно. Посрещнах го на автобусната спирка в Канзас Сити.

— Кога? — попита Чърч. — В кой ден от седмицата.

— Четвъртък.

— А кога отидохте във Форт Скот?

— Събота.

— Четиринадесети ноември?

В очите на Хикок блесна изненада. Ясно бе, че той се пита откъде знае Чърч точната дата. Понеже бе още рано да се събуждат подозрения, Чърч побърза да запита:

— Кога тръгнахте за Форт Скот?

— Същия ден следобед. Постегнахме малко колата, изядохме по една супа в закусвалнята „Уест Сайд“. Трябва да е било около три часът.

— Значи около три. Сестрата на Пери Смит очакваше ли ви?

— Не, защото Пери беше изгубил адреса ѝ. А тя нямаше телефон.

— Тогава как смятахте да я намерите?

— Като питаме в пощата.

— Питахте ли?

— Пери пита. Казаха му, че се е преместила. Смятаха, че е отишла в Орегон, но не беше оставила новия си адрес.

— Това сигурно е било голям удар за вас. След като сте разчитали на такава внушителна сума пари...

Хикок потвърди.

— Защото... бяхме решили категорично да отидем в Мексико. В противен случай нямаше да осребрявам ония чекове. Но се надявах... Слушайте: казвам ви истината. Мислех, че веднъж като отидем в Мексико и почна да печеля, ще мога да ги изплатя. Тия чекове.

Сега Наи поде разпита:

— Една минута, Дик. — Наи е нисък, сприхав човек, който трудно контролира агресивната си енергия, говори плавно, рязко и направо. — Искам да разбера малко повече за това пътуване до Форт Скот — каза той, опипвайки леко почвата. — Когато разбрахте, че сестрата на Пери не е вече там, какво направихте?

— Поразходихме се. Пихме по една бира и се върнахме.

— Върнахте се вкъщи?

— Не. В Канзас Сити. Спряхме в откритото кино „Зесто“. Ядохме наденички. После отидохме в „Чери Роу“.

Наи и Чърч не познаваха „Чери Роу“.

Хикок попита:

— Будалките ли ме? Всяко ченге в Канзас го знае.

Когато детективите потвърдиха, че не го знаят, той обясни: това е малък парк, където човек среща... „предимно от професията“, и добави „и много любителки“. Медицински сестри. Секретарки. „Често съм попадал там на нещо хубаво.“

— А специално тази вечер? Имахте ли късмет?

— Лош. Намерихме две долнопробни.

— Имената им?

— Милдред. Другата, момичето на Пери, мисля, се казваше Джоун.

— Опишете ги.

— Май че бяха сестри. И двете руси. Закръглени. Не мога точно да си спомня. Знаете, бяхме купили бутилка „портокалов цвят“ — това е оранжада с водка — и аз бях пийнал. Почерпихме момичетата няколко чашки и ги закарахме във „Фън Хейвън“. Предполагам, че вие, господа, никога не сте чували за „Фън Хейвън“?

Не, не бяха чували.

Хикок се усмихна и сви рамене.

— То е на шосето за „Блу Ридж“. Осем мили южно от Канзас Сити. Комбинация от бар и мотел. Плащате десет долара за ключ от стая.

Той продължи: описа стаята, в която твърдеше, че четиримата са прекарвали нощта — две легла, стар календар на „Кока-кола“, радио, което свири само ако му се пусне четвърт долар. Неговата самоувереност, подробните му описания на факти, които лесно могат

да се проверят, направиха впечатление на Наи — обаче момчето, разбира се, лъжеше. Но наистина ли лъже? Дали от грипа и треската или от внезапното спадане на увереността му, ледена пот изби Наи.

— На сутринта, когато се събудихме, видяхме, че са ни пребъркали и са се махнали — каза Хикок. — На мен много не ми задигнаха, но Пери загуби портфейла си с около четиридесет-петдесет долара.

— И какво направихте?

— Нищо не можеше да се направи.

— Можехте да съобщите на полицията.

— О, хайде, хайде, стига! Да съобщим на полицията! За ваше сведение човек, пуснат предсрочно, няма право да се налива! Или да се събира с друг бивш възпита...

— Добре, Дик. Това е неделя, 15 ноември. Кажете ни какво правихте от момента, когато напуснахте „Фън Хейвън“?

— Ами закусихме до една автобусна спирка близо до „Хепи Хил“. После отидохме в Олат, там оставих Пери в хотела, където живееше. Беше може би единадесет часа. После се прибрах вкъщи, обядвах с нашите. Като всяка неделя. Гледах по телевизията баскетболен мач или може да е бил футболен. Бях много уморен.

— Кога пак се видяхте с Пери Смит?

— В понеделник. Той дойде в работилницата на Боб Сендз, където работех.

— И за какво говорихте? За Мексико?

— Идеята още ни привличаше, макар че не взехме парите, за да направим всичко, което бяхме намислили — да развием там един малък бизнес. Но искахме да отидем и ни се струваше, че си заслужава да рискуваме.

— Заслужава си ново лежане в Лансинг?!

— Това не влизаше в сметката. Нямахме намерение да се връщаме някога в Щатите.

Наи, който пишеше в бележника си, каза:

— На другия ден — 21-ви — след акцията с чековете вие и вашият приятел Смит изчезнахте. Сега, Дик, моля ви да ни разкажете къде бяхте и какво правихте оттогава до момента на арестуването ви тук, в Лас Вегас. Приблизително.

Хикок подсвирна и завъртя очи.

— О, да — каза той и като извика на помощ таланта си за точно възпроизвеждане, почна да разказва за дългото пътуване — десет хиляди мили приблизително, които той и Пери бяха изминали през последните шест седмици. Говори час и двадесет и пет минути — от 2:50 до 4:15 — и докато Наи се опитваше да направи списък, Дик изреди шосета, хотели, мотели, реки, градчета, градове с многобройни оплетени имена: Апаш, Ел Пасо, Корпус Кристи, Сантило, Сан Луи Потоси, Акапулко, Сан Диего, Далас, Омаха, Суйтуотър, Стилутър, Тенвил Джънкшън, Талахаси, Нийдълс, Маями, Хотел Нуево Уолдорф, Съмърсет Хотел, Хотел Симоне, Ароухед Мотел, Чероки Мотел и много, много други. Той каза името на човека, на когото беше продал стария си шевролет, модел 1949, в Мексико, и призна, че в Айова е откраднал по-нов молел. Описа хората, които той и другарят му са срещнали: мексиканска вдовица, богата и апетитна; Ото — германски милионер; двама „засукани“ негри със „засукан“ лилав кадилак; слеп собственик на флоридска ферма за гърмящи змии; умиращ старец и неговия внук и други. И когато свърши, скръсти ръце с доволна усмивка, сякаш чакаше да го похвалят за чувството му за хумор, за яснотата и откровеността му.

Но перото на Наи продължаваше да лети по бележника, да записва всичко разказано.

А Чърч лениво удряше отворената длан на едната си ръка с юмрука на другата и мълчеше... Внезапно той каза:

— Предполагам, че ти е ясно защо сме тук.

Хикок се изправи на стола, усмивката му изчезна.

— Сигурно съзнаваш, че не бихме дошли чак в Невада само за да си побъбрим с двама дребни фалшификатори на чекове.

Наи беше затворил бележника си. Той също впи поглед в арестувания и видя, че на лявото му слепоочие се появиха няколко венички.

— Нали, Дик?

— Какво?

— Не бихме дошли чак дотук, за да говорим за някакви си чекове.

— Не знам за какво друго можете да сте тук.

Рисувайки кинжал върху корицата на бележника си, Наи запита:

— Слушай, Дик, чувал ли си за убийството Клътър?

По-късно в официалния си доклад той написа: „Заподозреният видимо реагира много силно. Лицето му посивя, очите му тревожно засвяткаха.“

Хикок каза:

— А, чакайте! Стойте! Не съм никакъв убиец!

— Въпросът беше дали си чувал за убийството Клътър — напомни му Чърч.

— Може да съм чел нещо — отговори Дик.

— Жестоко престъпление! Жестоко и подло! И почти безупречно — добави Наи. — Но вие направихте две грешки, Дик. Първата, че оставихте свидетел. Жив свидетел! Който ще даде показания в съда. Ще застане на свидетелската скамейка и ще разкаже как Ричард Хикок и Пери Смит вързаха жертвите си, запушиха им устата и убиха четирима безпомощни хора.

Кръв нахлу в лицето на Хикок.

— Жив свидетел! Не може да бъде!

— Защото мислехте, че сте ликвидирали всички ли?

— Казах „стой“! Няма човек, който да намери връзка между мен и някакво мръсно убийство! Чекове — да. Дребни кражби. Но, дявол да го вземе, не и убийство! Аз не съм убиец!

— Тогава защо — възмутено попита Наи — ни лъжеш?

— Казах ви самата истина.

— От време на време. Невинаги. Например за събота, 14 ноември. Каза, че сте тръгнали с колата за Форт Скот.

— Да.

— А когато стигнахте там, отидохте в пощата.

— Да.

— За да разберете къде живее сестрата на Пери Смит.

— Да.

Наи стана. Отиде зад стола на Хикок и като постави ръце на облегалката, наведе се — сякаш да му прошепне нещо на ухото.

— Пери Смит няма сестра, която да живее във Форт Скот — каза той. — И никога не е имал. А в събота следобед пощата във Форт Скот не работи. — И добави: — Помисли върху това, Дик. Засега това е всичко. По-късно пак ще поговорим с теб.

След приключването на разпита Наи и Чърч пресякоха коридора и застанаха пред прозорчето на вратата на стаята, където се водеше

разпитът на Пери Смит. Виждаха всичко, но не чуваха нищо. Наи, който виждаше Смит за пръв път, не можеше да откъсне поглед от краката му. Фактът, че бяха толкова къси, че ходилата му, малки като на дете, едва докосваха пода, му направи поразително впечатление. Главата на Смит, острата индианска коса, ирландско индианска смесица от тъмна кожа и дръзко, дяволито изражение му напомняха за хубавата сестра на арестувания, приятната мисис Джонсън. Но този къс, набит, обезформен мъж-дете не беше хубав. Розовият връх на езика му се подаваше навън, трепкаше като езика на гущер. Смит пушеше и от равномерните му издишвания Наи се досети, че е още „девствен“ — тоест все още не е осведомен за истинската цел на разпита.

Наи беше прав, Дюи и Дунц, търпеливи специалисти, постепенно ограничиха историята за живота на арестувания до събитията през последните седем седмици, а оттам до много подробно резюме на съдбоносния уикенд — от събота по обяд до неделя по обяд на 14 и 15 ноември. Сега, след тричасова подготовка, те приближаваха целта си.

Дюи каза:

— Пери, нека да преразгледаме положението. Когато те освободиха предсрочно, условието беше никога да не се връщаш в Канзас.

— Слънчогледовият щат!^[3] Изплаках си очите!

— Щом е така, защо се върна? Трябва да си имал много сериозно основание.

— Казах ви. Да видя сестра си. Да си взема парите, които бяха на съхранение у нея.

— А, да. Сестрата, която ти и Хикок се опитахте да намерите във Форт Скот. Пери, какво е разстоянието между Форт Скот и Канзас Сити?

Пери поклати глава. Не знаеше.

— Колко време ви отне да отидете с колата до там?

Никакъв отговор.

— Един час? Два? Три? Четири?

Арестуваният каза, че не може да си спомни.

— Разбира се, че не можеш да си спомниш. Защото в живота си не си ходил във Форт Скот.

До този момент нито един от детективите не беше оспорвал показанията на Смит. Той се размърда на стола, навлажни устни с върха на езика си.

— Фактически нищо от това, което ни каза, не отговаря на истината. Кракът ти не е стъпвал във Форт Скот. Не сте се срещали с никакви момичета и не сте ги водили в никакъв мотел.

— Срегнахме... честна дума.

— Как се казваха тия момичета?

— Не ги питах.

— Ти и Хикок прекарахте цялата нощ с тези жени и не ги попитахте за имената им?

— Те бяха обикновени проститутки.

— Кажи ни името на мотела.

— Питайте Дик. Той сигурно знае. Аз никога не помня такива дреболии.

Дюи се обърна към своя колега:

— Кларънс, мисля, че е време да поговорим откровено с Пери.

Дунц леко се наведе. Той има структура на борец тежка категория със спонтанна подвижност на лекоатлет, но погледът му е ленив, спокоен. Той говори провлачено; всяка дума, оформена неохотно и изречена с тексаски акцент, увисва леко във въздуха.

— Да, сър — каза той. — Време е.

— Слушайте внимателно, Пери. Мистър Дунц ще ви каже къде всъщност сте били през онази съботна нощ. Къде сте били и какво сте правили.

Дунц каза:

— Избивали сте семейство Клътър.

Смит преглътна. Почна да разтрива коленете си.

— Бяхте в Холкъм. Канзас. В дома на мистър Хърбърт У. Клътър. И преди да напуснете къщата, убихте всички в нея.

— Никога... аз никога...

— Какво никога?

— Не съм познавал хора с такова име. Клътър.

Дюи го нарече лъжец и след това пусна в ход коза, който в предварителното си съвещание четиримата детективи се бяха

съгласили да изиграят в подходящия момент.

— Имаме жив свидетел, Пери. Един, когото вие, момчета, не сте забелязали.

Измина цяла минута. Мълчанието на Смит изпълни Дюи със задоволство. Защото един невинен човек щеше да запита кой е този свидетел, кои са Клътьрови и защо детективите смятат, че той ги е убил... щеше, във всеки случай да каже нещо. Но Смит седеше мълчаливо и притискаше коленете си.

— Е, Пери?

— Имате ли аспирин? Взеха ми аспирина.

— Лошо ли ти е?

— Коленете ме болят.

Беше 5:30. Внезапно Дюи прекъсна разпита.

— Утре ще продължим разговора — преднамерено каза той. — Впрочем знаеш ли какво е утре? Рожденият ден на Нанси Клътьр! Щеше да навърши седемнадесет години.

„Щеше да навърши седемнадесет...“ Пери, буден, в зори, се питаше (както по-късно си припомни) дали наистина днес е рожденият ден на момичето. И реши, не, това беше още един начин да му влязат под кожата, както и тая измислица за някакъв свидетел — „жив свидетел“. Не можеше да има такъв! Или те имаха предвид... Ако можеше само да поговори с Дик! Но той и Дик бяха разделени, Дик бе затворен в килия на друг етаж. „Слушай внимателно, Пери. Мистър Дунц ще ти каже къде всъщност бяхте...“ Към средата на разпита, като забеляза, че на няколко пъти се намеква за определен уикенд през ноември, той се подготви за това, което знаеше, че ще дойде. Все пак, когато едрият каубой с ленивия глас каза: „Избивали сте семейство Клътьр“ — дявол да го вземе, той едва не умря! Да! Сигурно за две секунди е отслабнал с пет килограма. Слава богу, не им даде възможност да забележат нищо. Поне се надяваше, че е така. А Дик? Вероятно и на него са му изиграли същия номер. Дик беше хитър, убедителен в ролята си, но на неговата „нахаканост“ не можеше да се разчита, той лесно се паникьосваше. И въпреки това колкото и да го притискат, Пери беше сигурен, че Дик няма да се издаде. Ако не иска да го обесят. „И преди да напуснете къщата, убихте всички в нея.“

Нямаше да се изненада, ако всеки бивш възпитаник от Канзас бе чул вече тези думи. Сигурно са разпитали стотици хора и без съмнение обвинили са десетки. Той и Дик бяха просто едни от многото. От друга страна... би ли изпратил Канзас четирима специални детективи хиляда мили далеч, за да приберат двама крадци на дребно, защото са нарушили предсрочните условия? Може би по някакъв начин са се натъкнали на нещо, на някого... „жив свидетел“. Но това бе невъзможно. Освен... За да може да поговори с Дик само пет минути, Пери беше готов да се лиши от ръка или от крак.

И Дик, буден в килията си един етаж по-долу (както и той си припомни по-късно), много искаше да поговори с Пери — да разбере какво им е разправял той никаквец. Господи, не можеш да разчитааш, че той ще запомни дори общите положения на алибито „Фън Хейвън“ — въпреки че често ги бяха разисквали. А когато тия идиоти го заплашиха със свидетел... Обзалагам се едно към десет, че малкият празноглавец е помислил, че става дума за очевиден. Докато той, Дик, знае кой е така нареченият свидетел! Флойд Уелс, неговият стар приятел и бивш другар по килия. Докато излежаваше последните седмици от присъдата си, Дик беше намислил да убие Флойд — да го прободне в сърцето с ножче, направено саморъчно — и какъв глупак излезе, че не го уби. С изключение на Пери Флойд Уелс беше единственият човек, който можеше да свърже имената Хикок и Клътър. Флойд, с превитите рамене и полегатата брада... Дик го беше мислил за много страхлив. Мръсникът вероятно очаква някакви необикновени възнаграждения — предсрочно освобождаване или пари. А може и двете. Но адът щеше да замръзне, преди да ги получи! Защото брътвежите на един затворник не са доказателства. Доказателство е отпечатъци от стъпки, от пръсти, свидетели, показания. Дявол да го вземе, ако тези говедари се базират на някаква история, разказана от Уелс, тогава нямаше причина за тревога. Строго погледнато, Флойд не беше и наполовина толкова опасен, колкото е Пери. Пери, ако загуби самообладание и се издаде, може да ги натика и двамата в ъгъла. И внезапно истината блесна пред очите му. Трябвало е да накара Пери да млъкне, да млъкне завинаги. По някой планински път в Мексико. Или докато вървяха из Мохава. Защо чак сега му дойде наум? Защото сега, сега беше вече много късно.

На другия ден в 3:05 следобед Пери най-сетне призна, че историята с Форт Скот е лъжа.

— Така каза Дик на своите, за да може да нощува във вън от къщи. Да си пийне. Защото баща му много го следеше — страхуваше се да не наруши предсрочните условия. Затова измислихме извинението с моята сестра. То беше само да успокоим мистър Хикок.

Колкото до всичко останало, Пери повтаряше все едно и също и Дунц и Дюи, въпреки че често го поправяха и обвиняваха в лъжа, не можаха да го накарат да промени нищо — той само прибавяше нови подробности. Днес си спомни имената на проститутките: Милдред и Джени (или Джоун).

— Те ни пребъркаха — спомни си стой сега. — Измъкнаха се с всичките ни пари, докато спяхме.

Дори Дунц беше загубил вече хладнокръвието си — захвърлил заедно с вратовръзката и сакото загадъчното си сънливо достойнство. Но заподозреният изглеждаше доволен и спокоен; не мръдна от дадените показания. Никога не е чувал за Клътърови, нито за Холкъм, нито дори за Гардън Сити.

В отсрещната извънредно запушена стая Хикок бе подложен на втори разпит. Чърч и Наи методично прилагаха по-обходна стратегия. През този почти тричасов разпит нито един от детективите не спомена думата убийство — премълчаване, което държеше арестувания нащрек и в очакване. Говориха за всичко друго: за религиозната философия на Хикок („Зная, че има ад. Бил съм там. Може и рай да има. Много богаташи смятат, че има.“), за сексуалните му наклонности („Винаги съм се държал като стопроцентово нормален“); и повторно за неотдавнашното му пътешествие из страната. („Защо се движехме постоянно ли? Единствената причина беше, че търсехме работа. Но не можахме да намерим нищо свястно. Един ден работих — копах канавки.“) Но за най-важното не говореха. Детективите бяха убедени, че това е причината за растящата тревога на Дик. След известно време той затвори очи и докосна клепките си с треперещи пръсти. Чърч попита:

— Какво ти е?

— Главоболие. Понякога имам отвратителни главоболия.

Тогава Наи каза:

— Погледни ме, Дик!

Дик се подчини. Изражението му молеше детектива да говори, да обвинява, да му даде възможност да се скрие в убежището на упорит отказ.

— Навярно си спомняш, когато говорихме вчера, аз казах, че убийството на Клътьрови е почти безупречно престъпление. Но убийците все пак са допуснали две грешки. Първата — че са оставили свидетел. Втората — ей сега ще ти я покажа. — Той стана и донесе в ъгъла на стаята кутия и чанта, които беше оставил там преди разпита. Извади от чантата голяма снимка и я сложи на масата. — Това — каза той — е репродукция в естествена величина на известни отпечатъци от стъпки, намерени близо до тялото на мистър Клътьр. А тук — той отвори кутията — са обувките, които са ги направили. Твоите обувки, Дик.

Дик погледна и извърна очи. Подпря лакти на коленете си и закри лицето си с ръце.

— Смит — продължи Наи — е бил още по-небрежен. И неговите обувки са тук. Те отговарят точно на други отпечатъци. Кървави.

Чърч дойде по-близо до арестувания.

— Ето какво те очаква, Хикок — каза той. — Ще те върнат обратно в Канзас. Ще бъдеш обвинен в предумишлено убийство по четири пункта. Първо, че на или около петнадесетия ден от ноември 1959 година някой си Ричард Юджин Хикок, действайки незаконно, насилствено, преднамерено и предумишлено, преценявайки хладнокръвно и съзнателно деянието, което е имал намерение да извърши, е убил и отнел живота на Хърбърт У. Клътьр. Пункт втори: същият Ричард Юджин Хикок на или около петнадесетия ден от ноември 1959 година, действайки незаконно...

Хикок каза:

— Пери Смит уби Клътьрови. — Вдигна глава и бавно, като борец, който едва се крепи на краката си, се изправи на стола. — Пери беше. Не можах да му попреча. Той уби всички!

Началникът на пощата, наслаждавайки се на кратката си почивка, с чаша кафе в ръка протестира, че радиото в кафене „Хартман“ едва се чува.

— Пуснете го по-силно — настоя тя.

Радиото предаваше програмата на станция Гардън Сити. Тя чу думите...

„след като с плач направи своето драматично признание, Хикок напусна следствената стая и припадна в коридора. Детективите успяха да го прихванат, преди да падне на пода. Хикок, според думите на детективите, заяви, че той и Смит проникнали в дома на Клътьрови с надежда да намерят каса с най-малко десет хиляди долара. Но като не намерили каса, вързали цялото семейство и ги застреляли един по един. Смит нито потвърдил, нито отказал участието си в престъплението. Когато му съобщиха, че Хикок е подписал признанието си, Смит каза: «Бих искал да видя показанията на моя приятел!»

Но молбата му била отхвърлена. Властите отказват да дадат сведения кой фактически е застрелял членовете на семейство Клътьр, Хикок или Смит. Те подчертават, че засега имат признанието само на Хикок. Детективите от КБР, които връщат двамата престъпници в Канзас, вече са тръгнали с коли от Лас Вегас. Очаква се да пристигнат в Гардън Сити в сряда вечерта. Междувременно окръжният прокурор Дюън Уест...

— Един по един... — повтори мисис Хартман.

— Само си представи! Никак не се чудя, че тоя гад е припаднал!

Другите в кафенето — мисис Клер, Мейбъл Хелм и един едър млад фермер, който беше дошъл да си купи пакетче тютюн за дъвчене — почнаха да мънкат и да говорят шепнешком. Мисис Хелм изтри очите си с парченце лигнин.

— Няма да слушам — каза тя. — Не бива! Не мога!

„... Новината за изясняването на престъплението бе посрещната със слабо вълнение в селището Холкъм, половин миля далеч от Клътьровия дом. Общо взето,

холкъмци — двеста и петдесет души на брой — изразиха облекчение...”

Младият фермер се изсмя.

— Облекчение! Снощи, когато чухме по телевизията, знаете ли какво направи жена ми? Рева като дете!

— Шшт... — каза мисис Клер. — Сега съм аз.

„... и началникът на холкъмската поща, мисис Клер, каза, че обитателите на селището се радват, че престъплението е разкрито, но някои от тях продължават да мислят, че има и други замесени. Тя добави, че много хора все още заключват вратите си и държат оръжията си готови.“

Мисис Хартман се засмя.

— О, Миртл! — каза тя. — На кого си разправяла това?

— На един репортер от „Телеграм“.

Много от нейните познати, мъже, се отнасят към мисис Клер като към мъж. Фермерът я тупна по гърба и каза:

— Дявол да го вземе, Миртл, друже! Ти още ли мислиш, че някой от нас, някой от тук е замесен в тая работа?

Мисис Клер мислеше точно тъй и макар че обикновено никой не споделяше мнението ѝ, този път не само тя мислеше така. Мнозинството от холкъмското население, живяло седем седмици сред нездрави слухове, общо недоверие и подозрения, отказваше да приеме факта, че двама непознати, двама незнайни крадци са единствените виновници. Както сега забеляза мисис Клер:

— Може тия двамата да са го направили. Но не е само това. Някой ден ще се стигне до дъното, ще се открие кой стои зад тях, кой е искал да премахне Клътьрови. Кой е умът!

Мисис Хартман въздъхна. Надяваше се, че Миртл греши. А мисис Хелм каза:

— Аз само се надявам, че ще ги затворят здраво. Няма да се чувствам спокойна, докато знам, че са наблизо.

— О, мисля, че няма защо да се тревожите, госпожо — каза младият фермер. — Точно сега тези момчета се страхуват от нас повече, отколкото ние от тях.

По едно шосе на Аризона летят две коли, пресичат голото, осеяно тук-там с храсти плато, пълно със соколи, гърмящи змии и високи червени скали. Първата кола шофира Дюи, до него седи Пери Смит. Дунц е на задната седалка. Смит е с белезници, които са прикачени с къса верига към предпазния колан на облегалката — мярка, която така ограничава движенията му, че той не може да запали цигара без чужда помощ. Когато иска да пуши, Дюи трябва да му запали цигарата и да я постави между устните му, задължение, което детективът намира за „отблъскващо“, защото е такъв интимен жест — нещо, което е правил, когато е ухажвал жена си. Общо взето, арестуваният не обръща внимание на пазачите си и на техните опити от време на време да го предизвикат, като повтарят част от записаното на лента едновременно признание на Хикок: „Той казва, че се опитал да ти попречи, Пери. Но не могъл. Казва, страх го било, че и него може да застреляш.“ Или: „Да, Пери, само ти си виновен. Хикок казва, че не може да убие дори бълха върху куче.“ Нищо от това, поне външно, не вълнува Пери. Той продължава да гледа към полето, да чете безвкусните реклами на крема за бръснене „Бърма“ и да брои труповете на убитите койоти, наредени край оградата на чифлиците.

Дюи, без да очаква някаква изключителна реакция, казва:

— Хикок твърди, че си роден убиец. Казва, че за теб е съвсем лесно да убиваш и че веднъж в Лас Вегас си нападнал с верига от колело един негър и си го бил до смърт. Просто така, за удоволствие.

За изненада на Дюи арестантът почва да диша тежко. Извърта се така, че да може да види през задното стъкло втората кола, да погледне вътре в нея: „Мръсник!“ Обръща се пак напред и впила поглед в тъмната лента на шосето, пресичаща пустинята.

— Смятах, че си ги измисляте. Не ви вярвах, че Дик е започнал да дрънка. Мръсникът! О, истински негодник! Не можел да убие бълха върху куче! Затова пък премазва кучето! — Той плюе. — Никога не съм убивал никакъв негър. — Дунц се съгласява с него; прегледал досиетата на всички неразкрити убийства в Лас Вегас, той знае, че тук

Смит казва истината. — Никога не съм убивал негри. Но той мислеше тъй. Знаех си, че ако някога ни хванат, ако Дик наистина се раздрънка — знаех, че ще каже за негъра. — Пак плюе. — Значи Дик се страхувал от мене, а?! Ама че весело! Много ми става весело! Защото това, което той не знае, е, че аз наистина едва не го застрелях!

Дюи запалва две цигари, една за себе си, една за арестанта.

— Кога беше това, Пери?

Смит пуши със затворени очи и обяснява:

— Мисля. Искам да си спомня точно как беше. — Мълчи известно време. — Всичко почна с едно писмо, което получих, когато бях в Бул, Айдахо, през септември или през октомври. Писмото беше от Дик, казваше ми, че е попаднал на нещо интересно. Идеален удар. Не му отговорих, но той пак ми писа, настояваше да се върна в Канзас и да му стана съдружник. Не пишеше за какъв удар става дума. Само че е „абсолютно сигурна работа“. По една случайност аз имах и друга причина да се върна по това време в Канзас. Лична причина, която предпочитам да не казвам — тя няма нищо общо с цялата тази работа. Иначе нямаше да се върна в Канзас. Но се върнах. Дик ме чакаше на автобусната спирка. Закара ме с колата във фермата на родителите си. Но те не ме искаха там. Много съм чувствителен; обикновено знаая какво чувстват хората. Като вас. — Той има предвид Дюи, но не го поглежда. — Не ви е приятно да ми подавате фас. То си е ваша работа. Не ви осъждам. Както и не осъждах майката на Дик. Всъщност тя е много мил човек. Но знаеше кой бях аз — приятел от кафеза — и не ме искаше в къщата си. Господи, бях доволен да се махна оттам и да отида в хотел. Дик ме заведе в един хотел в Олат. Купихме си бира, занесохме я в стаята и тогава Дик ми разправи намеренията си. Каза ми, че след като съм напуснал Лансинг, той попаднал в килия с един, който работил някога при някакъв богат производител на жито в Западен Канзас. Мистър Клътър. Дик ми нарисува план на Клътъровата къща. Знаеше всяко нещо къде се намира — врати, коридори, спални. Каза, че една от стаите на приземния етаж служи за кабинет и че в кабинета има каса — вградена в стената. Каза, че такава каса била необходима на мистър Клътър, защото той винаги държал подръка големи суми. Не по-малко от десет хиляди долара. Планът беше да ограбим касата, а ако ни видят... е, който ни види, трябваше

да бъде очистен. Дик ми е повтарял поне милион пъти: „Никакви свидетели.“

Дюи попита:

— Колко свидетели смяташе той, че ще има? Искам да кажа, колко хора мислеше, че ще намерите в дома на Клътър?

— И аз това исках да зная. Но той не беше сигурен. Най-малко четири. Вероятно шест. Възможно беше семейството да има гости. Дик смяташе, че ще трябва да сме готови да се справим с дванадесет души.

Дюи изпъшква, Дунц свирва с уста, а Смит с бледа усмивка добавя:

— И на мен ми се стори малко пресилено — дванадесет души. Но Дик каза, че е голям удар... Каза „ще влезем вътре и ще наплескаме стените с коси“. Настроението, в което бях, ме накара да се подведа. Но ще бъда честен, имах вяра в Дик; направи ми впечатление на човек, много практичен, мъжествен, а и аз желях парите толкова, колкото и той. Искях да ги взема и да отида в Мексико. Но се надявах, че ще можем да свършим тая работа без насилия. Струва ми се, че бихме могли, ако си бяхме сложили маски. Спорихме по това. По пътя за там, за Холкъм, аз исках да спрем и да купим черни копринени чорапи, които да нахлузим на главите си. Но Дик смяташе, че дори и с чорап, пак ще го познаят. Заради кривото му око. Но въпреки това, когато стигнахме Емпория...

Дунц каза:

— Чакай, Пери. Избързваш. Върни се в Олат. Кога го напуснахте?

— Един... един и половина. Веднага след обяд тръгнахме за Емпория. Там си купихме гумени ръкавици и въже. Ножа и ловджийската пушка, патроните — тях Дик ги донесе от къщи. Но не искаше да търсим черни чорапи. Доста се спречкахме за това. Някъде в предградията на Емпория минахме край католическа болница и аз го накарах да спре, да влезе вътре и да се опита да купи черни чорапи от калугерките. Зная, че те носят такива чорапи. Но той ме излъга. Върна се и каза, че не продават. Сигурен бях, че дори не е питал, и той си призна, каза, че е идиотско — калугерките щели да го помислят за луд. След това спряхме чак в Грейт Бенд. Оттам купихме лейкопласта. Там вечеряхме — солидно си хапнахме. Това ме приспа. Когато се събудих,

влизахме в Гардън Сити. Стори ми се скучен град. Спряхме за бензин в една станция.

— Дюи пита спомня ли си точно коя.

— Мисля, че беше „Филипс 66“.

— Колко беше часът?

— Около полунощ. Дик каза, че до Холкъм остават седем мили. През цялото време, докато стигнем, той непрекъснато си говореше; казваше, че сега трябва да видим това, после онова — нали беше запомнил описанието на местността. Холкъм е такова малко селище, че не усетих, когато го минахме. Пресякохме железопътната линия. Внезапно Дик каза: „Това е, това трябва да е.“ Беше началото на частен път, засаден от двете страни с дръвчета. Намалихме скоростта и угасихме фаровете. Нямахме нужда от тях... заради луната. Небето беше чисто, нямаше ни едно облаче. Само пълната луна. Беше светло като ден и когато тръгнахме нагоре по пътя, Дик каза: „Погледни туй чудо! Хамбарите! Тая къща! Не ми казвай, че тоя тук не е тъпкан с пари!“ Но на мен не ми се харесваше нито обстановката, нито атмосферата; бяха някак твърде внушителни. Паркирахме под сянката на едно дърво. Докато седяхме там, някъде светна лампа, не в голямата къща, а в друга, може би на сто ярда вляво. Дик каза: „Това е къщата на наемния работник.“ Знаеше от плана. Но каза, че е дяволски по-близо до къщата на Клътърови, отколкото е предполагал. После светлината угасна. Мистър Дюи, той ли е свидетелят, за когото споменахте? Наемният работник?

— Не. Той нищо не е чул. Но жена му седяла с болното си бебе. Каза, че са били будни почти цялата нощ.

— Болно бебе... И аз се чудех защо, докато седяхме там, лампата светна и угасна няколко пъти. Това ме стресна и казах на Дик, че се отказвам. Ако е решил да прави това, за което сме дошли, нека го прави сам. Той подкара колата и аз помислих: слава богу, отиваме си. Винаги вярвам на интуицията си; тя е спасявала живота ми неведнъж. Но на половината път Дик спря. Беше побеснял от яд. Явно си мислеше — ето нагласил съм тая работа, тая голяма работа, бихме целия този път дотук и сега тоя мухльо иска да се измъкне. Той рече: „Може би си мислиш, че не ми стиска да го свърша сам? Дявол да го вземе, ще ти покажа кой е куражлия!“ В колата имаше шише уиски. Пийнахме по една глътка и аз казах: „Добре, Дик. С тебе съм.“ И

обърнахме колата назад. Паркирахме пак на същото място. В сянката на едно дърво. Дик си сложи ръкавици, аз бях вече сложил моите. Той носеше ножа и джобното фенерче. Пушката беше у мен. На лунна светлина къщата изглеждаше огромна. Спомням си, че се молах да няма никой в нея.

Дюи запита:

— Куче не видяхте ли?

— Не.

— Клътьрови имаха едно куче, което се страхуваше от пушки. Не можахме да разберем защо не е лаяло. Сигурно е видяло пушката и е избягало.

— Не видях нищо и никого, затова и не повярвах, че има свидетел.

— Не очевиден, а изобщо свидетел. Някой, чиито показания свързват теб и Хикок с това престъпление.

— О... ъх... Оня! А Дик винаги казваше, че ще го е страх.

Дунц му напомня:

— Ножът бил у Хикок. У теб била пушката. Как влязохте в къщата?

— Вратата беше отключена. Една странична врата. През нея влязохме направо в кабинета на мистър Клътър. После зачакахме в тъмното. Ослушахме се. Но чувахме само воя на вятъра. Вън духаше доста силен вятър. Люлееше дърветата и листата шумяха. Единственият прозорец беше закрит с жалози, но луната проникваше през пролуките. Аз ги затворих съвсем и Дик запали джобното фенерче. Видяхме бюрото. Касата трябваше да бъде в стената, точно отзад, но не можахме да я намерим. Стената беше с ламперия, имаше етажерки с книги, карти в рамки. На една от етажерките видях великолепен бинокъл. Реших да го взема, когато си тръгнем.

— Е, взехте ли го? — пита Дюи, защото липсата на бинокъла не беше забелязана.

Смит кимва.

— Продадохме го в Мексико.

— Жалко. Продължавай!

— Като не можахме да намерим касата, Дик угаси фенерчето и в тъмното излязохме от кабинета, минахме през хола и отидохме във всекидневната. Дик ми пошушна да стъпвам по-тихо. Подът пукаше

при всяка крачка. Но и Дик не стъпваше по-леко. Стигнахме до някакъв коридор, до някаква врата и Дик си спомни от плана, че това е спалня. Светна с фенерчето и отвори вратата. Мъжки глас каза: „Какво има, мила? — Човекът сега се събуждаше. Премига и попита: — Ти ли си, мила?“ Дик отвърна: „Вие ли сте, мистър Клътър?“ Той се събуди съвсем, седна и каза: „Кой е? Какво искате?“ Дик, много учтив — като че ли бяхме търговски пътници, — отвърна: „Искаме да поговорим с вас, сър. В кабинета ви, моля.“ И мистър Клътър, бос, по пижама, дойде с нас в кабинета.

До този момент той не беше ни разгледал добре. И мисля, че това, което видя, много го стресна. Дик каза: „Сега, сър, искаме да ни покажете къде е касата ви.“ Но мистър Клътър попита: „Каква каса?“ Каза, че няма каса. Веднага разбрах, че говори истината. Лицето му беше такова. Просто знаеш, че каквото ти казва, е истината. Но Дик му кресна: „Я не ме лъжи, говедо! Много добре знам, че имаш каса!“ Усетих, че никой никога не е говорил тъй на мистър Клътър. Но той погледна Дик право в очите и му каза спокойно, каза му, че съжалява, че просто няма каса. Дик го чукна по гърдите с ножа и каза: „Слушай, покажи ни къде е касата, иначе ще съжаляваш повече!“ Но мистър Клътър — а виждаше се, че е уплашен... гласът му обаче остана спокоен и твърд — продължи да ни уверява, че няма каса.

В това време аз прекъснах телефона в кабинета. Отрязах жиците и опитах мистър Клътър има ли други телефони в къщата. Той каза, да, има един в кухнята. Взах фенерчето и отидох там — кухнята е доста далеч от кабинета. Когато намерих телефона, вдигнах слушалката от вилката и прерязах жицата с клещи. После, връщайки се назад, чух шум. Горе скърцаше подът. Спрях пред стълбите, които водеха за втория етаж. Беше тъмно, но не смеех да светна с фенерчето. Разбрах, че има някой горе на площадката, един силует се очерта на прозореца. После изчезна.

Дюи предполага, че това е била Нанси. Поради златния часовник, намерен скрит в една обувка в гардероба, той често теоретизираше, че Нанси се е събудила, чула е, че има хора в къщата, помислила е за крадци и грижливо е скрила часовника — най-ценната за нея вещ.

— Отде да знам, може би беше някой с оръжие. Но Дик не искаше да ме изслуша. Беше прекалено зает да играе ролята на

мръсник! Да командва мистър Клътър. Сега беше го върнал в спалнята. Броеше парите в портфейла на мистър Клътър. Бяха около тридесет долара. Хвърли портфейла на леглото и каза: „Имаш повече пари в къщата. Богаташ като тебе! Който живее тъй нашироко!“ Мистър Клътър го увери, че това са всичките му налични пари и обясни, че винаги работи с чекове. Предложи да ни подпише чек. Дик побесня: „Ти за какви ни вземаш? За кретени ли?“ Помислих, че Дик е готов да му пръсне черепа, затова казах: „Дик! Слушай! Има някой буден горе.“ Мистър Клътър обясни, че горе са само жена му, дъщеря му и синът му. Дик искаше да знае дали жена му има пари, а мистър Клътър каза, че и да има, ще бъдат само няколко долара. И ни помоли, наистина сякаш щеше да се разплаче, да не я закачаме, защото била инвалид, била болна от много дълго време. Но Дик настоя да се качим горе и накара мистър Клътър да ни заведе.

Преди да се качим, мистър Клътър запали лампите горе в хола и по стълбите каза: „Не знам, момчета, защо постъпвате тъй. Не съм ви причинил зло. Никога не съм ви виждал.“ Тогава Дик отговори: „Затваряй си устата! Когато искаме да говориш, ще ти кажем.“ Горе в хола нямаше никой и всички врати бяха затворени. Мистър Клътър показва стаята, където спят момичето и момчето, после отвори стаята на жена си, запали нощната лампа до леглото и каза: „Не се страхувай, мила, няма нищо. Тези хора искат просто пари.“ Тя беше слабичка, крехка жена в дълга бяла нощница. Щом си отвори очите, почна да плаче и каза на съпруга си: „Нямам никакви пари.“ Той хвана ръката ѝ, потупа я и каза: „Не плачи, мила. Няма нищо страшно. Аз им дадох всичките пари, които имах, но те искат още. Смятат, че имаме някъде вкъщи каса. Обясних им, че нямаме.“ Дик вдигна ръка, като че да го цапне през устата, и каза: „Не ти ли казах да мълчиш?“ Мисис Клътър каза: „Но кълна се в бога, моят мъж ви казва самата истина. Нямаме каса.“ А Дик отговори: „Знам много добре, че имате. И ще я намеря, преди да изляза оттук. Не смятай, че няма да я намеря.“ После попита къде си държи чантата. Чантата беше в чекмеджето на един скрин. Дик я претърси. Направих му знак да излезем навън. Искях да обсъдим положението. Излязохме и аз казах...

Дунц пита дали мистър и мисис Клътър са могли да чуват разговора им.

— Не. Ние бяхме във вратата, откъдето можехме да ги наблюдаваме. Шепнехме. Казах на Дик: „Тези хора говорят истината. Ако някой те е излъгал, това е бил твой приятел Флойд Уелс. Няма никаква каса, затова хайде, по дяволите, да се махаме оттук!“ Но Дик се срамуваше да признае, че е тъй. Каза, че няма да повярва, докато не претърси цялата къща, и че това, което трябва да направим, е да вържем всички и след това спокойно да търсим. Толкова беше възбуден, че нямаше смисъл да споря с него. Удоволствието да ги има всички под властта си го опияняваше. До стаята на мисис Клътър имаше баня. Решихме да заключим старите в банята, да събудим децата, да ги вкараме и тях там, а после да ги изкарваме един по един, да вържем всеки поотделно на различни места в къщата. „А после, каза Дик, след като намерим касата, ще им прережем гърлата. Не можем да ги застреляме — ще се вдигне голям шум.“ — Пери се намръщва и търка коленете си с окованите си ръце. — Чакайте да си помисля. Защото сега нещата взеха малко да се усложняват. Спомням си. Да... да, взех един стол от хола и го сложих в банята. Да може мисис Клътър да седне. Нали казаха, че е инвалид. Когато ги заключвахме, тя плачеше и повтаряше: „Моля ви, не причинявайте никому зло. Моля ви, не причинявайте зло на децата ми.“ А съпругът ѝ я беше прегърнал и казваше: „Мила, тези хора не искат да навредят на никого. Те искат само пари.“

Отидохме в стаята на момчето. То беше будно. Лежеше тъй, сякаш го беше страх да мръдне. Дик му каза да стане, но то не мръдна или пък не стана достатъчно бързо и Дик го удари с юмрук и го издърпа от леглото, а аз казах: „Няма защо да го удряш, Дик.“ А на момчето казах да си obuе панталоните. Беше само по спортна фланелка. Нахлузи едни дочени панталони. Тъкмо го заключихме в банята и се появи момичето — излезе от стаята си. Беше напълно облечено, личеше, че е било будно отдавна. Беше с кимоно, бели чорапки и домашни пантофки. Косата ѝ беше вързана с памучна кърпа. Опита се да се усмихне. Каза: „Господи, какво е това? Някаква шега?“ Но според мен тя много добре разбираше, че това не е никаква шега. Особено след като Дик отвори вратата на банята и я блъсна вътре...

Дюи си ги представи: плененото семейство, притихнали и уплашени, но без никакво предчувствие за участта, която ги очаква. Хърб не е могъл да подозира, иначе щеше да се бори. Той беше кротък

човек, но силен и смел. Алвин Дюи беше сигурен, че неговият приятел Хърб би се борил до смърт, за да защити живота на Бони и на децата си.

— Дик застана на стража пред банята, докато аз претърсвах. Претършувах стаята на момичето и намерих някаква чантичка — като за кукла. Вътре имаше един сребърен долар. Но не знам как го изпуснах и той се търкулна по пода, отиде под един стол. Трябваше да коленича, за да го взема. И точно тогава сякаш се видях отстрани. Виждах се в някакъв налудничав филм. Догади ми се. Отвратих се от себе си! Дик с всичките му дрънканици за касата на богаташ, а аз тук пълзя по корем да открадна сребърния долар на едно дете! Един долар! И аз пълзя по корем, за да го взема! — Пери притиска коленете си и моли детективите за аспирин. Благодарни на Дюи, който му подава един, сдъква го и продължава: — Но така е... вземаш това, което можеш. Претърсих и стаята на момчето. Нито стотинка. Но там имаше едно малко портативно радио — реших да го взема. После се сетих за бинокъла, който видях в кабинета на мистър Клътър. Слязох и го взех. Занесох и радиото, и бинокъла в колата. Беше студено, но от студа и вятъра ми стана добре. Луната беше толкова ясна, че се виждаше на километри далеч. И си помислих: защо не се махна? Никак не ми се връщаше в къщата. И все пак? Как да го обясня? Сякаш не бях аз. Сякаш четях някакъв разказ. И трябваше да знам какво ще стане по-нататък. Какъв ще бъде краят. Върнах се горе. Тогава... чакайте да си спомня... Ъ-ъ, тогава ги вързахме. Най-напред мистър Клътър. Извикахме го от банята и аз му вързах ръцете. После го подкарах към мазето.

Дюи пита:

— Сам и невъоръжен?

— У мен беше ножът.

— А Хикок остана горе да пази?

— Да не им дава да викат. Пък и аз не се нуждаех от помощ. Цял живот съм боравил с въже.

Дюи пита:

— Фенерчето ли използва, или запали електричеството в мазето?

— Запалих електричеството. Мазето беше разделено на две части. Едната част приличаше на стая за игра. Заведох го в другата част, при газовата пещ. Видях една голяма мукавена кутия от дюшек,

изправена на стената. Реших, че не мога да го накарам да легне на студения под, затова издърпах кутията, сплесках я и му казах да легне на нея.

Дюи поглежда в огледалото към своя колега, среща погледа му. Дунц кимва леко в знак на уважение. През цялото следствие Дюи беше поддържал и спорил, че мукавената кутия е била сложена на пода за удобство на мистър Клътър. И като вземаше под внимание други подобни прояви — други частични признаци на ексцентрично, парадоксално съчувствие, — детективът бе предполагал, че поне единият от убийците е малко нещо милосърден.

— Вързах му краката, после му вързах и ръцете към тях. Попитах го дали не е много стегнато и той каза не, но много моли да не закачаме жена му. Няма нужда да я връзваме, тя няма нито да вика, нито да се опитва да бяга. Каза, че е била болна от дълги години и едва сега е почнала да се подобрява, но инцидент като този може да влоши болестта ѝ. Зная, че нямаше нищо смешно, но не можах да се сдържа — като го слушах да говори за „влошаване на болестта“.

След това смъкнах момчето. Най-напред го сложих при баща му. Вързах ръцете му за една газова тръба. Но си помислих, че не е много сигурно. Може да успее да се отвърже, да отвърже и стария, или пък да стане обратното. Затова отрязах въжето и заведох момъка в другата стая. Където имаше една удобна на вид кушетка. Вързах краката му за краката на кушетката, вързах и ръцете му. След туй изведох въжето нагоре и направих примка около врата му, така че, ако се опитва да се освободи, да се удуши. По едно време, докато работих, оставих ножа си на... един току-що лакиран сандък от кедрово дърво, цялото мазе миришеше на лак, и той ме помоли да не го слагам там. Сандъка правил сам — сватбен подарък за някого, май че каза за сестра му. Тъкмо излизах, и той почна да кашля. Върнах се и поставих възглавница под главата му. После угасих електричеството.

Дюи пита:

— Но не бяхте залепили устата им?

— Не. Устата им залепих с лейкопласт по-късно. След като вързах двете жени в спалните им. Мисис Клътър продължаваше да плаче и почна да ме разпитва за Дик. Той не ѝ вдъхвал доверие, но каза, че чувства, че аз съм един свестен млад човек. „Сигурна съм, че сте“ — каза тя и ме накара да ѝ обещаая, че няма да позволя на Дик да

причини някому зло. Мисля, че тя всъщност имате предвид дъщеря си. И аз самият се безпокоях. Подозирах, че Дик крои нещо. Нещо, което не бих търпял. Когато свърших с връзването на мисис Клътър, открих, че той наистина е завел момичето в нейната спалня. Тя беше в леглото, а той седеше на края му и нещо ѝ говореше. Прекъснах го. Казах му да върви да търси касата, докато аз връзвам момичето. Той излезе и аз вързах краката ѝ при глезените, а ръцете ѝ вързах на гърба. После я покрих, подпъхнах завивките отвсякъде — само главата ѝ остана отвън. До леглото имаше малко кресло. Реших да почина минутка. Краката ми горяха от качването и колениченето. Попитах Нанси има ли си приятел. Тя каза да, има. Стараеше се с всички сили да бъде приветлива и непосредствена. Много ми хареса. Наистина чудесно момиче. Много хубава, но не беше разглежена. Разправи ми доста за себе си. За училището и как ще следва в университет, как ще изучава музика и изобразително изкуство... За коне... Каза, че след танцуването най-много обича да препуска с кон и аз споменах, че майка ми е била шампион на родео. После заговорихме за Дик. Интересуваше ме какво ѝ е казал. Тя, изглежда, го е попитала защо върши подобни неща. Защо ограбва хората. И, боже, как успял да я метне с една съзливка измишльотина! Разправил, че бил сирак, израснал в сиропиталище, че никога никой не го е обичал и единствената му роднина е сестра му, която живее с мъже, без да е женена за тях. През цялото време, докато говорехме, чувахме онзи идиот да се щура долу, да търси касата. Да гледа зад картините. Да чука по стените. Чук, чук, чук! Като някакъв безумен кълвач. Когато се върна, го попитах — така само от злоба — дали я е намерил. Разбира се, не беше, но каза, че открил друга дамска чанта в кухнята. Със седем долара вътре.

Дунц пита:

— Колко време прекарахте в къщата?

— Приблизително един час.

— И кога приложихте лейкопласта?

— Веднага след това. Почнахме с мисис Клътър. Накарах Дик да ми помогне, защото не исках да го оставям насаме с момичето. Аз режах лейкопласта на дълги ленти, а Дик ги навиваше около главата на мисис Клътър, както се увива мумия. Той я попита: „Защо плачеш през цялото време? Никой не ти причинява болка“. После угаси нощната

лампа и каза: „Лека нощ, мисис Клътър. Спете спокойно“. И докато вървахме през хола към Нансината стая, той ми каза: „Сега ще прекарам това момиченце.“ А аз отвърнах: „Ъ-хъ... Само че ще трябва най-напред да ме убиеш“. Дик ме погледна, сякаш не вярваше на ушите си, и попита: „Теб какво ти става? По дяволите, и ти можеш да я прекараш!“ Ето, такова нещо презирам. Презирам всеки, който не може сексуално да се контролира. Господи, как мразя тия работи! Казах му направо: „Остави я на мира! Иначе ще трябва да се бориш с електрически трион“. Това наистина го вбеси, но той разбираше, че сега не е време да си премерваме силите. Затова каза: „Добре, сладур. Щом тъй искаш...“. Накрая дори не увихме главата ѝ с лейкопласт. Угасихме електричеството в хола и слязохме в мазето.

Пери се колебае. Иска да зададе въпрос, но го поставя като твърдение:

— Обзалагам се, че не е казал дума за желанието си да изнасили момичето.

Дюи признава, но добавя, че с изключение на някои дребни подробности за собственото си поведение разказът на Хикок не се различава твърде от този на Смит. Някои неща варират, разговорите не са предадени еднакво, но по същество и двата разказа — поне дотук — се покриват.

— Възможно е. Но знаех, че не ви е разправил за момичето. Залагам ризата си!

Дунц каза:

— Пери, докато говореше, през цялото време следих за лампите. Според мен, когато угасихте електричеството на горния етаж, къщата е потънала в мрак.

— Да. Вече не запалихме лампа никъде. Само джобното фенерче. Дик го носеше, когато отидохме да увием с лейкопласт главите на мистър Клътър и на момчето. Точно преди да му залепя устата, мистър Клътър ме попита — и това бяха последните му думи, — искаше да знае как е жена му, добре ли е, и аз му казах, че се чувства отлично, че е готова за сън. Скоро, уверих го аз, ще се съмне и някой ще ги намери сутринта, и тогава всичко ще им се стори сън. Не го будалках. Не исках да причиня зло на този човек. Стори ми се много симпатичен. Възпитан. И така мислих до последния миг — докато му прерязах гърлото.

— Но чакайте. Не разправам поред — Пери се мръщи, трие коленете си, белезниците дрънчат. — След като им залепихме устата, Дик и аз се оттеглихме в един ъгъл да обсъдим положението. Не забравяйте, че в момента се бяхме наежили един срещу друг. Точно тогава стомахът ми се обръщаше, като си помислих, че някога съм се възхищавал от Дик, че съм слушал със зяпнала уста всичкото му самохвалство. Казах му: „Е, Дик, някакви угризения? — Той не отговори. — Оставиш ли ги живи, ще си полежиш доста. Най-малко десет лазарника“ — обясних аз. Пак нищо не каза. Държеше ножа. Поисках му го и той ми го даде. Тогава казах: „Хайде, Дик. Почваме.“ Но не говорех сериозно. Искях да го разоблича, да го накарам да поспори с мен; да признае, че е самохвалко и подлец. Забележете, то беше нещо лично между Дик и мен. Коленичих до мистър Клътър и болката при клякането ми напомни оня проклет сребърен долар, срама, отвращението. А ми бяха казали никога да не се връщам в Канзас. Не усетих какво съм направил, докато не чух звука. Сякаш някой се давеше, крещеше под вода. Подадох ножа на Дик и казах: „Довърши го. Ще се почувстваш по-добре.“ Дик се опита или си даде вид, че се опитва. Но човекът беше силен за десетина. Беше разхлабил въжето, ръцете му бяха свободни. Дик подлудя от страх. Искаше веднага да се махнем оттам. Но аз не го пуснах. Човекът щеше, все едно, да умре, знаех, но не можех да го оставя в това състояние. Казах на Дик да подържи фенерчето, да го насочи към Клътър. Тогава се прицелих с пушката. Стаята просто експлодира. Стана синкава. Сякаш блесна мълния. Господи, не мога да разбера как не са чули гърмежа на двадесет мили наоколо.

Изстрелът звънти в ушите на Дюи — гръм, който почти го оглушава и му пречи да чува глухия глас на Пери. Но постепенно думите отново стават доловими, отново картините се редят: Хикок търси празната гилза... бърза... бърза... главата на Кениън в кръг от светлина, умотителен заглушен шепот, после пак Хикок, тършува за гилза; стаята на Нанси... Нанси слуша тропот на обувки по дървените стълби, скърцането на стъпалата, докато те се качват... отиват при нея. Очите на Нанси, Нанси следи блясъка на джобния фенер, който търси своя прицел (Тя започва да се моли: „О, не! О, моля ви! Не! Не! Не! Ох, моля ви се, недейте! Моля ви!“). Подадох пушката на Дик. Казах му, че съм направил всичко, което съм могъл. Той се прицели и тя се

обърна с лице към стената.); тъмният хол, убийците, забързали към последната врата. Навярно след като е чула всичко, Бони се е зарадвала, че така бързо е дошъл и нейният ред.

— Дяволски трупно открихме последната гилза. Дик се завря под леглото да я извади. После затворихме стаята на мисис Клътър и слязохме в кабинета. Почакахме там, както когато влязохме най-напред. Погледнахме през жалюзите да видим дали наемният работник не се потайва някъде. Той или някой друг, който е чул изстрелите. Но всичко беше както преди — никакъв звук. Само вятърът... и Дик, задъхан, сякаш го гонят вълци. Точно там, в тези няколко секунди, преди да изтичаме към колата и да потеглим, реших, че ще е по-добре, ако застрелям Дик. Беше казвал стотици пъти: „*Никакви свидетели*“ — беше ми го набил в мозъка. И аз помислих — *той* е свидетел. Не знам какво ме спря. Господ знае, трябваше да го направя! Да го убия. Да се кача в колата и да не спирам, докато не се загубя в Мексико.

Мълчание. Повече от десет мили тримата пътуват, без да говорят.

Мълчанието на Дюи е пълно с тъга и дълбока умора. Амбицията му беше да научи „какво точно се е случило през онази нощ в тая къща“. Сега за втори път му разказваха за станалото през онази нощ. Двете версии много си приличаха. Единствената съществена разлика беше, че Дик приписваше и четирите убийства на Смит, а Смит твърдеше, че Хикок е убил двете жени. Но признанията, макар да отговаряха на някои въпроси, не можеха да му обяснят умисъла на престъплението. То беше някакъв психологически случай, в действителност безличен акт, жертвите биха могли по същия начин да бъдат убити от гръм. С изключение на едно: изживяния ужас, техните страдания. А Дюи не можеше да забрави страданията им. Все пак откри, че му е възможно да погледне човека до себе си без гняв, дори с известно съчувствие. Защото животът на Пери Смит не е бил постлан с рози, а някакво жалко, грозно и самотно преминаване от един мираж към друг. Но съчувствието на Дюи не беше достатъчно дълбоко, за да допусне прошка или милост. Надяваше се да види Пери и съучастника му на бесилката — обесени един до друг.

Дунц пита Смит:

— Общо взето, колко пари намерихте у Клътъррови?

— Между четиридесет и петдесет долара.

Между домашните животни в Канзас Сити има два сиви котарака, които са винаги заедно — слаби, мръсни и бездомни, с особени и хитри навици. Главната им всекидневна церемония се извършва надвечер. Най-напред те тичат по „Мейн Стрийт“, спират от време на време и внимателно разглеждат решетките пред радиаторите на паркираните автомобили, особено на колите пред двата хотела — „Уиндзор“ и „Уорън“. Тези коли, обикновено собственост на хора, дошли отдалеч, често снабдяват мършавите, с установени навици животни с храната, която те търсят: убити полски птички, гарги, врабчета — достатъчно неразумни да попаднат на пътя на бързащите коли. Котараците използват лапите си като хирургически инструменти и измъкват от решетките всяка перушинена частица. След като кръстосат „Мейн Стрийт“, те неизменно завиват край ъгъла към „Гранд Стрийт“, после хукват към площада пред съда — друг ловен обект, и този ден, сряда следобед на 6 януари, бе наистина многообещаващ. Защото площадът гъмжеше от коли с номера на окръга Фини. С тях бе дошла част от тълпата, която сега пълнеше площада. Тя почна да се събира в четири часа, времето, посочено от окръжния прокурор като вероятно за пристигането на Хикок и Смит.

Когато в неделя вечер беше публикувано признанието на Хикок, журналисти от всякакви специалности се бяха събрали в Гардън Сити: представители на големи радиостанции, филмови и телевизионни оператори от документалния сектор, репортери от Мисури, Небраска, Оклахома, Тексас и естествено от всички канзаски ежедневници — общо около двадесет — двадесет и пет души. Много от тях чакаха вече три дни. Почти нямаха какво да правят, освен да интервюират Джеймс Спор, механика от бензиновата станция. В публикуваните снимки на обвинените убийци той позна купувачите, на които беше продал бензин за три долара и шестдесет цента през нощта на Клътъровата трагедия.

Тази професионална публика беше дошла тук, за да отрази връщането на Хикок и Смит. Капитан Джералд Мърей от „Моторизирани пътища“ ѝ беше запазил предостатъчно място на тротоара пред стълбите на съда, по които арестуваните трябваше да се изкачат на път за местния затвор. Той се намира на последния етаж от тази четириетажна варосана постройка. Един репортер, Ричард Пар, от

канзаския вестник „Стар“ се бе сдобил с броя от понеделник на ласвегаския „Сън“. Голямото заглавие на първа страница събуди смях — *„Опасност от линчуване на заподозрените убийци при завръщането им“*. Капитан Мъррей забеляза:

— Тия посрещачи не ми изглеждат готови да им вържат въжени вратовръзки.

И наистина тълпата на площада сякаш очакваше парад или присъстваше на политическо събрание. Гимназисти, между тях бивши съкласници на Нанси и Кениън Клътър, скандираха рими, ядяха кренвирши, пиеха сода, дъвчеха дъвка и правеха от нея мехурчета. Майки успокояваха плачещи бебета. Мъже се разхождаха, взели на рамо децата си. Имаше и цяла рота скаути. Застаряващите членки на дамския бридж клуб пристигнаха групово. Мистър Дж. П. (Джап) Адамс, председател на местния комитет на ветераните от войните, се появи облечен с палто от напръскан плат, толкова странно ушито, че някакъв приятел му викна:

— Ей, Джап. Защо си облякъл тия женски дрехи?

В бързината си да не пропусне нещо мистър Адамс несъзнателно беше облякъл палтото на секретарката си.

Един радиорепортер обиколи града и интервюира няколко граждани. Питаше ги какво, според тях, с най-подходящото наказание за „хората, извършили такова подло убийство“, и докато повечето от запитаните започваха с „дявол да го вземе“, „хай, да му се не види“, един ученик отговори:

— Мисля, че трябва да ги затворят заедно в една килия и да ги държат там до края на живота им. Да не им се разрешават никакви посетители. Просто да седят и да се гледат до деня на смъртта си.

А един наперен дребен човек отговори:

— Аз съм за смъртното наказание. Както казва и Библията: „Око за око“. Само че в случая няма да ни стигнат два чифта.

Докато слънцето грееше, денят беше сух и топъл — октомврийско време през януари. Но щом сенките на огромните дървета по площада се срещнаха и сляха, студът и мракът сковаха тълпата и я разделиха. Към шест часа бяха останали по-малко от триста души. Вестникарите, проклинайки непредвиденото забавяне, търкаха замръзналите си уши с голи премръзнали ръце. Внезапно откъм южната страна на площада се разнесе глъч. Колите идеха.

Макар журналистите да не очакваха груби прояви, някои бяха предричали обидни викове. Ала когато тълпата съзря убийците, придружавани от моторизирани полицаи в сини униформи, тя притихна, сякаш изумена, че това са хора с човешки образ. Бледи, с белезници на ръцете, задържаните премигваха, заслепени от блясъка на прожекторите и на фотосветкавиците. Операторите се втурнаха в съда и три етажа нагоре след арестуваните, но успяха да заснемат само затръщването на затворническата врата.

Всички — хората от печата и от града — си тръгнаха. Приканваха ги топли стаи и топли вечери. И докато бързо се отдалечаваха и оставяха студения площад на двата сиви котарака, чудната есен също си отиде. Заваля първият сняг.

---

[1] Месест плод на тропическо растение със същото име в Америка (алигаторска круша). — Б.пр. ↑

[2] Екстрадиция — предаване на друг щат лице, престъпило законите — Б.пр. ↑

[3] Всеки щат в САЩ има емблема. Емблемата на щата Канзас е слънчоглед. — Б.пр. ↑

IV ЪГЪЛЪТ

На четвъртия етаж в съдебната сграда на Фини съжителстват строгият закон и уютната домашна атмосфера. Първото се дължи на обстоятелството, че там се намира окръжният затвор, а второто — на така наречената „резиденция на шерифа“ — приятен апартамент, отделен от затвора с малък коридор и стоманени врати.

През януари 1960 г. „резиденцията на шерифа“ се заемаше не от шериф Ърл Робинсън, а от заместник-шерифа и жена му. Уендъл и Жозефина (Джози) Мейър. Мейъррови са женени от двадесет години и много си приличат. Те са високи и едри хора, с ъгловати, спокойни, приветливи лица и широки длани. Мисис Мейър е пряма, тактична жена, но е сякаш озарена от някакво мистично спокойствие. Като помощничка на заместник-шерифа, работното ѝ време е дълго. От пет сутрин, когато почва денят с прочитане на нещо от Библията, до десет вечерта, когато си ляга, тя готви и шие за затворниците, кърпи и пере бельото им, грижи се прекрасно за съпруга си и поддържа реда в петстайния си апартамент, с неговите ниски тапицирани столчета за крака, широки кресла и кремави дантелени пердета. Мейъррови имат само една дъщеря, омъжена в Канзас Сити, и живеят сами, или както по-правилно се изразява мисис Мейър — „само когато няма никой в женската килия“.

Затворът има шест килии; шестата, определена за жени, е всъщност изолирана стаичка в самата шерифска резиденция, в съседство с кухнята.

— Но — казва Джози Мейър — това не ми пречи. Имам с кого да разговарям, докато си върша работата. Компанията ми е приятна. Повечето от тия жени са само за съжаление. Просто са се сблъскали с лошото в живота. Разбира се, Хикок и Смит бяха друго. Доколкото знам, Пери Смит беше първият мъж, заемал някога женската килия. Шерифът не искаше той да се вижда до процеса с Хикок. Следобеда, когато ги доведоха, направих шест ябълкови пая, опекох малко хляб, но

през цялото време следях какво става на площада. Кухненският ми прозорец гледа към площада; по-добър изглед не можете намери. Не умея да пресмятам колко хора има в една тълпа, но бих казала, имаше няколкостотин души, които очакваха да видят убийците на Клътьрови. Не познавах никого от това семейство, но от всичко, което съм чувала за тях, трябва да са били чудесни хора. Участта, която ги постигна, трудно може да се прости и знаей, че Уендъл се тревожеше как ще реагира тълпата, когато види Хикок и Смит. Страхуваше се да не би някой да се нахвърли върху тях. Затова се разтрепери, когато видях приближаващите коли, репортерите и как всички журналисти тичат и се блъскат. Но вече се беше стъмнило, минаваше шест, ужасен студ — повечето от половината хора се бяха отказали и си бяха отишли. А тези, които останаха, даже не си отвориха устата. Само гледаха, без да мигнат.

По-късно, когато доведоха момчетата горе, видях най-напред Хикок. Беше облечен само с летни тънки панталони и стара памучна риза. Изненадах се, че не е хванал пневмония в тоя студ. Но той изглеждаше наистина болен. Бял като платно. Сигурно е ужасно да те гледа тълпа непознати, да трябва да минеш между тях, когато знаят кой си и какво си извършил. След това доведоха Смит. Бях приготвила вечеря, която да им сервирам в килиите; гореща супа, кафе, сандвичи и пай. Обикновено даваме храна два пъти на ден. В 7:30 закуска, а в 4:30 главното ядене. Но не исках тези хора да си легнат с празен стомах; стори ми се, че и без това се чувстват зле. Когато занесох вечерята на Смит, занесох му я на поднос, той каза, че не е гладен. Беше застанал до прозореца в женската килия с гръб към мен. Този прозорец има същия изглед като кухненския: дървета, площада и покриви на къщи. Казах му:

— Само кусни супата, зеленчукова е и не е от консерви. Сама съм я правила. Както и пая.

След около час отидох да взема подноса, но Смит не беше хапнал нищо. Още беше до прозореца. Сякаш не бе мръдвал. Валеше сняг и спомням си, че казах: това е първият сняг тази година, и каква хубава дълга есен имаме. А сега снегът вече дойде. Тогава го попитах има ли някакво специално ядене, което да предпочита. Ако има, ще се погрижа да му го направя. Той се обърна и подозрително ме изглежда, да не би да го подигравам. И каза нещо за някакъв филм — говореше

много тихо, почти шепнеше. Попита ме дали съм гледала филма, забравих името, но и без това не съм го гледала, никога не съм имала слабост към киното. Обясни ми, че този филм разправял за библейските времена и в него имало сцена, в която хвърлят някакъв мъж от един балкон, хвърлят го на тълпа от мъже и жени и те го разкъсват на парчета. И ми каза, че това му дошло наум, когато видял тълпата на площада — за човека, разкъсан на парчета, и че може и него така да разкъсат. Така се уплашил, че стомахът още го болял и затова не можел да яде. Разбира се, той не беше прав и аз му го казах — никой няма да му напакости, няма значение какво е сторил. Хората тук не са такива.

Поговорихме малко. Той беше много стеснителен, но след известно време каза:

— Има едно нещо, което наистина обичам — ориз по испански.

И аз обещах да му сготвя, а той леко се усмихна. Помислих си, че това не е най-лошият момък, когото съм виждала. Вечерта, когато си легнахме, казах същото и на моя мъж. Но Уендъл изпръхтя. Той беше един от първите, които видяха сцената на престъплението. Каза ми, че съжaliaва, дето не съм била в Клътъровия дом, когато са намерили телата. Тогава щях сама да присъдя точно колко кротък е мистър Смит. Той и неговият приятел Хикок. Каза ми, че могат да ти извадят сърцето, без да им мигне окото. Не можеше да се отрича — бяха убили четирима души. Лежах будна и се питах дали мисълта за четирите гроба безпокои някого от двамата.

Мина месец, после друг. Сняг валеше почти всеки ден. Той покри жълто-кафявите житни равнини, затрупа улиците на града и те притихнаха.

Горните клони на един натежал от сняг бряст докосваха прозореца на женската килия. На дървото живееха катерички и след като седмици наред ги бе изкушавал с трохи от закуската си, Пери най-после успя да примами една от клона на перваза и оттам през решетките в килията. Беше мъжкар с червеникава козина. Пери го нарече Червенушко и Червенушко се успокои, очевидно доволен да дели затворничеството на своя приятел. Пери го научи няколко трика: да играе с книжна топка, да служи, да скача на рамото му. Всичко това

помагаше да минава времето, но пак оставаха много дълги часове. Не му се разрешаваше да чете вестници, а списанията, които мисис Мейър му даваше, го отегчаваха: стари броеве на две женски списания. Но той намираше какво да прави; пилеше ноктите си с шмиргелова линийка, лъскаше ги, докато добият копринено розов блясък; решише непрестанно косата си — просмукана от брилянтин и одеколон; миеше зъбите си по три-четири пъти на ден; почти толкова често се бръснеше и вземаше душ. В килията му имаше походно легло, маса и стол; имаше и преградка с клозет и душ зад нея. Тя беше спретната като самия него. Гордееше се с комплиментата, който му бе направила мисис Мейър.

— Погледнете — беше казала тя, сочейки леглото му. — Вижте това одеяло! Зарове могат да се хвърлят по него.

Но когато беше буден, той прекарваше времето си над масата; хранеше се там, скицираше Червенушко, рисуваше цветя, лицето на Исус и тела на въображаеми жени; на евтини карирани листа водеше бележки във вид на дневник за преживелиците си.

Четвъртък, 7 януари. Дюи дойде. Донесе сто къса цигари. И напечатани на машина копия от показанията ми, да ги подпиша. Аз отказах.

„Показанията“ — общо седемдесет и осем страници, диктувани на стенографа в съда от окръга Фини, съдържаха признанието му, правено пред Алвин Дюи и Кларънс Дунц. Дюи, говорейки за срещата си с Пери Смит в този ден, си спомни, че е бил много изненадан от отказа на Пери да подпише документа.

— Нямаше значение, защото винаги можех да дам показания в съда за устното признание, което той направи пред Дунц и мен. И, разбира се, Хикок беше подписал показанията си още докато бяхме в Лас Вегас... В тях той обвиняваше Смит, че е извършил и четирите убийства. Но отказът ме заинтригува. Попитах Пери защо е променил решението си. Той каза:

— В моите показания всичко е вярно с изключение на две подробности. Ако ми разрешите да поправа тези точки, ще се подпиша.

Можех да предположа за кои точки става дума. Защото единствената съществена разлика между неговия разказ и този на Хикок беше, че той отричаше да е убил Клътьрови сам. До този момент се кълнеше, че Хикок е убил Нанси и майка ѝ. И бях прав! — точно това искаше да направи: да признае, че Хикок е казвал истината и че той, Пери Смит, е убил цялото семейство. Каза, че е излъгал, защото, както той се изрази: „Исках да натопя Дик за това, че е такъв подлец! Че куражът му се изпари.“ И причината, поради която искаше да коригира показанията си, не беше, защото неочаквано е решил да бъде по-великодушен към Хикок. Според него прави го заради родителите на Хикок — каза, че му е жал за Диковата майка. „Тя наистина е мил човек. Може би, като научи, че Дик никога не е дръпвал спуска, ще ѝ поолекне. Наистина без Дик нищо от случилото се нямаше да стане и до голяма степен вината е предимно негова. Но фактът, че аз ги убих, не може да се отрече.“

Не бях уверен, че е така. Поне съмненията ми бяха достатъчно основателни, за да не му разреша да промени показанията си. Както казах, ние не зависехме от официалните признания на Смит, за да докажем своята теза. С или без тях доказателствата ни стигаха, за да ги обесим десет пъти.

Самоувереността на Дюи се бе затвърдила, защото бяха намерени две важни веществени доказателства — радиото и бинокълът, които убийците бяха откраднали от Клътьровия дом и продали в Мексико.

Детективът от КБР Харолд Наи бе отишъл със самолет до Мексико Сити и ги беше открил в някакъв заложен магазин. (Освен това, когато диктуваше показанията си, Смит бе посочил и други неща, които имаха доказателствена стойност.)

— Излязохме на шосето и подкарахме в източна посока — беше казал той, когато описваше какво са правили с Хикок след бягството си от сцената на убийството. — Дик караше като бесен. Мисля, че и двамата бяхме опиянени. Аз бях много възбуден и същевременно чувствах голямо облекчение. Не можехме да спрем смеха си. Внезапно всичко ми се видя много смешно... не знам защо... просто така. Но пушката беше окървавена, дрехите ми бяха напръскани с кръв, кръв имаше дори по косата ми. Затова свихме по един черен път и карахме осем мили, докато навлезем в прерията. Чувах се койоти. Изпушихме

по една цигара и Дик продължи да се шегува за станалото там. Излязох от колата, източих малко вода от радиатора и измих цевта на пушката. После с ножа на Дик, с който убих мистър Клътър, издълбах дупка в земята и зарових в нея гилзите, останалото найлоново въже и лейкопласта. След това карахме, докато стигнем шосе 83. Оттам се отправихме на изток към Канзас Сити и Олат. На разсъмване Дик спря пред онези места за почивка, където има открити огнища. Накладохме огън и изгорихме ръкавиците, които носехме, и моята риза. Дик каза, че много му се ще да имаме един бивол да си опечем; каза, че никога не е бил така гладен. Беше почти пладне, когато пристигнахме в Олат. Дик ме остави в хотела и си отиде вкъщи да обядва със семейството си. Да, взе ножа и пушката.

Детективи от КБР, изпратени в дома на Хикок, намериха ножа в една кутия за рибарски принадлежности и пушката, все така небрежно подпряна до стената в кухнята.

Бащата на Хикок, който отказваше да повярва, че неговото „момче“ може да е взело участие „в такова грозно убийство“, и настояваше, че след първата седмица на ноември пушката не е изнасяна от къщи и следователно престъплението не може да е било извършено с нея. Колкото до гилзите, въжето и лейкопласта, те бяха намерени с помощта на Върджил Пиец — служител при управлението по поддържане на шосетата, който заедно с един пикьор преобърна местността, посочена от Пери Смит, сантиметър по сантиметър, и накрая изровиха търсените вещи. По този начин бяха споени и последните звена от веригата на доказателствата. КБР беше изградило едно непоклатимо обвинение, защото проверката установи, че гилзите са от патрони, детонирани именно от ловджийската пушка на Хикок, а остатъците от въжето и лейкопласта бяха еднакви с материалите, употребени за връзване на жертвите и залепване на устата им.

Понеделник, 11 януари. Имам адвокат. Мистър Флеминг. Стар човек с червена вратовръзки.

Осведомен от обвиняемите, че нямат средства да ангажират адвокат, съдът, в лицето на съдията Х. Тейт, назначи за техни защитници двама местни адвокати: мистър Артър Флеминг и мистър

Харисън Смит. Флеминг, седемдесет и една годишен, бивш кмет на Гардън Сити, е нисък човек, който оживява невзрачната си външност с доста ярки вратовръзки. Той се противопостави на назначението.

— Не желая! — каза Флеминг на съдията. — Но ако съдът настоява, тогава, разбира се, нямам избор.

Адвокатът на Хикок, Харисън Смит, четиридесет и пет годишен, висок 1,80, запален играч на голф, прие задачата с учтива примиреност.

— Все някой трябва да се заеме с тази работа. Ще направя каквото мога. Съмнявам се обаче, че това би ме направило много популярен тук.

Петък, 15 януари. Мисис Мейър е пуснала радиото в кухнята и чух някой да казва, че прокурорът ще иска смъртно наказание. Богатите никога не увисват на въжето. Само бедните и хората без влиятелни приятели.

Окръжният прокурор Дюън Уест е амбициозен, представителен млад човек на двадесет и осем години, но изглежда на четиридесет, а понякога дори и на петдесет. В изявленията си пред репортерите той каза:

— Ако делото се разглежда пред жури от съдебни заседатели, ще искам от журито, след като ги признае за виновни, да ги осъди на смърт. Ако подсъдимите се откажат от правото си на дело със съдебни заседатели и се признаят за виновни пред съда, ще искам от съдията да произнесе смъртна присъда. Знаех, че ще ми се наложи да реша този въпрос пред себе си, и решението ми не беше взето бързо и лесно. Смятам, че поради бруталността на престъплението и зверската жестокост към убитите единственият начин, по който обществото може да бъде абсолютно защитено, е обвиняемите да бъдат осъдени на смърт. Това е особено вярно за Канзас, тъй като в щата няма присъда „до живот“ без вероятност за предсрочно освобождаване. Хора, осъдени на „до живот“, в действителност лежат средно по-малко от петнадесет години.

Сряда, 20 януари. Искат да ме проверят с детектор за лъжа във връзка с историята Уокър.

Престъпления от такъв размер като Клътьровия случай интересуват властите навсякъде, особено онези детективи, които разследват подобни, но все още неразкрити престъпления. Защото винаги съществува вероятност разрешението на една загадка да разреши и други. Между многото длъжностни лица, интересувачи се от събитията в Гардън Сити, беше и шерифът на окръга Сарасота, Флорида, към която принадлежи Оспри, рибарско селище, недалеч от Тампа и от сцената на друго четворно убийство, извършено в една усамотена скотовъдна ферма около месец след Клътьровата трагедия. За това престъпление Смит беше прочел в един маямски вестник по Коледа. Жертвите бяха пак четиричленно семейство, млада двойка, мистър и мисис Клифърд Уокър, и двете им деца, момче и момиче — всички застреляни в главата с пушка. Тъй като убийците на Клътьрови бяха прекарвали нощта на 19 декември, датата на убийствата, в един мотел в Талахаси, шерифът на Оспри, който нямаше никакви други улики, естествено много държеше двамата мъже да бъдат разпитани и подложени на полиграфично изследване. Хикок се съгласи. Смит също, като каза на канзаските власти:

— Тогава обърнах внимание на Дик, казах му: обзалагам се, че човекът, който е свършил тая работа, трябва да е чел някъде какво е станало тук, в Канзас. Някой побъркан.

Резултатите от изследването за голямо разочарование на шерифа от Оспри и на Алвин Дюи, който не вярва в изключителни съвпадения, бяха отрицателни. Убиецът на семейство Уокър остана неизвестен.

Неделя, 31 януари. Бащата на Дик дойде да го навести. Казах „здравейте“, когато го видях да минава (край вратата на килията), но той продължи да върви. Може да не ме е чул. Разбирам от мисис М. (Мейър), че мисис Х. (Хикок) не дошла, защото се чувствала много зле. Снегът вали като бесен. Снощи сънувах, че съм с татко в Аляска, и се събудих в локва студена урина!!!

Мистър Хикок прекара три часа при сина си. След това вървя из снега до гарата на Гардън Сити — изтощен от неуморен труд стар човек, отслабнал от рак, който щеше да му отнеме живота след няколко месеца. На гарата, докато чакаше влака за дома си, той поговори с един репортер: „Видях Дик, ххъ. Имахме дълъг разговор. И мога да ви уверя, че не е тъй, както разправят хората и както пишат вестниците. Тези момчета не са влезли в къщата с намерение да вършат насилия. Моето момче не е имало такава мисъл. Той може да има някои лоши страни, но чак толкова не е лош. Смити е лошият. Дик ми каза, че дори не видял, когато Смити нападнал мъжа (мистър Клътър) и му прерязал гърлото. Той изтичал там само след като ги чул да се боричкат. Дик носел със себе си пушката и ето как ми описа случилото се: «Смити ми взе пушката и просто пръсна мозъка на човека.» И после каза: «Татко, трябваше да грабна обратно пушката и да застрелям Смити. Да го убия, преди той да убие останалите от семейството. Ако бях го направил, сега положението ми щеше да бъде по-добро.» И аз мисля, че той е прав. Но както е сега, както хората са настроени, той няма никаква вероятност да се отърве. Ще ги обесят и двамата. А — добави старецът с премрежени от умора и поражение очи — да обесят момчето ти, да знаеш, че наистина ще го обесят... нищо по-лошо не може да сполети един човек.“

Бащата и сестрата на Пери Смит нито дойдоха да го видят, нито му писаха. Предполагаше се, че Текс Джон Смит промива някъде злато в Аляска и властите въпреки всички усилия не можаха да го открият. Сестрата обясни на детективите, че се страхува от брат си и настоятелно помоли да не му съобщават сегашния ѝ адрес. (Когато казаха това на Смит, той леко се усмихна: „Колко жалко, че тя не беше в къщата през онази нощ. Каква мила сцена щеше да бъде!“)

Като се изключат катеричката, Мейърови и редките консултации с адвоката му, мистър Флеминг, Пери беше много самотен. Липсваше му Дик. „Много мисля за Дик“, писа той един ден в импровизирания си дневник. След арестуването не им бе разрешено да влизат в контакт, а след свободата най-много искаше да поговори с Дик, да бъде пак с него! Дик не беше „твърдата скала“, както някога го беше смятал; „прагматичен“, „мъжествен“, „истинско безочливо момче“; беше доказал, че е „доста слаб и повърхностен“, „подъл страхливец“. Въпреки това от всички хора на света той беше човекът, когото Пери

чувстваше най-близък в момента — защото те двамата бяха поне от една порода, братя от Каиново потекло. Отделен от него, Пери се чувстваше „съвсем сам. Като прокажен. С когото само един луд ще иска да има вземане-даване“.

Но по това време, една сутрин към средата на февруари, Пери получи писмо. Пощенското клеймо беше от Рединг, Масачузетс, а съдържанието следното:

Драги Пери, със съжаление научих за бедата, в която си изпаднал, реших да ти пиша и да ти кажа, че те помня и бих искал да ти помогна с всичко, което мога. В случай че не си спомняш името ми, Дон Къливън, прибавям и снимка, правена по време на запознанството ни. Когато неотдавна прочетох за теб във вестника, аз се сепнах и почнах да мисля за ония дни, когато те познавах. Макар че никога не сме били близки, интимни приятели, теб помня много по-добре от повечето момчета, които срещнах в армията. Трябва да е било есента на 1951 г., когато ти беше изпратен в 761-ва сапърска рота във Форт Люис, Вашингтон. Ти беше нисък (аз не съм много по-висок), набит, мургав, с гъста черна коса и една почти постоянна усмивка на лицето. И понеже беше живял в Аляска, доста момчета те наричаха „ескимоса“... Един от първите ми спомени за теб е прегледът на шкафчетата в помещението ни. Доколкото си спомням, всички шкафчета бяха подредени, дори и твоето, само че вътре то цялото беше облепено с картини на полуголи момичета. Всички бяхме сигурни, че ще имаш неприятности. Но дежурният офицер прегледа набързо и когато свърши и той не ти каза нищо, всички разбрахме, че имаш нерв. Спомням си, че беше доста добър играч на бiliarд и си представям съвсем ясно как играеше в бiliarдната на ротата. Беше един от най-добрите шофьори на камион в поделението. Помниш ли армейските полеви задачи, с които излизахме? При едно пътуване през зимата, си спомням, всеки един от нас беше прикрепен към определен камион до приключване на

задачата. В нашето поделение военните камиони нямаха отопление и в кабините ставаше много студено. Помня, че ти изряза дупка в дъските на твоя камион, за да може топлината от мотора да прониква в кабината. Причината, поради която помня това тъй добре, е впечатлението, което ти ми направи, защото „увреждането“ на военно имущество беше престъпление, което строго се наказваше. Разбира се, аз бях съвсем новак в армията и вероятно се страхувах да не прескоча правилата, но помня, че ти се усмихна на това (и беше на топло), а аз се тревожех (и мръзнях). Сега се сещам, че ти си купи мотоциклет и смътно си спомням, имаше някакви неприятности с него — преследва те полицията или катастрофира? Каквото и да беше, тогава за пръв път разбрах, че си доста необуздан. Може би някои от спомените ми не са точни; това беше преди повече от осем години и ние бяхме заедно около осем месеца. Но си спомням, че с теб се разбирах много добре и ти ми беше симпатичен. Винаги изглеждаше весел и наперен, беше добър войник и не си спомням да си се оплаквал от нещо. Разбира се, явно беше, че си много своенравен, но в това отношение малко зная за теб. Сега наистина си загазил. Опитвам се да си представя как изглеждаш сега. За какво мислиш. Когато за пръв път прочетох за теб, бях потресен. Наистина! После оставих вестника и се залових да правя нещо друго. Но мисълта ми се върна към теб. Не се задоволявах просто да те забравя. Аз съм или се мъча да бъда доста религиозен. (Католик.) Но не съм бил такъв винаги. Просто се носех по течението, без да мисля за единственото важно нещо. Никога не се замислях за смъртта и вероятността за вечен живот. Живеех твърде бурно: кола, колежа, момичета и тъй нататък. Но малкият ми брат умря от левкемия, когато беше само на седемнадесет години. Той знаеше, че умира, и после се питах какво е мислил тогава. А сега се питам ти какво мислиш. Не знаех какво да кажа на моя брат в последните седмици, преди да умре. Но сега зная какво да кажа на теб. И затова ти пиша: защото бог те е създал, както създал и

мене и те обича, както обича и мен. Ние малко знаем за божията воля, но това, което те е сполетяло, можеше да сполети и мен. Твой приятел:

Дон Къливън

Името не означаваше нищо, но Пери веднага го позна на снимката — млад войник с късо подстригана коса и кръгли, твърде сериозни очи. Той препрочете писмото много пъти и макар че намери религиозните намеци съвсем неубедителни („Мъчил съм се да вярвам, но не вярвам, не мога и няма смисъл да се преструвам, че вярвам.“), то го развълнува. Ето един нормален и почтен човек му протягаше ръка, човек, който някога го бе познавал и харесвал; и който сега се подписваше „приятел“. С благодарност той отговори веднага:

„Драги Дон, дявол да го вземе, да, помня Дон Къливън...“

Килията на Хикок нямаше прозорец. Тя гледаше към един широк коридор с врати на други килии. Но Дик не беше изолиран, имаше хора, с които да разговаря; голям оборот от пияници, фалшификатори, побойници и мексикански скитници. С непринуденото си бърбрене, с мръсните си вицове и смели шеги той беше популярен между затворниците. (Но между тях имаше един, който не можеше да го търпи — някакъв старец, който му съскаше: „Убиец! Убиец!“, и веднъж го заля с кофа помия.) Общо взето, Хикок външно изглеждаше необикновено спокоен млад човек. Когато не разговаряше или не спеше, той лежеше на леглото си, пушеше или дъвчеше дъвка, четеше спортни списания и евтини криминални романи. Често просто лежеше, загледан в голата електрическа крушка, и си подсвиркуваше стари любими песни. („Трябва да си била красиво бебе“, „Поемай към Бъфало“) Крушката светеше денонощно и той мразеше монотонния ѝ надзор; пречеше на съня му и, по-точно, излагаше на опасност успеха на тайните му замисли — бягство. Всъщност Дик не беше нито

толкова спокоен, колкото изглеждаше, нито толкова примирен; имаше намерение да направи всичко възможно, за да избегне „пътуването до Голямата люлка“. Убеден, че процесът, където и да се гледаше в границите на щата Канзас, ще доведе до тази церемония, той бе решил да разбие затвора, да грабне някаква кола и да вдигне прах. Но първо трябваше да се снабди с оръжие. Няколко седмици си правни „ножче“ — инструмент, много подобен на ледокоп — който ще се намести със смъртоносна елегантност между плешките на заместник-шерифа Мейър. Оръжието се състоеше от дръжка, парче твърда тел, които бяха част от четка за клозет. Беше я задигнал, разглобил и скрил под дюшека си. Късно нощем, когато единствените звуци бяха хъркания, кашлици и тъжното пищене на влаковете, които тътнеха през тъмния град към Санта Фе, той пилеше жицата о циментовия под на килията. И докато работеше, си измисляше план за бягство.

Веднъж, първата година след като бе завършил гимназия, Хикок пропътува на автостоп Канзас и Колорадо.

— То беше, когато търсех работа. Пътувах с един камион. Шофьорът и аз малко се спречкахме, почти без причина, но той се нахвърли отгоре ми, удари ме по лицето и ме изрита навън. Просто ме остави на пътя. Високо горе в планините Роки. Валеше лапавица и аз вървах мили наред. От носа ми течеше кръв като от петнадесет заклани прасета. По едно време дойдох до няколко дървени хижи върху горист хълм. Летни хижи, всички заключени и необитавани по това време на годината. Разбих вратата на една и влязох. Вътре имаше дърва за горене, консерви и дори малко уиски. Останах там повече от седмица и това е едно от най-хубавите ми преживявания. Въпреки че носът много ме болеше и очите ми бяха жълто-зелени от удара. А когато снегът спря, показва се слънцето. Никога не сте виждали такова небе. Като в Мексико. Ако, разбира се, в Мексико имаше студен климат. Претърсих и другите хижи, намерих малко пушена шунка, едно радио и една пушка. Беше чудесно. Цял ден бях на открито с оръжие и лицето ми на слънце. Чувствах се добре — като Тарзан. Всяка вечер ядах фасул и пържена шунка, увивах се с одеяло до огъня и заспивах, докато слушах радио. Никой не дойде наблизо. Обзалагам се, че бих могъл да стоя там до пролетта.

Ако бягството успееше, това бе пътят, който Дик беше избрал — да тръгне към Колорадските планини, да намери там хижата, в която

да може да се укрива до пролетта. (Разбира се, сам. Бъдещето на Пери не го засягаше.) Перспективата за едно толкова идилично временно прекарване го вдъхновяваше и той така изпили телта, че я направи гъвкава и остра като кинжал.

Четвъртък, 10 март. Шерифът претърси всички килии и намери „ножче“ под дюшека на Д. Питам се какво е имал наум (усмихвам се).

Наистина Пери не мислеше, че работата е за смях, защото Дик, размахвайки опасно оръжие, би изиграл решителна роля и за плановете, които Пери сам подготвяше. С минаването на седмиците той опозна живота на площада пред съда, неговите обитатели и навиците им. Котките например: двата мършави сиви котарака, които винаги привечер се появяваха и обикаляха площада, спирайки се да оглеждат паркираните наоколо коли — държането им озадачаваше Пери, но мисис Мейър му обясни, че котките се навъртат за мъртви птички, притиснати между решетките на радиаторите. Оттогава насетне бе болезнено за него да наблюдава котарациите. „Защото по-голямата част от живота си съм правил каквото те правят. Същото!“

Един човек също правеше особено впечатление на Пери — стегнат, изправен мъж, с коса като сребристосиво кепе, пълно лице и ясно очертана долна челюст. Когато беше сам, имаше вид на свадлив — ъглите на устата му бяха извити надолу, очите сведени, сякаш унесен в невесели мисли. Беше олицетворение на неумолима строгост. И все пак не беше съвсем така, защото понякога затворникът го виждаше да се спира и разговаря с познати, да се шегува и да се смее с тях. Тогава изглеждаше безгрижен, весел, общителен. „От онези хора, които виждат човешката страна на въпроса“ — важно обстоятелство, защото човекът беше Роулънд Х. Тейт, съдия от 32-ра юридическа секция, който щеше да бъде председател на съда в процеса „Щат Канзас срещу Смит и Хикок“. Тейт, както скоро научи Пери, беше старо и уважавано име в Западен Канзас. Съдията беше богат, развъждаше коне, притежаваше много земя и казваха, че жена му е

много красива. Имаше двама сина, но по-малкият беше починал, трагедия, която много се отрази върху родителите и ги принуди да осиновят едно доведено в съда изоставено, бездомно момченце. „Струва ми се, че има добро сърце — каза веднъж Пери на мисис Мейър. — Може би ще бъде по-снизходителен към нас.“

Всъщност Пери не разчиташе на това; той вярваше в думите, които бе писал на Дон Къливън, с когото сега кореспондираше редовно; неговото престъпление беше „непростимо“ и той беше убеден, че ще „изкачи онези тринадесет стъпала“. Но все пак имаше известни надежди, защото и той беше замислил бягство. Зависеше от двама млади хора, които бе забелязал, че го гледат. Единият беше червенокос, другият с тъмна коса. Понякога, застанали на площада под прозореца на килията, те му се усмихваха и му правеха знак — или така поне той си въобразяваше. Никога не разменяха думи и след като постояваха около минута, те си отиваха. Но затворникът беше убеден, че младежите, вероятно водени от желание за приключения, имат намерение да му помогнат да избяга. С тази цел той нарисова карта на площада, посочвайки местата, където най-удобно би се паркирала „кола за бягството“. Под картата написа: „Имам нужда от трионче №5. Нищо друго. Но съзнавате ли какви ще бъдат последствията, ако ви хванат? (Кимнете, ако знаете.) То може да означава дълго лежане в затвора. А може и да ви убият. И всичко това за някого, когото не познавате. *По-добре помислете още веднъж!* Сериозно! Освен това откъде да знам дали мога да ви се доверя? Отде да знам, че не е номер да ме изкарате вън и да ме застреляте? Ами Хикок? Всички приготовления трябва да включват и него.“

Пери пазеше този документ на масата си, завит и готов да бъде пуснат от прозореца следващия път, когато младежите дойдат. Но те вече не се появиха, той не ги видя. Накрая почна да се чуди дали не са били мираж. (Мисълта, че може би не е нормален, може би е луд, го беше тревожила дори „когато бях малък и моите сестри ми се подиграваха, защото обичах лунната светлина. Обичах да се крия в сянката и да наблюдавам луната.“) Призраци или не, Пери престани да мисли за младите хора. Друг начин за бягство, самоубийството, ги измести от размишленията му и въпреки мерките на пазача (огледало, колан, вратовръзка, връзките на обувките бяха иззети) той беше измислил начин как да го извърши. В неговата килия също имаше

вечно горяща електрическа крушка, но за разлика от Хикок имаше метла и като прихващаше крушката с краищата на метлата, можеше да я отвърти. Една нощ сънува, че е отвъртял крушката, счупил я и със счупеното стъкло е прерязал вените на китките и на глезените си. „Усетих, че дъхът и светлината ме напускат — каза той, когато покъсно описваше съня си. — Стените на килията паднаха, небето се разтвори и аз видях голямата жълта птица.“ През целия му живот — като зле гледано дете, като разпуснат младеж, като затворник — огромната жълта птица с глава на папагал се беше възвисявала в сънищата на Пери. Ангел отмъстител, който унищожаваше враговете му или, както сега, го спасяваше от смъртна опасност: „Тя ме вдигна, понесе ме нагоре... нагоре, сякаш бях лек като мишка. Виждах площада долу, хората тичаха, шерифът стреляше по нас, всички бяха побеснели от яд, че съм свободен, че летя, че съм по-щастлив от тях.“

Процесът беше насрочен за 22 март 1960 г. В седмицата преди тази дата адвокатите от защитата често се консултираха с обвиняемите. Разискваха дали ще бъде целесъобразно да настояват делото да се гледа в друг град, но както по-възрастният адвокат — мистър Флеминг, посъветва клиента си: „Няма значение къде в Канзас ще се гледа делото. Настроението в целия щат е еднакво и за нас вероятно е най-добре да останем в Гардън Сити. Това е набожен град. Единадесет хиляди жители и двадесет и две черкви. Повечето от проповедниците са противници на смъртното наказание, казват, че не е нравствено, не е християнско; дори пастор Коуън, свещеникът на Клътърви и много близък техен приятел, е държал проповед против смъртното наказание, имайки предвид този случай. Не забравяйте, че всичко, за което можем да се надяваме, е да спасим живота ви. Мисля, че вероятността тук е същата, както и във всеки друг град.“

Скоро след изготвянето на обвинителния акт срещу Хикок и Смит адвокатите им се явиха пред съдията Тейт да направят предложение и да настояват за основно психиатрично изследване на обвиняемите. По-точно, от съда бе поискано да разреши на щатската болница в Ларнъд, Канзас — психиатрическа болница с максимум предпазни удобства, — да приеме затворниците за изследвания с цел да се удостовери дали единият от тях или и двамата са „душевноболни

или психопати, неспособни да разберат положението си и да съдействат на защитата“.

Ларнъд е на сто мили източно от Гардън Сити. Адвокатът на Хикок, Харисън Смит, уведоми съда, че е ходил там предния ден и се е съвещавал с няколко лекари. „Тук, в нашата болница, няма квалифицирани психиатри. Фактически Ларнъд е единственото място в радиус от двеста двадесет и пет мили, където се намират такива специалисти — лекари, способни да извършат основна психиатрична експертиза. За това е необходимо време. От четири до осем седмици. Но хората, с които разговарях по въпроса, казаха, че са съгласни да почнат работа веднага; и естествено понеже е щатска болница, това няма да струва на окръга ни стотинка.“

На този план се противопостави извънредният заместник-прокурор Логън Грийн. Той беше сигурен, че „временна лудост“ ще бъде тезата, която противниците му ще се опитат да поддържат в предстоящия процес — страхуваше се, че крайният резултат от това предложение ще е, както той предсказа в един частен разговор, появата на „глутница лечители на болни глави“, симпатизиращи на обвиняемите. („Тези хора винаги плачат за убийците. Никога не помислят за жертвите.“) Нисък, свадлив, родом от Кентъки, Грийн най-напред изтъкна, че канзаският закон по отношение на въпроса за вменяемостта се придържа към стария британски закон на Мънотън, който гласи: ако обвиняемият разбира естеството на своето деяние и съзнава, че е престъпно, то в такъв случай той е умствено компетентен и е отговорен за действията си. „Освен това — заяви Грийн — в канзаските закони никъде не е казано, че медицинската експертиза трябва да бъде извършена от лекари със специална квалификация: просто обикновени лекари — неспециалисти. Тони с всичко, което изисква законът. Всяка година в окръга се освидетелстват хора, за да бъдат изпратени на лечение в съответно болнично заведение. Никога не викаме специалисти от Ларнъд или от някакви други психиатрични институти. Нашите местни лекари се занимават с това. Не е голяма работа да се разбере дали един човек е луд или психопат. Съвсем не е необходимо и е губене на време да пращаме обвиняемите в Ларнъд.“

Адвокатът Смит възрази, че сегашното положение е много по-сериозно от една обикновена консултация на вменяемост в хода на предварителното следствие. Сега два живота са поставени на карта.

Каквото и да е престъплението им, тези хора имат право на изследване от опитни специалисти. „Психиатрията — обърна се той направо към съдията — се е развила много през последните двадесет години. Федералните съдилища вървят в крак с тази наука, когато се касае за лица, обвинени в криминални престъпления. Струва ми се, че имаме прекрасна възможност да приложим новите концепции в тази област.“

Но това беше възможност, която съдията предпочиташе да отхвърли, защото, както отбеляза веднъж един юрист: „Тейт е това, което бихте назовали юрист, придържащ се към закона, никога не прави експерименти и спазва строго текста.“ Но същият човек бе добавил: „Ако съм невинен, той е първият, който бих искал да ме съди, а ако съм виновен — последният.“ Съдията Тейт не отхвърли изцяло искането на защитата. Той постъпи точно според закона — назначи комисия от трима лекари от Гардън Сити и им нареди да се произнесат за вменяемостта на затворниците. (В определеното време тримата медици се срещнаха с обвиняемите и след като разговаряха с тях около час и ги поразпитаха, произнесоха се, че и двамата са напълно нормални. Когато съобщиха диагнозата на Пери Смит, той каза:

— Как могат да знаят? Те искаха просто да бъдат забавлявани. Да чуят всички мрачни подробности от собствената отворителна уста на убиеца. О, как блестяха очите им!

Адвокатът на Хикок също бе ядосан; замина пак за щатската болница в Ларнъд, където потърси безплатната помощ на психиатър, готов да отиде в Гардън Сити и да интервюира обвиняемите. Лекарят, който се съгласи, д-р У. Мичел Джонс, беше изключително компетентен. Нямаше още тридесет години, но беше голям специалист по криминална психология, беше учил и работил в Европа и в Щатите. Съгласи се да прегледа Хикок и Смит и ако след този преглед има основание, да свидетелства в тяхна полза.

На 14 март сутринта защитата пак застана пред съдията Тейт, сега да моли за отлагане на процеса, който беше насрочен след осем дни. Бяха изтъкнати две причини: първата, че „най-важният свидетел“ — бащата на Хикок, в момента е много болен и не може да се яви. Втората беше от по-деликатно естество. През изминалата седмица по витрините на града, в банките, в ресторантите и на гарата се беше появила обява с едро написани букви:

„Търг в стопанството на Х. У. Клътър — 21 март 1960
г. Наддаването ще стане в Клътъровата ферма.“

— Естествено — обърна се Харисън Смит към съдията, разбирам, че е невъзможно да се докаже злонамереност. Но тази продажба на имуществото на жертвите ще се състои след седмица, с други думи, точно един ден преди да започне процесът. Дали това е злонамерено по отношение на обвиняемите, не мога да твърдя, но тези обяви заедно със съобщенията във вестниците и по радиото са едно постоянно напомняне на всеки тукашен гражданин за престъплението, а от тези хора сто и петдесет са посочени като евентуални съдебни заседатели.

Но това не направи впечатление на съдията Тейт. Той отхвърли молбата без коментари.

В началото на годината съседът на мистър Клътър, Хидео Ашида, продаде на търг земеделските си машини и съоръжения и се премести в Небраска. Продажбата, която се считаше за успешна, събра не повече от сто купувача. Търгът в Клътъровото стопанство привлече над пет хиляди души. Холкъмци бяха очаквали необикновен приток на хора — дамският кръжок към холкъмската църква превърна един от Клътъровите хамбари в павилиони за закуски. Там складираха двеста домашни баници, сто двадесет и пет кюфтета и тридесет килограма шунка — но никой не беше подготвен за такъв наплив. Това беше търгът с най-много участници в историята на Западен Канзас. Към Холкъм се отправиха коли от половината окръзи в щата, а също и от Оклахома, Колорадо, Тексас и Небраска. Наредиха се една до друга по алеята към „Ривър Вали“.

За пръв път след разкриването на убийствата се разрешаваше на външни лица да посетят Клътъровото стопанство и любопитството обясняваше присъствието на може би една трета от огромната тълпа. И, разбира се, времето също помогна да дойдат, защото до средата на март дълбокият зимен сняг се беше вече разтопил и под него, съвсем размразена, се показва земята — декар след декар, с кал до глезените. А фермерът няма много работа, преди тя да поизсъхне.

— Земята е мокра и неприятна — каза мисис Бил Рамзи, жена на фермер. — Нищо не може да се работи. Решихме, че можем да дойдем с колата на търга.

Денят беше наистина прекрасен. Пролет. Калта беше изобилна, но слънцето, тъй дълго скривано от сняг и облаци, изглеждаше съвсем свежо, а дърветата — овощната градина на мистър Клътър от круши и ябълки, брястовете, засенчващи алеята, бяха оцветили клоните си с нова девствена зеленина. Чудесната поляна около Клътъровата къща се беше раззеленила наново и любопитни жени, желаещи да хвърлят поглед по-отблизо в необитавания дом, газеха по нея и надничаха през прозорците, сякаш се надяваха и се страхуваха да съзрат в мрака, зад снежните цветни пердета зловещи призраци.

Аукционерът хвалеше стоките си с викове — трактори, камиони, колички, бурета с гвоздеи, ковашки чукове, неупотребяван дървен материал, гумове за мляко, желязо за щамповане, коне, подкови — изобщо всичко, необходимо за работа в една ферма — от въже и хамути до дезинфекционни средства и алуминиеви корита. Възможността да се купи тази стока на сносна цена беше привлякла повечето хора. Ръцете на наддаващите се издигаха плахо, задебели от работа ръце, които не се решаваха да се разделят с трудно спечелени пари; но нищо не остана непродадено. Намери се дори един, който искаше да получи връзка ръждясали ключове, а някакъв млад каубой с бледожълти ботуши купи камионетката „Койот“ на Кениън Клътър — разнебитената кола, с която убитото момче беше гонило койотите в лунни нощи.

Помощниците, хората, които изнасяха по-дребните предмети на подиума до аукционера, бяха Пол Хелм, Вик Ирсик и Алфред Стоклайн — всички стари и все още верни служещи на покойния Хърбърт У. Клътър. Да помагат в продажбата на неговото имущество, беше и тяхната последна услуга, защото днес беше и последният им ден във фермата „Ривър Вали“. Стопанството беше дадено под наем на един фермер от Оклахома и отсега нататък непознати хора щяха да живеят и да работят тук. И докато разпродажбата напредваше и земните притежания на мистър Клътър намаляваха и изчезваха, Пол Хелм, спомняйки си погребението на убитото семейство, каза:

— Това прилича на второ погребение.

Последен продадоха добитъка от преграденото в двора място — предимно коне, включително и Нансиния кон, големия дебел Бейб, който беше много стар. Беше късно следобед, учебните занятия бяха свършили и няколко съученички на Нанси се намираха между тълпата, когато наддаването за коня почна. И Сюзън Кидуел беше там. Сю, която беше приютила друг любимец на Нанси — една котка, съжаляваше, че не може да осигури дом и на Бейб, защото обичаше стария кон и знаеше колко много го беше обичала Нанси. Двете момичета често бяха яздили заедно върху широкия гръб на Бейб, бяха пресичали бавно житните ниви през горещите летни вечери и бяха отивали към реката, а после във водата. Конят газеше срещу течението, докато тримата ставаха „хладни като риби“, както се изрази веднъж Сю. Но тя нямаше къде да държи кон.

— Чувам 50... 65... 70 — наддаването вървеше мудно, никой, изглежда, не искаше Бейб и човекът, който го купи, един фермер от Менонит, каза, че може да го използва за оран. Плати за него седемдесет и пет долара. Когато го изведе от оградата, Сю Кидуел изтича напред, вдигна ръка, като че искаше да махне за довиждане, но вместо това я притисна до устата си.

В навечерието на процеса вестник „Телеграм“ напечата уводна статия, в която се казваше:

„Може би някои мислят, че с откриването на този сензационен криминален процес очите на целия народ ще бъдат обърнати към Гардън Сити. Но не е така. Дори само на сто мили на запад оттук, в Колорадо, малко са хората, които знаят за случая повече подробности от това, че са били избити няколко души от едно семейство. Тъжен показател за отношението на обществото към престъпността в нашата страна. От убийството на четиримата Клътърови през есента досега бяха извършени няколко други подобни масови убийства в различни части на страната. Само три-четири дни преди този процес във вестниците се появиха съобщения за най-малко три нови

масови убийства. В заключение това престъпление и този процес са просто един от многото подобни случаи, за които хората са чели и забравили...”

Макар очите на нацията да не бяха обърнати към тях, главните участници в процеса от секретаря протоколчик до съдията в сутринта на първото съдебно заседание даваха с държанието си да се разбере, че съзнават изключителната сериозност на своята роля. И четиримата адвокати бяха с нови костюми; новите обувки върху големите крака на прокурора скърцаха при всяка негова крачка. Хикок също беше спретнато облечен в дрехи, донесени от родителите му: хубави сини панталони от вълнен плат, бяла риза, тъмносиня връзка. Само Пери Смит, който не притежаваше нито сако, нито връзка, изглеждаше съвсем неподходящо облечен. Със спортна отворена риза (взета назаем от мистър Мейър) и сини дочени панталони с навити маншети, той изглеждаше самотен и неподходящ за обстановката като чайка сред житна нива.

Залата, непретенциозно помещение на третия етаж в съдебната сграда на окръга Фини, има сивкави стени и мебелировка от тъмно лакирано дърво. Във вторник сутринта, на 22 март, скамейките бяха заети само от мъже, живущи във Фини — всичките призовани като евентуални съдебни заседатели. Но като че ли малко от тях проявяваха подобно желание. (Един кандидат за съдебен заседател при разговор с друг каза: „Не ме бива за тая работа. Не чувам добре.“ Неговият приятел след кратко размишление отговори лукаво: „Всъщност и аз недочувам.“) Общо взето, предполагаше се, че изборът на съдебни заседатели ще отнеме няколко дни. Но в действителност процедурата свърши за четири часа; нещо повече, съдебните заседатели, включително и двама резервни членове, бяха избрани от първите четиридесет и четири кандидата. Седем бяха отхвърлени по предявени от защитата искания за отвод и трима бяха освободени по настояване на прокурора; двадесет други отпаднаха или защото бяха против смъртното наказание, или защото (както признаха) имат вече твърдо установено мнение за вината на обвиняемите и няма да бъдат безпристрастни. От избраните накрая четиринадесет души шест бяха фермери, един аптекар, управител на разсадник, чиновник в летище,

сондьор на кладенци, двама търговски пътници, един машинист и отговорникът на спортната площадка „Рей“. Всички бяха семейни (някои от тях имаха по пет или повече деца) и ревностни привърженици на някои от местните църкви.

По време на клетвения разпит четиримата казаха пред съда, че познават лично, но не отблизо мистър Клътър; при по-подробен разпит всеки от тях увери съда, че това обстоятелство няма да му попречи да вземе безпристрастно решение. Когато запитаха чиновника от летището, човек на средна възраст на име Н. Л. Дънан, за мнението му за смъртното наказание, той каза:

— Общо взето, аз съм против. Но в този случай не съм! — За някои от присъстващите тази декларация прозвуча като ясно подчертана предубеденост. Въпреки това Дънан беше приет за съдебен заседател.

Обвиняемите наблюдаваха безучастно процедурата на клетвения разпит. Предния ден д-р Джонс, психиатърът, който се беше съгласил да ги прегледа безплатно, разговаря поотделно с всеки един от тях близо два часа. Накрая им предложи да му напишат някои данни за живота си и сега, докато си избираха съдебни заседатели, съчиняването на тези автобиографии занимаваше обвиняемите. Бяха седнали един срещу друг в двата края на адвокатската маса. Хикок пишеше с писалка, а Смит с молив. Смит написа:

Името ми е Пери Едуард Смит. Роден съм на 27 октомври 1928 година в Хънтингтън, окръг Елко, Невада, който е разположен недалеч от богатите пристанища, тъй да се каже. Спомням си, че в 1929 нашето семейство е предприело едно рисковано преместване в Джупо, Аляска. Семейството ми се състоеше от брат ми Текс младши (по-късно той промени името си на Джеймс поради нелепостта на името Текс и защото, мисля, че мразеше баща ни и детството си — дело на майка ми), сестра ми Фърн (тя също промени името си на Джой), сестра ми Барбара и аз... В Джупо баща ми правеше контрабанда със спиртни напитки. Предполагам, че по това време майка ми се запозна с алкохола. Тя и баща ми започнаха често да се

карат. Спомням си, че майка ми си беше „поканила“ гости — някакви моряци, докато баща ми отсъстваше. Когато се върна, последва бой и баща ми след груба борба изхвърли моряците, но продължи да налага майка ми. Страшно се изплаших, всъщност всички ние, децата, бяхме ужасени. Плачехме. Страх ме беше, защото мислех, че баща ми ще удари и мен, и защото биеше майка ми. Не разбирах всъщност защо я бие, но чувствах, че тя трябва да е извършила нещо ужасно... Следното, което смътно си спомням, е, че живеехме във Форт Браг, Калифорния. Бяха подарили на брат ми детска пушка. Той стреля по едно колибри и след като го уби, съжаляваше. Поисках да ми даде да стрелям и аз, той ме отблъсна и каза, че съм още много малък. Толкова ме ядоса, че се разплаках. След като спрях да плача, пак ме хвана яд и вечерта, когато пушката беше зад стола на брат ми, аз я грабнах, насочих я към ухото на брат ми и изревах: БАМ! Баща ми (или майка ми) ме наби и ме накара да се извиня. После брат ми стреля по един голям бял кон, който мина покрай нас, язден от наш съсед на път за града. Съседът хвана брат ми и мен, както се криехме в храстите, и ни заведе при татко. Ядохме хубав бой и на брата ми скриха пушката. Аз бях много доволен, че му я взеха!... Това е всичко, което помня от времето, когато живеехме във Форт Браг. (О, ние, децата, скачахме с отворен чадър от купа сено на земята.) Следващият ми спомен е няколко години по-късно, когато живеехме в Калифорния или Невада. Спомням си една много отвратителна случка с майка ми и един негър. През лятото ние, децата, спяхме на верандата. Едно от леглата беше точно под прозореца на стаята на родителите ми. И всички ясно видяхме през полуспуснатите пердета какво става вътре. Татко беше наел един негър (Сам) да върши едно друго във фермата, докато той работеше някъде надолу по шосето. Идваше си късно вечер със своята камионетка модел „А“. Не си спомням развоя на събитията, но предполагам, че татко е знаел или е подозирал какво става. То завърши с раздяла между мама и татко и мама ни заведе

в Сан Франциско. Тя избяга с татковата камионетка и с всички сувенири, които той бе донесъл от Аляска. Мисля, че беше в 1935 (?)... Във Фриско непрекъснато имах неприятности. Бях почнал да скитам с една тайфа; всички в нея бяха по-големи от мен. Майка ми беше вечно пияна, никога не беше в състояние да печели и да се грижи за нас. Скитах свободен и див като койот. Не знаех какво е ред и дисциплина. Нямах кой да ме научи кое е редно и кое не е. Излизах и се прибирах, когато си исках — до първата ми среща с Неприятността. Много, много пъти влизах и излизах от изправителни домове — за бягство от къщи, за кражби. Спомням си едно такова място, където бях изпратен. Имах слаби бъбреци и си намокрях леглото всяка вечер. Това беше много унижително за мен, но не можех да се контролирам. Надзирателката ме биеше жестоко и ме наричаше с разни имена, и ми се подиграваше пред всички момчета. Идваше в най-различни часове през нощта да види дали съм намокрил леглото. Отвиваше ме и жестоко ме биеше с един голям черен кожен колан. Хващаше ме за косата, измъкваше ме от леглото и ме влачеше до банята; Хвърляше ме във ваната и пущаше студената вода, казваше ми да се измия и да изпера чаршафите. Всяка нощ беше кошмар. По-късно тя реши, че ще е много смешно, ако намаже половия ми орган с някакво мазило. Това беше почти непоносимо. Пареше ужасно. По-късно я уволниха. Но то никак не промени чувствата ми към нея и какво ли не съм искал да ѝ направя на нея и на всички, които са ми се подигравали.

После, понеже д-р Джонс му беше казал, че трябва да има данните същия следобед, Смит мина направо към юношеските си години, когато той и баща му живеели заедно и скитали из целия запад и из Далечния Запад, търсили злато, били трапери, вършили каквато работа намерят:

Обичах баща си, но имаше моменти, когато тази любов и привързаност, която имах към него, пресъхваше от сърцето ми като ненужна вода. Всеки път, когато не се опитваше да разбере моите затруднения. Да ми даде малко внимание, право на мнение и на отговорност. Трябваше да избягам от него. Когато бях на шестнадесет години, постъпих в търговската флота. В 1948 отидох войник. Офицерът, който приемаше новобранци, ми помогна, повиши оценката от проверочния ми изпит. Оттогава нататък почнах да разбирам значението на образованието. Това само увеличи омразата и горчивината, които питаех към хората. Почнах да се забърквам в побоища. Хвърлих един японски полицаи от моста във водата. Бях съден от военен съд за изпотрошаване на едно японско кафене. Втори път бях съден от военен съд в Киото, Япония, за кражба на японско такси. Бях във войската почти четири години. Докато служих в Япония и Корея, имах много буйни пристъпи на ярост. В Корея прекарах петнадесет месеца, бях преместен и изпратен обратно в Щатите, където ми уредиха специално посрещане като първия ветеран от Корея, завърнал се на територията на Аляска. Писаха във вестниците, сложиха снимката ми, платиха ми пътя за самолета до Аляска и всички гарнитури... Завърших военната си служба във Форт Люис, Вашингтон.

Моливът на Смит пишеше почти неразбираемо, докато той бързаше към последните събития в живота си: злополуката с мотоциклета, която то осакати, кражбата във Филипсбърг, Канзас, която го доведе до първата му присъда:

... бях осъден на пет до десет години за кражба чрез взлом и бягство от затвора. Чувствах, че постъпиха много несправедливо с мен. Станах извънредно озлобен, докато бях в затвора. Когато излязох, трябваше да отида в Аляска при баща си. Не отидох. Известно време работих в Невада

и Айдахо, после отидох в Лас Вегас и оттам в Канзас. Тук попаднах в положението, в което съм сега. Нямам време за повече.

Той се подписа и прибави под името си:

Бих искал пак да поговоря с вас. Има много неща, които не съм казал и които могат да ви заинтересуват. Винаги се чувствам много развълнуван, когато съм между хора с определена цел и с чувство за дълг. Това почувствах, докато разговаряхте с мен.

Хикок не пишеше задълбочено като другаря си. Той често спираше да слуша разпита на предложените съдебни заседатели или да гледа лицата около себе си. Най-често, и то с явно неудоволствие, наблюдаваше мускулестото лице на окръжния прокурор Дюън Уест, който беше негов връстник — двадесет и осем годишен. Но автобиографията, написана с обработен почерк, който напомняше косо падащ дъжд, беше готова, преди още съдът да прекрати работата си за деня:

Ще се опитам да ви разкажа всичко, което мога, за себе си, макар по-голямата част от детството ми да е мъгляв спомен — до десетия ми рожден ден. Ученическите ми години преминаха по съвсем същия начин както на повечето момчета от тая възраст. Имах своя дял от побоища, момичета и други неща, които вървят с едно подрастващо момче. Животът ми въпреки също беше нормален, но както ви казах и преди, почти никога не ми разрешаваха да изляза от нашия двор и да посещавам другарите си. Баща ми винаги е бил много строг към нас (брат му и той) в това отношение. Трябваше и доста да му помагам из къщи... Мога да си спомня само едно спречкване между майка ми и баща ми, което беше от

значение, но за какво беше, не зная... Татко веднъж ми купи велосипед и мисля, че бях най-щастливото момче в града. Беше дамско колело, но той го преправи на мъжко, боядиса го и то стана като ново. Когато бях малък, имах много играчки, много за финансовите възможности на родителите ми. Винаги сме били това, което се казва полубедни. Никога не сме мизерствали, но няколко пъти почти стигнахме до това състояние. Баща ми беше много работлив човек и полагаше всички усилия да ни изхрани. Майка ми също е много работна. Къщата ѝ винаги беше спретната и винаги имахме достатъчно чисти дрехи. Помня, че баща ми носеше от онези старомодни каскети и ме караше и аз да нося такъв, а аз не ги харесвах... В гимназията се проявявах наистина добре, първите една-две години имах високи бележки. Но по-късно почнах малко да изоставам. Имах приятелка. Беше мило момиче и никога не се опитах да я докосна, само я целувах. Беше истинско, чисто ухажване... Докато бях ученик, вземах участие във всички видове спорт и получих девет грамоти. Баскетбол, футбол, надбягване, бейзбол... Най-хубавата ми година беше последната. Нямах постоянна приятелка, просто ходех, с която намеря. Тогава за пръв път имах сношение с момиче. Разбира се, на другарите си разправях, че съм имал много момичета... Получих предложение от два колежа да участвам в техни отбори, но не отидох. След завършване на гимназията постъпих на работа в железопътната компания „Санта Фе“ и останах там до зимата на следващата година, когато ме уволниха. През пролетта си намерих работа в „Роърк Мотър Къмпъни“. Работих там около четири месеца и катастрофирах с кола на компанията. Лежах няколко дни в болница с тежки наранявания в главата. Докато бях в такова състояние, не можех да си намеря друга работа, затова почти цялата зима бях без работа. Междувременно се запознах с едно момиче, в което се влюбих. Баща ѝ беше баптистки проповедник и ме ненавиждаше. През юли се оженихме. Баща ѝ беснееше, докато разбра, че е бременна. Но въпреки това той никога

не промени отношението си към мен и то ми влияеше винаги зле. След женитбата си работих в една сервизна станция близо до Канзас Сити. Работех от 8 вечерта до 8 сутринта. Понякога жена ми стоеше до мен по цяла нощ, страхуваше се, че няма да издържа на безсънието и идваше да ми помага. Тогава ми предложиха работа в „Пери Понтиак“. Приех с радост. Беше много хубава работа, макар че не печелех много — седемдесет и пет долара седмично. Разбирах се добре с другите работници и шефът ме харесваше. Там работих пет години... През това време почнах да върша най-долните неща, които съм вършил в живота си...

Тук Хикок разкри педофилистичните си наклонности и след като описа няколко характерни преживявания, продължи:

Зная, че е нередно, но в момента никога не мисля редно ли е, или не е. Същото е и с краденето. Изглежда да е някакъв импулс. Не ви казах едно нещо във връзка с Клътъровата история. Преди да отида в къщата им, знаех, че там има момиче. Мисля, че главната причина за отиването ми там беше не да ги ограбя, а да изнасям момичето. Защото много мислех за това. То е една от причините, поради които не исках да се откажа, когато веднъж почнахме. Дори след като видях, че няма каса. Докато бях там, завъртях се около момичето, но Пери не ми даде никаква възможност. Надявам се, че само вие ще знаете за това, защото не съм го казвал дори и на адвоката си. Има и други неща, които трябва да ви кажа, но се страхувам да не се научат родителите ми. Защото повече се срамувам от тях (нещата, които съм вършил), отколкото от обесването... Боледувал съм. Мисля, че причината е автомобилната катастрофа. Пристъпи на загубване на съзнание, а понякога кръвоизливи от носа и от лявото ухо. Такъв кръвоизлив получих у едни хора, които живеят на юг от фермата на родителите ми и се наричат Крист. Не много

отдавна от главата ми излезе парченце стъкло. Показа се в ъгъла на окото и татко ми помогна да го извадя... Смятам, че е необходимо да ви кажа причините за моя развод и за отиването ми в затвора. То почна в началото на 1957 г. Жена ми и аз живеехме в апартамент в Канзас Сити. Бях напуснал работата си в автомобилната компания и си отворих собствен гараж. Наех помещението от жена, която имаше снаха на име Маргарет. Запознах се нея, когато работех в гаража един ден, и отидохме да изпием чаша кафе. Съпругът ѝ служеше във флотата. Накратко, почнах да излизам с нея. Жена ми подаде молба за развод. Аз почнах да мисля, че никога не съм обичал жена си, защото, ако я обичах, нямаше да направя всички неща, които направих. Затова ѝ дадох развод. Почнах да пия и бях пиан почти цял месец. Зарязах работата си, харчех повече, отколкото печелех, фалшифицирах чекове и накрая станах крадец. За последното бях изпратен в затвора... Моят адвокат ми каза, че трябва да бъда откровен с вас, тъй като вие можете да ми помогнете. А както знаете, аз имам нужда от помощ.

Следващия ден съдията даде официален ход на делото и за пръв път в съдебната зала бяха допуснати обикновени зрители. Залата беше много малка и можеше да побере само ограничен процент от онези, които искаха да влязат. Най-добрите места бяха запазени за двадесет души от пресата и за такива специални хора като родителите на Хикок и Доналд Къливън (който по желание на адвоката на Пери Смит дойде от Масачузетс да даде характеристика за своя бивш другар от армията). Пусна се слух, че двете дъщери на Клътьрови ще присъстват, но те не бяха там и не дойдоха на нито едно от заседанията на съда. Семейството беше представено от по-младия брат на мистър Клътьр, Артър, който беше изминал сто мили с кола, за да бъде на процеса. Той каза пред журналистите:

— Искам просто да ги поразгледам (Хикок и Смит). Искам само да видя какви животни са. Чувствам, че бих могъл да ги разкъсам на парчета.

Той седна точно зад подсъдимите и почна да ги фиксира с изключително вторачен поглед, сякаш имаше намерение да ги рисува по-късно по памет. По едно време, като че принуден от волята на Артър Клътър, Пери Смит се обърна и го погледна. Позна лице, много подобно на лицето на човека, когото беше убил: същите кротки очи, тесни устни, волева брадичка. Пери дъвчеше дъвка, но спря да дъвче и сведе очи, измина минута... после челюстите му започнаха пак да се движат. С изключение на този момент Смит и Хикок седяха в съдебната зала и привидно се държаха безразлично и спокойно; дъвчеха дъвка и с уморено нетърпение тропаха с крак, когато обвинението извика първия си свидетел.

Нанси Юълт. А след Нанси Сюън Кидуел. Момичето описа какво са видели при влизането си в Клътъровата къща в неделя на 15 ноември; тихите стаи, празна чантичка на кухненския под, слънчева светлина в една спалня и тяхната приятелка, потънала в собствената си кръв. Защитата се отказа от въпроси, тактика, която приложи и към следващите свидетели (бащата на Нанси Юълт, Кларънс, шериф Ърл Робинсън и окръжният следовател д-р Роберт Фентън). Всеки един от тях прибави нещо към казаното преди него за събитията през онази слънчева ноемврийска утрин; откриването на четирите жертви, описания на вида им, а от д-р Фентън клинична диагноза: „Тежки травми на мозъка и увреждане на вътрешни черепни структури, причинени от ловджийска пушка.“ След това на свидетелското място застана Ричард Дж. Роледър. Роледър е главен следовател в полицията на Гардън Сити. Неговото любимо занимание е фотографията и той е добър фотограф. Именно Роледър направи снимките, които разкриха прашните стъпки на Хикок в мазето на Клътърови, отпечатьци, които фотокамерата забеляза, а човешкото око не можа. Пак Роледър беше фотографирал труповете, онези сцени на смъртта, които Алвин Дюи така продължително бе изучавал, докато убийците бяха още неизвестни. Целта на Роледъровите показания беше да се установи фактът, че действително той е направил снимките, предложени от обвинението да бъдат приети като доказателство. Но защитникът на Хикок се противопостави: „Единствената причина, поради която

снимките са представени, е да се повлияе на съдебните заседатели и да им се въздейства.“

Съдията Тейт отхвърли възражението и позволи снимките да бъдат представени като доказателство, тоест да се покажат на съдебните заседатели.

Докато това ставаше, бащата на Хикок се обърна към един седнал до него журналист и каза:

— Този съдия! Никога не съм виждал по-предубеден човек! Просто няма смисъл да се гледа делото, ако той ще председателства. Та този човек носеше ковчега на погребението!

(Фактически Тейт слабо познаваше убитите и в никакъв случай не беше присъствал на погребението им.) Но гласът на мистър Хикок беше единственият по-висок глас в една много тиха зала. Снимките бяха седемнадесет и докато минаваха от ръка на ръка, лицата на съдебните заседатели издаваха въздействието им; бузите на един почервениях, сякаш някой му с ударил плесница, а няколко други след първия ужасен поглед явно нямаха желание да продължават; сякаш снимките бяха разтворили насила съзнанието им и ги бяха принудили най-после да видят истинската трагедия, която бе постигнала техния съсед, жена му и децата му. Тя ги порази, разгневи ги и няколко от тях — аптекарят и управителят на „Рей Боулинг Алей“ — загледаха подсъдимите с дълбоко презрение.

Старият мистър Хикок заклати пак уморено глава и отново промърмори:

— Няма смисъл. Просто няма смисъл да се гледа делото!

Като последен свидетел за деня прокурорът беше обещал да доведе „тайнствен“ човек. Човекът, чиито сведения доведоха до арестуването на обвиняемите, Флойд Уелс, бившият другар по килия на Хикок. Понеже още излежаваше наказанието си в щатския канзаски затвор и следователно беше заплашен от отмъщението на другите затворници, досега не бяха съобщавали официално името му. Сега, за да може спокойно да свидетелства на процеса, той беше преместен от затвора и настанен в някакво малко арестантско помещение на един съседен окръг. Въпреки това Уелс мина през съдебната зала към свидетелското място някак крадешком — сякаш очакваше да срещне убиец по пътя си — и когато мина край Хикок, устните на Хикок се изкривиха и прошепнаха няколко отвратителни думи. Уелс се

престори, че не забелязва, но като кон, чул съскането на гърмяща змия, той се дръпна внезапно настрани от отмъстителната близост на предадения. Щом застана на свидетелското място, Уелс се загледа право напред. Дребен, приличен на фермерски работник, почти без брадичка, той беше облечен в много спретнат тъмносин костюм, който щатът Канзас му купи за случая — щатът държеше неговият най-важен свидетел да изглежда почтен и следователно да вдъхва доверие. Показанията на Уелс, усъвършенствани чрез предварителни репетиции, бяха спретнати като външността му. Насърчаван от съчувственото подсказване на Логън Грийн, свидетелят призна, че някога, приблизително една година, е работил като наемен работник във фермата „Ривър Вали“. После каза, че около десетина години по-късно, когато бил осъден за кражба чрез взлом, се сприятелил с друг затворник крадец, Ричард Хикок, и му описал семейство Клътър и фермата им.

— По време на вашите разговори с мистър Хикок какво каза всеки един от вас за мистър Клътър? — попита Грийн.

— Ами... ние доста говорихме за мистър Клътър. Хикок каза, че ще бъде освободен предсрочно и ще тръгне на запад да си търси работа; може и да отиде да види мистър Клътър за работа. Аз му разправих колко е богат мистър Клътър.

— Мистър Хикок изглеждаше ли заинтересован?

— Той искаше да знае дали мистър Клътър има каса в дома си.

— Мистър Уелс, вие смятахте ли тогава, че Клътъровата къща има каса?

— Ами... беше толкова отдавна, когато работех там. Мислех, че има каса. Знаех, че има някакъв шкаф... и докато се усетя, той (Хикок) приказваше вече за ограбването на мистър Клътър.

— Той обясни ли ми как смята да извърши обира?

— Каза ми, че ако направи такова нещо, няма да остави никакви свидетели.

— Каза ли ви точно как ще постъпи със свидетелите?

— Да. Каза ми, че вероятно ще ги върже, после ще ги ограби и накрая ще ги убие.

След като констатира по такъв начин един безспорен предумисъл, Грийн отстъпи свидетеля на защитата. Старият мистър Флеминг — класически провинциален адвокат — по-щастлив и по-

свободен с граждански дела за полски имоти, отколкото със злодеяния — започна разпита. Целта на неговите въпроси, както скоро стана ясно, беше да наблегне на един аспект от показанията на свидетеля, подчертано заобикаляя от прокурора — именно ролята на самия Уелс в замисляното убийство и моралната му стойност като човек.

— Вие — попита Флеминг, бързайки към същината на въпроса — не разубедихте ли мистър Хикок да не идва тук, да не ограбва и убива семейство Клътър?

— Не. Каквото и да ти каже някой там (в затвора), не обръщаш никакво внимание, защото смяташ, че те само си приказват.

— Искате да кажете, че говорехте такива неща и то беше само приказки? Нямахте ли намерение да му внушите (на Хикок) идеята, че мистър Клътър има каса? Вие искахте мистър Хикок да повярва в това, нали?

По своя кротък начин Флеминг здраво притискаше свидетеля. Уелс подръпна връзката си, сякаш възелът внезапно почна да го стяга.

— И искахте мистър Хикок да повярва, че мистър Клътър има много пари, нали?

— Да, казах му, че мистър Клътър има много пари.

Флеминг още веднъж напомни как Хикок подробно е информирал Уелс за бруталните си планове спрямо семейство Клътър. После, сякаш обхванат от лична скръб, адвокатът каза тъжно:

— И след всичко това вие пак не го обезкуражихте?

— Не вярвах, че ще го направи.

— Не му повярвахте? Тогава защо, щом чухте за случилото се тук, сте помислили, че той е виновният?

Уелс наперено отговори:

— Защото беше извършено точно тъй, както той беше казал, че ще го направи.

Харисън Смит, по-младият от защитата, пое разпита. Възприемайки едно агресивно, презрително държане, което изглеждаше принудено, защото всъщност той беше кротък и снизходителен човек, Харисън Смит попита свидетеля има ли прякор.

— Не. Наричат ме само Флойд.

Адвокатът презрително сви устни.

— Сега не ви ли наричат „портаджия“. Или може би само „доносчик“?

— Само Флойд — малко гузно повтори Уелс.

— Колко пъти сте лежали в затвора?

— Около три пъти.

— Някои от тези наказания бяха и за лъжа, нали?

Отричайки, свидетелят поясни, че веднъж е бил затворен за шофиране без книжка, че кражба чрез взлом била причината за втората му присъда, а третата — деветдесетдневна засечка във военен карцер, резултат от инцидент, когато бил войник.

— Охранявахме един влак, малко се понапихме във влака и изкарахме една допълнителна стрелба по прозорците и по електрическите крушки.

Всички се засмяха. Всички освен подсъдимите (Хикок плю на пода) и Харисън Смит. Сега той запита Уелс защо, след като е научил за холкъмската трагедия, е протакал няколко седмици, докато каже на властите какво знае.

— Не чакахте ли — попита той — нещо да се появи? Нещо като възнаграждение?

— Не.

— Не сте ли чували нищо за възнаграждение?

Адвокатът намекваше за хилядата долара, предложени от вестник „Нюз“ за информация, която би довела до арестуването и осъждането на Клътъровите убийци.

— Видях го във вестника.

— Това стана, преди да се обадите на властите, нали? — И когато свидетелят призна, че е така, адвокатът ликуващ попита: — Какъв вид гаранция ви предложи окръжният прокурор, за да дойдете днес тук и да свидетелствате?

Но Логън Грийн протестира:

— Възраavam срещу формата на въпроса, ваше превъзходителство. В този си вид той няма нищо общо с настоящия процес.

Възражението беше прието и свидетелят освободен. Когато напускаше свидетелското място, Хикок каза на всички наоколо:

— Копеле! Ако трябва някой да увисне на въжето, това е той! Погледнете го! Ще си излезе оттук, ще вземе ония пари и ще си отиде невредим.

Предсказанието се сбъдна, защото скоро след това Уелс получи и възнаграждението, и предсрочно освобождаване. Но щастието му беше краткотрайно. Той пак изпадна в беда и през следващите години преживя много превратности. Понастоящем се намира в щатския затвор в Пархмън, Мисисипи, където излежава тридесетгодишна присъда за грабеж.

До петък, когато съдът се оттегли за седмичната си почивка, обвинението бе изложило вече своята теза. Тук се включваше и появата на четирима специални агенти от Федералното бюро за разследване на Вашингтон. Тези хора, лабораторни техници, опитни в научното изследване на престъпления от различни категории, бяха проучили доказателствата, свързващи обвиняемите с убийството (кръвни проби, отпечатащи от стъпки, гилзи, въже и лейкопласт), и всеки един от тях удостовери валидността на веществените доказателства. Накрая четиримата детективи от КБР представиха отчети за разговорите си с подсъдимите и техните признания. При кръстосания разпит на хората от КБР адвокатите от защитата, явно притиснати към стената, се опитваха да представят нещата тъй, сякаш признанията са били получени чрез непозволени средства — брутален разпит в много горещи, силно осветени килии. Това тяхно твърдение раздразни детективите и ги принуди много убедително да го отрекат. По-късно на въпроса на един репортер защо е тръгнал по такава лъжлива линия адвокатът на Хикок сопнато отговори: „Какво друго да правя? По дяволите, аз играя без никакви карти. Но не мога да стоя там като чучело. Нали все трябва да се обаждам от време на време?“

Най-опасният прокурорски свидетел се оказа Алвин Дюи; неговите показания (той за пръв път правеше публични изявления за събитията), които имаха за база самопризнанията на Пери Смит, бяха цитирани с големи заглавия във вестниците (БЕЗГЛАСНИЯТ УЖАС НА ЕДНО УБИЙСТВО РАЗБУЛЕН — неопровержими, смразяващи факти), потресоха служителите в залата и най-вече самия Ричард Хикок, който сепнато и разочаровано прикова вниманието си върху свидетеля, когато той каза:

— Има един момент, за който ми разказа Смит и който не съм споменавал досега. Той е следният: когато Клътърови били вече вързани, Хикок му казал, че според него Нанси Клътър е много добре сложена и че той ще я изнасили. Смит отговорил, че нищо подобно

няма да стане. Смит ми каза, че не изпитва никакво уважение към човек, който не може да контролира сексуалните си желания, и че е бил готов да се бие с Хикок, но да не му позволи да изнасили Клътьровото момиче.

До този момент Хикок не знаеше, че неговият съучастник е съобщил на полицията за замисляното изнасилване; нито подозираше, че Пери е променил първоначалните си показания, претендирайки, че сам е застрелял и четирите жертви — факт, за който Дюи говори в края на показанията си:

— Пери Смит ми каза, че иска да промени две неща в показанията си. Обясни ми, че всичко друго е вярно и точно, с изключение на тези две неща: че не Хикок, а той е убил и мисис Клътьр, и Нанси. Каза ми, че... че не иска Хикок да умре и майка му да остане с убеждението, че синът ѝ е убиец. Добави, че Хикокови са добри хора. Затова иска да промени показанията си.

Като чу това, мисис Хикок се разплака. През целия процес тя седеше тихо до съпруга си, ръцете ѝ не оставяха на мира една смачкана кърпичка. Всеки път, когато улавяше погледа на сина си, кимваше му, симулираше усмивка, макар и много несполучливо, показваше му лоялността си. Но личеше, че сега самообладанието ѝ се бе изчерпало и тя се разрида. Няколко зрители я погледнаха смутени и бързо отвърнаха поглед; останалите пропуснаха да забележат безнадеждната нотка в риданията ѝ. Дори съпругът ѝ, може би защото се мъчеше да покаже самообладанието си, не обърна внимание. Най-после една журналистка, единствената жена между колегите си на процеса, изведе мисис Хикок от съдебната зала и я придружи до дамската тоалетна.

След като мъката ѝ се поутолови, мисис Хикок почувства нужда да се довери.

— С никого не мога да говоря — каза тя на журналистката. — Не искам да кажа, че хората не са внимателни, съседите и другите. Също и непознати — непознати, които писаха писма да ми кажат, че разбират колко ми е тежко и колко ми съчувстват. Никой не е казал обидна дума ни на мен, ни на Уолтър. Дори и тук, където това би могло да се очаква. Всички се стараят да бъдат любезни. Келнерката в ресторанта, където се храним, слага сладолед върху пая и не ни таксува. Казвам ѝ: недейте, не мога да ям. А по-рано можех да ям всичко. Но тя пак слага,

за да бъде любезна. Шийла, тъй й е името, казва, че ние не сме виновни за станалото. Но на мен ми се струва, че хората ме гледат и си мислят: е, сигурно и тя има вина. Защото не съм възпитала Дик както трябва. Може наистина да съм сгрешила с нещо. Само че не знам какво е то; главата ме заболява, когато се мъча да открия какво може да е. Ние сме обикновени, прости хора, живеем като всички други. Научих Дик да танцува фокстрот. Винаги съм била луда за танци, те бяха целият ми живот, когато бях млада; имаше едно момче, ей, то танцуваше чудесно — спечелихме с него сребърна купа на състезание по валс. Дълго замисляхме да избягаме заедно и да постъпим в театър. Водевил. Беше само мечта. Детински мечти... Той напусна града и един ден аз се омъжих за Уолтър, а Уолтър Хикок не умееше да изтанцува и една стъпка. Каза, че ако съм искала мъж, който да може да рита, трябвало да се омъжа за кон. След това никой вече не танцуваше с мен, докато не научих Дик, но и той не беше много запален. Все пак беше мил с мен. Дик беше най-добродушното дете.

Мисис Хикок си махна очилата, избърса замъглените им стъкла и пак ги сложи на пълничкото си приятно лице.

— У Дик има много повече от онова, което чувате там в съдебната зала. Адвокатите брътвят колко е ужасен, колко е лош. Не мога да го извиня за това, което е сторил... за участието му. Не забравям онова семейство; всяка нощ се моля за тях. Но се моля и за Дик, и за това момче Пери. Грешно съм постъпвала, като съм го мразила. Сега само го съжалявам. И знаете ли — вярвам, че и мисис Клътър би чувствала съжаление. Щом е била такава жена, каквато казват.

Съдебното заседание беше свършило, стъпките на отдалечаващата се публика тракаха по коридора, зад вратата на тоалетната. Мисис Хикок каза, че трябва да отиде при съпруга си.

— Той умира. Мисля, че нищо вече не го засяга.

Много от присъстващите бяха озадачени от появата на пристигналия от Бостън Доналд Къливън. Не можеха съвсем да проумеят защо този сериозен млад католик, успяващ инженер, завършил Харвардския университет, женен, баща на три деца, е решил

да помага на един необразован убиец — метис, когото познава бегло и не го е виждал от девет години. Самият Къливън каза:

— И жена ми не можа да разбере. Не можех да си позволя да дойда тук. То значеше да използвам една седмица от отпуската си и да харча пари, които са ни необходими за други неща. Но не можех и да не дойда. Адвокатът на Пери ми писа и ме пита дали бих се явил като свидетел за характеристиката на Пери. В момента, в който прочетох писмото, знаех, че трябва да го направя. Защото бях обещал приятелството си на този човек. И защото... вярвам във вечния живот. Всички души могат да бъдат спасени за бога.

Спасението на една душа, и то именно душата на Пери Смит, беше начинание, за осъществяването на което дълбоко религиозните католици — заместник-шерифът и жена му, също имаха силно желание да помагат, въпреки че Пери беше отблъснал предложението на мисис Мейър да се види с отец Губо, местния свещеник. (Пери каза: „Свещениците и калугерките имаха възможност да се виждат с мен. Още нося белезите, с които мога да го докажа.“)

Затова през седмичната почивка Мейърови поканиха Къливън да обядва със затворника в килията му.

Възможността да покани приятеля си, да играе един вид роля на домакин, очарова Пари. А планирането на менюто — дива гъска, пълнена и печена, със сос и пюре от картофи, зелен фасул, желе с месо от дивеч и варени яйца, топли бисквити, студено мляко, прясно печена черешова торта, сирене и кафе, — изглежда, го тревожеше повече, отколкото резултата от процеса. (Това за него положително не беше тревожен въпрос: „Онези кравари ще гласуват обесване тъй бързо, както свинете ядат помия. Погледнете очите им. Проклет да бъда, ако аз съм единственият убиец в съдебната зала.“) Цялата сутрин в неделя той се приготвяше да посрещне госта си. Денят беше топъл, но малко ветровит и гъвкавите сенки от листата на клоните, които докосваха решетъчния прозорец на килията, дразнеха опитомената катеричка на Пери. Големият Червенушко преследваше люлеещите се отражения по пода, докато господарят му метеше и чистеше. Пери изми пода, изтърка клозета и изчисти писалището от натрупаните изписани листа. То щеше да бъде обедната маса и когато Пери я подреди, тя изглеждаше много приветлива, защото мисис Мейър беше дала ленена

покривка, колосани кърпи за ядене и най-хубавите си сервизи и прибори.

Къливън беше изненадан — той подсвирна, когато ястията бяха донесени на подноси и наредени върху масата, но преди да седне, попита домакина дали може да благослови трапезата. Домакинът, с изправена глава, пукаше кокалчетата на пръстите си, докато Къливън, с приведена глава и сбрани за молитва ръце, произнесе напевно:

— Благослови ни, о, боже, и тези твои дарове, които получаваме от твоята щедрост чрез милостта на Христа, нашия бог. Амин.

Пери тихо забеляза, че според него всичката заслуга е на мисис Мейър.

— Тя приготи всичко. Е — каза той, като пълнеше чинията на госта си, — драго ми е, че се виждаме, Дон. Ти никак не си се променил, изглеждаш същият.

Къливън, с външност на предпазлив банков чиновник, с оредяла коса и невзрачно лице, се съгласи, че външно не се е променил много. Но вътрешно, невидимият човек, там работата беше друга.

— Носех се по течението. Не знаех, че единствената реалност е бог. Веднъж съзнаеш ли това, всичко си идва на мястото. Животът добива смисъл, също и смъртта. Ей, ти винаги ли така ядеш?

Пери се засмя.

— Мисис Мейър наистина е страхотна готвачка. Трябва да опиташ нейния ориз по испански. Напълнял съм осем килограма, откак съм тук. Бях доста слаб. Отслабнах много, когато Дик и аз скитахме по пътищата с коли, когато бяхме на път за ада. Не ядяхме редовно, бяхме гладни като вълци повечето време. Живеехме почти като животни. Дик редовно крадеше консерви от бакалниците, фасул с месо и консервирани спагети. Отваряхме ги в колата и ги изгълтвахме студени. Същински животни. Дик обича да краде. Това за него е страст — болест. И аз съм крадец, но само когато нямам достатъчно пари да си купя. А Дик може да има сто долара в джоба си и пак ще открадне пакетче дъвка.

По-късно, с цигарите и кафето, Пери се върна на същата тема.

— Моят приятел Уили Джей говореше за това. Казваше, че всички престъпления са „видоизменена кражба“. Включително и убийството. Когато убиеш човек, ти открадваш живота му. Струва ми се, че това ме прави доста голям крадец. Виж, Дон, аз наистина ги

убих. Долу, в съдебната зала, старият Дюи го изкара, че извъртам заради Диковата майка. Не го извъртам. Дик ми помогна, държеше джобното фенерче и събираше гилзите. И идеята беше негова. Но Дик не ги застреля, никога не би могъл — макар че ако трябва да прегазис кола някое куче, той е дяволски бърз. Чудя се защо го направих. — Пери се намръщи, сякаш проблемът беше нов за него, новооткрит камък с изненадващ, непознат цвят. — Не знам защо — продължи той, сякаш го държеше срещу светлината и го разглеждаше ту от едната, ту от другата страна. — Яд ме беше на Дик. Нахаканото момче! Но не беше и Дик причината. Нито страхът, че могат после да ме познаят. Готов бях да поема този риск. И не беше, че Клътьрови са ми направили нещо. Те нито веднъж не ме наскърбиха. Като другите хора. Както са ме наскърбявали през целия ми живот. Може би точно Клътьрови трябваше да платят за това.

Къливън се опита да измери дълбочината на онова, което смяташе, че е разкаianie у Пери. „Той сигурно изпитва угризение на съвестта, мислеше си Къливън, достатъчно дълбоко, за да събуди у него желание за божията милост и прошка.“ Пери продължи:

— Дали съжалявам? Ако това искаш да кажеш — не, не съжалявам! Нищо не чувствам! Бих искал, но не чувствам нищо! Половин час след станалото Дик пущаше шег и аз се смеех. Може би не сме човешки същества. Все пак у мен има нещо човешко, защото съжалявам себе си. Жал ми е, че не мога да изляза с теб оттук. Но това е всичко.

Къливън не можеше да повярва. Нима е възможно такова коравосърдечие? Пери е смутен, объркан, не е допустимо човек да бъде толкова лишен от съвест или състрадание. Пери каза:

— Защо? Войниците не страдат от безсъние. Те убиват и получават ордени за това. Добрите хора от Канзас искат да ме убият — някой палач ще бъде доволен да вземе пари за тая работа. Да убиваш, е лесно, много по-лесно, отколкото да пробуташ фалшив чек. Не забравяй едно: прекарах с Клътьрови може би час. Ако наистина ги познавах, предполагам, че щях да се чувствам другояче. Мисля, че не бих могъл да живея със себе си. Но тъй както беше, все едно че стрелях по мишени на стрелбище.

Къливън мълчеше и мълчанието му разтревожи Пери. Той го изтълкува като неодобрение.

— По дяволите, Дон! Не ме карай да се правя на лицемер пред тебе. Да дрънкам глупости — колко съжалявам, че единственото нещо, което сега искам да правя, е да пълзя на колене и да се моля. Тези дивотии не ми прилягат. Не мога да приема за една нощ нещо, което винаги съм отричал. Истината е, че ти направи много повече за мен, отколкото оня, когото наричаш бог, е направил за мен някога или тепърва ще направи. А ти се подписа „твой приятел“. Когато няха никакви приятели. Освен Джо Джеймс. Джо Джеймс, обясни той на Къливън, е млад индианец, дървар, при когото живях веднъж в гората близо до Белингъм, Вашингтон. То е далеч от Гардън Сити. Приблизително две хиляди мили. Писах на Джо за бедата, в която съм изпаднал. Джо е беден, има да храни седем деца, но обеща да дойде, дори ако трябва да върви пеш дотук. Още не е дошъл и може би няма да дойде, но аз си мисля, че ще дойде. Джо винаги е имал добри чувства към мен. А ти, Дон?

— И аз също.

Тихият подчертан отговор на Къливън зарадва Пери, дори го смути. Той се усмихна и каза:

— Тогава трябва да си малко нещо побъркан.

Внезапно стана, прекоси килията и вдигна една метла.

— Не знам защо е необходимо да умирам между непознати. Да оставя тълпа кравари да стоят край мен и да гледат как се душа. Би трябвало да се самоубия. — Вдигна метлата и притисна краищата ѝ около крушката, която светеше на тавана. — Просто да развия крушката, да я строша и да си прережа китките. Ето това би трябвало да направя. Докато ти си тук. Някой, който малко държи на мен.

В понеделник сутринта в 10 ч. процесът започна отново. Деветдесет минути по-късно съдът се оттегли. През това кратко време защитата бе приключила своята работа. Обвиняемите отказаха да дадат допълнителни показания и следователно въпросът, дали Хикок или Смит е бил фактическият убиец на семейство Клътър, не се повдигна.

От петте явили се свидетели първият беше мистър Хикок — с уморени, хлътнали очи. Говореше ясно, с достойнство и тъга, но изтъкна само един факт, който би могъл да даде някаква тежест на тезата за временна невменяемост. Синът му, каза той, бил ударен в

главата при автомобилна катастрофа през юли 1950 г. Преди тази злополука Дик бил „безгрижно момче“, добър ученик, популярен между съучениците си и внимателен към родителите си. Не създавал грижи на никого.

Харисън Смит, внимателно напътствайки свидетеля, каза:

— Ще ви попитам дали след юли 1950 сте забелязали някаква промяна в личността, навиците и действията на вашия син Ричард?

— Той просто не беше същото момче.

— Какви промени забелязахте?

Замислено и колебливо мистър Хикок изреди няколко. Дик бил мрачен и неспокоен; събирал се с по-възрастни мъже, пиел и играел комар. „Просто не беше същото момче.“

Последното твърдение веднага беше оспорено от Логън Грийн, който поде разпита:

— Мистър Хикок, вие казвате, че никога не сте имали неприятности със сина си преди 1950 г.?

— ... Мисля, че беше арестуван в 1949 г.

Кисела усмивка сви тесните устни на Грийн.

— Помните ли за какво беше арестуван?

— Беше обвинен, че се е вмъкнал в една бакалница.

— Обвинен? Той не призна ли, че се е вмъкнал в бакалницата?

— Вярно е, призна.

— И това беше през 1949. Въпреки това вие ни казвате, че синът ви си е променил отношението и държането след 1950 г.?

— Да, така бих казал...

— Искате да кажете, че след 1950 г. той стана добро момче?

Остра кашлица раздра гърдите на стария човек; той се изплю в кърпичката си.

— Не — каза той, разглеждайки изплютото. — Не бих казал това.

— Тогава каква беше промяната, която настъпи?

— Ами... доста трудно е да се обясни. Той просто не постъпваше като същото момче.

— Искате да кажете, че изгуби престъпните си наклонности.

Ироничната забележка на заместник-прокурора предизвика смях в съдебната зала — избухване, което строгият поглед на съдията Тейт

бързо угаси. Мистър Хикок беше освободен и на негово място застана д-р Мичел Джонс.

Д-р Джонс се представи на съда като „лекар, специализиран в областта на психиатрията“, и за да подкрепи квалификацията си, добави, че от 1956 г. — годината, когато постъпил в психиатричното отделение на щатската болница в Топика, Канзас, е лекувал приблизително хиляда и петстотин пациенти. През последните две години е работил в щатската болница в Ларнъд, завеждащ „Клиника Дилън“ — специализирано заведение за психиатрични изследвания на криминални престъпници.

Харисън Смит попита свидетеля:

— С колко убийци сте се занимавали приблизително?

— С около двадесет и пет.

— Доктор Джонс, бих искал да ви попитам познавате ли моя клиент Ричард Юджин Хикок?

— Познавам го.

— Имахте ли възможност да го прегледате като лекар?

— Да, сър... Направих психиатричен анализ на мистър Хикок.

— Въз основа на вашия преглед имате ли мнение дали Ричард Юджин Хикок е разпознавал редното от нередното по време на извършването на престъплението?

Свидетелят, пълен двадесет и осем годишен човек, с кръгло, но интелигентно и изразително лице, пое дълбоко дъх, сякаш се подготвяше за продължителен отговор. Но в този момент съдията го предупреди:

— Можете да отговорите на въпроса само с „да“ или „не“, д-р Джонс. Ограничете отговора си до „да“ или „не“.

— Да.

— И какво е вашето мнение?

— Мисля, че в границите на обикновените дефиниции мистър Хикок е различавал редно от нередно.

Ограничен от закона Мънотън („обикновените дефиниции“) — формула, съвсем далтонична към всякакви нюанси от черно към бяло, д-р Джонс беше безсилен да отговори другояче. Но, разбира се, отговорът му разочарова адвоката на Хикок, който запита отчаяно:

— Можете ли да поясните този отговор?

Д-р Джонс беше готов да обясни, но не му бе дадена възможност, защото прокурорът се възползва от правото си и протестира, позовавайки се на факта, че канзаският закон не разрешава в подобни случаи нищо повече от „да“ или „не“. Възражението беше уважено и свидетелят освободен.

Обаче ако на д-р Джонс му бяха разрешили да говори обширно, ето какво би свидетелствал:

— Ричард Хикок е над средно ниво по интелигентност, лесно схваща нови идеи и има сравнително широки познания. Бързо реагира на събитията край него, няма признаци на психична обърканост и дезориентация. Мисълта му е добре организирана и логична; изглежда, поддържа добър контакт с действителността. Макар че не открих обикновените признаци на органическа мозъчна увреда — загуба на паметта, конкретни изопачения във възприятията, интелектуален упадък, — това не може да се изключи напълно. Той е имал сериозна черепно-мозъчна травма със сътресение и няколкочасова загуба на съзнанието в 1950 година — това беше установено от мен след обстоен преглед. Той твърди, че понякога му е притъмнявало пред очите, имал е периоди на амнезия и главоболие. Много от неговите антисоциални прояви са от периода след 1950 година. Никога не се е подлагал на медицински прегледи, за да се определи имал ли е, или нямал остатъчни мозъчни увреждания. Преди да се даде цялостна преценка на случая, налага се да се направят задълбочени медицински изследвания... Хикок действително проявява признаци на емоционална анормалност. Това, че той е знаел какво върши и въпреки това е продължил, е вероятно най-ярката демонстрация на този факт. Хикок е поривен в действията си, склонен да върши неща без мисъл за последиците или за бъдещи неприятности както за себе си, така и за околните. Изглежда неспособен да се поучава от грешките си и показва необичайни за другите периоди на продуктивна дейност, редуващи се с периоди на явна безотговорност. Той не може да понася чувството на недоволство и раздразнение от дадена ситуация — както всеки нормален индивид, и превъзмогва това чувство само чрез антисоциални прояви. Неговото самочувствие е много лошо и той тайно счита себе си за малоценен спрямо другите, както и сексуално анормален. Тези чувства вероятно се свръхкомпенсират с мечти за богатство и власт, склонност да се хвали със своите подвизи, да харчи

нашироко, когато има пари, и да е недоволен от обикновения бавен напредък, какъвто би могъл да очаква в работата си... Той е затруднен във взаимоотношенията си с другите хора и е патологично неспособен да създава и да поддържа тайни емоционални връзки. Макар да изповядва общоприетите нравствени норми, той явно не се влияе в действията си от тях. В заключение, Хикок показва сравнително типични прояви на — както психиатрите биха се изразили — тежко характерово разстройство. Важно е да се направи необходимото, за да се установи със сигурност липсата на органично мозъчно увреждане, тъй като, ако такова има, възможно е то сериозно да е повлияло на поведението му през последните няколко години и евентуално в периода, когато е било извършено престъплението.

С изключение на предвидените за следния ден пледоарии на адвокатите пред съдебните заседатели защитата на Хикок приключи с показанията на психиатъра. Беше ред на Артър Флеминг, по-възрастния адвокат на Смит. Той представи четирима свидетели: протестантския пастор от Канзаския щатски затвор — Джеймс Е. Пост; приятеля на Пери — индианеца Джо Джеймс, който въпреки всичко беше пристигнал сутринта с автобус от своя горски дом в Далечния Северозапад, пътувал един ден и две нощи; Доналд Къливън и пак д-р Джонс. Първите двама бяха представени като „свидетели за характеристика“ — хора, от които се очаква да изтъкнат някои човешки добродетели у обвиняемите. Те не успяха особено, макар че всеки един от тях направи по няколко повърхностни забележки в полза на обвиняемия. Прокурорът протестира, твърдейки, че „лични коментари от този род са «некомпетентни, маловажни и незначителни».“

Джо Джеймс — тъмнокос, гъвкав и дори по-мургав от Пери, с избеляла ловджийска риза и обут в мокасини, сякаш идваше направо от тайнствените горски сенки. На съда каза, че обвиняемият е живял при него с прекъсвания в продължение на повече от две години.

— Пери беше мило момче. Беше симпатичен на всички съседи. Доколкото знам, никога не е извършил нищо лошо.

Тук прокурорът се намеси. Намеси се и когато Къливън каза:

— По времето, когато го познавах в казармата, Пери беше много симпатичен младеж.

Пасторът Пост се задържа малко по-дълго, защото не направи пряк опит да хвали затворника, а описа съчувствено една своя среща с него в Лансинг:

— За пръв път срещнах Пери Смит, когато дойде в канцеларията на параклиса в затвора с картина, която беше нарисувал с пастел, портрет — глава на Исус Христос. Искаше да ми го даде за параклиса. Оттогава картината виси на стената в канцеларията ми.

Флеминг попита:

— Имате ли снимки на тази картина?

Пасторът имаше пълен плик, но когато ги извади с намерение да ги раздаде на съдебните заседатели, вбесеният Логън Грийн скочи на крака:

— Ако ваше превъзходителство позволи, това отива твърде далеч!

Негово превъзходителство се погрижи да не се отива по-далеч. Сега беше призован отново д-р Джонс и следвайки предварителните указания, които му бяха дадени и при първото му появяване, той трябваше пак да отговори на важния въпрос, зададен му от Флеминг:

— От вашите разговори с Пери Смит и от изследванията ви имате ли мнение дали той е различавал редно от нередно по време на престъплението?

Съдът пак предупреди свидетеля:

— Отговорете с „да“ или „не“, имате ли мнение?

— Не.

Сред изненаданите шушукания Флеминг, сам изненадан, каза:

— Обяснете, моля ви, на съда, защо нямате мнение.

Грийн протестира:

— Човекът няма мнение и това е!

Законно погледнато, така беше.

Но ако на д-р Джонс му бяха разрешили да говори за причината на неговото колебание, той би свидетелствал:

— Пери Смит показва определени признаци на тежко душевно заболяване. Неговото детство, което ми бе разказано и потвърдено от отделни пасажии в документите на затвора, се характеризира с бруталност и липса на елементарни грижи от страна и на двамата му родители. Той, изглежда, е израсъл без напътствия, без обич и изобщо без да е насаждано у него определено чувство за нравствени

стойности... Той е ориентиран, веднага откликва на събитията около него и не показва признаци на помраченост на съзнанието. По интелигентност е над средното ниво и предвид оскъдното образование, което е получил, има добър обseg на знания... Две черти в неговата личност изпъкват като особено патологични. Първата е параноидната му насоченост спрямо околния свят. Той е подозрителен и недоверчив към околните, склонен е да смята, че го дискриминират, че са несправедливи към него и не го разбират. Болезнено е чувствителен към критиката на другите и не може да понася да му се подиграват. Бързо открива обида или оскърбление в казаното и често може погрешно да изтълкува добри намерения. Чувства, че има голяма нужда от приятелство и разбиране, но не е склонен да се доверява, и когато се довери, очаква да бъде криво разбран и дори измамен. При оценяване намеренията и чувствата на другите способността му да разграничи истинското положение на собствените си умствени представи е много ограничена. Често смята всички хора за лицемери, враждебно настроени и заслужаващи всичко лошо, което той би могъл да им стори. Подобна на тази първа черта е и втората — неизменна, слабо контролирана ярост — лесно възпламенявана от най-малко съмнение, че е изигран, обиден или сметнат за по-нискостоящ от другите. В по-голямата си част неговите пристъпи на ярост в миналото са били насочени към авторитетни личности — баща, брат, сержанта в армията, полицаи от службата за предсрочно освобождаване — и са го довели до брутално, нападателно поведение в няколко случая. Както той, така и неговите познати са знаели за тези пристъпи на ярост, които той казва, че „го хващат за гърлото“, и за слабия му самоконтрол. Когато яростта му е насочена към самия него, тя стремително го тласка към мисълта за самоубийство. Неуместната сила на неговата ярост и липсата на способност да я контролира или канализира сочат първична слабост в структурата на личността... Освен тези черти пациентът оказва леки ранни признаци на разстройство в мисловния процес. Неговата способност да организира мисленето си е слаба, изглежда неспособен да огледа или да резюмира мисълта си, увлича се в подробности и понякога се изгубва в тях. Част от неговото мислене отразява едно „магично“ качество — пренебрегване на действителността.

Имал е няколко интимни емоционални отношения с други хора, но тези връзки не са могли да устоят на незначителни кризи. Вън от един малък кръг приятели той има малко чувства към другите и не придава стойност на човешкия живот. Тази емоционална откъснатост и едно угодничество в известни области е друго доказателство за психическа аномалност. Необходима е по-задълбочена преценка, за да се даде точна психиатрична диагноза, но сегашната структура на личността му е много близо до тази на един параноидно шизофренно болен.

Знаменателно е, че д-р Джоузеф Сатен, от клиниката „Менингер“ в Топика, Канзас, много уважаван ветеран в областта на съдебната психопатология, се консултира с д-р Джонс и потвърди заключенията му за Хикок и за Смит. Д-р Сатен, който по-късно внимателно се занимава с техния случай, изказа следното предположение: макар че престъплението не би било извършено, ако не е имало известни търкания между авторите му, в основата си то е дело на Пери Смит, който, според д-р Сатен, представлява тип убиец, описан от него в една статия, озаглавена:

„Убийство без явна причина — изследване на дезорганизираната личност“.

Статията, публикувана в „Америкън джърнъл ъв сайкиатри“ (юли 1960 г.) и написана със сътрудничеството на трима негови колеги — Карл Менингер, Ървин Роузън и Мартин Меймън, — излага своята цел още в началото:

„Като се опитва да преценява криминалната отговорност на убийците, законът се старае да ги раздели (както прави с всички закононарушители) на две групи: «здравя» и «душевноболни». «Здравият» убиец се смята онзи, който е действал от смислени подбуди, които могат да бъдат разбрани, макар и осъдени, а душевноболният, който е тласкан от нелогични, нерационални подбуди. Когато смислените подбуди са очевидни (например когато

човек убие за лични облаги), а безсмислените са придружени от налудни идеи или халюцинации (например един параноидно болен, който убива въображаемия си преследвач), ситуацията е сравнително лесен проблем за психиатъра. Но убийци, които изглеждат разумни, последователни, владеят се и въпреки това извършват странни, явно безсмислени убийства, представляват труден проблем, особено ако в съдебната зала се появят несъгласия и противоречия по отношение на тяхната вменяемост. Нашата теза е, че психопатологията на такива убийци се характеризира с един специфичен синдром, който тук ще опишем. Общо взето, тези индивиди са предразположени към тежки пропуски в контрола на «аз»-а, което води до открити прояви на примитивно насилие — резултат от минали, а в момента неосъзнати преживявания.“

Авторите на статията са изследвали четирима души, осъдени за немотивирани на пръв поглед убийства — по повод обжалването на присъдите им. Всички били прегледани от психиатър, преди да започнат процесите, и били обявени за „нормални“. Осъдени на смърт, трима вече изчакваха изпълнението на наказанието, а четвъртият излежаваше дългосрочна присъда. Във всеки един от тези случаи защитата изисква допълнителни психиатрични изследвания, защото някой — адвокатът, сродник или приятел — останал недоволен от дадените вече психиатрични обяснения и запитал: „Как може някой, който изглежда така нормален, както този човек, да извърши такова безсмислено деяние?“

След като описват четиримата престъпници и техните престъпления (войник негър пребил и нарязал на парчета една проститутка, работник удушил едно четиринадесетгодишно момче, защото то отблъснало сексуалните му домогвания, ефрейтор бил до смърт един момък с тояга, защото помислил, че му се подиграва, и санитар удавил едно деветгодишно момиче, като натискал главата му под вода), авторите разглеждат сходството между тях. „Самите престъпници — пишат те — недоумяват защо са убили жертвите си,

които са им били почти непознати. Във всеки отделен случай убиецът очевидно е изпаднал в съноподобен дисоциативен транс, и от който се събудил, за да «открие внезапно», че е убил жертвата си. Най-типичната и може би най-значителната констатация от историята на заболяването е продължителната, понякога съпътствала целия им живот липса на постоянен контрол върху агресивните пориви. Например тримата престъпници често са се забърквали в побоища, които биха свършили с убийство, ако не са се намесвали странични хора.“

Тук са дадени няколко извадки от други наблюдения, описани в статията:

„Въпреки елемента насилие в живота им всички тези хора виждат своя «аз» като физически малоценен, слаб и непригоден. Историята на заболяването при всеки един показва тежка степен на сексуална потиснатост. За всички тях зрялата жена е заплашително създание, а при два от случаите е имало открита сексуална перверзия. Всички в детинството си са се страхували да не бъдат смятани за «женствени», физически недорасли или болнави... И при четирите случая има анамнестични данни за състояние на променено съзнание, често във връзка с изблици на насилие. Двама от тях разказват за тежки дисоциативни, транс подобни състояния, по време на които е отбелязано странно и брутално поведение, докато другите двама съобщават за не така тежки и вероятно непълни амнестични епизоди. В момента на насилственото действие те често се чувстват отделени или изолирани от себе си, сякаш наблюдават някой друг... Във всички случаи историята на заболяването показва крайна родителска бруталност през детинството... Единият от престъпниците казва: «Биеха ме с камшик всеки път, когато мръднех.» Друг е бит жестоко, за да «прекъснат заекването и припадъците» му, както и да го накарат да поправи уж «лошото» си поведение... Данните от анамнезата, отнасящи се до крайна бруталност, въображаема,

наблюдавана в действителност или наистина преживяна от детето, съвпадат с психоаналитичната хипотеза, че подлагането на детето на съкрушителни въздействия, преди то да може да ги овладее, е тясно свързано с ранните дефекти в оформянето на «аз»-а и с по-късните тежки разстройства в контрола над поривите. Във всички тези случаи има факти за тежка емоционална депривация в детството. Тази депривация може да включи продължително или повтарящо се отсъствие на единия или двамата родители, хаотичен семеен живот, в който родителите са неизвестни, единият или двамата родители открито се отказват от детето и то е отгледано от други... Бяха открити доказателства за разстройства в организацията на емоционалния живот. Съвсем типично тези хора показват склонност да не преживяват гняв или ярост в асоциация с брутално агресивно действие. Нито един от тях не съобщи за чувства на ярост при убийствата, нито са показали яд по някакъв силен и изявен начин, макар че всеки един от тях е способен на огромна и брутална агресия... Отношенията им с други хора са повърхностни и студени, това дава на тези мъже белег на самотност и изолираност. Хората почти не съществуват за тях, към околните те не изпитват никакви чувства (симпатия, гняв)... Тримата осъдени на смърт имат съвсем повърхностно отношение към своята собствена участ и към участта на своите жертви. Чувство за виновност, потиснатост и разкаяние поразително липсват... Такива индивиди могат да бъдат считани за предразположени към убийство, в смисъл че или са претоварени с агресивна енергия, или имат нестабилна защитна система на «аз»-а, която периодически позволява неприкрито и архаично проявление на такава енергия. Потенциалната възможност за убийство може да се реализира, особено ако вече съществува някое неравновесие, когато бъдещата жертва несъзнавано се възприеме като ключова фигура в някоя минала травматична конфигурация. Поведението или дори само присъствието на тази фигура разстройва

равновесието на силите, което завършва с внезапно свръхмерно разтоварване на бруталност, подобно на детониран от запалка експлозив.

Хипотезата за несъзнавана мотивация обяснява защо убийците се насочват към безвредни и сравнително непознати жертви като провокиращ и оттам подходящ прицел за агресия. Но защо убиват? Повечето хора за щастие не реагират със смъртоносно избухване дори и при изключителна провокация. Описаните случаи, от друга страна, са предразположени към груби пропуски при контакт с действителността и към изключителна слабост в контрола над поривите през периоди на повишено напрежение и дезорганизация. В такива моменти случаен познат или дори непознат може лесно да изгуби «истинския» си образ и да придобие определена същност в несъзнаваната травматична конфигурация. «Старият» конфликт се реактивира и агресивността бързо нараства до степен на убийство... Когато бъдат извършени, подобни безсмислени убийства се явяват като краен резултат от период на нарастващо напрежение и дезорганизация у убиеца, започнали преди контакта му с жертвата, която, намерила своето място в несъзнаваните конфликти на убиеца, неволно освобождава силите на потенциалната му склонност към убийство.“

Поради многото сходни елементи в миналото и личността на Пери Смит, от една страна, и изследваните убийци, от друга, д-р Сатен ги причислява към една категория. Освен това обстоятелствата на престъплението според него отговарят точно на концепцията „убийство без явна подбуда“. Очевидно три от убийствата, които Смит бе извършил, са логично мотивирани — Нанси, Кениън и майка им е трябвало да бъдат убити, защото мистър Клътър е бил вече убит. Но твърдението на д-р Сатен е, че само първото убийство е психологично оправдано. Когато Смит напада мистър Клътър, той е вече със замъглен разсъдък, дълбоко потънал в шизофреничен мрак, защото човекът, когото Смит „внезапно открива, че унищожава“, не е от плът

и кръв, а „ключова фигура в някоя минала травматична конфигурация“: неговият баща? Калугерките от сиропиталището, които са го подигравали и измъчвали? Мразеният сержант от войската? Чиновникът от службата за предсрочно освобождаване, който му заповядал „да не стъпва повече в Канзас?“ Един от тях или всички заедно.

В своето призвание Смит казва: „Не исках да причиня зло на този човек. Видя ми се много симпатичен. Възпитан. И така мислех до последния миг — докато му прерязах гърлото.“ Когато разговаря с Доналд Къливън, Смит заяви: „Те (Клътърови) нито веднъж не ме наскърбиха. Като другите хора. Както са ме наскърбявали през целия ми живот. Може би точно Клътърови трябваше да платят за всичко.“

Изглежда, че по независими пътища и специалистът, и любителят аналитик бяха стигнали до еднакви заключения.

Аристокрацията от окръга Фини се отнесе сдържано към процеса. „Не е подходящо — заяви жената на един богат фермер — да проявяваш любопитство към такова нещо.“ Въпреки това на последното съдебно заседание значителна част от местния елит беше седнала наред с по-обикновеното гражданство. Тяхното присъствие беше жест на учтивост към съдията Тейт и към Логън Грийн, уважавани представители на собствената им класа. Голям брой адвокати от други градове, много от тях пропътували дълги разстояния, заемаха няколко скамейки; присъстваха специално, за да чуят последната реч на Грийн към съдебните заседатели. Грийн — любезно безкомпромисен, дребен, седемдесетгодишен — се радва на завидна слава сред колегите си, които се възхищават от сценичната му ловкост — колекция от актьорски дарби и остро като на комедиант от нощен клуб чувство за мярка. Вещ криминален адвокат, обикновената му роля е на защитник, но в сегашния случай бе привлечен към обвинението като специален помощник на Дюън Уест, защото се смяташе, че младият окръжен прокурор е още много неопитен за подобен процес.

И както обикновено става с атракционните номера, Грийн беше предвиден за края на програмата. Преди него съдията Тейт даде своите

недвусмислени инструкции на членовете на журито, а прокурорът обобщи становището си по следния начин:

— Може ли у вас да има и най-малкото съмнение за вината на тези подсъдими? Не. Няма значение кой е дръпнал спусъка на ловджийската пушка, собственост на Ричард Юджин Хикок. И двамата са еднакво виновни. Има само един сигурен начин тези хора никога вече да не скитат из селищата и градовете на страната. Ние искаме най-тежкото наказание — смърт. Това наше искане има характер на отмъщение, а е направено с пълното разбиране...

След това трябваше да се изслушат пледоариите на защитата. Речта на Флеминг, описана от един журналист като „вяла работа“, приличаше на кротка черковна проповед.

— Човек не е животно. Той има тяло, но има и душа, която живее вечно. Смятам, че хората нямат право да разрушават храма, в който обитава душата...

Харисън Смит също апелира към предполагаемата набожност на съдебните заседатели и избра за главна тема злините, които смъртното наказание поражда:

— То е останка от човека варварин. Законът постановява, че отнемането на човешкия живот е неправомерно деяние, а после сам го прави. Това е почти толкова порочно, колкото и самото престъпление. Щатската власт няма право да налага смъртно наказание. То не е резултатно. Не възпира престъпността, само поевтинява човешкия живот и тласка към повече убийства. Всичко, което ние искаме, е милост... Не искаме голяма милост, като молим за доживотен затвор...

Не всички от журито внимаваха; един съдебен заседател, сякаш отровен от многото прозевки, които тежаха във въздуха, гледаше със смаян поглед, с челюсти така зинали, че пчели биха могли с бръмчене да влизат и излизат от устата му.

Грийн ги събуди:

— Господа — каза той, говорейки без записки, — вие току-що чухте две енергични пледоарии за милост към подсъдимите. Според мен щастие е, че тези прекрасни адвокати — мистър Флеминг и мистър Смит — не са били в дома на Клътър през онази фатална нощ — голямо щастие за тях, че не са били там, за да молят убийците за милост към обреченото семейство. Защото, ако са били там... е, тогава на следната сутрин щяхме да преброим повече от четири души.

В своя роден Кентъки като момче Грийн беше наричан Пинки (розов), прякор, който той дължеше на луничавия цвят на лицето си. И сега, когато трябваше да въздейства с речта си на съдебните заседатели, напрежението сгръ лицето му и го покри с розови петна.

— Нямам намерение да се впускам в теологични спорове. Но аз очаквах, че защитата ще се позове на светата Библия като на аргумент срещу смъртното наказание. Чухте да се цитира Библията. Но и аз мога да чета. — Той извади и енергично отвори Стария завет. — И тук има няколко неща, които добрата книга казва по въпроса. В „Изход“, глава 20, стих 13, имаме една от десетте заповеди: „Не убивай.“ Това се отнася за *незаконното* убийство. Разбира се, така е, защото в следващата глава, стих 12, наказанието за неподчинение на тази заповед гласи: „Който удари човека, та умре, непременно да се умъртви.“ Тук мистър Флеминг иска да ви накара да повярвате, че всичко това се е променило с идването на Христа. Но не е тъй. Защото Христос казва: „Да не мислите, че аз идвам да унищожа закона или пророците. Не съм дошъл да унищожа, а да изпълня.“ И накрая... — Грийн запрелиства Библията и уж без да иска, я затвори. Присъстващите юристи се усмихнаха и се сбутаха, защото това беше стар съдебен трик — адвокатът чете от Библията и изведнъж се прави, че е сбъркал страниците, и казва, както сега Грийн: — Няма значение. Мисля, че мога да цитирам по памет. „Битие“, глава 9, стих 6: „Който пролее човешка кръв, неговата кръв от човек ще се пролее.“ Но — продължи Грийн — не виждам нещо да печелим от спора за Библията. В нашия щат наказанието за предумишлено убийство е доживотен затвор или смърт чрез обесване. Такъв е законът. Вие, господа, сте тук, за да наложите спазването на закона. И ако някога е имало съдебен случай, когато приложението на най-тежкото наказание да е било оправдано, това е случаят. Това са странни, жестоки убийства. Четирима ваши съграждани бяха заклани като свини в свинарник. И за какво? Не за отмъщение, нито от омраза. А за пари. Пари! Хладнокръвно и добре изчислено: толкова и толкова унции сребро срещу толкова и толкова унции кръв. И колко евтино купиха те живота на жертвите. За някакви си четиридесет долара. По десет долара на живот. — Той се завъртя и насочи пръст ту към Хикок, ту към Смит. — Те отидоха въоръжени с ловджийска пушка и с кинжал. Отидоха, за да ограбят и убият. — Гласът му затрепери, пресекна, изгуби се, сякаш

задушен в дълбочината на собственото му отвращение към безгрижните, дъвчеци дъвка обвиняеми. Като се обърна пак към съдебните заседатели, той прегракнало запита: — Какво ще направите? Как ще постъпите с тези хора, които връзват краката и ръцете на един човек, прерязват му гърлото и му пръсват черепа? Ще им наложите минималното наказание ли? Добре, но този човек е само една от четири бройки. Ами Кениън — юноша, с целия му живот пред него? Вързан, безпомощно гледа смъртната борба на своя баща. Или младата Нанси Клътър, която чува изстрелите и знае, че идва и нейният ред? Нанси, умоляваща за живота си: „Недейте! О, моля ви! Недейте! Моля ви! Моля ви!“ Каква агония! Какъв неизразим ужас! Остава майката, вързана, със запушена уста, принудена да слуша как съпругът ѝ, нейните обични деца умират един по един. Да слуша, докато най-последно убийците, тези подсъдими тук пред нас, влизат в стаята ѝ, приковават светлината на джобното фенерче в очите ѝ и с последния гърмеж на ловджийската пушка слагат край на съществуването на едно цяло семейство.

Спирайки за миг, Грийн предпазливо докосна с пръст един зрял цирей на врата си, който подобно на ядосания си притежател изглеждаше готов са се пръсне.

— И тъй, господа, как ще постъпите? Ще им дадете минимума? Ще ги изпратите обратно в затвора и ще поемете риска за тяхното бягство или за предсрочното им освобождаване? Следващия път, когато тръгнат да колят и избиват, може да бъде вашето семейство. Казвам ви — тържествено заяви той, загледан в съдебните заседатели, с поглед, обхванал всички, пълен с предизвикателство, — някои от нашите големи престъпления стават само защото при други случаи група съдебни заседатели със заешки сърца са отказали да изпълнят дълга си. Сега, господа, оставям на вас и на вашата съвест.

Той седна. Уест му прошепна:

— Това беше майсторско, сър.

Но някои от слушателите на Грийн не бяха толкова възхитени; и след като журито се оттегли на съвещание, един млад репортер от Оклахома размени остри думи с журналиста Ричард Пар от канзаския вестник „Стар“. Речта на Грийн беше прозвучала за оклахомеца като „брутално предизвикателство“.

— Той просто разправи истината — каза Пар. — А истината може да бъде брутална.

— Но не трябваше да удря така жестоко. Не е справедливо.

— Кое не е справедливо?

— Целият процес. Тези хора нямат просто никакъв шанс да се спасят.

— А те пък дадоха голям шанс на Нанси Клътър!

— Пери Смит. Господи, какъв отвратителен живот е живял.

Пар отвърна:

— Има много хора, които не са живели по-добре от това дребно копеле. В това число съм и аз. Може би пия повече, отколкото трябва, но, дявол да го вземе, никога не съм убивал хладнокръвно четирима души.

— Ъхъ, ами да се обеси копелето? Това не е ли хладнокръвно убийство?

Пасторът чу разговора и се присъедини.

— Но — каза той, подавайки снимка на Исусовия портрет от Пери Смит — човек, който може да нарисува такава картина, не може да бъде стопроцентово лош. Все пак трудно е да се реши какво да се прави. Смъртното наказание не е отговор; то не дава достатъчно време на грешника да се покае. Понякога се отчайвам.

Един веселяк със златни коронки в устата и сребрист перчем усмихнат повтори:

— Понякога се отчайвам. Мисля, че старият Док Савъдж е имал правилна идея. — Док Савъдж, за когото той споменава, измислен герой, популярен сред младите читатели на някакво списание отпреди едно поколение. — Ако си спомняте, момчета, Док Савъдж беше нещо като свръхчовек. Той бе опитен във всички области: медицина, наука, философия, изкуство. Няма почти нищо, което старият Док да не знае или да не може да прави. Един от неговите проекти беше да отърве света от престъпниците. Първо купи един голям остров сред океана. После заедно с помощниците си — той имаше армия от тренирани помощници — отвлече престъпниците от целия свят и ги закара на острова. Там Док Савъдж им оперира мозъците. Премахна частицата, която държи престъпни мисли. И когато оздравяха, те всички станаха почтени граждани. Не можеха да вършат престъпления, защото тази

част от мозъка им беше махната. Сега ми се струва, че именно операция от такъв вид може да е разрешението на...

Звънецът — сигнал, че съдебните заседатели се връщат — го прекъсна.

Съвещанието на журито трая само четиридесет минути. Много от присъстващите, очаквайки бързо решение, не бяха се помръднали от местата си. Съдията Тейт обаче трябваше да бъде повикан от фермата си, където бе отишъл да нахрани конете. Набързо облечената черна тога се развяваше, когато той най-после пристигна, но въпросът му към журито беше зададен с внушително спокойствие и достойнство:

— Господа съдебни заседатели, стигнахте ли до някакво решение?

Старшият съдебен заседател отговори:

— Да, ваше превъзходителство.

Съдебният пристав връчи на съдията запечатаните в плик решения. Влакови свирки — фанфарите на приближаващия експрес за Санта Фе — нахлуха в съдебната зала. Басовият глас на Тейт се смеси с писъците на локомотива:

— По точка първа: ние, съдебните заседатели, намираме подсъдимия Ричард Юджин Хикок за виновен в предумишлено убийство и наказанието е смърт.

После, сякаш любопитен как затворниците ще реагират, той ги погледна. Застанали пред него с белезници, прикрепени към пазачите им, те безизразно отвърнаха на погледа му и той продължи да чете следващите седем точки; още три присъди за Хикок и четири за Смит.

— ... и наказанието е смърт. — Всеки път, когато идваше до това изречение, Тейт го произнасяше с безизразен, мрачен тон, в който сякаш отекваше тъжният заглъхващ вик на експреса. След това съдията освободи съдебните заседатели („Вие изпълнихте достойно дълга си.“) и осъдените бяха изведени. На вратата Смит каза на Хикок:

— Тия съдебни заседатели не са със заешки сърца, а, какво ще кажеш?

И двамата високо се изсмяха, а един репортер ги фотографира. Снимката се появи в един канзаски вестник под следния текст:

„Последният смях?“

Една седмица по-късно мисис Мейър седеше във всекидневната си и разговаряше със свой близък:

— Да, тук стана тихо — каза тя. — Трябва да сме благодарни, че всичко се свърши... но аз още не съм се успокоила. Не съм имала много вземане-даване с Дик, но ние с Пери много се сближихме. Оня следобед, когато си чу присъдата, а после го доведоха тук, аз се затворих в кухнята, за да не го видя. Седнах до прозореца и гледах как тълпата излиза от съда. Мистър Къливън погледна нагоре, видя ме и ми махна с ръка. Родителите на Хикок... всички си отиваха. Точно тази сутрин получих мило писмо от мисис Хикок; тя ми гостува на няколко пъти по време на процеса и много ми се искаше да ѝ помогна, само че какво можеш да кажеш на някого в такова положение?... И след като всички си отидоха, почнах да мия чиниите и го чух да плаче. Пуснах радиото, но пак го чувах. Плачеше като дете. Никога не беше се отпуснал преди, нито бе давал никакви признаци на отчаяние. Ех, отидох до него. До вратата на килията му. Той протегна ръка. Искаше да му държа ръката и аз я държах. Каза ми само: „Ужасно се срамувам.“ Искях да изпратя за отец Губо, казах, че утре най-напред ще му направя ориз по испански, но той само стисна по-силно ръката ми.

И точно същата вечер от всички вечери трябваше да го оставим сам. Уендъл и аз почти никога не излизаме, но тогава имаме един много стар ангажимент и Уендъл смяташе, че трябва да го спазим. Винаги ще съжалявам, че го оставихме сам. На другия ден сготвих ориза. Но той не го докосна. Почти не ми говореше. Мразеше целия свят. Но сутринта, когато дойдоха да го вземат и да го заведат в затвора, той ми благодари и ми даде една своя малка снимка, правена, когато е бил на шестнадесет години. Каза, че така иска да го помня — като момчето от снимката.

Сбогуването беше тягостно... като знаеш къде отива и какво го чака... Онази негова катеричка, той положително ѝ липсва. Тя постоянно идва да го търси в килията, опитам се да я примамя с храна, но не иска да има нищо общо с мен. Обича само Пери.

Затворите са важни за икономиката на окръга Левънуърт, щата Канзас. Двата щатски затвора — мъжки и женски — се намират в този

окръг; също и Левънуърт, най-големият федерален затвор, а във Форт Левънуърт е главният военен затвор — мрачните дисциплинарни казарми на военновъздушните и сухопътните сили на Съединените щати. Ако всички обитатели на тези институти се пуснат на свобода, те биха могли да населят един малък град.

Най-старият затвор е щатският канзаски затвор за мъже, черно-бял замък с оръдейни кули, който е забележителна особеност на обикновения провинциален градец Лансинг. Затворът е построен през гражданската война и приел първия си обитател в 1864 година. Сега затворническото население е около две хиляди души; сегашният директор, Шермън Х. Кроуз, държи диаграма, в която вписва дневния общ сбор според раси. (Например: бели 1405, чернокожи 360, мексиканци 12, индианци 6.) Каквато и да е расата му, всеки затворник е жител на едно каменно село, изградено вътре, зад високите охранявани стени на затвора — дванадесет сиви акра от циментови улици, килии и работилници.

В южната част на затворническите постройки се намира малко, странно здание; мрачна двуетажна сграда, във формата на ковчег. Тази сграда, наречена официално „здание за сегрегация и изолация“, е затвор в затвор. Между затворниците долният етаж е известен с наименованието „Ямата“ — място, където недисциплинирани затворници, „закоравелите“ смутители на реда, биват затваряни от време на време. На горния етаж се отива по една вита желязна стълба; там е „Галерията на Смъртта“.

Убийците на Клътърови изкачиха стълбите за пръв път през една дъждовна априлска вечер. Когато пристигнаха от Гардън Сити в Лансинг след осемчасово пътуване, изминавайки с кола четиристотин мили, новодошлите бяха съблечени, окъпаха ги, подстригаха ги ниско и им дадоха груби дочени затворнически дрехи и меки пантофи (в повечето американски затвори подобни пантофи са обикновените обувки за осъдения); после въоръжен конвой ги преведе през влажен тунел към ковчегоподобна постройка, заблъска ги нагоре по спираловидната стълба и ги вкара в две от дванадесетте наредени една до друга килии, от които се състои лансингската „Галерия на Смъртта“.

Всички килии са еднакви. Размерът им е 2,10 на 3 м и в тях има само походно легло, клозет, леген и електрическа крушка, която свети

от тавана ден и нощ. Прозорците на килията са много тесни и имат не само решетки, но и са покрити с гъста телена мрежа — черна като траурен воал; лицата на осъдените на смърт едва могат да се съзрат от минувачите. Самите обречени могат да виждат вън достатъчно добре; но виждат само едно празно мръсно парче земя, което през лятото служи за бейзболно игрище, зад него част от стената на затвора, а над нея — късче небе.

Стената е направена от груб камък, гълъбите си свиват гнезда в процепите. Ръждива желязна врата в стената откъм видимата от обитателите на Галерията страна подплашва гълъбите всеки път, когато я отварят. Те подхвъркват, защото тя така скърца, сякаш крещи. Вратата води в приличен на пещера склад, където и в най-топлия ден въздухът е влажен и студен. Тук се съхраняват разни вещи: натрупани метални парчета, от които затворниците правят табелки за автомобилни номера, дървен материал, стара машинария, уреди за бейзбол и една небоядисана дървена бесилка, която слабо ухае на бор. Това е щатската камера на смъртта; когато доведат някого тук, за да бъде обесен, затворниците казват, че е „отишъл в Ъгъла“ или „отиде да посети склада“.

Според съдебната присъда Хикок и Смит трябваше да отидат в склада шест седмици след пристигането си в затвора — час: една минута след полунощ, петък, 13 май 1960 година.

Щатът Канзас отмени смъртното наказание в 1907 г. В 1935 г. поради внезапното увеличение в Средния Запад на броя на вилнеещите професионални престъпници („Стария пълзач“, Алвин Карпис, „Хубавеца“ Чарлз Флойд, Клайд Бароу и престъпната му приятелка Бони Паркър) щатските законодатели гласуваха за възстановяването му. Обаче едва през 1944 г. палачът има случай да приложи знанията си. В продължение на шест години, т.е. от 1954 г., щатът не бе плащал хонорар на палач (освен в дисциплинарниите казарми на авиацията и армията, които също имат бесилки).

Покойният Джордж Докинг, губернатор на Канзас от 1957 г. до 1960 г., беше виновникът за този голям интервал, защото беше безрезервно против смъртното наказание. („Просто не ми се нрави да убивам хора.“)

Сега, през април 1960 г., в затворите на Съединените щати сто и деветдесет души очакваха изпълнението на смъртните си присъди; пет, в това число и убийците на Клътъррови, бяха от обитателите на Лансинг. От време на време важни посетители на затвора биват поканвани, както се изрази едно високопоставено служебно лице, „да надникна за малко“ в „Галерията на Смъртта“. Ако са съгласни, дава им се пазач, който ги води до желязната пътека пред килиите на затворниците и често представя осъдените с формалност, която той сигурно намира за духовита:

— А това — каза той на един посетител през 1960, — това е мистър Пери Едуард Смит. Тук, в съседство, е приятелят на мистър Смит, мистър Ричард Юджин Хикок. А там е мистър Ърл Уилсън. След мистър Уилсън запознайте се с мистър Боби Джо Спенсър. А колкото до последния джентълмен тук, сигурен съм, че разпознавате прочутия мистър Лоуъл Лии Андрюс.

Ърл Уилсън, един негър, певец на химни, е бил осъден на смърт за отвличане, изнасилване и измъчване на млада бяла жена; жертвата оживя, но беше жестоко осакатена. Боби Джо Спенсър, бял, женствен момък, беше признал, че е убил възрастна жена от Канзас Сити, собственица на пансион, където той живял. Преди да напусне службата си, през януари 1961 г., губернаторът Докинг, който загуби изборите (до голяма степен поради отношението си към смъртното наказание), замени присъдата и на двамата с доживотен затвор. То, общо взето, значеше, че след седем години могат да подадат молба за предсрочно освобождаване. Но Боби Джо Спенсър скоро пак извърши убийство; промуши с джобно ножче друг млад затворник, съперника си за нежните чувства към по-стар затворник. (Както каза един чиновник от затвора: „Просто двама негодници се сбили за един педераст.“) Това деяние докара на Спенсър втора присъда „доживотен затвор“. Но обществеността не знаеше много нито за Уилсън, нито за Спенсър; в сравнение с Хикок и Смит или с петия човек в Галерията, Лоуъл Лии Андрюс, пресата ги беше почти пренебрегнала.

Преди две години Лоуъл Лии Андрюс, грамаден късоглед момък на осемнадесет години, беше второкурсник в Канзаския университет. Той носеше очила с рогови рамки, тежеше почти 120 килограма. Отличен студент във факултета по биология, Андрюс беше саможив, затворен и мълчалив, но както в университета, така и в родното градче

Уолкот, Канзас, го смятаха за изключително кротък и „добродушен“. (По-късно един канзаски вестник публикува статия за него, озаглавена: „Най-милото момче в Уолкот“.) Но вътре в този тих млад учен живееше второ, неподозирано същество, с недоразвити човешки чувства и извратен ум, от който смразяващи мисли се отправяха в жестоки направления. Неговото семейство — родителите му и една по-голяма сестра, Джени Мари — би било потресено, ако знаеше мечтите на Лоуъл Лии през лятото и есента на 1958 г., блестящият син, обожаваният брат възнамеряваше да ги отрови.

Бащата на Андрюс беше преуспяващ фермер; нямаше много пари в банката, но притежаваше земя на стойност приблизително 200 000 долара. Очевидно желанието да наследи този имот е подтикнало Лоуъл Лии да унищожи своето семейство. Защото непознатият Лоуъл Лии, скрит в свенливия набожен студент по биология, си въобразяваше, че е хладнокръвен майстор в престъпленията; искаше да носи гангстерски копиринени ризи и да кара червени спортни коли; да бъде известен не като книжен червей, като дебел девствен студент; и макар че не изпитваше неприязън към семейството си — поне съзнателно, не — да ги убие, му се виждаше най-бързият, най-разумният начин за осъществяване на помислите, които го владееха. Избра арсеника. Имаше намерение, след като отрови жертвите си, да ги нагласи в леглата им и да запали къщата с надежда, че следователят ще приеме смъртта като злополука. Но една подробност го смущаваше: ами ако при аутопсията открият присъствието на арсеник? И ако покупката на отровата доведе следите до него? В края на лятото той си изработи друг план. Три месеца го усъвършенства. Най-после настъпи една ноемврийска вечер с температура под нулата и той беше готов да действа.

Беше седмицата на благодарността и Лоуъл Лии си беше вкъщи за празниците. Вкъщи беше и Джени Мари, интелигентно, но не хубаво момиче, което учеше в един колеж в Оклахома. Вечерта на 28 ноември, около седем часа, Джени Мари седеше с родителите си във всекидневната и гледаше телевизия. Лоуъл Лии се беше заключил в спалнята си и дочиташе последната глава на „братя Карамазови“. Като свърши тази работа, той се избърсна, преоблече се в най-хубавия си костюм и зареди полуавтоматична малокалибрени пушка и револвер калибър 56 „Ругер“. Нагласи револвера в кобура над бедрото си, сложи

пушката през рамо, премина хола и влезе във всекидневната, която бе осветена само от трепкащия телевизионен екран. Запали електричеството, прицели се с пушката в сестра си, дръпна спусъка и я застреля между очите, убивайки я моментално. Стреля в майка си три пъти, в баща си два пъти. Майката, с разширени от ужас очи, разперила ръце, се повлече към него, помъчи се да каже нещо, устата ѝ се отвори и затвори, но Лоуъл Лии каза: „Млъкни!“ И за да е сигурен, че ще се подчини, стреля в нея още три пъти. Но мистър Андрюс беше още жив. С плач и стенания той се повлече по пода към кухнята, но докато стигне кухненския праг, синът извади револвера и изстреля в него всички куршуми, после го напълни и пак го изпразни; баща му беше надупчен със седемнадесет куршума.

Андрюс, според изявления, приписани на него, „нищо не е чувствал. Времето настъпи и аз правех това, което трябваше да направя. Това е всичко.“ След стрелбата той отвори прозореца в спалнята си, махна мрежата, после тръгна из къщи. Разби гардеробите и разпиля съдържанието им по пода; намерението му беше да обвини крадци в престъплението. По-късно с колата на баща си той премина четиридесет мили по заснежени и хлъзгави пътища до Лорънс — градчето, където се намира Канзаският университет. По пътя паркира на един мост, разглоби смъртоносната си артилерия и хвърли частите ѝ в канзаската река. Но, разбира се, истинската причина за пътуването му беше да си уреди алиби. Най-напред спря пред зданието, където живееше; говори с хазяйката, каза ѝ, че е дошъл да вземе пишещата си машина и поради лошото време пътят от Уолкот до Лорънс му взел два часа. На тръгване отиде в едно кино, където, съвсем необичайно за него, разговаря с една разпоредителна и с продавачката на бонбони. В единадесет, когато киното свърши, той се върна в Уолкот. Домашното овчарско куче чакаше на верандата; то скимтеше от глад и Лоуъл Лии влезе вкъщи, прескочи трупа на баща си и приготви купа топло мляко и дробен хляб; после, докато кучето лочеше, телефонира в канцеларията на шерифа и каза:

— Името ми е Лоуъл Лии Андрюс. Живея на шосе Уолкот №6040 и искам да съобщя за един грабеж.

Четирима полицаи от шерифството на окръга Уандот пристигнаха веднага. Един от тях, патрул Мейърс, описва сцената по следния начин:

— Беше един през нощта, когато отидохме там. Лампите светеха в цялата къща. И това едро, тъмнокосо момче Лоуъл Лии седеше на верандата и милваше кучето си. Потупваше го по главата. Лейтенант Ати го попита какво се е случило, а той посочи вратата и съвсем нехайно каза: „Погледнете вътре.“ След като погледнаха, слисаните полицаи извикаха окръжния следовател. На него също му направи впечатление коравосърдечното безгрижие на Андрюс. Когато следователят го запитва какви нареждания би желал да даде във връзка с погребението, Андрюс сви рамене и отговори:

— Не ме интересува какво ще правите с тях.

Скоро пристигнаха двама опитни детективи и започнаха да разпитват единствения оцелял член от семейството. Макар и убедени, че той лъже, детективите почтително изслушаха разказа му как е отишъл с кола до Лорънс да си вземе пишещата машина, влязъл в едно кино и като се върнал, намерил спалните претършувани и семейството си избито. Той поддържаше упорито тези свои твърдения и може би никога не би ги променил, ако след арестуването и настаняването му в затвора властите не бяха потърсили помощта на пастор Вирто С. Дамерон.

Пастор Дамерон, нещо като Дикенсов герой, екзалтиран, весел оратор, с хаплив и остър език, беше проповедник в баптистката черква в Канзас Сити, Канзас — черквата, която семейство Андрюс посещаваше редовно. Събуден от настойчивия звън на телефона, Дамерон беше помолен от окръжния следовател да се яви в затвора. Той пристигна там около три часа през нощта. Детективите, които до този момент бяха разпитвали заподозрения настойчиво, но безрезултатно, се оттеглиха в друга стая, оставяйки пастора насаме с неговия енорияш. Това интервю се оказа фатално за последния, който много месеци по-късно разправи на свой приятел следното:

— Мистър Дамерон каза: „Слушай, Лии, познавам те от рождението ти. Още когато беше мъничка попова лъжичка. Познавам и твоя баща от дете. Ние израснахме заедно, бяхме приятели от детинство. И затова съм тук, не защото съм ти пастор, а защото те чувствам като член от моето семейство. И защото имаш нужда от приятел, на когото можеш да говориш и да се довериш. Потресен съм от това страшно събитие и толкова много искам да видя виновниците хванати и наказани, колкото и ти.“

Искаше да знае дали съм жаден, казах му, че съм, той ми донесе една кока-кола и след това почна да приказва за ваканцията за Деня на благодарността и как ми се харесва в университета. И изведнъж каза: „Виж, Лии, хората тук, изглежда, се съмняват в невинността ти. Сигурен съм, че ще се съ согласиш да те разпитат с детектор за лъжа, за да ги убедиш в своята невинност, за да търсят виновниците.“ После добави: „Лии, ти не си извършил това ужасно нещо, нали? Ако си го направил, сега е време да пречистиш душата си.“ И аз веднага си помислих какво значение има и му казах истината. Разправих му почти всичко. Той неспирно клатеше глава, въртеше очи и потриваше ръцете си. Каза, че това е ужасно нещо, че ще трябва да отговарям пред всевишния и да пречистя душата си, като кажа на детективите, каквото казах и на него.

Когато арестуваният кимна утвърдително, духовният му съветник влезе в съседната стая, пълна с очакващи полицаи, и въодушевено ги покани:

— Елате. Момчето е готово да даде показания.

Случаят Андрюс стана база за правна и медицинска кампания. Преди процеса, на който Андрюс заяви, че е душевноболен, психиатричният състав на Менингеровата клиника извърши изчерпателно освидетелстване на обвиняемия и даде следната диагноза „шизофрения, проста форма“. Под „проста форма“ диагностите разбираха, че Андрюс не страда от сетивни измами и налудни идеи, а от обикновено разделяне на мисъл от чувства. Той разбира естеството на деянието си, разбира, че то е наказуемо и следователно подлежи на наказание. „Но — да цитираме д-р Сатен, един от участниците в експертизата — Лоуъл Лии Андрюс не е почувствал абсолютно нищо. Той счита себе си за единствено важна, единствената значителна личност в света. И в своя собствен уединен мир той смята, че е толкова правилно да убие майка си, колкото да убие животно или муха.“

Според мнението на д-р Сатен и неговите колеги престъплението на Андрюс е такъв неоспорим и типичен пример за намалена вмняемост, че случаят открива идеална възможност да се атакува законът Мънотън в съдилищата на Канзас. Законът Мънотън, както беше обяснено по-рано, не признава невменяемост, щом подсъдимият е способен да прави разлика между редно и нередно — от гледна точка

на закона, а не от морална гледна точка. За голямо отчаяние на психиатри и на свободомислещи юристи този закон господства в юриспруденцията на Британската общност и на почти всички щати в Америка с изключение на десетина и на областта Колумбия. Последните се придържат към по-снизходителния, макар, според някои, непрактичен закон Дърам, който гласи просто, че обвиняемият не носи криминална отговорност, ако противозаконното му деяние е резултат от душевна болест или душевен дефект.

Накратко, защитниците на Андрюс — група, съставена от психиатрите на Менингеровата клиника и двама опитни адвокати — се надяваха да постигнат прецедент в съдебната практика. От голямо значение беше да се убеди съдът да приеме закона Дърам вместо Мънотън. Ако това можеше да се осъществи, тогава Андрюс поради многобройните доказателства за шизофренното му състояние положително щеше да бъде осъден не на смърт чрез обесване, нито дори на затвор, а щеше да бъде уединен в щатската болница за психично болни правонарушители.

Но защитата не сложи в сметката си религиозния съветник на подсъдимия, неуморимия пастор Дамерон, който се яви на процеса като главен свидетел на обвинението. С много цветисти фрази той заяви пред съда, че често е предупреждавал бившия си ученик в неделното училище за надвисналото отмъщение на бога:

— Казвах: нищо на света не струва повече от душата ти и много пъти при нашите разговори си ми признавал, че вярата ти е слаба, че не вярваш в бога. Ти знаеш, че всеки грях е против бога и бог е твоят последен съдия. Ти трябва да отговаряш пред него. Така му казах, за да го накарам да почувства ужаса на това, което е извършил, и че трябва да отговаря пред бога за престъплението си.

Очевидно пастор Дамерон беше решен младият Андрюс да отговаря не само пред всевишния, но и пред земни сили, защото неговите показания, прибавени към самопризнанията на обвиняемия, решиха въпроса. Председателят на съда прие закона Мънотън и съдебните заседатели подариха на прокурора смъртното наказание, което той изискваше.

Петък, 13 май — датата, определена за екзекуцията на Смит и Хикок, мина спокойно. Върховният съд на щата Канзас им разреши отсрочка до резултатите от молбите, подадени от техните адвокати за ревизия на процеса. По това време присъдата на Андрюс се преразглеждаше от същия съд.

Килята на Пери беше до тази на Дик; макар да не се виждаха, те лесно можеха да разговарят. Но Пери рядко говореше на Дик, и то не поради някаква изявена враждебност между тях. (След като размениха няколко вяли укори, между тях се установиха отношения на взаимна търпимост — примиреността на несродни, но безпомощни сиамски близнаци.) Причината беше, че Пери, предпазлив както винаги, потаен и подозрителен, изпитваше неприязън, че „личните му работи“ ще станат достояние на пазачите и на другите затворници — особено на Андрюс или Анди, както го наричаха в Галерията. Образованият акцент на Андрюс, външната изява на неговата развита в колежа интелигентност бяха трън в очите на Пери, който, макар че не беше отишъл по-горе от трети клас, си въобразяваше, че е по-начетен от почти всички свои познати. Да оправя грешките им, особено граматически и в произношението, му доставяше удоволствие. Но тук неочаквано се намери „някакъв хлапак“, който постоянно поправяше него. Чудно ли беше, че не си отваряше устата? По-добре да я държи затворена, вместо да рискува някоя надута забележка от колежанското хлапе като: „Не казвайте дезинтересирам се, когато всъщност искате да кажете: не се интересувам.“ Намеренията на Андрюс бяха добри, той не таеше злоба, но на Пери му се искаше да го свари в масло, обаче скриваше чувствата си и не даде възможност на никого да предположи защо след един от тези унижителни инциденти той седя и се муси, не се докосна до храната, която му се сервираше три пъти на ден. В началото на юни спря да яде съвсем и каза на Дик:

— Ти можеш да почакаш за въжето. Но аз не!

И от този момент отказа да се докосне до храна и вода и не проговори дума.

Постенето продължи пет дни, преди директорът да погледне сериозно на това. На шестия ден той даде нареждане Смит да бъде преместен в затворническата болница, но преместването не отслаби решението на Пери. Когато направиха опит да го хранят насила, той се противопостави, отметна глава назад, стисна челюсти, докато се

втвърдиха като подкови. Накрая трябваше да бъде вързан и хранен интравенозно или чрез тръбичка, поставена в едната ноздра. Но дори и така, през следващите две седмици той отслабна двадесет и пет килограма и директорът на затвора беше предупреден, че само с насилствено хранене не може да се поддържа животът на пациента неопределено време.

Дик, на когото волята на Пери направи впечатление, все пак не можеше да приеме, че целта му е самоубийство; дори когато съобщи, че Пери е изпаднал в кома, той каза на Андрюс, с когото се беше сприятелил, че бившият му съучастник се преструва:

— Той просто иска да го мислят за луд.

Андрюс, отчаян лакомник (беше изпълнил един бележник с рисунки на всякакви неща за ядене — от ягодова торта до печено прасе), каза:

— Може и да е луд. Да се уморява от глад по този начин!

— Той просто иска да се махне оттук. Разиграва сцени. За да кажат, че е луд, и да го сложат в лудница.

Отговорът на Анди така се хареса на Дик, че той често го цитираше; струваше му се чудесен пример за „чудноватото мислене“ на момчето, неговото „плуващо в облаците“ самодоволство:

— Наистина ми се струва труден начин да го постигнеш — извинително каза Андрюс. — Да се умориш от глад. Защото рано или късно всички ще излезем оттук. Или ще вървим, или ще ни изнесат с краката напред. Колкото до мен, не ща да зная дали ще вървя, или ще ме изнесат. Все едно е в края на краищата.

Дик отвърна:

— Лошото при теб, Анди, е, че нямаш никакъв респект към човешкия живот. Включително и към твоя.

Андрюс се съгласи.

— И — каза той — ще ти кажа още нещо. Ако някога изляза жив оттук, искам да кажа през стените, и офейкам... ами... може би никой няма да узнае къде е отишъл Анди, но дяволски сигурно ще знае откъде е минал Анди.

Цялото лято Пери изпадаше в неспокоен унес или спеше нездрав сън. Гласове бучаха в главата му; един глас настойчиво го питаше: „Къде е Исус? Къде?“ А веднъж той се събуди с вик: „Птицата е Исус! Птицата е Исус!“ Неговата любима театрална мечта, тази, в която си

представяше, че е Пери О'Парсънс — „Симфония от един човек“, се връщаше постоянно насън. Географският център на съня му беше нощен клуб в Лас Вегас, където в бял фрак и бял цилиндър той се перчи по осветената сцена, свири подред на хармоника, на китара, на банджо, на барабан и пее: „Ти си моят слънчев лъч“, танцува степ по няколко боядисани в златно стъпала; после, застанал на площадката, той се кланя. Никакви ръкопляскания и все пак хиляди любители на изкуството пълнят огромната и ярко осветена зала — странна публика, предимно мъже, и то негри. Загледан втренчено в тях, изпотеният изпълнител най-после разбира мълчанието им. Досеща се внезапно, че това са призраци, духовете на законно езекутираните — обесени, задушени с газ, убити на електрическия стол... и в същия миг съзнава, че той е тук, за да се присъедини към тях, че боядисаните в златно стъпала са го отвели към бесилката, че площадката, на която е стъпил, се отваря под него. Цилиндърът му се търкулва; потънал в урина и изпразнения, Пери О'Парсънс се преселва във вечността.

Един следобед той се отскубна от някакъв сън, събуди се и видя директора на затвора, застанал до леглото му. Директорът каза:

— Май имаш малък кошмар, а?

Но Пери не желаше да му отговаря и директорът, който няколко пъти беше посещавал болницата и се бе мъчил да убеди затворника да спре гладуването си, каза:

— Имам нещо за теб. От баща ти. Помислих, че може би искаш да го видиш.

Пери, с огромни блестящи очи на почти флуоресциращо бледо лице, се загледа в тавана, а отблъснатият посетител постави илюстрирана картичка на нощното шкафче и си отиде.

Вечерта Пери погледна картичката. Беше адресирана до директора и изпратена от Блу Лейк, Калифорния. На нея с познатия неравен почерк беше написано:

„Уважаеми господине, разбирам, че пак сте задържали моето момче Пери. Пишете ми, моля, какво лошо е сторил и ако дойда там, ще мога ли да го видя. При мен всичко е наред, надявам се и при вас също. Текс Дж. Смит.“

Пери унищожи картичката, но паметта му я съхрани, защото няколкото недодялани думи го възкресиха емоционално, събудиха любов и ненавист и му напомниха, че е още това, което се мъчеше да престане да бъде — жив. „И просто реших — по-късно обясни той на един приятел, — че трябва да остана жив. Няма повече да помагам на онези, които искат живота ми. Те ще трябва да се борят за него!“

На сутринта той поиска чаша мляко — първата храна, която пожела доброволно да приеме от четиринадесет седмици. Постепенно, с диета от яйца, разбити в топло мляко, и портокалов сок, той увеличи теглото си. През октомври лекарят на затвора, д-р Роберт Мор, го намери достатъчно заякнал, за да бъде върнат в Галерията.

Когато Пери пристигна там. Дик се засмя и каза:
— Добре си ми дошъл, сладур!

Изминаха две години. Уилсън и Спенсър си отидоха и оставиха Смит, Хикок и Андрюс сами с вечно горящите лампи и със забулените прозорци на Галерията. Привилегиите, които имат обикновените затворници, не им се разрешаваха; нямаха радио, не можеха да имат карти за игра, нито дори час за физически упражнения. Всъщност никога не излизаха от килията си освен в съботни дни, когато ги водеха на баня и им даваха чисто бельо за цялата седмица. Единствените други случаи, когато напускаха за кратко килиите, бяха редките посещения на адвокати или роднини. Мисис Хикок идваше веднъж в месеца. Съпругът ѝ беше умрял, тя бе ликвидирала фермата и както каза на Дик, живееше ту при едни роднини, ту при други.

На Пери му се струваше, че живее „дълбоко под вода“... може би защото Галерията обикновено бива сива и тиха като океански дълбочини. Единственият шум беше хъркания, кашлици, тътренето на обувки в пантофи нозе, мекото пърхане на гълъби, свили гнезда в стените на затвора. Така беше обикновено, но невинаги. „Понякога — писа Дик на майка си — не можеш да чуеш и мисълта си. Хвърлят затворници в килиите под нас, мястото, което наричат «Ямата», и много от тях се бият като побъркани, ритат като луди. Крещат и псуват през цялото време. Става непоносимо и всички почват да им крещат да млъкнат. Много ми се ще да ми изпратиш запушалки за ушите. Само

че няма да ми разрешат да ги използвам. Както се казва, за грешниците няма покой.“

Малкото здание беше построено преди повече от век и промените в годишните времена предизвикваха различни прояви на старостта му: зимният студ се просмукваше през каменно желязната структура, а лете, когато температурата често надминаваше 38 градуса, старите килии бяха вонящи казани. „Такава жега, че кожата ми изгоря — писа Дик в писмото с дата 5 юли 1961 г. — Опитвам се да не се движа много. Повечето време седя на пода. Леглото ми е пропито с пот, не мога да легна на него, а вонята ме поболява. Къпем се и си сменяме бельото само веднъж седмично. Няма абсолютно никаква вентилация, а от горящите крушки става още по-горещо. Разни буболечки се блъскат о стените.“

Осъдените на смърт не работят като другите затворници; могат да използват времето си, както желаят — да спят по цял ден, както Пери често правеше („Представям си, че съм мъничко бебе, което не може още да държи очите си отворени.“), или да четат цяла нощ, както Андрюс. Андрюс изчиташе средно по петнадесет-двадесет книги седмично; вкусът му обхващаше и глупости, и белетристика, но той обичаше и поезия, особено му се нравеше Роберт Фрост, възхищаваше се от Уитмън, Емили Дикинсън и от хумористичните стихове на Огдън Наш. Макар че неговата неутолима литературна жажда в кратко време беше пресушила затворническата библиотека, свещеникът на затвора и други, които съчувстваха на Андрюс, го снабдяваха с пакети от градската библиотека в Канзас Сити. Дик също стана книжен червей; но неговият интерес се ограничаваше върху две теми — секс, както е представен в романите на Харолд Робинс и Ървинг Уолъс (Пери, след като прочете една, която му даде Дик, я върна с възмутена забележка: „Дегенерирана мръсотия за мръсни дегенерирани умове.“), и правна литература. Всеки ден той се ровеше с часове в юридически книги, търсеше и събираще данни и факти, които (надяваше се той) ще помогнат да се ревизира присъдата му. Със същата цел отрупа с писма организации като Американски съюз за граждански права и Асоциация на правистите в Канзас. В тези писма той нападаше наложената му присъда като „пародия на съдебната процедура“, увещаваще получателите им да му помогнат да издейства преразглеждане на

делото. Убеди и Пери да напише подобни молби, но когато предложи и на Анди да последва примера им, Андрюс отговори:

— Аз ще се грижа за моя врат, а вие се грижете за вашите.

(Всъщност вратът на Дик не беше частта от тялото му, която в момента му създаваше най-много грижи. „Косата ми пада на кичури — сподели той с майка си в друго писмо. — Ще обезумея. Доколкото си спомням, в нашия род няма плешиви и мисълта, че ще бъда грозен плешив дъртак, ме подлудява.“)

Една есенна вечер в 1961 г., когато дойдоха на работа в Галерията, двамата нощни пазачи донесоха новини.

— Е — каза единият от тях, — май скоро ще имате компания, момчета.

Намекът беше ясен на слушателите му; той означаваше, че двамата млади войници, които бяха съдени за убийството на един канзаски железничар, са осъдени на смърт. „Ъгъ — потвърди пазачът, — получиша смъртна присъда.“

Дик каза:

— Ясно. Това е много популярно в Канзас. Съдебните заседатели го раздават, сякаш черпят деца с бонбони.

Единият от войниците, Джордж Роналд Йорк, беше на осемнадесет години; съучастникът му, Джеймс Дъглас Латъм — година по-възрастен. И двамата бяха необикновено привлекателни на вид, което обяснява може би защо цели пълчища момичета присъстваха на процеса. Макар осъдени за едно убийство, двамата се хвалеха, че по време на своето кратко скитане из страната са отпратили на оня свят седем души.

Рони Йорк, рус, синеок, беше роден и отрасъл във Флорида. Баща му е добре известен, добре платен водолаз. Семейство Йорк живееха спокойно и сговорно. Рони, прекалено обичан и глезен от родителите си и от една обожаваща го по-малка сестра, беше винаги център на внимание. Миналото на Латъм е другата крайност, мрачно и нерадостно, точно като това на Пери Смит. Роден в Тексас, той беше най-малкото дете на многодетни, бедни родители, които вечно се караха, докато накрая се разделиха и оставиха потомството си на произвола на съдбата, да се грижи само за себе си, неконтролирано и нежелано, като прекършени от вятъра бурени. На седемнадесет години, нуждаейки се от подслон, Латъм постъпи в армията; две години по-

късно го осъдиха за самоотлъчване и го затвориха в кариера във Форт Худ, Тексас. Там той се срещна с Рони Йорк, който бе осъден по същата причина. Макар че дори и външно никак не си приличаха — Йорк беше висок и флегматичен, а тексасецът нисък, с лисичи кафяви очи, които оживяваха едно хитро, набито лице, — те откриха, че по един въпрос мненията им абсолютно съвпадат: светът е отворителен и всички в тоя свят биха били по-добре, ако бяха мъртви.

— Това е прогнил свят — каза Латъм. — На него може да се въздейства само с низост. Той и нищо друго не разбира. Изгори хамбара на някого — ще го разбере. Отрови кучето му. Убий него.

Рони каза, че Латъм е „стопроцентово прав“ и добави: „Във всеки случай, когато убиеш някого, правиш му услуга.“

Първите, на които те решиха да направят тази услуга, бяха две жени от Джорджия, почтени домакини, които имаха нещастieto да срещнат Йорк и Латъм скоро след като двамата избягаха от Форт Худ, откраднаха една камионетка и поеха към Джаксънвил, Флорида — родния град на Йорк. Срещнаха жените пред една бензиностанция в тъмните покрайнини на Джаксънвил през нощта на 29 май 1961 г. Първоначално избягалите войници се бяха упътили към Джаксънвил с намерение да посетят родителите на Йорк. Но когато пристигнаха там, Йорк реши, че може би ще е неразумно да се обаждат на родителите си: баща му понякога изпадаше в ярост. Той и Латъм поразмислиха и избраха Ню Орлеан. Спряха да купят бензин. До тях друга кола черпеше гориво; в нея седяха две жени — бъдещите жертви, които след един приятно прекаран ден из магазините на Джаксънвил се връщаха у дома си — едно градче близо до границата Джорджия — Флорида. За съжаление те се бяха заблудили. Йорк, когото помолиха да ги упъти, беше много любезен.

— Просто карайте след нас. Ние ще ви отведем на верния път.

Но ги отведоха по съвсем погрешен — тесен, страничен, който свършваше в едно блато. Въпреки това жените доверчиво ги следваха, докато камионетката спря и при светлината на своите фарове те видяха, че услужливите младежи слизат от камионетката и идват към тях. Видяха също, но много късно, че и двамата държаха в ръце черни камшици, използвани за говеда. Камшиците бяха собственост на притежателя на откраднатата камионетка — скотовъдец. Идеята да удушат с тях жените беше на Латъм, което и направиха, след като ги

ограбиха. В Ню Орлеан младежите си купиха пистолет и издълбаха две резки на дръжката. През следващите десет дни прибавиха нови резки в Тилахома, Тенеси. Там се снабдиха със спортна червена кола „Додж“, след като застреляха собственика ѝ — търговски пътник. В предградието на Сент Луис, Илиной, убиха още двама мъже. Канзаската жертва, която последва предидущите пет, беше старец на име Ото Зиглер, шестдесет и две годишен, здрав, приятен човек — от онези хора, които няма да заминат изпаднали в беда мотористи, без да им предложат помощ. Една прекрасна юнска утрин, както минаваше с колата си по някакво канзаско шосе, мистър Зиглер забеляза червена спортна кола, спряла на пътя, капакът ѝ беше вдигнат. Двама симпатични младежи човъркаха мотора. Как можеше добродушният мистър Зиглер да знае, че моторът е в пълна изправност — че това е хитрост, измислена, за да се ограбват и убиват услужливи хора? Последните му думи бяха: „Мога ли да ви помогна?“ Йорк изпрати куршум от шест метра разстояние и пръсна черепа на стареца. После се обърна към Латъм и каза:

— Каква точност, хъ?

Тяхната последна жертва беше най-трагичният случай. Осемнадесетгодишно момиче, което работеше като прислужница в един колорадски мотел. Там развилнелите се убийци прекараха нощта заедно с момичето. После ѝ казаха, че отиват в Калифорния и я поканиха да ги придружи.

— Ела — настояваше Латъм, — може би ще станем кинозвезди.

Обляна в кръв, девойката заедно с набързо приготвения си куфар завърши своя път в едно дефиле близо до Крег, Колорадо. Но няколко часа след като беше застреляна и захвърлена там, нейните убийци действително застанаха пред кинокамера.

Намериха се хора, които ги бяха забелязали да се шляят около мястото, където беше убит Ото Зиглер. Описанието на пътниците в червената кола беше разпратено в Западните и Среднозападните щати. Блокираха пътищата и хеликоптери патрулираха шосетата. Хванаха Йорк и Латъм на един блокиран път в Юга. По-късно полицията в Солт Лейк Сити разреши на телевизионната компания да заснеме интервю с тях. Ако филмът се гледаше обеззвучен, щеше да остави впечатление, че се отнася до двама весели, хранени с мляко атлети, които разговарят за хокей, за бейзбол... за всичко друго, но не и за

убийство или за ролите, които са играли, както те с хвалба признаваха, в смъртта на седем души.

— Защо — пита коментаторът, — защо го направихте?

И Йорк със самодоволна усмивка отговаря:

— Защото мразим света.

Законодателството и на петте щата, които си оспорваха правото да съдят Йорк и Латъм, утвърждава смъртното наказание: Флорида (екзекуция чрез електрически стол), Тенеси (електрически стол), Илиной (електрически стол), Канзас (бесилка) и Колорадо (газова камера). Канзас излезе победител, защото разполагаше с най-убедителните доказателства.

Обитателите на Галерията се запознаха с новите си съседи на 2 ноември 1961 г. Пазачът, който придружаваше пристигналите до килиите им, ги представи:

— Мистър Йорк, мистър Латъм, приятно ми е да ви запозная с мистър Смит. И с мистър Хикок, и с мистър Андрюс — „най-милото момче в Уилкот“!

Когато парадът отмина, Хикок чу Андрюс да се смее и попита:

— Какво толкова смешно каза онова копеле?

— Нищо — отговори Андрюс. — Но си помислих: когато преброиш моите три и вашите четири и техните седем, това прави четиринадесет убити, а ние сме само петима. Ако разделиш четиринадесет на пет, ще получиш средно...

— Четиринадесет на четири — сопнато го поправи Хикок. — Тук има четирима убийци и един несправедливо осъден. Аз не съм гаден убиец! Косъм не съм свалял от главата на никого!

Хикок не се отказа да пише писма и да протестира срещу присъдата си. Накрая едно от писмата даде резултат. Получателят Еверет Стирмън, председател на Комитета за юридическа помощ на Канзаската асоциация на правистите, се обезпокои от настоятелното твърдение на Хикок, че той и съучастникът му не са били съдени безпристрастно. Според него „враждебната атмосфера“ в Гардън Сити е попречила да се образува жури от безпристрастни съдебни заседатели и следователно би трябвало да се разреши ново разглеждане на делото в друг град. Колкото до съдебните заседатели,

които бяха избрани, поне двама от тях се изказали на клетвения разпит така, че явно личало предубеждението им. („Запитан да каже мнението си за смъртното наказание, един кандидат отговори, че, общо взето, е против него, но в този случай не е.“) За нещастие клетвеният разпит не беше протоколиран, защото, според канзаското съдопроизводство, това може да стане само ако бъде изрично поискано от обвинението или защитата. Освен това много от съдебните заседатели „били добри познати“ на покойниците. „Също и съдията Тейт. Той бил интимен приятел на мистър Клътър.“

Но най-много кал Хикок хвърли върху двамата адвокати Артър Флеминг и Харисън Смит, чиято „некомпетентност и неспособност“ били главната причина за сегашната му участ. Защитата им не била подготвена, липсвала ѝ задълбоченост и както се загатваше в писмата, тази липса на каквито и да са усилия не била случайна, а „била тайно споразумение между обвинение и защита“.

Това бяха тежки обвинения. Те накърняваха професионалната репутация на двама уважавани адвокати и на един изтъкнат окръжен съдия. Ако твърденията бяха дори отчасти верни, значи, гражданските права на осъдените са били накърнени. Подтиква на мистър Стирмън, адвокатската асоциация предприе действия без прецедент в историята на канзаската юриспруденция. Назначи един млад адвокат от Уичита, Ръсел Шулц, да проучи обвиненията и ако доказателствата ги потвърдят, да оспори валидността на присъдата, като изиска ревизия на делото и разглеждането му по същество от Канзаския върховен съд, който неотдавна беше потвърдил присъдата.

Анкетата на Шулц изглеждаше доста едностранчива, защото почти не се разпростря по-нашироко от едно интервю с Хикок и Смит, след което адвокатът направи агресивни изказвания пред журналисти: „Въпросът е следният: имат ли право на пълноценна защита бедни, очевидно виновни подсъдими? Смятам, че щатът няма да бъде сериозно ощетен от смъртта на тези тъжители. Но сигурен съм, че никога няма да се съвземе от смъртта на наказателнопроцесуалния кодекс.“

Шулц подаде своята молба за ревизия и Канзаският върховен съд упълномощи един от своите пенсионирани съдии, уважавания Уолтър Дж. Тийл, да извърши щателно проучване, като разпита всички длъжностни и други лица, участвали в процеса. И така две години след

гледането на делото целият състав се събра отново в съдебната зала на Гардън Сити. Единствените важни участници, които не присъстваха, бяха тогавашните подсъдими; на тяхно място, както изглеждаше, бяха съдията Тейт, старият мистър Флеминг и Харисън Смит, чиито кариери бяха застрашени — не толкова поради естеството на твърденията на тъжителя, колкото поради явното недоверие, което адвокатската асоциация му бе гласувала.

Проучванията на съдията Тийл бяха прехвърлени за кратко време в Лансинг. Там той изслуша показанията на Смит и Хикок. Необходими му бяха шест дни, за да разпита всички, не пренебрегна нито една подробност. Осем съдебни заседатели се заклеха, че не са познавали никого от убитото семейство; четирима признаха бегло познанство с мистър Клътър, но всички, включително и Н. Л. Дънан, чиновникът от летището, който бе дал спорния отговор през време на клетвения разпит, заявиха, че са заели заседателските си места без предубеждение. Шулц запита Дънан:

— Смятате ли, сър, че ако бяхте на мястото на подсъдимите, бихте се съгласили да ви съдят съдебни заседатели с убеждения като вашите?

Дънан отговори, да, би се съгласил. Тогава Шулц попита:

— Спомнете си, питаха ли ви дали сте „за“ или „против“ смъртното наказание?

Свидетелят кимна:

— Отговорих, че при нормални условия щях вероятно да бъда против. Но поради величината на това престъпление вероятно ще гласувам „за“.

Схватката с Тейт беше по-трудна. Шулц скоро разбра, че е хванал тигъра за опашката. Отговаряйки на въпроси, свързани с интимното му приятелство с мистър Клътър, съдията каза:

— Той (Клътър) беше веднъж тъжител в този съд, дело, което аз председателствах, за щети, нанесени от катастрофирал самолет над, доколкото си спомням, овощната му градина. Вън от това не съм имал никакъв случай да общувам с него. Абсолютно никакъв. Вероятно съм го виждал веднъж или два пъти в годината.

Объркан, Шулц промени темата.

— Знаете ли — попита той — какво беше отношението на хората тук към арестуваните?

— Мисля, че зная — с язвителна увереност отговори съдията. — Моето мнение е, че отношението към тях беше като към всеки обвинен в углавно престъпление — че те трябва да бъдат съдени според закона. Ако са виновни, ще бъдат съдени. Срещу тях нямаше никакво предубеждение.

— Искате да кажете — лукаво запита Шулц, — че, според вас, не е имало никаква причина, поради която съдът по своя инициатива да разреши процесът да се гледа в друг град?

Устните на Тейт се свиха презрително, очите му засвяткаха.

— Мистър Шулц — каза той, сякаш името беше едно дълго съскане, — съдът не може по своя инициатива да разреши процесът да се гледа в друг град. Това би било в разрез с канзаските закони. Не можех да разреша подобно нещо, щом като то не бе поискано по законен път.

Но защо адвокатите на обвиняемите не бяха направили подобно искане?

Сега Шулц постави този въпрос на бившите защитници, защото, според прависта от Уичита, главната цел на анкетата беше да ги дискредитира и да докаже, че не са защитавали както подобава интересите на своите доверители. Флеминг и Харисън Смит издържаха яростната атака достойно — особено Флеминг, който със смела червена вратовръзка и постоянна усмивка изтърпя Шулц с благородно примирение. Обяснявайки защо не е подал молба за разглеждане на процеса в друг град, той каза:

— Тъй като пастор Коуън от методистката църква, човек солиден и изтъкнат, както и много други проповедници тук, бяха се вече изказали против смъртното наказание, помислих, че има предпоставки хората в този град да бъдат по-снизходителни по отношение на наказанието, отколкото в други градове из щата. Ако не се лъжа, и братът на мистър Клътър направи изявления пред печата, от които беше ясно, че и той е против това подсъдимите да бъдат осъдени на смърт.

Обвиненията на Шулц бяха много, но в основата на всички лежеше твърдението, че поради обществен натиск Флеминг и Харисън Смит съзнателно са пренебрегнали задълженията си. И двамата адвокати, твърдеше Шулц, са измамили клиентите си, като не са се консултирали достатъчно с тях (мистър Флеминг отговори: „Работих

над делото най-старателно, отделих му повече време, отколкото на много други дела“); като са се отказали от предварителен разпит (Смит отговори: „Но, сър, нито мистър Флеминг, нито аз бяхме назначени за защитници по време на отказа“); като са правили изказвания пред журналистите и с това са напаkali на подсъдимите (Шулц на Х. Смит: „Известно ли ви е как ви цитира репортьорът Рой Къл от канзаския вестник «Дейли капитал»? Че на втория ден от процеса сте казали, че няма съмнение за вината на мистър Хикок, но ще се мъчите само да издействате доживотен затвор вместо смъртна присъда?“ Х. Смит на Шулц: „Не, сър. Ако съм цитиран да казвам това, то е било невярно.“); като не са подготвили подходяща защита.

Шулц наблегна най-много на последното и затова е важно да се цитира мнението на трима федерални съдии, написано по повод подадената по-късно жалба до Апелативния съд на Съединените щати, десети състав: „Все пак смятаме, че онези, които са разглеждали положението в ретроспект, не са имали представа за трудностите, срещнати от адвокатите Харисън Смит и Флеминг, когато последните са поели защитата на тъжителите. По времето, когато адвокатите са поели тези ангажименти, и двамата тъжители са били вече направили самопризнания и нито тогава, нито по-късно не са оспорили в щатските съдилища доброволността на тези признания. Радиото, откраднато от дома на Клътъррови и продадено от тъжителите в Мексико Сити, е било намерено и адвокатите са знаели, че в ръцете на обвинението има и други неопровержими доказателства за вината на подсъдимите. Поканени да заявят дали се признават за виновни, подсъдимите са отговорили с мълчание и съдът се е видял принуден да впише в протокола отрицателен отговор. Не са били представени доказателства нито по време на съдебното дирене, нито по-късно, които биха оправдали насочването на защитата по линията на «Невиновност поради невменяемост». Опитът да се пледира тезата, че поради сериозни контузии при злополука, станала година по-рано, Хикок получавал главоболия и редки припадъци и следователно бил психически анормален, когато е извършил престъплението, напомня улавянето за пословичната сламка. Адвокатите са били изправени пред положение, при което жестоко престъпление, извършено над невинни хора, е вече признато. При тези обстоятелства с пълно основание биха могли да посъветват доверителите си да се признаят за виновни и да се

оставят на милостта на съда. Единствената им надежда е била, че само някакъв обрат на съдбата може да спаси живота на тези объркани хора.“

В доклада, който представи на Канзаския върховен съд, съдията Тийл изказа мнение, че тъжителите са получили справедлив, според конституцията, процес; следователно съдът отхвърля молбата да се отмени присъдата и определя нова дата за екзекуцията — 25 октомври 1962 година. По едно съвпадение Лоуъл Лий Андрюс, чието дело беше пътувало два пъти до Върховния съд на Съединените щати, трябваше да бъде обесен един месец по-късно.

Убийците на Клътърови получиха отсрочка от федералния съд и се измъкнаха от срещата си с бесилката. Но Андрюс се яви точно навреме.

В Съединените щати времето, което изтича от влизането в сила на една смъртна присъда до привеждането ѝ в изпълнение, е средно седемнадесет месеца. Неотдавна в Тексас едно лице, осъдено на смърт за грабеж, беше екзекутирано на електрически стол един месец след присъдата. Но в този момент в Луизиана (при писането на книгата) двама души, осъдени за изнасилвания, чакат екзекуция вече дванадесет години. Несъответствието зависи донякъде от случайността и в по-голяма степен от умелото използване на възможностите за обжалване, които американското съдопроизводство предлага. По-голямата част от адвокатите, които се занимават с такива дела, са назначени от съда и работят безплатно. Но много често съдът, за да избегне неоснователни жалби, че се назначават неспособни адвокати, посочва изтъкнати юристи, които защитават със завидна енергия. Обаче дори и един посредствен адвокат може да отлага изпълнението на смъртната присъда година след година, защото системата на обжалванията в юриспруденцията на Съединените щати прилича на рулетка, наистина малко нагласена в полза на престъпника, но все пак хазартна игра, която участниците играят безконечно — най-напред в щатските съдилища, после през федералните, докато стигнат последната инстанция — Върховния съд на Съединените щати. Но дори и загуба на делото там не означава изпълнение на присъдата, стига адвокатът на тъжителя да може да открие или да измисли нови основания за

обжалване; обикновено той може и така колелото започва пак да се върти, докато затворникът, вероятно няколко години по-късно, се озовава обратно във Върховния съд само за да тръгне отново да се върти по познатата жестока спирала. Но понякога колелото на рулетката спира и посочва победителя или, макар все по-рядко, победения. Адвокатите на Андрюс се бориха до последния момент, но техният клиент отиде на бесилката на 30 ноември, петък, 1962 година.

— Нощта беше студена — каза Хикок на един журналист, с когото си кореспондираше и на когото разрешавах да го посещава от време на време. — Студена и влажна. Валеше като из ведро и на бейзболното игрище имаше кал до колене. Когато поведоха Анди към склада, трябваше да го преведат по пътеката. Всички ние застанахме до прозорците си да гледаме — Пери, аз, Рони Йорк, Джими Латъм. Беше точно след полунощ и складът светеше като призрачна зала. Вратите бяха отворени. Можехме да виждаме свидетелите, пазачите, лекаря, директора — всяко проклето нещо освен бесилката. Тя е встрани, виждахме само сянката ѝ на стената като сянка от боксов ринг.

Свещеникът и четирима пазачи водеха Анди и когато стигнаха до вратата, спряха за миг. Анди гледаше към бесилката — това се чувстваше. Ръцете му бяха вързани отпред. Внезапно свещеникът протегна ръка и му махна очилата, което му придаде жалък вид. Анди без очила... Въведоха го вътре и аз се запитах: ще види ли да изкачи стълбите. Беше много тихо, нищо не се чуваше, само някакво куче лаеше надалеч. Някъде в градчето. После чухме този звук и Джими Латъм попита:

— Какво беше това?

И аз му казах какво беше — подът се бе разтворил под краката на Анди. После пак стана много тихо. Само лаят на кучето не спираше. Нашият Анди танцува дълго. Сигурно много са чистили след него. Лекарят идваше до вратата през няколко минути, излизаше вън, стоеше там със стетоскопа в ръце. Не бих казал, че работата му доставяше удоволствие... дишаше тежко и дълбоко, сякаш се бореше за въздух... и плачеше. Джими каза: „Тоя ревльо се разтоварва.“ Мисля, че излизаше вън, за да не го видят другите, че плаче. После се връщаше в

склада да чуе дали сърцето на Анди е спряло. А то сякаш нямаше такова намерение. В действителност сърцето на Анди продължи да бие деветнадесет минути. — Хикок се усмихна накриво, бутна цигара между устните си и продължи: — Анди беше особняк. Както му казах, той не уважаваше човешкия живот, нито дори своя. Точно преди да го обесят, седна и изяде две пържени пилета. А последния следобед пушеше пури, пиеше кока-кола и пишеше поезия. Когато дойдоха да го отведат и си вземахме сбогом, му казах: „Ще те видя скоро, Анди. Щото съм сигурен, че ние отиваме на същото място. Тъй че поразгледай наоколо и виж дали няма да намериш някое хладно, сенчесто място там долу“. Той се засмя и каза, че не вярва ни в рая, ни в ада. Вярва само, че „пръстта става пръст“. Каза, че леля му и чичо му дошли да го видят и му съобщили, че имат готов ковчег за него и ще го отнесат в някакво малко гробище в Северен Мисури. На същото място, където са погребани тримата, които той убил. Смятаха да положат Анди до тях. Той ми каза, че едва се сдържал да не се изсмее, когато му разправили това. Аз му отговорих: „Е, ти поне си щастлив, че имаш гроб. А нас с Пери ще ни дадат навярно за вивисекции“. Така се шегувахме, докато стана време за тръгване. Тогава той ми подаде един лист с написани стихове. Не знам дали ги е съчинил, или ги е преписал. Струва ми се, че ги е съчинил. Ако се интересувате, ще ви ги изпратя.

По-късно той ги прати и прощалната бележка на Андрюс се оказа деветият стих от „Елегия, написана в селски черковен двор“ от Грей.

*Мощта и силата, и гербът знатен,
богатствата и всички красоти
еднакво свършват с края неотвратен
на път към слава в гроба стигаш ти.*^[1]

— Анди наистина ми беше симпатичен. Беше побъркан — не наистина луд, като ония, дето крещят, но, нали разбирате, просто шантав. Постоянно говореше как ще избяга оттук и ще си изкарва хляба като наемен убиец. Обичаше да си представя как скита из Чикаго или Лос Анжелос с картечница в калъф за цигулка. Ще пречуква хора.

Казваше, че ще взема хиляда долара на труп. — Хикок се изсмя, вероятно на абсурдните амбиции на своя приятел, въздъхна и поклати глава. — Но за човек на неговите години той беше най-умният, когото съм срещал. Жива библиотека. Когато това момче прочетеше книга, тя наистина биваше прочетена. Разбира се, за живота не знаеше нищичко. Аз съм невежа, освен когато стане дума за познанията ми за живота. Вървял съм по много подли улици. Видял съм бял човек, бит с камшици. Наблюдавал съм как се раждат деца. Веднъж паднах от параход пет мили далеч от брега. Плувах пет мили и с всеки замах животът ми минаваше пред очите им като на филмова лента. Друг път се ръкувах с президента Труман във фойето на хотел „Миелбах“. С Хари С. Труман! Когато работех в болницата като шофьор на линейка, видях живота от всички страни, видях неща, които биха накарали куче да повърне. Но Анди. Той не знаеше нищичко, само това, което бе прочел в книгите.

Беше невинен като дете с кутия бисквити. Никога не е бил с жена или с мъж. Сам ми каза. Може би това най-много ми харесваше у него — че не извърташе нещата. Ние, останалите от Галерията, сме сбирщина ментърджии. Аз съм най-лошият. Дрънкай, трябва да говориш нещо! Хвали се! Иначе нищо не представляваш — един картоф, вегетиращ в килията. Но Анди никога не вземаше участие. Казваше: каква полза има да се разправят неща, които никога не са се случвали.

Но нашият Пери не съжаляваше, че няма да види вече Анди. Анди беше единственото нещо, което Пери би искал да бъде — образован. И Пери не можеше да му прости това. Нали знаете как Пери употребява стодоларови думи, на които не знае значението? Ей, задникът му пламваше, когато Анди го прекъсваше и го слагаше на място. Разбира се, Анди само се опитваше да му даде, каквото той искаше — образование. Но истината е, че никой не може да се погажда с Пери. Той няма нито един приятел тук. Искам да кажа, за какъв, по дяволите, се мисли той? Да се подиграва на всички! Да нарича хората извратени и дегенерати. Да дрънка колко малко точки са получили при „Ай Кю“. Много жалко, че всички не можем да бъдем такива чувствителни създания като малкия Пери. Светци! Ама аз познавам някои здравеняци, типове, които с удоволствие биха отишли в Ъгъла, само да могат да останат насаме с него в банята за няколко минути.

Начинът, по който гледа отвисоко на Йорк и Латъм! Рони казва, че много му се иска да знае къде може да се сдобие с бич за говеда. Казва, че му се ще да стисне с бича шията на Пери. И не го осъждам. В края на краищата пържим се в едно масло, а те са добри момчета.

Хикок сви рамене, мрачно се усмихна и каза:

— Разбирате какво искам да кажа. Добри... като се има предвид... Майката на Рони Йорк идва да го види няколко пъти. Един ден тя се среща с моята майка в чакалнята и сега са станали интимни приятелки. Мисис Йорк иска майка ми да ѝ иде на гости във Флорида, дори може би да живее там. Господи, как искам да отиде! Тогава няма да минава през това мъчение — веднъж в месеца да пътува с автобус дотук, за да ме види. Да се усмихва, да се мъчи да намери тема за разговор, да ме накара да се чувствам добре! Горката жена! Не знам как го издържа. Чудя се как още не е полудяла.

Неравните очи на Хикок се обръщат към прозореца на чакалнята; лицето му, бледо като парникова лилия и подпухнало, светлее на слабата зимна слънчева светлина, която се промъква през забуления решетъчен прозорец.

— Горката жена... Тя писа на директора и го пита дали може да поговори с Пери следващия път, когато дойде. Искане да чуе от самия Пери как е убил онези хора, как аз не съм стрелял ни веднъж. Мога да се надявам само на едно — че някой ден ще ни се разреши нов процес и Пери ще даде показания и ще каже истината. Само че, съмнявам се. Той явно е решен, ако си отиде, да отида и аз с него. Гръб до гръб. Не е справедливо. Мнозина са убивали и никога не са видели смъртна килия. А аз никого не съм убивал. Ако имате петдесет хиляди да пръснете, можете да пречукате безнаказано половината от Канзас Сити и само да се смеете... ха... ха... — внезапна усмивка заличи мрачното му настроение. — Ох, ох, пак почвам да хленча. Бихте помислили, че съм се поучил. Но честна дума, направил съм всичко възможно да се погаждам с Пери. Само че той все критикува. Двучлен е. Толкова завистлив за най-малкото нещо: за всяко писмо, което поучава, за всяко посещение. Никой не идва да го види освен вас — каза Дик и кимна към журналиста, който познаваше еднакво добре и Хикок, и Смит, и адвокатата му. Помните ли, когато беше в болницата? С онова престорено гладуване? И дето баща му беше изпратил картичка? Директорът му отговорил, че може да дойде да види Пери, когато

поиска. Но той не се вести. Не знам... понякога ми е жал за Пери. Той сигурно е един от най-самотните хора в света. Но... О, да върви по дяволите. Почти във всичко е виновен той.

Хикок измъкна друга цигара от пакета „Пел-мел“, сбръчка нос и каза:

— Помъчих се да спра да пуша. После си помислих, какво значение има при тези обстоятелства? С мъничко късмет може би ще се разболея от рак и ще побежда щата в собствената му игра. По едно време пуших пури. Пурите на Анди. Сутринта, след като го обесиха, аз се събудих и викнах както обикновено: „Анди?“ После се сетих, че той е вече на път за Мисури. С лелята и чичото. Погледнах през коридора. Килията му беше почистена и целият му багаж струпан отпред. Дюшекът от леглото, пантофите и бележникът с всичките рисунки на разни храни — той го наричаше „хладилникът ми“, и кутия с пури „Макбет“. Казах на пазача, че Анди искаше да ми ги даде, че ми ги е завещал. Всъщност изобщо не ги пуших. Може би ми напомняха за него, не знам, но получих болки в стомаха.

— Какво бих казал за смъртното наказание ли? Не съм против него. То всъщност е отмъщение, но какво лошо има в отмъщението? То е нещо много важно. Ако бях сродник на Клътърови или на някои от ония, които Йорк и Латъм са убили, нямаше да имам покой, докато не видя виновниците да се качват на голямата люлка. Вземете тези хора, които пишат писма до вестниците. Завчера имаше две в един топикски вестник — едното от някакъв проповедник. Пише: какъв е този съдебен фарс, защо тези мерзавци Смит и Хикок още не са увиснали на въжето, как тия мръсници още ядат парите на данъкоплатците? Е, разбирам ги. Те са бесни, защото не получават онова, което искат — отмъщение. И няма да го получат, ако мога да им попреча. Аз съм за смъртното наказание. Само да не съм аз този, когото ще бесят.

Но го обесиха. Изминаха още три години и през това време двама изключително опитни канзаски адвокати Джоузеф П. Дженкинс и Робърт Бингъм заместиха Шулц, който се отказа от делото. Те бяха посочени от един федерален съдия и работеха безплатно (но бяха подтиквани от дълбокото си убеждение, че подсъдимите са станали жертва на „кошмарно несправедлив съдебен процес“), Дженкинс и

Бингъм изпратиха многобройни обжалвания в рамките на федералната съдебна система и по този начин избегнаха три насрочени екзекуции: 25 октомври 1962 г., 8 август 1963 г., 18 февруари 1965 г. Адвокатите твърдяха, че клиентите им са били несправедливо осъдени, защото защитата им е била назначена, след като вече са били направили самопризнания; защото са се отказали от предварителен разпит; защото не са били компетентно защитавани по време на процеса, били са осъдени с представени веществени доказателства, иззети без заповед за обиск (пушката и ножа от дома на Хикок); защото искането им по въпроса за подсъдността — да бъде прехвърлено гледането на делото в друг град — е било отхвърлено, макар „атмосферата около процеса да е била наситена с публикации, враждебни към подсъдимите“.

С тези аргументи Дженкинс и Бингъм успяха да отнесат делото три пъти до Върховния съд на Съединените щати — Големия шеф, както го наричат много затворници. Но всеки път съдът, който в такива случаи никога не дава обяснение за решението си, отхвърляше молбата и отказваше да разгледа делото по същество. През март 1965 г., след като Смит и Хикок бяха прекарвали почти две хиляди дни в „Галерията на Смъртта“, Канзаският върховен съд постанови, че животът им трябва да свърши между полунощ на 14 април, сряда, 1965 година. Тогава до новоизбрания губернатор на Канзас Уилям Ейвъри беше изпратена молба за помилване. Но Ейвъри, богат фермер, чувствителен към общественото мнение, отказа да се намеси. Това решение според него отговаряше „на най-добрите интереси на хората в Канзас“. (Два месеца по-късно Ейвъри остави без последствие молбата за помилване на Йорк и Латъм, които бяха обесени на 22 юни 1965 г.)

Стана тъй, че рано сутринта в сряда Алвин Дюи, закусвайки в кафенето на един топикски хотел, прочете на първата страница на канзаския вестник „Стар“ заглавие, което дълго беше очаквал: „На въжето за кърваво престъпление“. Дописката от репортер на „Асошиейтед прес“ започваше: „Ричард Юджин Хикок и Пери Едуард Смит умряха днес на бесилката в щатския затвор за едно от най-кървавите убийства в криминалните анали на Канзас. Хикок, тридесет и три годишен, умря пръв — в 00:41 часа след полунощ; Смит, тридесет и шест годишен, умря в 01:19 часа...“

Дюи присъствува на церемонията, защото беше един от двадесетината поканени свидетели. Никога до този момент не беше присъствал на екзекуция и когато в полунощ влезе в студения склад, обстановката го изненада; беше очаквал подходяща тържественост, а не тази слабо осветена пещера с разхвърляни из нея разни вещи и дървен материал. Но самата бесилка със своите бледи примки, закачени на напречната греда, беше достатъчно внушителна. Неочаквано внушителен и странен на вид се оказа и палачът. Застанал върху платформата, към която водеха тринадесет стъпала, той хвърляше дълга сянка. Безименен, жилав мъж, той беше доведен от Мисури за събитието, за което щяха да му платят шестстотин долара. Беше облечен с износен двуреден костюм на райета, прекалено широк за тънката му фигура — сакото стигаше почти до коленете му. На главата си имаше каубойска шапка, която при купуването вероятно е била яркозелена, но сега — избеляла и цялата покрита с петна от пот — имаше чудноват вид.

Принуденият, небрежен разговор между останалите свидетели, които чакаха, както се изрази един от тях, „празненството“ да започне, действа неприятно на Дюи.

— Чух, че ще им разрешат да теглят сламки, за да видят кой пръв да увисне. Или ще подхвърлят монета. Но Смит казва: защо да не го направят по азбучен ред. Сигурно защото С идва след Х (в английската азбука, б.пр.). Ха!

— Четохте ли в следобедния вестник, какво са си поръчали за последна вечеря? Поръчали си еднакво меню. Скариди. Пържени картофи. Чеснов хляб. Сладолед, ягоди с бит каймак. Но разбрах, че Смит почти не се докоснал до храната си.

— Тоя Хикок има чувство за хумор. Разправиха ми, че преди около час един от палачите му казал: „Това е сигурно най-дългата нощ в живота ти.“ А Хикок се засмял и отговорил: „Не. Най-късата.“

— Чухте ли за очите на Хикок? Завещал ги на един очен лекар. Щом му отрежат въжето, този лекар ще му извади очите и ще ги забучи в главата на някой друг. Никак не бих искал да съм този някой. Ще се чувствам особено с тия очи в моята глава.

— Исусе! Това дъжд ли е? Новият ми шевролет! Всички прозорци са отворени! Господи!

Внезапен дъжд затропа по високия покрив на склада. Звукът, напомнящ тържествени барабанни удари, възвести пристигането на Хикок. Придружен от шестима пазачи и мърморещия молитви свещеник, той влезе в мястото на смъртта с белезници на китките, с ръце, здраво пристегнати към тялото с кожени ремъци. В подножието на бесилката директорът на затвора му прочете официалната заповед за екзекуцията — документ от две страници. Докато директорът четеше, очите на Хикок, отслабнали от петгодишни килийни сенки, пробягнаха по лицата на присъстващите. Като не видя човека, когото търсеше, той шепнешком попита пазача до себе си дали някой член от Клътьровото семейство не присъства. Когато му казаха „не“, затворникът изглеждаше разочарован, сякаш бе помислил, че протоколът около този ритуал на отмъщение не е спазен както трябва.

След като прочете заповедта, директорът, както бе прието, попита осъдения иска ли да направи някакво последно изявление. Хикок кимна:

— Искam само да кажа, че на никого не се сърдя. Вие ме пращате в свят, който е много по-добър от този.

После, сякаш да подчертае мисълта си, той се ръкува с четиримата главни виновници за арестуването и осъждането му. Те всички бяха поискали разрешение да присъстват на екзекуцията: детективите от КБР — Рой Чърч, Кларънс Дунц, Харолд Наи и Дюи.

— Драго ми е да ви видя — каза Хикок с най-обаятелната си усмивка, като че поздравяваше гости, дошли на собственото му погребение.

Палачът се изкашля, нетърпеливо повдигна каубойската си шапка и пак я намести на главата си. Жестът наподобя настръхнала граблива птица, която пригладжа перата по шията си. И Хикок, подбутван от един пазач, изкачи стъпалата към ешафода.

— Бог дава, бог взема. Да бъде благословено името господне — напевно говореше свещеникът, докато дъждът се усилваше, докато наместваха примката около шията на затворника и превързваха очите му с тънка черна кърпа. — Нека бог се смили над душата ти! — Подът под краката му се отвори и в продължение на двадесет минути Хикок вися на въжето пред очите на всички. Най-после лекарят на затвора каза:

— Обявявам този човек за мъртъв.

Погребална кола, блестящите и фарове, посипани с дъждовни капки, влезе в склада и тялото, поставено на носилка и обвито с одеяло, беше настанено в колата, която изчезна в нощта.

Загледан след колата, Рой Чърч поклати глава:

— Никога не бих повярвал, че той има кураж. Че ще го приеме по този начин. Смятах го за страхливец.

Човекът, към когото Рой се обърна — друг детектив, — каза:

— О, Рой. Той беше мерзавец. Подъл мръсник! Заслужаваше си го!

Чърч замислено продължаваше да поклаща глава.

Докато чакаха втората екзекуция, един репортер и един пазач разговаряха. Репортерът каза:

— Това първото ви обесване ли е?

— Не, видях Лии Андрюс.

— А това е моето първо.

— Тхъ. Как ви се харесва?

Репортерът сви устни.

— Никой от редакцията не искаше да поеме това задължение. И аз не исках. Но не беше толкова лошо, колкото си мислех. Също като скок от трамплин. Само че с въже на шията.

— Те не усещат нищо. Увисват, озъбват се и край. Нищо не усещат.

— Сигурен ли сте? Бях съвсем близо. Чувах го как се бори за въздух.

— Тхъ, но не усеща нищо. Нямах да е човечно, ако усещаше.

— Предполагам, че им дават да се нагълтат с хапчета. С успокоителни хапчета.

— А, не. Това е против правилата. Ето го и Смит.

— О, не знаех, че с такова човече.

— Да, дребничък е. Но и тарантулата^[2] е малка.

Щом го доведоха в склада, Смит позна стария си враг Дюи; спря да дъвче дъвката, усмихна се и му смигна — оживен и доволен. Но когато директорът го запитва има ли да каже нещо, изражението му стана сериозно. Чувствителните му очи бавно се плъзнаха по лицата на присъстващите, отклониха се към потъналия в сянка палач, после се сведоха към окованите му ръце. Той погледна зацапаните си с мастило и боя пръсти, защото последните три години в Галерията беше

прекарал в рисуване на автопортрети и портрети на децата на затворници, които му даваха снимки на рядко вижданото си потомство.

— Според мен — каза той — да се отнема животът на човека по този начин, е отвратително. Аз съм против смъртното наказание — и морално, и юридически. Може би бих могъл нещо да допринеса... нещо... — Той се запъна, стеснение сви гласа му, превърна го в шепот: — Няма смисъл да се извинявам за това, което извърших. Дори е неуместно. Но аз моля за извинение.

Стъпки, примка, превръзка на очите, но преди да му вържат кърпата, затворникът изплю дъвката си в протегнатата ръка на свещеника. Дюи затвори очи; държа ги затворени, докато чу глухия пукот, което означава пречупен от въжето врат. Като по-голямата част американски бюстители на закона Дюи е уверен, че смъртното наказание е мярка, която възпира тежките престъпления. Той считаше, че Пери и Дик напълно заслужават това наказание. Първата екзекуция го остави равнодушен — той нямаше никакво отношение към Хикок, който му се струваше „мошеник на дребно, празен и незначителен“.

Но Смит, макар че беше истинският убиец, събуди у него други чувства, защото притежаваше едно нещо — атмосфера на прокудено животно, самотно, ранено създание, — което детективът не можеше да пренебрегне. Спомни си първата си среща с Пери при разпита в полицията в Лас Вегас — недоразвитото момче мъж, седнало на металическия стол, неговите малки, обути в ботинки крака едва докосват пода. И когато сега отвори очи, Дюи пак ги видя — същите детски крака, провиснали, леко да се полюляват.

Дюи си беше представял, че със смъртта на Хикок и Смит ще изпита чувство на удовлетворение, на достойно изпълнен дълг, на облекчение... Вместо тези чувства развълнува го споменът за една случайна среща почти преди година на гробището „Вали Вю“. Връщайки се мислено към тази случка, Дюи помисли, че за него тя още тогава някак логично е приключила делото Клътър.

Основателите на Гардън Сити бяха по необходимост със спартански дух, но когато дойде време да си уредят гробище, те решиха да създадат пълен контраст на прашните улици, на неприветливите равнини въпреки сухата почва и трудностите при пренасянето на водата. Гробищата, които нарекоха „Вали Вю“, са разположени над града върху средно високо плато. Днес те приличат

на тъмен остров, обгърнат от вълнообразните полюшвания на житните класове, ограден от житни ниви — добро убежище в горещ ден, защото в него има много хладни алеи, засенчени от отдавна посадени дървета.

Миналата година, един следобед през май — месец, когато нивите пламтят със златнозеления огън на полуизрасла пшеница — Дюи прекара няколко часа на гробищата да плеви бащиния си гроб — задължение, което дълго време бе пренебрегнал. Дюи беше на петдесет и една, четири години по-стар от времето, когато бе ръководил следствието по убийството на Клътърови. Но беше все още жилав и пъргав и все още главен детектив на КБР в Западен Канзас; само преди една седмица беше заловил двама крадци на добитък. Мечтата му да живее в своя ферма не се сбъдна, защото страхът на жена му от уединени жилища не беше намалял. Те си построиха нова къща в града; гордееха се с нея. Гордееха се и с двамата си сина, които бяха изгубили детските си гласове и бяха високи колкото баща си. По-големият наесен щеше да постъпи в колеж.

Когато свърши плевенето, Дюи тръгна по тихите алеи. Спря пред един нов надгробен камък — на него беше издълбано името Тейт. Съдията Тейт беше починал от пневмония през ноември; венци, изсъхнали рози и избелели от дъжда копринени ленти с надписи лежаха на голата земя.

Наблизо по-свежи цветя бяха разпръснати върху един нов гроб — гроба на Бони Джийн Ашида, по-голямата дъщеря на семейство Ашида, загинала при автомобилна катастрофа, когато дойде на гости в Гардън Сити. Смърт, раждане, женитба — ами точно завчера Дюи научи, че приятелят на Нанси Клътър, Боби Руп, се е оженил.

Гробовете на семейство Клътър, четири гроба под една сива надгробна плоча, бяха в края на гробищата — отвъд дърветата, на слънце, почти до светлите житни поля. Когато Дюи приближи към гробовете, видя, че там има някой; стройно момиче с бели ръкавици, гладка тъмноруса коса и дълги елегантни крака. Тя му се усмихна, но той не можеше да си спомни коя е.

— Забравихте ли ме, мистър Дюи? Сюзън Кидуел.

— Сю Кидуел! Гледай ти! — Той се засмя, тя също. Не беше я виждал от процеса; тогава тя беше още дете. — Как си? Как е майка ти?

— Много добре, благодаря. Още преподава музика в холкъмското училище.

— Отдавна не съм ходил там. Има ли някакви промени?

— О, разправят, че ще павират улиците. Но нали познавате Холкъм... Всъщност и аз рядко ходя там. Вече трета година съм в Канзаския университет. Сега си дойдох за няколко дни.

— Това е чудесно, Сю. Какво изучаваш?

— Всичко. Но поначало история на изкуствата. Много ми харесва. Наистина съм щастлива. — Тя хвърли поглед към прерията. — Нанси и аз смятахме да постъпим заедно в университета. Щяхме да живеем в една стая. Мисля си понякога за това. Когато съм много щастлива, неочаквано почвам да си спомням за всичките ни общи планове.

Дюи погледна сивата плоча, написаните на нея четири имена с датата на смъртта — 15 ноември 1959.

— Идваш ли често тук?

— Понякога... Господи, колко е силно слънцето. — Тя скри очите си под тъмни очила. — Помните ли Боби Руп? Той се ожени за едно красиво момиче.

— Да, чух за това.

— Колин Уайтхърст. Много е красива. И много мила.

— Браво на Боби. — И за да я подразни, Дюи добави: — Ами ти? Сигурно имаш много обожатели.

— О, не, нищо сериозно. Но това ми напомня... имате ли часовник? — И когато той ѝ каза, че минава четири, тя извика: — О, трябва да бягам. Много ми беше приятно да се видя с вас, мистър Дюи.

— И на мен също, Сю. Всичко хубаво — викна той след нея, докато тя се отдалечаваше по алеята. Едно хубаво забързано момиче, с блестяща гладка коса. Такава би могла да бъде и Нанси сега.

На път за дома той мина под дърветата и остави зад себе си огромното небе и шепота на вятъра в приведените от ветрове жита.

---

[1] Превод на Пенчо Симов. ↑

[2] Отровен паяк — Б.пр. ↑

Издание:

Автор: Труман Капот

Заглавие: Хладнокръвно

Преводач: Катя Гончарова

Година на превод: 1999

Език, от който е преведено: английски

Издател: Издателство „Абагар“

Град на издателя: Велико Търново

Година на издаване: 1999

Тип: роман

Националност: американска

Печатница: „Абагар“ АД — В. Търново

Редактор на издателството: Иван Петров

Технически редактор: Елена Тонкова

Художник: Трифон Калфов

Коректор: Екатерина Тодорова

ISBN: 954-427-352-2

Адрес в Библиоман: <https://biblioman.chitanka.info/books/2847>

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.